

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent

Academiejaar 2009-2010

De evolutie van de adoptie
in België
in de 19^e en 20ste eeuw

Masterproef van de opleiding
'Master in de rechten'

Ingediend door

Astrid Pyl

(20054147)

(major burgerlijk –en strafrecht)

Promotor: Professor Dr. Dirk Heirbaut
Commissaris: Professor Dr. Georges Martyn

Voorwoord

Het adoptierecht dat wij vandaag kennen is geen recente rechtsconstructie, maar het resultaat van een eeuwenoude ontwikkeling die nog steeds niet is afgerond. In haar lange en woelige ontstaansgeschiedenis heeft de adoptie zeer verschillende betekenissen en doelstellingen gehad. Deze boeiende contrasten in het gebruik van de adoptie-instelling vormen de rode draad doorheen mijn masterproef. Ik heb mijn onderzoek gevoerd met veel persoonlijke interesse voor deze bijzondere materie, maar natuurlijk had ik het voorliggende resultaat niet kunnen bereiken zonder de steun van mijn familie en vrienden. Hiervoor mijn grote dank. In het bijzonder zou ik ook mijn promotor Professor Dr. Dirk Heirbaut willen bedanken voor zijn toewijding en zijn bereidheid om mij doorheen dit sluitstuk van mijn rechtenstudie te begeleiden, en mijn commissaris Professor Dr. Georges Martyn om het uiteindelijke resultaat te beoordelen. Ik hoop oprecht dat ik iets heb kunnen bijdragen aan iedereen die mijn werk gelezen heeft over de historische evolutie van deze toch wel heel bijzondere rechtsfiguur.

Astrid Pyl
15 mei 2010

Inhoudstafel

Voorwoord.....	2
Inhoudstafel	3
Inleiding.....	5
1 Deel 1: Adoptie voor 1940: “Het belang van de adoptant”	10
1.1 Hoofdstuk 1: Het ontstaan van de adoptie in het Romeinse recht.....	10
1.1.1 Het ontstaan van de adoptie als publiekrechtelijke instelling.....	10
1.1.2 Twee vormen van adoptie: de adrogatio en de adoptio.....	12
1.1.3 De verdere ontwikkeling van de adoptie tijdens het Romeinse keizerrijk	14
1.1.4 Besluit.....	16
1.2 Hoofdstuk 2: Hoe bleef de adoptie verder bestaan in de daaropvolgende periode?.....	17
1.2.1 De adoptie in ‘les pays de droit coutumier’ en in ‘les pays de droit écrit’	17
1.2.2 De adoptie toch niet helemaal verdwenen?	19
1.2.3 Besluit.....	20
1.3 Hoofdstuk 3: De adoptie in de 19e eeuw: het Franse voorbeeld.....	20
1.3.1 De Franse Revolutie	20
1.3.2 De opname van de adoptie in de Code Civil	23
1.3.3 De adoptie in de Code Civil.....	28
1.3.4 Het belang van de adoptie in de Code Civil	30
1.3.5 Besluit.....	31
1.4 Hoofdstuk 4: Het Belgische Burgerlijk Wetboek tot 1940	32
1.4.1 Het Burgerlijk Wetboek: een kopie van de Code Civil.....	32
1.4.2 De adoptie in de Belgische praktijk	32
1.4.3 Besluit.....	33
2 Deel 2: Adoptie na 1940: “Het belang van de geadopteerde”	34
1 Titel 1 : De wet van 22 maart 1940	34
1.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	34
1.1.1 Afdeling 1: De eeuw van het kind	35
1.1.1.1 Het gewijzigde kindbeeld	35
1.1.1.2 De idealisering van het gezin.....	37
1.1.1.3 Het ‘probleemkind’	37
a) <i>Verwaarloosde kinderen</i>	38
b) <i>Weeskinderen</i>	39
1.1.2 Afdeling 2: De wereldwijde opkomst van de kinderadoptie	40
1.1.3 Afdeling 3: De situatie in België.....	43
1.1.3.1 De Franse invloed.....	43
1.1.3.2 De Belgische reactie	45
1.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet	45
1.3 Hoofdstuk 3: De wet van 22 maart 1940	53
1.3.1 Afdeling 1: Omschrijving van de adoptie en de dienstwillige voogdij.....	53
a) <i>Adoptie</i>	53
b) <i>Dienstwillige voogdij</i>	54
1.3.2 Afdeling 2: Een korte weergave van de gewijzigde wetgeving.....	54
1.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet.....	56
2 Titel 2: De wetten van 21 mei 1951 en 10 februari 1958	59
2.1 De wet van 21 mei 1951: Wijziging artikel 353, 356 en 357 Burgerlijk Wetboek	59
2.1.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	59
2.1.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet	61

2.1.3	Hoofdstuk 3: De wet van 21 mei 1951.....	61
2.1.4	Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet.....	62
2.2	De wet van 10 februari 1958: Wijziging artikel 344 Burgerlijk Wetboek.....	62
2.2.1	Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	62
2.2.1.1	Afdeling 1: Het maatschappelijke probleem van de onwettige kinderen.....	63
2.2.1.2	Afdeling 2: Een bijzonder categorie van onwettige kinderen: de overspelige kinderen 65	
2.2.2	Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet.....	69
2.2.3	Hoofdstuk 3: De wet van 10 februari 1958.....	72
2.2.4	Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet.....	72
3	Titel 3: De wet van 21 maart 1969.....	75
3.1	Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	75
3.1.1	Afdeling 1: Het toenemende gebruik van de adoptie.....	75
3.1.2	Afdeling 2: De nood aan vernieuwing.....	76
3.1.2.1	Het Franse voorbeeld.....	76
3.1.2.2	De ontwikkelingen binnen de Belgische samenleving.....	77
3.1.3	Afdeling 3: Aandacht voor de adoptie op internationaal niveau.....	80
3.2	Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet.....	81
	Opmerking.....	91
3.3	Hoofdstuk 3: De wet van 21 maart 1969.....	91
3.4	Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet.....	93
4	Titel 4: De wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987.....	96
4.1	Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	96
4.1.1	Afdeling 1: De discrepantie tussen de doelstelling van de wet van 21 maart 1969 en de adoptiewerkelijkheid.....	96
4.1.2	Afdeling 2: De noodzaak tot hervorming van het afstammingsrecht (en het adoptierecht).....	99
4.1.3	Afdeling 3: De internationale invloed.....	102
4.2	Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet.....	103
a)	De wet betreffende de afstamming.....	105
b)	De wet betreffende de adoptie.....	105
c)	De wet betreffende de adopteerbaarheid.....	109
	Opmerking.....	114
4.3	Hoofdstuk 3: De wetten van 31 maart 1987, 27 april 1987 en 20 mei 1987.....	114
4.3.1	Afdeling 1: De wet van 31 maart 1987 betreffende de afstamming.....	114
4.3.2	Afdeling 2: De wet van 27 april 1987 betreffende de adoptie.....	115
4.3.3	Afdeling 3: De wet van 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen.....	117
4.4	Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987 119	
5	Titel 5: De wet van 24 april 2003.....	122
5.1	Hoofdstuk 1: De aanleiding.....	122
5.1.1	Afdeling 1: Het interlandelijke adoptierecht.....	122
5.1.1.1	Een toenemende interesse voor de internationale adoptie.....	122
5.1.1.2	De eerste initiatieven tot een internationale samenwerking.....	123
5.1.1.3	De totstandkoming van het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993.....	125
5.1.1.4	De inhoud van het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993.....	127
5.1.1.5	Een moeizame omzetting van het Haagse verdrag door België.....	131
5.1.2	Afdeling 2: Het interne adoptierecht.....	136
5.2	Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet.....	137

5.3	Hoofdstuk 3: De wetten van 13 maart 2003 en 24 april 2003 en de decreten van 1 juli 2005 en 15 juli 2005.....	141
5.4	Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet van 24 april 2003 en van het decreet van 15 juli 2005.....	143
	Besluit.....	146
	Bibliografie.....	150

Inleiding

Toen ik vorig jaar in de krant van 11 maart 2009 een artikel las met als titel “Adoptie in Vlaanderen in de lift” wakkerde mijn interesse voor deze rechtsinstelling aan.¹ Uit de cijfers van Kind en Gezin, de Vlaamse Centrale Autoriteit voor adoptie, bleek dat het aantal adopties via erkende adoptiediensten in Vlaanderen in 2008 gestegen was met 15 % tegenover 2007. Uit dat zelfde onderzoek bleek ook dat de Vlamingen vooral kinderen uit het buitenland adopteerden. Doch werden er ook 29 Belgische kinderen geadopteerd om uiteenlopende redenen.

Steeds meer kinderen vinden een nieuwe thuis in Vlaanderen via de juridische techniek van de adoptie. Op deze manier worden de betrokken kinderen volledig opgenomen in een gezin zonder dat er sprake is van een natuurlijke afstammingsband. In onze huidige samenleving is de adoptie een bekend begrip, doch weten slechts alleen degenen die er van dichtbij mee geconfronteerd worden hoe deze instelling precies in elkaar zit. De huidige adoptiewetgeving is zeer streng en houdt heel wat beperkingen in. Volgens Kind en Gezin is dergelijke strenge wetgeving noodzakelijk om misbruiken tegen te gaan. Zij stellen dat de adoptie altijd moet gebeuren in het belang van het kind en slechts mag worden aangewend wanneer er geen andere oplossingen voorhanden zijn om het kind een beter leven te geven.² Natuurlijk is de huidige adoptieregeling er niet zomaar gekomen. Uit nieuwsgierigheid ben ik mij verder gaan verdiepen in deze materie en kwam ik tot de merkwaardige vaststelling dat de adoptie helemaal geen creatie is van het moderne recht zoals ik aanvankelijk vermoedde. De adoptie bleek daarentegen een zeer oude instelling te zijn die reeds door de Romeinen in het leven was geroepen. Opvallend is wel dat ze daar om heel andere redenen werd gebruikt dan in onze huidige samenleving. Zo groeide dan ook mijn interesse om de ontwikkeling van de adoptie-instelling doorheen de geschiedenis te gaan bestuderen. Dit bleek echter niet zo eenvoudig aangezien de adoptie sinds haar ontstaan een onophoudelijke evolutie heeft doorgemaakt waarbij ze zich telkens aanpaste aan de veranderende samenleving.

Adoptie is vandaag de dag een wereldwijd fenomeen: verschillende mensen uit verschillende landen komen ermee in aanraking. Het internationale belang van de adoptie is dan ook zeer groot. In mijn onderzoek heb ik mij toegespitst op de evolutie van de adoptiewetgeving in België met hier en daar een noodzakelijke verwijzing naar de evoluties die zich in het buitenland hebben voorgedaan. Opgemerkt moet worden dat ook de Belgische adoptie zich

¹ Metro Nr. 1860, woensdag 11 maart 2009.

² www.kindengezin.be (consultatie 11 maart 2009).

meestal niet beperkt tot de landsgrenzen. In mijn onderzoek heb ik dan ook bewust aandacht besteed aan de adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling.

Ik heb getracht om een zo globaal mogelijk beeld te schetsen van de evolutie die zich binnen deze rechtsinstelling heeft voorgedaan. Mijn onderzoek heeft dan ook betrekking op een zeer ruime periode. Aangezien ik snel kon vaststellen dat de adoptie in België tot aan de Tweede Wereldoorlog een dode instelling is gebleken ³, heb ik mijn onderzoek opgesplitst in twee delen: een deel dat handelt over de adoptie voor 1940 en een deel dat handelt over de adoptie na deze datum.

In het eerste deel zal ik hoofdzakelijk het ontstaan van de adoptie schetsen in het Romeinse recht, haar verdere evolutie doorheen de Middeleeuwen en haar uiteindelijke opname in de Franse Code Civil. Tot slot ben ik nagegaan hoe de Belgische samenleving van voor de Tweede Wereldoorlog reageerde op deze merkwaardige instelling uit het, van Frankrijk overgenomen, Burgerlijk Wetboek. Ondanks het feit dat er reeds een masterproef werd geschreven door Katrien Nijs met als titel 'Adoptie in België van 1803 tot 1951' ⁴, achtte ik het toch noodzakelijk om ook deze periode te behandelen om zo duidelijker het contrast tussen de periode voor 1940 en de periode erna te kunnen aantonen. Een overzicht van de ontstaansgeschiedenis van deze bijzondere rechtsinstelling is hoe dan ook nuttig om de huidige adoptiewetgeving beter te kunnen begrijpen.

In het tweede deel zal ik nagaan hoe de ontwikkeling van het adoptie-instituut na 1940 in de Belgische samenleving effectief op gang is gekomen. Het grote keerpunt vormde de wet van 22 maart 1940 en ook nadien werd de adoptiewetgeving nog herhaaldelijk gewijzigd. Het zijn deze verschillende wetwijzigingen die het hoofddoel van mijn onderzoek vormen. In mijn masterproef behandel ik achtereenvolgens de wet van 22 maart 1940; de wetten van 21 mei 1951 en 10 februari 1958; de wet van 21 maart 1969; de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987; en de wet van 24 april 2003. Bij deze verschillende wijzigingen heb ik telkens een specifieke onderzoeksstructuur gehanteerd: in eerste instantie heb ik onderzocht wat de aanleiding was voor de wetwijziging, vervolgens ben ik nagegaan hoe de wet tot stand gekomen is, daarna ben ik de wet zelf gaan bekijken en tot slot heb ik getracht om tot een kritische analyse van de wet te komen. Deze vier onderzoeksstappen komen overeen met heel wat vragen, waarop ik heb getracht een antwoord te formuleren.

³ *Infra* 32-33.

⁴ K. Nijs, *Adoptie in België van 1803 tot 1951*, licentiescriptie Geschiedenis, Universiteit Gent, 2001-2002, www.ethesis.net.

Eerste fase: Welke factoren of gebeurtenissen vormden de aanleiding om tot een wijziging van de wet over te gaan? Werd de wetgever beïnvloed door de samenleving, door de ontwikkelingen in andere landen, door de werkzaamheden van internationale instellingen? Waarom heeft de wetgever zo lang gewacht om de wet te wijzigen? Waarom heeft de wetgever de wet zo snel opnieuw moeten aanpassen? Waarom wilde men juist op dat ogenblik tot een wijziging van de wet overgaan? Van wie ging het voorstel tot wijziging van de wetgeving uit? Was het een vernieuwend voorstel?

Tweede fase: Hoe werd er binnen het parlement op het wetsvoorstel/wetsontwerp gereageerd? Heeft men veel vergaderingen besteed aan de totstandkoming van de wet of is men snel tot een consensus gekomen? Wiens advies werd er ingewonnen? Hoe belangrijk/vernieuwend/risicovol achtte de wetgever de wijziging? Heeft men bepaalde elementen uit het wetsvoorstel weggelaten? Heeft men in de loop van de parlementaire procedure nog nieuwe elementen aan het wetsvoorstel toegevoegd?

Derde fase: Komt de wet overeen met het wetsvoorstel/wetsontwerp? Wat is het hoofddoel van de wet? Welke adoptievormen komen er in de nieuwe wet voor? In welke mate verschilt de wet van de vorige wet?

Vierde fase: Wat waren de gevolgen van de wetswijziging voor de praktijk? Hoe reageerde de samenleving op deze wijziging? Is de wijziging doeltreffend geweest? Werd de bedoeling van de wetgever gerealiseerd?

Adoptie is een thema dat vanuit verschillende invalshoeken kan benaderd worden. In mijn masterproef heb ik gekozen om de adoptie vanuit een rechtshistorisch oogpunt te onderzoeken. Hierbij heb ik hoofdzakelijk getracht (door middel van een studie van de verschillende wetswijzigingen) een antwoord te bieden op de vraag waarom de adoptiewetgeving zo vaak gewijzigd werd en waarom het vroegere gebruik van deze instelling volledig verschilt met het gebruik dat ervan wordt gemaakt in onze huidige samenleving. Hierbij wil ik wel opmerken dat de bronnen in de rechtsleer aangaande deze historische evolutie zeer beperkt zijn. De meeste werken behandelen de historische context van de adoptie slechts kort in hun inleiding om daarna uitgebreid de concrete adoptiewetgeving te bespreken. Dergelijk bespreking was echter helemaal mijn bedoeling niet, en ik heb dan ook getracht door middel van het samenbrengen van de beperkte informatie uit de rechtsleer met de parlementaire werken en een aantal statistische gegevens aangaande het gebruik van de adoptie in de praktijk, een duidelijker beeld te schetsen van de ontwikkelingen die deze instelling heeft doorgemaakt.

Mijn masterproef heeft uiteindelijk geleid tot een beschrijvend (het in kaart brengen van het evoluerende adoptierecht), vergelijkend (het vergelijken van de situatie vroeger en nu),

evaluerend (trachten een waardeoordeel te vellen over de zich voorgedane evolutie) en verklarend (trachten oorzakelijke verbanden te leggen tussen de zich voorgedane evolutie en de verschillende potentiële aanleidingen) resultaat, waarbij de evolutie van de Belgische adoptiewetgeving wordt geschetst over een periode van meer dan 200 jaar.

1 Deel 1: Adoptie voor 1940: “Het belang van de adoptant”

In het eerste deel van mijn masterproef behandel ik de adoptie voor 1940, meer bepaald haar ontstaan in het Romeinse recht, haar gebruik in de daaropvolgende periode en haar opname in de Franse Code Civil. Hierbij moet ik opmerken dat er reeds een masterproef werd geschreven over dit thema door Katrien Nijs.⁵ De bronnen die deze periode omvatten zijn echter vrij gering en dus werd ik onvermijdelijk geconfronteerd met dezelfde bronnen die reeds door haar werden gebruikt. Door deze bronnen opnieuw te gaan raadplegen, heb ik getracht de materie vanuit een meer rechtskundig oogpunt te benaderen, aangezien Katrien Nijs, die historica is, dit hoofdzakelijk had gedaan vanuit een geschiedkundig oogpunt. Verder heb ik het onderzoek met betrekking tot deze periode nog aangevuld door enkele bronnen te raadplegen die door haar niet werden gebruikt. Doch heb ik moeten vaststellen dat de meeste auteurs een gelijkaardige versie van de feiten omschrijven. Ik heb hoofdzakelijk aandacht besteed aan het ontstaan van de adoptie-instelling in het Romeinse recht, aangezien deze naar mijn mening niet zo grondig werden behandeld in de masterproef van Katrien Nijs. Het leek mij verder ook interessant aan te tonen hoe het hedendaagse gebruik van een rechtsinstelling grondig kan verschillen van haar oorspronkelijke ontstaansredenen.

1.1 Hoofdstuk 1: Het ontstaan van de adoptie in het Romeinse recht

1.1.1 Het ontstaan van de adoptie als publiekrechtelijke instelling

De adoptie-instelling zoals wij deze vandaag kennen in onze westerse samenleving is geen moderne rechtsreactie. De mogelijkheid om op een kunstmatige wijze afstammingsbanden te creëren is iets waar de mensheid al zeer snel nood aan had. De adoptie zoals geregeld door het Burgerlijk Wetboek, vindt zijn oorsprong in het Romeinse recht.⁶ In de langdurige

⁵ K. Nijs, *Adoptie in België van 1803 tot 1951*, licentiescriptie Geschiedenis, Universiteit Gent, 2001-2002, www.ethesis.net.

⁶ Opgemerkt moet worden dat reeds in de antieke rechtsordes de mogelijkheid bestond om fictieve afstammingsbanden te creëren. Bij de Babyloniërs en Assyriërs, in het Griekse recht en in het oude Japanse recht werd hierbij vooral de voortzetting van de cultus van de familie- en huisgenoten beoogd. Zie M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 346, nr.3; C.

geschiedenis van dit recht heeft de adoptie steeds een rol gespeeld.⁷ Opgemerkt moet worden dat de reden waarom de Romeinen eeuwen geleden deze instelling creëerden, grondig verschilt van de reden waarom deze instelling vandaag nog altijd wordt gebruikt.

Het ontstaan van de adoptie in de klassieke periode heeft alles te maken met de belangrijke positie van de 'familia' bij de Romeinen. Deze vormde een sociale en rechtseenheid, waarbinnen de verschillende familieleden bescherming genoten.⁸ De Romeinse familie vormde de basis van de staatsinrichting en dit had belangrijke gevolgen voor de ontwikkeling van het recht. De belangrijkste doelstelling van het recht was dan ook de voortzetting van de godsdienstige cultus van de voorvaderen (de 'sacra privata') en de consolidatie van de machtspositie van de familie binnen de staat. Dergelijke opvatting had tot gevolg dat het Romeinse familierecht, waarvan de adoptie deel uitmaakte, moest gezien worden als publiekrecht.⁹

Aan het hoofd van elke Romeinse familie stond de 'pater familias', de 'baas' van de familie. Verder maakte men een onderscheid tussen de 'agnaten', de mannelijke bloedverwanten die in de mannelijke lijn van de pater familias afstamden, en de 'cognaten', de natuurlijke bloedverwanten waartoe ook de afstammelingen in de vrouwelijke lijn behoorden. Dit onderscheid is belangrijk aangezien alleen de agnaten konden erven of voogd worden. Voor alle bloedverwanten langs moederszijde was dit uitgesloten. Wanneer langs vaderszijde alle bloedverwanten vrouwen waren, was het dus perfect mogelijk om zonder burgerlijk bloedverwantschap te blijven (ondanks het bestaan van natuurlijk bloedverwantschap). Dit vormde voor de Romeinen een bijzonder groot probleem omdat hierdoor de voortzetting van de familie (de 'sacra privata') in het gedrang kwam. Het is dan ook om deze belangrijke reden dat de Romeinen de creatie van fictieve afstammingsbanden in het leven hebben geroepen.¹⁰ Via adoptie werd het immers mogelijk om nieuwe leden in de familie op te nemen. Er kon een nieuwe erfgenaam bekomen worden en de familie kon worden voortgezet.¹¹ De adoptie had dus hoofdzakelijk tot doel de macht van de pater familias te versterken en zo de familie als publiekrechtelijke instantie te beschermen.¹² Ter bevestiging hiervan kan een voorbeeld van Tacitus worden aangehaald. Hij stelde dat de Romeinen niet

VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 58, nr.23-24; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3.

⁷ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3.

⁸ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3.

⁹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 55-58, nr.22.

¹⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1970, 56, nr.22.

¹¹ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3.

¹² C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1970, 55-58, nr.22.

aarzelden om via adoptie louter fictieve afstammingsbanden te creëren, om zo hun machtspositie binnen de staat te verstevigen en naar openbare ambten te dingen. Alleen de pater familias die zonen had kon namelijk een praetoriaal of provinciaal ambt bekomen.¹³

1.1.2 Twee vormen van adoptie: de adrogatio en de adoptio

In het Romeinse recht ontwikkelden zich twee vormen van adoptie: de adrogatio en de adoptio. De eerste vorm van adoptie was bestemd voor de 'personae sui juris', degenen die alsdusdanig machthebber waren in de familie over hun persoon en die van hun familieleden, en de tweede vorm voor de 'personae alieni juris', degenen die onderworpen waren aan het gezag van hun familie.¹⁴

De adrogatio was de adoptie van een persoon die zelf niet onder patria potestas stond. Deze adoptievorm was zeer verregaand aangezien de geadrogeerde zelf pater familias kon zijn. De aldus geadrogeerde pater familias kwam dan met heel zijn patrimonium en met alle personen die onder zijn patria potestas stonden, onder het gezag van de adrogerende pater familias. De familiecultus van de geadrogeerde pater familias verdween en zo dus ook een belangrijke machtskern in de staat. Omdat deze vorm van adoptie zo ingrijpend was voor de Romeinse samenleving, werd ze onderworpen aan zware vereisten. De vorm van de adrogatio was lange tijd een soort wetsvoorstel. Er gold ter zake een publiekrechtelijke procedure, waarbij de adrogatio door de 'comitia curiata' (de volksvergadering onder de republiek) werd aanvaard en toegestaan, na voorafgaandelijk advies en onderzoek van de 'pontifices' (het hoogste priesterlijke lichaam van Rome). Verder moesten zowel de adrogant als de geadrogeerde van het mannelijk geslacht zijn. Vrouwen waren aldus uitgesloten van de adrogatio. Ook plebejers waren uitgesloten aangezien ze geen stem hadden in de 'comitia curiata'. Een andere voorwaarde was dat de adrogant geen kinderen van het mannelijke geslacht mocht hebben en dat hij meer dan zestig jaar oud moest zijn. De adrogatio's werden verder strikt beperkt in hun aantal.¹⁵

¹³ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Ferdinand Larcier, 1970, 58, nr.22.

¹⁴ M. KASER en F. B. J. WUBBE, *Romeins privaatrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 73 en 300-302; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 244-248; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 56, nr.22; P. BERCKMANS, C. DE VOCHT, J. VAN HOUTTE, *Adoptie: Een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 156; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 346-347, nr.3.

¹⁵ M. KASER en F. B. J. WUBBE, *Romeins privaatrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 300-301; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de

Naast de adrogatio ontstond de adoptio. Dit was de adoptie van een persoon die wel onder patria potestas stond. Als gevolg van de adoptio werd deze persoon volledig in zijn adoptieve familie opgenomen. Opgemerkt moet worden dat de adoptio een veel beperktere politieke en godsdienstige betekenis had dan de adrogatio, aangezien deze niet tot gevolg had dat een familiale cultus werd uitgeschakeld. Opmerkelijk was dat de geadopteerde zelf zijn persoonlijke toestemming niet kon geven. Deze werd namelijk geuit door de pater familias van zijn oorspronkelijke familie waaruit hij volledig werd uitgesloten. Een adoptie kon aldus geschieden tegen de wil in van de geadopteerde. Ook de gevolgen van dergelijke adoptie waren belangrijk. Door de adoptie werden de banden met de oorspronkelijke familie doorgesneden en verloor de geadopteerde alle erfrecht in zijn natuurlijke familie. Doch in ruil daarvoor kon hij nu wel erven in zijn adoptieve familie. Dit betekende echter een risico voor de betrokkene aangezien hij het gevaar liep door 'mancipatio', uitgaande van zijn adoptieve vader, ook alle erfrecht in zijn adoptieve familie te verliezen. De kinderen van de geadopteerde bleven in de oorspronkelijke, natuurlijke familie. Een belangrijk verschil met de adrogatio is dat de adoptio ook mogelijk was voor vrouwen. Dit omwille van het feit dat er met de adoptio geen vermogensbelangen gemoeid waren (aangezien men als alieni juris geen patrimonium kon bezitten) en omdat er geen persoonlijke toestemming moest gegeven worden. De adoptieprocedure vond plaats voor de praetor. Een ander belangrijk verschil met de adrogatio was dat de adoptio's onbepaald waren in aantal en dat noch de ouderdom van de adoptant, noch de aanwezigheid van kinderen van welk geslacht ook, van belang waren.¹⁶

Eigenlijk moet er ook nog een derde vorm van adoptie binnen de Romeinse samenleving worden vermeld. De pater familias had de macht om bij testament een erfgenaam aan te duiden, waardoor alle andere erfgenamen werden uitgesloten. Dit testament was hetzij een soort wet door de pater familias uitgevaardigd ('testamentum calatis comitiis'), hetzij een soort contract ('testamentum per aes et libram'). Dergelijk testament kon gebruikt worden wanneer de pater familias teveel erfgenamen had en er door de verdeling van zijn nalatenschap een verbrokkeling van zijn patrimonium zou ontstaan. Doch moet opgemerkt

France, 1996, 245-246; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 56-57, nr.22. J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 3; D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia press, 2005, 204-205.

¹⁶ M. KASER en F. B. J. WUBBE, *Romeins privaatrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 301-302; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 246-248; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 56-57, nr.22; D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia press, 2005, 205

worden dat een dergelijk testament ook vaak werd gebruikt wanneer de pater familias geen erfgenamen had, waardoor ze ook kon worden gezien als een vorm van adoptie.¹⁷

1.1.3 De verdere ontwikkeling van de adoptie tijdens het Romeinse keizerrijk

Tijdens het Romeinse keizerrijk, groeiden de adrogatio en de adoptio langzaam naar elkaar toe als gevolg van de veranderende samenleving. Zo nam het belang van de familiale cultus die voorheen een zeer grote invloed had uitgeoefend op het recht en de adoptie-instelling, af. Ook de staatsinrichting veranderde grondig door het bekomen van medezeggenschap door de plebejers in de wetgevende vergadering. Dit alles had belangrijke gevolgen voor de adoptie. Voortaan werd de adrogatio niet langer aanvaard of verworpen door de 'comitia curiata'(waarvan de plebejers geen deel uit maakten), maar door dertig lictoren die als vertegenwoordigers van de wetgevende vergadering optraden. Hierdoor werd de adrogatio ook toegankelijk voor plebejers en patriciërs. Ook de adoptio onderging een belangrijke wijziging. Het principe dat de geadopteerde volledig uitgesloten werd uit zijn oorspronkelijke familie en het daaraan gekoppelde risico voor 'mancipatio' door zijn adoptant, werd getemperd. Wanneer de geadopteerde een agnaat was, bleef hij in zijn oorspronkelijke familie in de hoedanigheid van cognaat. Hierdoor werd de adoptio niets meer dan een erfstelling in het belang van de geadopteerde. De geadopteerde kon namelijk erven in zijn oorspronkelijke familie en in zijn adoptieve familie.¹⁸

De adrogatio heeft echter geleidelijk aan, samen met het afnemende belang van de familiale cultus en het patriarchaal gezag, haar politieke en godsdienstige invloed verloren. Opgemerkt moet worden dat er in ons huidige recht geen enkel equivalent kan gevonden worden voor deze vorm van adoptie als politieke instelling.¹⁹

De adoptio daarentegen werd uiteindelijk door Justinianus opgesplitst in de 'adoptio plena' (volwaardige adoptie) en de 'adoptio minus plena' (onvolwaardige/gewone adoptie).²⁰ In het

¹⁷ M. KASER en F. B. J. WUBBE, *Romeins privaatrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 301; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 248; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57, nr.22.

¹⁸ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57, nr.22.

¹⁹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57, nr.22; D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia press, 2005, 204.

²⁰ M. KASER en F. B. J. WUBBE, *Romeins privaatrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 302; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 247-248.

eerste geval ging het om een vorm van adoptie waarbij alle banden met de oorspronkelijke familie werden doorgeknipt en waarbij de geadopteerde volledig in de familie van de adoptant werd opgenomen. Deze vorm werd beperkt tot de adoptie door ascendenten.²¹ In het tweede geval bleven de banden met de oorspronkelijke familie behouden en werden er daarnaast ook nieuwe gecreëerd in de adoptieve familie. De geadopteerde bleef aldus lid van zijn oorspronkelijke familie en hij behield ook daar zijn erfrecht. Hij kwam niet onder patria potestas van zijn adoptant. Een belangrijke voorwaarde voor deze adoptievorm was dat de adoptant minstens achttien jaar ouder moest zijn dan de geadopteerde. De reden hiervoor was dat men de natuurlijke afstamming zo goed mogelijk wilde nabootsen: 'adoptio enim naturam imitatur'.²² Het gevolg van de 'adoptio minus plena' was dat de geadopteerde kon erven van zijn adoptant, maar niet van diens verwanten. Een opmerkelijke vaststelling is dat we in het Justiniaanse recht reeds de kinderbeschermingsgedachte bij de adoptie terugvinden. De overheid moest namelijk onderzoeken of de adoptie wel eerzaam was en tot voordeel van het kind strekte: "an honesta sit expeditaque pupillo".²³ Het is toch wel merkwaardig dat men hiermee rekening ging houden aangezien de adoptie enkel en alleen de belangen van de adoptant diende.

Het onderscheid tussen volle en gewone adoptie dat door Justinianus werd doorgevoerd, kennen we vandaag nog steeds. De belangrijkste verklaring hiervoor is dat de 'adoptio minus plena' aan de basis lag voor de opname van de adoptie in het Pruisische Burgerlijk Wetboek dat op zijn beurt de Code Napoleon sterk heeft beïnvloed.²⁴

Om het belang van de adoptie tijdens het Romeinse keizerrijk aan te tonen, wil ik vermelden dat zelfs de Romeinse keizers gebruik maakten van de adoptie, meer bepaald om de keizerlijke waardigheid over te dragen. Zo werd keizer Nero door middel van een adrogatio in de familie van Claudius opgenomen, opdat hij keizer zou kunnen worden. Ook Tiberius werd om dezelfde reden door Augustus geadopteerd. Hierdoor kreeg de adoptie ook een politiek karakter.²⁵

Na de splitsing van het Romeinse Rijk, ontwikkelden zich in het Oosten nieuwe gedachten in verband met de adoptie. De contractuele adrogatio ontstond daar als instelling die zoveel

²¹ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 4; Codex VIII, 47, 10, 1a-c.

²² J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 4; Just. Inst. 1.11.4; Codex VIII, 47, 10, 1d e.v.

²³ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 4; Just. Inst. 1.11.3.

²⁴ *Infra* 20; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57, nr.22; D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia press, 2005, 205.

²⁵ C.VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 346, nr.3.

mogelijk de natuur moest nabootsen.²⁶ Ook vrouwen konden geadrogeerd worden en de vermogens van adrogant en geadrogeerde fusioneerden niet meer volledig. De adrogatio en de adoptio zijn aldus beiden tot contractuele instellingen vergroeid.²⁷

Bij de uiteindelijke uiteenspatting van het Romeinse keizerrijk is de adrogatio als politieke instelling volledig verdwenen.²⁸

1.1.4 Besluit

Ik kan dus vaststellen dat de Romeinen de adoptie in het leven hebben geroepen om zuiver politieke en godsdienstige redenen. De instelling werd hoofdzakelijk gebruikt voor de aanstelling van een erfgenaam, om de cultus van de voorvaderen verder te zetten, en voor de overdracht van de naam, het stads- of burgerrecht. De adoptie diende aldus de belangen van de adoptant.

Tijdens het keizerrijk is de adoptie enigszins veranderd. Men ging in deze periode zelfs (in beperkte mate) rekening houden met de belangen van de geadopteerde. Doch kan ook hier algemeen gesteld worden dat de adoptie haar hoofdkarakter van erfstelling ten voordele van de adoptant bleef behouden.

De adoptie maakte in het Romeinse recht deel uit van het publiekrecht. Deze opvatting kan een belangrijke verklaring vormen voor het feit dat sommigen de adoptie in de Code civil wilden opnemen als instelling van louter publiekrechtelijke aard.²⁹ Zoals blijkt uit onze huidige burgerrechtelijke benadering van de adoptie is dat natuurlijk niet gebeurd. Ook het contractuele karakter van de Romeinse adoptievorm werd in de Code Civil overgenomen en heeft lange tijd de aard van de adoptie bepaald.³⁰

²⁶ De adrogatio kreeg aldus een contractuele aard, terwijl ze vroeger moest gezien worden als een soort wetsvoorstel.

²⁷ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57-58, nr.22.

²⁸ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 58, nr.22.

²⁹ *Infra* 25.

³⁰ *Infra* 29.

1.2 Hoofdstuk 2: Hoe bleef de adoptie verder bestaan in de daaropvolgende periode?

1.2.1 De adoptie in ‘les pays de droit coutumier’ en in ‘les pays de droit écrit’

Het Romeinse recht werd beschouwd als een ‘perfect’ systeem waarin geen plaats was voor een aanpassing van het recht aan de individuele noden van de rechtssubjecten. Na de Germaanse invallen kwam daar verandering in. De Germanen baseerden hun rechtsgewoonten op de natuurwet en streefden hoofdzakelijk naar billijkheid. In tegenstelling tot bij de Romeinen was enige systematisering van het recht in de Germaanse periode volledig afwezig.³¹ De Karolingische renaissance probeerde de verschriftelijking van het recht alsnog te stimuleren, maar een echte ontwikkeling van een nieuwe rechtswetenschap bleef uit. Na het uiteenvallen van het Karolingische Rijk domineerde het gewoonterecht de samenleving.³² Opgemerkt moet worden dat het territorialiteitsprincipe nu in de plaats kwam van het personaliteitsprincipe: voortaan werd iedereen in een bepaald gebied beoordeeld volgens het recht van dat gebied. Hierbij moet wel een onderscheid gemaakt worden naargelang het territoriaal recht vooral Romeins of Germaans van oorsprong was. Rond de Middellandse Zee was het Romeinse element sterker, al mag het zeker niet overdreven worden. In de rest van West-Europa kende men vooral recht dat van Germaanse oorsprong was. Opgemerkt moet worden dat het Romeinse recht verschillend was van het Germaanse recht wat de inhoud betrof, maar niet wat het niveau betrof. Op basis van het onderscheid tussen het Germaanse en Romeinse gewoonterecht heeft men een onderscheid gemaakt tussen ‘les pays de droit coutumier’ en ‘les pays de droit écrit’. Dit onderscheid is van belang omdat in beide gebieden een verschillende evolutie heeft plaatsgevonden met betrekking tot de ontwikkeling van de adoptie.³³

In ‘les pays de droit coutumier’ werd de adoptie afgewezen. Aangezien het recht daar hoofdzakelijk gebaseerd was op de natuurwet, werd de voorkeur gegeven aan bloedbanden. Er bestond geen sociale nood om de adoptie in leven te houden en de mogelijkheid om de bloedbanden te gaan vervangen door fictieve banden werd dan ook niet aanvaard. Volgens Laurent was de adoptie in onze gebieden totaal onbekend: “Adoption n’a lieu”. Ter staving hiervan haalde hij de gebruiken van Rijsel en Oudenaarde aan, die beiden de adoptie

³¹ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 32-34.

³² D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 36-38.

³³ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 36-38.

afwezen.³⁴ Opgemerkt moet worden dat deze radicale opvatting later niet meer onderschreven werd. Meer moderne auteurs waren van oordeel dat er wel vormen van adoptie bestonden evenwel met beperkte gevolgen.³⁵ J. Carbonnier stelde: "L'éclipse de l'institution dans l'Ancien Droit ne paraît pas avoir été aussi totale qu'on l'avait cru autrefois".³⁶

Ook in 'les pays de droit écrit' was de invloed van de Romeinse adoptie heel beperkt. Het Romeinse recht leefde alleen verder als traditie, maar dan aangepast aan de zeden en gewoonten van de samenleving. Dit gold ook voor de adoptie. In het Longobardisch leenroerig recht ging men de adoptie gebruiken als politiek middel ter handhaving van de leengoederen. In Gallië werd de adoptio minus plena, aangepast aan de Keltische en Germaanse gebruiken, gebruikt als erfstelling.³⁷

In de gebieden waar de adoptie wel verder leefde, kende ze echter belangrijke tegenstanders: de feodaliteit en de katholieke Kerk. Zij lagen dan ook mede aan de basis voor het verdwijnen van deze rechtsinstelling.³⁸

In het feodale recht lag de klemtoon op het behoud van de goederen binnen de familie. In dergelijk systeem kon de adoptie niet aanvaard worden aangezien ze dit behoud alleen maar zou verhinderen. "Adoptivus filius in feudum non succedit", aldus de Libri Feudorum.³⁹ De adoptie werd als gevolg hiervan vaak ontdaan van één van haar hoofdbestanddelen: de geadopteerde kon niet erven van de adoptant. Op deze manier bleef het nut van de adoptie dan ook zeer beperkt, met als gevolg dat ze slechts zeer uitzonderlijk werd gebruikt.⁴⁰

Ook de katholieke Kerk vormde een belangrijke vijand voor de adoptie in deze periode. Ze zag de adoptie als een concurrent voor het kerkelijk huwelijk. Het belang van het huwelijk zou immers sterk kunnen afnemen wanneer een wettelijke erfgenaam zou kunnen bekomen

³⁴ F. LAURENT, *Principes de droit civil*, IV, Brussel, Bruylant, 1878, 271, nr. 190.

³⁵ Een mooi voorbeeld hiervan vormde het Eenkindtschap. *Infra* 19; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, I, Brussel, Bruylant, 1962, 1295-1296, nr. 1246bis.

³⁶ J. CARBONNIER, *Droit civil. 2: La famille, les incapacités*, Paris, PUF, 1969, 302, nr.101.

³⁷ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25.

³⁸ A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 286; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25.

³⁹ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 5.

⁴⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25.

worden zonder huwelijkssluiting.⁴¹ Anderzijds was de Kerk wel een voorstander van adoptie uit liefdadigheid, meer bepaald het aannemen van wezen en vondelingen.⁴²

Ik wil tot slot nog de opmerkelijke visie van de oude Belgische rechtspraak aangeven in verband met de overlevering van het Romeinse recht in onze gebieden. Deze rechtspraak aanvaardde de overlevering van het Romeinse recht en dus ook deze van de Romeinse adoptie-instelling.⁴³ In de praktijk was het echter zo dat het familierecht in onze gebieden, zoals de gebruiken bewijzen, bijna uitsluitend gebaseerd was op het Germaanse gewoonterecht. De opvatting van de oude Belgische rechtspraak is dus niet correct. Juister is het om te stellen dat in onze streken de adoptie algemeen niet aanvaard werd.⁴⁴

1.2.2 De adoptie toch niet helemaal verdwenen?

Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de creatie van fictieve afstammingsbanden een specifieke behoefte invult van de menselijke samenleving. In gebieden waar de adoptie niet gekend was, vond dan ook de ontwikkeling plaats van een gelijkaardige rechtsvorm: het 'Eenkindtschap'. Deze specifieke rechtscreatie vinden we vooral terug in Duitsland, doch ook in de gebruiken van Roermond, Maastricht, Sint-Amands en Bléharis-Doornik. Het Eenkindtschap had als doel een volledige gelijkschakeling te bekomen van kinderen uit een eerste huwelijk van een weduwe of weduwnaar met deze uit hun tweede huwelijk. Ze was enkelvoudig als slechts één van de echtgenoten kinderen uit een vorig huwelijk had en meervoudig indien beiden reeds kinderen uit een vorig huwelijk hadden. De rechter deed hierbij uitspraak naar billijkheid, nadat hij de voogden had gehoord. Het Eenkindtschap werd aanvaard als uitzondering op het beginsel "der Erbe wird geboren, nicht erkoren". Naast het creëren van familiale eenheid, had het Eenkindtschap ongetwijfeld ook nog een leenroerige nevendoelelstelling namelijk het behouden van de goederen binnen de familie. Opgemerkt

⁴¹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25.

⁴² J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 4.

⁴³ Zo gold in het Hertogdom Brabant het Romeinse recht als overlevering en gemeen recht. Zie Rb. Luik 21 juni 1834, *Pas.*1837, 191; 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 446, nr.4.

In het Brugse Vrije werden geen gebruiken gevonden die handelden over adoptie, zodat de adoptie er als overlevering moest aanvaard worden. Zie Gent 26 juli 1836 en Cass. 27 november 1837, *Pas.* 1837, 161; 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 446, nr.4bis.

⁴⁴ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25.

moet worden dat deze bijzondere instelling veel gelijkenissen vertoont met de adoptie zoals we deze terugvinden in de latere Belgische wetgeving.⁴⁵

Vanaf de 15^e eeuw nam het belang van het Romeinse recht opnieuw toe. Dit had tot gevolg dat op bepaalde plaatsen ook de interesse voor de adoptie terugkeerde. Een mooi voorbeeld hiervan vormt de opname van een beperkte adoptieregeling in 'das Preussische Allgemeine Landrecht' van 1794. Zoals eerder aangegeven was deze adoptieregeling gebaseerd op de 'adoptio minus plena' (de onvolwaardige adoptie) zoals door Justinianus ingevoerd. Het belang van deze opname mag zeker niet onderschat worden aangezien ze de inspiratiebron is geweest voor de latere opname van de adoptie in de Code Napoleon.⁴⁶

1.2.3 Besluit

Algemeen kan ik vaststellen dat de adoptie in de gebieden van het gewoonterecht in verval raakte. Het adagium "Adoption n'a lieu" lijkt mij dan ook ideaal om de adoptie in deze periode in onze streken te omschrijven. In de gebieden waar het Romeinse recht nog sterker doorleefde bleef de adoptie in beperkte vorm bestaan. Het belangrijkste voorbeeld hiervan vormde de adoptie in het Duitse recht en haar uiteindelijke opname in het Pruisische Burgerlijk Wetboek. Algemeen moet wel gesteld worden dat de adoptie in hoofdzaak nog steeds werd aangewend voor erfrechtelijke doeleinden in het belang van de adoptant.

1.3 Hoofdstuk 3: De adoptie in de 19e eeuw: het Franse voorbeeld

1.3.1 De Franse Revolutie

Rond 1800 vond een omwenteling plaats in de West-Europese samenleving. Dit was het gevolg van een nieuwe stroming, de Verlichting, die vooropstelde dat de mens, op basis van de rede, een ideale maatschappij kon opbouwen en zo het geluk kon bereiken.⁴⁷ Het vooruitgangsgeloof van de Verlichting had ook belangrijke gevolgen voor het recht. Het bestaande burgerlijke recht voldeed niet langer omdat het inging tegen de vrijheid en de

⁴⁵ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, I, Brussel, Bruylant, 1962, 1295-1296, nr. 1246bis-1246ter; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 59, nr.25; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 347, nr.4.

⁴⁶ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 57, nr. 22 en 59, nr.26; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7.

⁴⁷ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 77.

gelijkheid en omdat het niet voldoende gebaseerd was op de rede.⁴⁸ Ook in Frankrijk was de invloed van deze beweging duidelijk voelbaar en in 1789 vond een belangrijke revolutie plaats.⁴⁹

De Franse Revolutie wilde het bestaande recht grondig hervormen en het middel daarvoor werd 'la raison écrite' van het Romeinse Recht.⁵⁰ Vol bewondering voor de Romeinse cultuur, werd ook de adoptie-instelling opnieuw van onder het stof gehaald. De Franse revolutionairen, strevend naar vrijheid en gelijkheid in de samenleving, zagen hierin een belangrijk middel om de fortuinen van de aristocratie te verdelen en zo hun macht te doorbreken.⁵¹

Op 18 januari 1792 nam de Assemblée Législative een principedecreet: "L'Assemblée nationale décrète que son comité de législation comprendra dans son plan général des lois civiles celles relatives à l'adoption." Het decreet deed niets anders dan het principe van de adoptie invoeren. Noch de voorwaarden, de vormen of de gevolgen van de adoptie werden verder uitgewerkt. Hierdoor ontstond een heel chaotische toestand waarbij honderden adopties in allerlei vormen werden aangegaan. De bevolking zag in dit nieuwe middel onder meer een ideale oplossing om hun bastaardkinderen te regulariseren.⁵² Ook de Convention Nationale wou de aandacht vestigen op het belang van de instelling en verrichtte daartoe enkele politieke adopties. De kinderen van verdienstelijke burgers die hun leven hadden gegeven 'voor land en volk' werden hierbij door de Staat geadopteerd.⁵³ In de grondwet van

⁴⁸ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 78.

⁴⁹ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 77.

⁵⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27.

⁵¹ Redevoering Cambacérès tijdens de voorstelling van het eerste ontwerp voor de Nationale Conventie op 9 augustus 1793. Zie P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 7; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 347, nr.5; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7.

⁵² C. DEMOLOMBE, *Traité de l'adoption et de la tutelle officieuse*, Parijs, Imprimerie Générale, 1875, 3 en 6-7, nr. 4 en 8; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 328-329; 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 446, nr. 5 en 6; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 348, nr.5; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7.

De problematiek van de wettige en onwettige kinderen en het verband met de adoptie, zal ik in deel 2, titel 2 van mijn masterproef nog uitgebreid behandelen. *Infra* 63.

⁵³ Van dergelijke adopties kunnen verschillende voorbeelden worden aangehaald: bij decreet van 25-27 januari 1793 werd de dochter van Lepelletier (een lid van de volksvertegenwoordiging die werd vermoord door de Parijse

24 juni 1793 werden uiteindelijk burgerlijke rechten aan de adoptant toegekend.⁵⁴ Deze grondwet is echter niet in werking getreden.⁵⁵

Gezien het bewustzijn van de Franse Revolutie dat de adoptie-instelling een grote rol zou kunnen spelen ter verwezenlijking van één van haar belangrijkste doelstellingen, werd een wettelijke omkadering van deze instelling noodzakelijk geacht.⁵⁶

Verskillende ontwerpen voor een Code Civil werden uitgewerkt in een periode van 1793 tot 1799. Ook de adoptie werd hierin betrokken.

Drie ontwerpen werden uitgewerkt door een commissie onder leiding van Cambacérès, die zelf een groot voorstander was van de adoptie. Hij noemde ze “la vivante image de la nature, une véritable paternité civile”.⁵⁷ Doch geen enkel van deze ontwerpen, die een nauwkeurig uitgewerkte adoptieregeling inhielden, is ooit wet geworden omwille van de politieke instabiele situatie.⁵⁸

garde) door de Franse Staat geadopteerd, bij decreet van 7 december 1805 adopteerde Napoleon de kinderen van de te Austerlitz gesneuvelde soldaten, verder werden ook de slachtoffers der julidagen van 1830 door de Staat geadopteerd, enzovoort. Deze geadopteerden werden ook wel ‘les pupilles de la Nation’ genoemd. Het belangrijkste gevolg van dergelijke adoptie was dat de geadopteerden een financiële steun van de Staat konden genieten. De praktijk van publiekrechtelijke adopties is in Frankrijk blijven bestaan tot 29 april 1927. Zie X. CARTON DE WIART, *L’adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 8-9; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27; M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 348, nr.5.

⁵⁴ M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 348, nr.5.

⁵⁵ E. FISCHER-KEULS, ‘De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht’, *N.J.B.* 1953, 264.

⁵⁶ Redevoering Cambacérès tijdens de voorstelling van het eerste ontwerp voor de Nationale Conventie op 9 augustus 1793. Zie P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 7; M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 347, nr.5.

⁵⁷ M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 348, nr.5.

⁵⁸ Het eerste ontwerp werd op 9 augustus 1793 voorgelegd. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 29-31.

Het tweede ontwerp werd op 9 september 1793 voorgelegd. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 111.

Het derde ontwerp werd op 14 juni 1796 voorgelegd. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 208-209.

Op 21 december 1799 had een commissie onder leiding van Jacqueminot opnieuw een ontwerp voor de Code Civil neergelegd. Ook dit ontwerp, waarin de adoptie uitsluitend behandeld werd als een huwelijksbeletsel, is nooit wet geworden.⁵⁹

1.3.2 De opname van de adoptie in de Code Civil

Na de staatsgreep van 9 november 1799 kwam Napoleon Bonaparte aan de macht in Frankrijk. Napoleon was een groot voorstander van de codificatie. Hij was er van overtuigd dat deze een ideaal instrument zou vormen voor het herstel van de rust en de orde in Frankrijk. Verder ging hij er ook van uit dat dergelijk project een veel grotere indruk zou nalaten dan zijn militaire overwinningen.⁶⁰

Op 12 augustus 1800 duidde Napoleon een commissie van 4 juristen aan om een burgerlijk wetboek te ontwerpen: Portalis, de Maleville, Bigot-Préameneu en Tronchet.⁶¹ In hun ontwerp, dat hetzelfde jaar nog klaar was, kwam de adoptie nergens aan bod.⁶² De Hoven van Beroep en het Hof van Cassatie, aan wie het ontwerp werd voorgelegd, reageerden heel teleurgesteld op het ontbreken van een adoptieregeling waarin zij toch wel een belangrijk middel zagen als troost voor kinderloze huwelijken en als liefdadigheidsmiddel voor de vele verlaten kinderen.⁶³ Zij waren van mening dat de adoptie toch opgenomen moest worden in het burgerlijk wetboek op voorwaarde dat ze facultatief zou zijn, aangezien de adoptie niet overeenstemde met de gebruiken van het Franse volk, en op voorwaarde dat ze met de nodige voorzorgen omkleed zou worden om misbruiken te voorkomen.⁶⁴ Het Hof had daarom zelf een adoptieontwerp uitgewerkt waarin zeer strenge voorwaarden voor de adoptie werden gesteld.⁶⁵

⁵⁹ Tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, I, Parijs, 1827, 327.

⁶⁰ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 91.

⁶¹ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 91; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁶² M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28; D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 92.

⁶³ De adoptie werd door deze 'liefdadigheidsargumenten' gepromoot, maar de belangrijke rol van de adoptie als erfstelling mag zeker niet vergeten worden.

⁶⁴ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁶⁵ Tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, II, Parijs, 1827, 508-509; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6.

Ondanks het aandringen van de rechtspraak om ook de adoptie in het ontwerp op te nemen, weigerde de Conseil d'Etat (het centrale adviesorgaan van Napoleons beleid) waaraan het ontwerp vervolgens werd voorgelegd, toch dergelijke opname.⁶⁶ Hiervoor werden verschillende redenen aangevoerd: de adoptie was onnatuurlijk want het gewoonterecht kende ze niet, ze was nutteloos want er bestonden andere liefdadigheidsmiddelen, en ze was immoreel want ze verplichtte de geadopteerde te kiezen tussen zijn natuurlijke familie en het fortuin van de adoptant.⁶⁷

Uiteindelijk heeft de Conseil d'Etat toch rekening gehouden met het standpunt van de rechtspraak en werd er beslist om de adoptie alsnog op te nemen in het burgerlijk wetboek.⁶⁸ Een belangrijke verklaring hiervoor kan worden gevonden in het feit dat de adoptie plotseling een opmerkelijke voorstander kreeg. Napoleon Bonaparte, die zelf nog kinderloos was, ging zich mengen in de discussie. Hij ontpopte zich tot een enthousiast voorstander van de adoptie van minderjarige kinderen en sprak van “une espèce de nouveau sacrement”, “le plus grand acte qu'on puisse imaginer”, “le législateur, comme un pontifice, donnera la caractère sacrée”.⁶⁹ Bij minderjarige kinderen is de verbeelding nog ongerept: “L'enfant naît nu et sans biens, il doit naître en cet état à la nouvelle famille.”⁷⁰ Napoleon liet blijken dat zijn motieven om de adoptie toch op te nemen in het Burgerlijk Wetboek louter altruïstisch van aard waren, dit valt echter sterk te betwijfelen. Napoleons toekomstplan om een dynastie te stichten naar het voorbeeld van de Romeinse keizers, leek steeds moeilijker realiseerbaar aangezien zijn huwelijk nog altijd geen kinderen had voortgebracht. Voor Napoleon was de adoptie dus een ideaal hulpmiddel om alsnog voor een erfgenaam te zorgen.⁷¹

⁶⁶ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁶⁷ C. DEMOLOMBE, *Traité de l'adoption et de la tutelle officieuse*, Parijs, Imprimerie Générale, 1875, 4, nr. 5.

⁶⁸ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁶⁹ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 265.

⁷⁰ P.A. FENET, *Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 323; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7.

⁷¹ P.A. FENET, *Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 323; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

In deze context wil ik wel nog opmerken dat later (na de totstandkoming van de Code Civil) ook Napoleon zijn mening drastisch veranderde. Hij gaf toe dat de opgedrongen verplaatsing van een minderjarig kind van de ene familie naar de andere strijdig was met de openbare orde en goede zeden. De fictie die door de adoptie gecreëerd werd, kon nooit de natuurlijke afstammingsband vervangen. Een verklaring hiervoor was waarschijnlijk dat uit het tweede huwelijk van Napoleon in 1811 wel een zoon voortkwam, waardoor de adoptie voor hem geen

Napoleons standpunt werd echter niet door iedereen gedeeld. Onder de rechtsgeleerden waren er felle tegenstanders van een opname van de adoptie in het burgerlijk wetboek, zoals onder andere de Malleville en Tronchet. Zij verdedigden het standpunt van de familie als eenheid van bloedverwanten.⁷² Tronchet noemde de adoptie zelfs een bedrog en een schandaal.⁷³ Hij achtte het ondenkbaar dat een familie een vreemde als volwaardig lid zou opnemen. De geadopteerde zou volgens hem een 'être monstrueux' worden, aangezien deze door adoptie uit zijn oorspronkelijke familie werd gezet en bijna geen nieuwe verwanten verwierf in de familie van de adoptant⁷⁴.⁷⁵

Op 27 november 1801 werd een eerste wetsontwerp aan de Conseil d'Etat voorgelegd.⁷⁶ Het aannemen van dit ontwerp door de Conseil d'Etat ging niet zonder problemen. Aanvankelijk laaide een zeer felle discussie op over de wenselijkheid van de adoptie tussen voorstanders (zoals Portalis), die de adoptie als burgerrechtelijke instelling verdedigden⁷⁷, en tegenstanders (zoals de Malleville en Tronchet), die de adoptie alleen als politieke maatregel konden aanvaarden⁷⁸. Uiteindelijk kon de Conseil d'Etat de adoptie (als burgerrechtelijke instelling) aannemen en werd overgegaan tot een artikelsgewijs bespreking van het voorgestelde ontwerp. Hierbij ontstond er een meningsverschil tussen Napoleon en Cambacérès, waarbij de eerste alleen de adoptie wilde toestaan door gehuwden om te vermijden dat door de adoptie het huwelijk in het gedrang zou komen⁷⁹, terwijl de andere

verder belang had. Zie C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61, nr.28 en http://nl.wikipedia.org/wiki/Napoleon_Bonaparte#Vrouwen_en_kinderen

Voor een uitgebreider overzicht van Napoleons bijdrage tot de totstandkoming van de bepalingen inzake adoptie in de Code Civil, kan een beroep worden gedaan op het werk '*Napoléons Anteil am Code civil*' van E.M. THEEWEN. Zie E.M. THEEWEN, *Napoléons Anteil am Code civil*, Berlijn, Duncker und Humblot, 1991, 163-182.

⁷² J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁷³ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.28.

⁷⁴ De geadopteerde kon bijvoorbeeld alleen maar erven van de adoptant en niet van de familie van de adoptant.

⁷⁵ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 7.

⁷⁶ Tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 249-251; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 349, nr.6.

⁷⁷ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 262; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁷⁸ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 251-252 en 255-258; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁷⁹ Eenzelfde vrees vonden we ook reeds terug bij de Kerk in de voorgaande periode. *Supra* 18.

(zoals reeds gebleken was uit zijn ontwerpen) ook aan niet-gehuwden de kans wilde bieden een kind aan te nemen.⁸⁰ Uiteindelijk heeft de opvatting van Napoleon het gehaald.⁸¹

In december 1801 werd er nog driemaal vergaderd en hierbij werden twee gewijzigde ontwerpen voorgelegd.⁸² De verdere bespreking van het ontwerp werd echter uitgesteld aangezien Napoleon wegens de grote tegenkanting van het Tribunaat op 3 januari 1802 alle wetsontwerpen introk. Hij zuiverde het Tribunaat door het opnieuw samen te stellen, hij versoepelde de procedure en diende nadien zijn ontwerpen terug in.⁸³ Op 18 november 1802 werden de besprekingen opnieuw hervat. Er werd een regeling van 25 artikelen uitgewerkt.⁸⁴ Doch de discussie wakkerde opnieuw aan en de adoptie werd weer eens in vraag gesteld. Hierbij werden er vooral bezwaren geuit tegen de adoptie van minderjarigen. Deze werden immers algemeen niet in staat geacht hun toestemming te kunnen geven, dus ook niet voor een levensveranderende beslissing zoals de adoptie. Uiteindelijk aanvaardde Napoleon, uit schrik dat alles zou verworpen worden, dat de adoptie alleen voor meerderjarigen zou worden toegelaten onder strenge voorwaarden.⁸⁵ Terwijl in het vierde ontwerp alleen de adoptie van kinderen jonger dan 12 jaar werd toegelaten, werd in het vijfde ontwerp van 2 december 1802 de adoptie aldus in een tegenovergesteld perspectief geplaatst. De adoptie werd een beloning voor bewezen diensten zowel van de adoptant ten aanzien van de geadopteerde als omgekeerd. De geadopteerde moest meerderjarig zijn en de adoptant moest in beide gevallen kinderloos zijn en minstens 45 jaar oud.⁸⁶ Deze

⁸⁰ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 265; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁸¹ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 271; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁸² Vergadering 5 december 1801. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 280-286; Vergadering 7 december 1801. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 304 e.v.; Vergadering 25 december 1801. Zie tekst in P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 328-332.

⁸³ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁸⁴ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 359-362; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁸⁵ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 371 e.v.; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 350, nr.6.

⁸⁶ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 374-377; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 351, nr.6.

minimumleeftijd werd uiteindelijk nog opgetrokken tot 50 jaar. In het zesde ontwerp van 9 december 1802 werd de dienstwillige voogdij (la tutelle officieuse) ingevoerd om de voorstanders van de adoptie van minderjarigen te sussen. De dienstwillige voogdij was enkel mogelijk voor kinderen jonger dan 15 jaar. Belangrijk hierbij was dat de pleegouders de belofte moesten maken hun pleegkind bij zijn meerderjarigheid te adopteren. Er werd besloten om de adoptie en de pleegvoogdij als afzonderlijke hoofdstukken in het wetboek te behandelen.⁸⁷

Deze laatste versie werd aan het Tribunaat overhandigd die het, na een grondig onderzoek en met de nodige aanpassingen, terugzond aan de Wetgevende Vergadering van de Conseil d'Etat.⁸⁸ De meeste meningsverschillen tussen het Tribunaat en de Wetgevende Vergadering konden worden weggewerkt en een definitieve versie van de tekst werd aangenomen op 24 februari 1803.⁸⁹ Op 2 april 1803 werd titel VIII van Boek I door de Wetgevende Vergadering van de Conseil d'Etat afgekondigd.⁹⁰ Geconcludeerd kan worden dat de oorspronkelijke motieven van de Franse wetgever om de adoptie op te nemen in de Code Civil (meer bepaald als troost voor kinderloze echtparen en als liefdadigheidsmiddel voor wezen), door de afwijzing van de adoptie van minderjarigen volledig hun betekenis hadden verloren. De praktijk heeft uiteindelijk ook bevestigd dat de adoptie om heel andere redenen werd gebruikt.⁹¹

Op 15 april 1803 werd nog een wet afgekondigd die een overgangsregeling omvatte.⁹² Dergelijke regeling was belangrijk aangezien er heel wat adopties hadden plaatsgevonden tussen 18 januari 1792 (de datum van het principedecreet van de Assemblée Législative dat de adoptie invoerde) en de publicatie van de uiteindelijke adoptiewetgeving in de Code Civil. Deze wet bepaalde dat alle adopties bij authentieke akte afgesloten voor de publicatie

⁸⁷ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 388-391; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 351, nr.6.

⁸⁸ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 403-413; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 351, nr.6.

⁸⁹ P.A. FENET, *Receuil complet des travaux préparatoires du Code Civil*, X, Parijs, 1827, 413-419; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 351, nr.6.

⁹⁰ 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 441.

⁹¹ *Infra* 30.

⁹² 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 443; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 351, nr.6.

werden goedgekeurd, en dat geadopteerde minderjarigen binnen de 3 maanden na publicatie aan de adoptie konden verzaken.⁹³ Ten onrechte werd er echter zeer weinig belang gehecht aan deze wet, die tenslotte bevestigde dat de Franse bevolking zeer graag minderjarigen aannam en dat de adoptie hoofdzakelijk werd gebruikt door natuurlijke ouders om het onrecht dat hun bastaardkinderen werd aangedaan te herstellen.⁹⁴

Opgemerkt moet worden dat de Franse rechtspraak zich aanvankelijk verzette tegen de goedkeuring van de vroegere adopties van bastaardkinderen. Het Franse Hof van Cassatie heeft evenwel in een aantal arresten al deze adopties geldig verklaard voor zover ze niet in strijd waren met de belangen van de wettige kinderen van de adoptanten. Bij ons was deze Franse wet van 15 april 1803 niet van toepassing, zoals het Belgische Hof van Cassatie in 1837 bevestigde.^{95, 96}

1.3.3 De adoptie in de Code Civil

In de Code Civil vinden we de bepalingen inzake adoptie terug in Titel VIII van Boek I, die zich situeert tussen Titel VII 'Vaderschap en afstamming' en Titel IX 'Ouderlijke macht'. Dit toont duidelijk aan dat de opstellers van de Code Civil de adoptie beschouwden als een fictieve uitbreiding van de natuurlijke afstamming, omdat ze deze imiteert. De ganse instelling van de ouderlijke macht is er aldus op van toepassing.⁹⁷

De Code Napoleon kende een zeer beperkte adoptie en dit onder twee vormen: de 'adoption ordinaire' (de gewone adoptie) en de 'adoption rémunératoire' (de vergeldende adoptie). Onderling verschilden beide vormen enkel in de gestelde voorwaarden, hun rechtsgevolgen waren identiek.⁹⁸

Opgemerkt moet worden dat de publiekrechtelijke adoptie, zoals hierboven aangehaald, niet in de Code werd opgenomen.⁹⁹

⁹³ 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 443; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27.

⁹⁴ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27.

⁹⁵ Cass. 5 december 1837, *Pas.*1837, 190.

⁹⁶ 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 447, nr. 9; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 60, nr.27; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 352, nr.6.

⁹⁷ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 55, nr. 21.

⁹⁸ 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 447-448, nr. 12 en 13.

⁹⁹ 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 448, nr. 15.

Om te kunnen adopteren mocht de adoptant geen wettige kinderen of afstammelingen hebben¹⁰⁰, en moest hij minstens 50 jaar oud zijn en minstens 15 jaar ouder dan de geadopteerde¹⁰¹.¹⁰² Gehuwden konden samen adopteren of afzonderlijk met toestemming van de andere echtgenoot.¹⁰³ De adoptant kon wel slechts bepaalde personen aannemen: ofwel degene die hij tijdens hun minderjarigheid gedurende een ononderbroken periode van minimum 6 jaar onderhouden en verzorgd had, ofwel degene die hem tijdens een gevecht, een brand of van de verdrinkingsdood had gered. In het laatste geval, de vergeldende adoptie, werden de voorwaarden om te adopteren versoepeld.¹⁰⁴

De adoptie werd in de individualistische optiek van de Code Napoleon beschouwd als een contract.¹⁰⁵ Dit had tot gevolg dat de persoonlijke toestemming van de geadopteerde noodzakelijk was en dat een minderjarige in geen geval kon geadopteerd worden. Alleen de adoptie van meerderjarigen werd aldus door de Code Civil toegelaten.¹⁰⁶ De geadopteerde die jonger was dan 25 jaar had de toestemming van zijn ouders nodig en indien hij ouder was dan 25 jaar moest hun raad worden ingewonnen.¹⁰⁷

De adoptievormen waren vrij ingewikkeld. De vrederechter van de woonplaats van de adoptant moest de wil van de adoptant en de geadopteerde akteren, waarna deze adoptieakte door de rechtbank van eerste aanleg moest gehomologeerd worden, en tot slot moest de beroepsrechtbank dit vonnis nog bevestigen.¹⁰⁸ De adoptie was onherroepelijk.¹⁰⁹

De gevolgen van de adoptie waren zeer beperkt. Van een totale verandering van staat was er geen sprake en de geadopteerde bleef in zijn eigen familie. De Code Napoleon was dan ook gebaseerd op de adoptieregeling uit het Pruisische Burgerlijk Wetboek, dat op zijn beurt gebaseerd was op de 'adoptio minus plena' uit het Romeinse recht.¹¹⁰ Er ontstonden alleen zekere banden tussen de adoptant en de geadopteerde: de naam van de adoptant werd bij de geadopteerde toegevoegd, er ontstond een wederzijdse onderhoudsplicht, de

¹⁰⁰ De bescherming van het wettige gezin primeerde boven alles.

¹⁰¹ Op deze manier wou men zeker zijn dat de adoptant kinderloos zou blijven en wou men voorkomen dat de adoptie zou misbruikt worden om op een 'legale' manier een 'nieuwe' vrouw of man in huis te halen.

¹⁰² Art. 343 Code Civil.

¹⁰³ Art. 344 Code Civil.

¹⁰⁴ Art. 345 Code Civil.

¹⁰⁵ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 353, nr.8.

¹⁰⁶ Art. 346 Code Civil.

¹⁰⁷ Art. 346 Code Civil.

¹⁰⁸ Art. 353-360 Code Civil.

¹⁰⁹ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 279; A. KLUYSKENS, *Beginnelen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 558.

¹¹⁰ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 354, nr.8; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 8.

geadopteerde kon erven van de adoptant als een wettig kind (maar niet van diens verwanten) en de adoptie creëerde huwelijksbeletsel.¹¹¹

De dienstwillige voogdij was het voorstadium van de adoptie. Eén van de voorwaarden voor de adoptie was namelijk het onderhoud van de minderjarige gedurende een ononderbroken periode van 6 jaar. Om deze periode een wettelijk statuut te geven en de adoptie te vergemakkelijken, werd deze instelling ingevoerd.¹¹² De dienstwillige voogdij kwam tot stand door een contract dat voor de vrederechter werd gesloten tussen de pleegvoogd en de ouders van het kind. Personen van minstens 50 jaar, zonder wettige afstammelingen, konden hierdoor de zorg en de opvoeding van kinderen jonger dan 15 jaar op zich nemen, als een soort stage tot de adoptie. In geen geval kon de pleegvoogd tot een latere adoptie verplicht worden, maar er werden wel verschillende maatregelen ingebouwd om deze te vergemakkelijken. De belangrijkste was die van artikel 366 Code Civil, volgens dewelke de voogd na 5 jaar dienstwillige voogdij en in het vooruitzicht van zijn overlijden, zijn pleegkind bij testament kon adopteren op voorwaarde dat hij geen wettige afstammelingen had. Aldus kon er nog een derde vorm van adoptie onderscheiden worden in de Code Civil. De testamentaire adoptie was de enige mogelijkheid waarbij een minderjarige kon geadopteerd worden en dit ook nog zonder authentieke akte of bijkomende formaliteiten. Ze vormde dan ook een fundamentele uitzondering op het hele contractuele adoptiesysteem van meerderjarigen dat in de Code Civil vervat lag.¹¹³

1.3.4 Het belang van de adoptie in de Code Civil

In het 19^e eeuwse Frankrijk heeft de opname van de strenge adoptieregeling in de Code Civil weinig praktische betekenis gehad. In 1900 waren er gemiddeld een honderdtal adopties per jaar. De adoptie werd hierbij hoofdzakelijk gebruikt om erfrechtelijke redenen of om een onwettig kind een wettig statuut te bezorgen.¹¹⁴ Het gebruik van de adoptie in de praktijk vormde aldus een groot contrast met de bedoelingen van de wetgever ter zake. Ook de

¹¹¹ Art. 347-352 Code Civil.

¹¹² Art. 361-370 Code Civil; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 354, nr.9.

¹¹³ F. LAURENT, *Principes de droit civil*, IV, Brussel, Bruylant, 1878, 330-335, nr. 242-247; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355, nr.9.

¹¹⁴ J.L. HALPERIN, *Histoire du droit privé français depuis 1804*, Parijs, PUF, 2001, 102-104, nr. 60; A. LEFEBVRE-TEILLARD, *Introduction historique au droit des personnes et de la famille*, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 375; M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 5; J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 8.

dienstwillige voogdij kende wegens de strenge vereisten en het geringe nut (met uitzondering van de testamentaire voogdij) weinig succes in de praktijk. Het was logischer dat iemand die eerst het karakter van het kind wou leren kennen alvorens het te adopteren, niet de strenge wettelijke procedure ging doorlopen, maar gewoon het kind in huis ging nemen.¹¹⁵

Het belangrijkste gevolg van de opname van de adoptie in het Franse Burgerlijk Wetboek was dat de instelling zich hierdoor geleidelijk ging verspreiden over de westerse wereld. De Code Civil werd namelijk in 1804 onmiddellijk in de onder Frans gezag staande gebieden ingevoerd en volgde de veroveringen van Napoleon op de voet. Op deze manier werd het voortbestaan van de adoptie verzekerd.¹¹⁶

De meeste landen (waaronder België) behielden ook na hun onafhankelijkheid de Code Civil en de daarin vervatte adoptieregeling. Verder lieten ook heel wat landen zich vrijwillig inspireren door het Franse Burgerlijk Wetboek.¹¹⁷ Een opmerkelijk voorbeeld hiervan vormde de Amerikaanse staat Louisiana. Hierdoor bereikte de adoptie-instelling reeds in 1808 de Nieuwe Wereld.¹¹⁸

Anderzijds namen heel wat landen de adoptie niet op in hun wetgeving. Zo werd ook in Nederland de adoptie bewust geweerd uit het Wetboek van 1838, dat de Code Napoleon verving. Volgens Asser had men “deze uitheemse plant, die niet welig op den Nederlandschen bodem kon groeien, uit den grond gerukt”.¹¹⁹

1.3.5 Besluit

Na heel wat discussie tussen voor- en tegenstanders, werd de adoptie uiteindelijk in de Code Civil opgenomen. Hierbij moet opgemerkt worden dat de adoptie één van de delen was van de Code waarop Napoleon zijn persoonlijke stempel heeft gedrukt. De adoptie werd aanvaard onder zeer beperkte voorwaarden en met beperkte gevolgen. De voorziene adoptieregeling had nog steeds hoofdzakelijk patrimoniale en erfrechtelijke doeleinden ten voordele van de adoptant. Doch in sommige gevallen werd de adoptie ook gebruikt om een

¹¹⁵ J.L. HALPERIN, *Histoire du droit privé français depuis 1804*, Parijs, PUF, 2001, 102-104, nr. 60; M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 355, nr.9; E. FISCHER-KEULS, ‘De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht’, *N.J.B.* 1953, 269.

¹¹⁶ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 8.

¹¹⁷ Bijvoorbeeld Italië in 1860, Roemenie in 1864, Spanje in 1889.

¹¹⁸ J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 8-9.

¹¹⁹ C. ASSER, L. ASSER en C.D. ASSER, *Het Nederlandsch burgerlijk wetboek, vergeleken met het wetboek Napoleon*, 's-Gravenhage, Van Cleef, 1838, 169, §234.

onwettig kind te regulariseren, waardoor ze ook de belangen van de geadopteerde diende. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het gebruik van de adoptie in de praktijk grondig verschilde van de vooropgestelde doelstellingen van de Franse wetgever. Algemeen moet gesteld worden dat gezien de afwezigheid van de adoptie in het oude recht en gezien de strenge en beperkte nieuwe reglementering, de adoptie in de 19^e eeuwse samenleving nauwelijks gebruikt werd. Aldus kon de instelling beschouwd worden als een dode tak van het burgerlijk recht.

1.4 Hoofdstuk 4: Het Belgische Burgerlijk Wetboek tot 1940

1.4.1 Het Burgerlijk Wetboek: een kopie van de Code Civil

In 1804 maakte België integraal deel uit van Frankrijk. De Franse Code Civil was er aldus automatisch van toepassing. Ook na de Belgische onafhankelijkheid heeft België het Franse Burgerlijk Wetboek behouden met inbegrip van de adoptieregeling. Alle bepalingen uit de Code Civil, zoals eerder uiteengezet, waren aldus in België van toepassing. Naast de drie vormen voorzien in het Burgerlijk Wetboek (de gewone, de vergeldende, en de testamentaire adoptie), was ook de publiekrechtelijke adoptie die niet in de Code Civil werd opgenomen, in België bekend.¹²⁰

1.4.2 De adoptie in de Belgische praktijk

Tussen 1901 en 1930 werden in België 1000 adopties gehomologeerd. Voor Wereldoorlog I schommelde het aantal tussen de 13 en de 29 adopties per jaar en nadien tussen de 31 en de 83 per jaar.¹²¹ In deze uitzonderlijke gevallen werd ze hoofdzakelijk aangewend om erfrechtelijke redenen, om een ongeoorloofde samenleving onder hetzelfde dak 'legaal' te bekomen, om de familienaam verder te zetten of om het statuut van de onwettige kinderen te

¹²⁰ Het Voorlopig Bewind adopteerde op 6 november 1830 de kinderen van de burgers die waren gestorven in de Belgische onafhankelijkheidsstrijd. Zie X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 9.

¹²¹ Wetsontwerp op de aanneming van een kind en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1936-1937, nr.151, 2; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.*1970, 355, nr.10.

verbeteren.¹²² Deze verschillende adopties waren wel wettelijk, maar beantwoordden zeker niet aan de bedoelingen van de oorspronkelijke wetgever.¹²³

Ook de dienstwillige voogdij werd in de Belgische praktijk nauwelijks gebruikt.¹²⁴

1.4.3 Besluit

De Belgische wetgever heeft na de onafhankelijkheid de adoptieregeling uit de Code Civil behouden. De adoptie kon in onze gewesten niet steunen op een sterke traditie en de beperkende en zeer strenge bepalingen overgenomen uit het Franse Burgerlijke Wetboek vormden zeker geen aansporing om de instelling populairder te maken. Algemeen kan gesteld worden dat de adoptie in België in de 19e eeuw en in het begin van de 20ste eeuw een dode instelling bleef. Laurent kon dan ook min of meer terecht schrijven: “L’expérience est décisive: nos mœurs repoussent la fiction de l’adoption, et nous pouvons encore dire avec nos vieilles coutumes: ‘Adoption n’a lieu’ ”.¹²⁵

¹²² C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61, nr.29.

¹²³ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61, nr.29; M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 355, nr.10.

¹²⁴ A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 560.

¹²⁵ F. LAURENT, *Principes de droit civil*, IV, Brussel, Bruylant, 1878, 275-276, nr. 192.

2 Deel 2: Adoptie na 1940: “Het belang van de geadopteerde”

1 Titel 1 : De wet van 22 maart 1940

Na de onafhankelijkheid had de Belgische wetgever de Franse Code Civil behouden en dus ook de daarin voorziene strenge en beperkte adoptieregeling voor meerderjarigen. Dit had tot gevolg dat in België de adoptie tot aan het begin van de 20ste eeuw een dode instelling is gebleven. Op 22 maart 1940 werd de Belgische wet op de adoptie afgekondigd, die de bestaande adoptieregeling uit het Burgerlijk Wetboek drastisch wijzigde door de adoptie van minderjarigen mogelijk te maken.¹²⁶ In dit deel van mijn masterproef heb ik onderzocht waarom de Belgische wetgever na iets meer dan honderd jaar uiteindelijk besliste om de bestaande adoptiewetgeving te wijzigen. Verder ben ik nagegaan hoe deze wet tot stand is gekomen, in welke mate hij verschilde van de vorige wetgeving en hoe de praktijk op deze wet heeft gereageerd.

Ook dit deel van mijn onderzoek werd reeds behandeld in de masterproef van Katrien Nijs.¹²⁷ Ik kon echter niet nalaten om de wet van 22 maart 1940 zelf te behandelen in mijn onderzoek aangezien deze wet ‘het’ kantelmoment vormde in de Belgische adoptiegeschiedenis. Opnieuw heb ik getracht dit onderdeel volgens mijn eigen rechtskundige visie te benaderen, te interpreteren en neer te schrijven.

1.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

Bij de drastische hervorming die werd doorgevoerd door de wet van 22 maart 1940 moeten twee belangrijke vragen worden gesteld: “Waarom heeft de wetgever meer dan 100 jaar gewacht om de bestaande adoptieregeling te wijzigen?” en “Waarom vond de wetgever het uiteindelijk toch nodig om de adoptie van minderjarigen toe te laten?”

Op de eerste vraag kan kort en duidelijk een antwoord worden geformuleerd.

Gedurende de ganse negentiende eeuw is België zeer trouw gebleven aan het van Frankrijk overgenomen Burgerlijk Wetboek en ondanks een verwoede poging van Laurent, heeft

¹²⁶ BS 24 maart 1940.

¹²⁷ K. Nijs, *Adoptie in België van 1803 tot 1951*, licentiescriptie Geschiedenis, Universiteit Gent, 2001-2002, www.ethesis.net.

België nooit een eigen Burgerlijk Wetboek gekend.¹²⁸ Hoewel artikel 139 van de Grondwet bepaalde dat door afzonderlijke wetten zo snel mogelijk tot herziening van de wetboeken moest worden overgegaan, heeft de Belgische wetgever hier zeer lang mee gewacht. De belangrijkste verklaring voor het late optreden van de Belgische wetgever en voor de grote omzichtigheid waarmee hij tewerk is gegaan, kan gevonden worden in het feit dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek inzake het huwelijk, het vaderschap en de afstamming, de minderjarigheid en de voogdij, de meerderjarigheid en de ontzetting, een logisch geheel vormden waarmee onze Belgische samenleving sterk vertrouwd was geraakt en waaraan ze zich had aangepast.¹²⁹ Een wijziging van dergelijke ingeburgerde gewoonte was aldus zeker geen evidentie. Verder moet opgemerkt worden dat vanaf 1830 een sterke verfransing van het Belgisch juridisch leven kon worden waargenomen. Het gevolg van dergelijke verfransing was dan ook dat de ontwikkelingen van het Belgische recht in de 19^e eeuw die van het Franse recht op de voet volgde.¹³⁰ Zoals ik verder zal aantonen heeft de Belgische wetgever dan ook gewacht op de hervorming van het Franse adoptierecht, om dan zelf naar Frans voorbeeld de Belgische wetgeving te kunnen aanpassen.¹³¹

Uit bovenstaande vloeit ook de tweede vraag voort: “Waarom was de tijd rijp om de adoptie van minderjarigen toe te laten?” Uit de parlementaire werken bleek dat de verklaring hiervoor hoofdzakelijk moest worden gezocht in een gewijzigd maatschappelijk denken over kinderen, in de gevolgen van een Wereldoorlog, in het besef dat de bestaande adoptie een dode instelling was en in een wereldwijde opkomst van de kinderadoptie.¹³² Ik behandel hieronder deze verschillende punten.

1.1.1 Afdeling 1: De eeuw van het kind

1.1.1.1 Het gewijzigde kindbeeld

Alhoewel er altijd en overal kinderen zijn geweest, werden ze niet altijd op eenzelfde manier behandeld. Doorheen de geschiedenis is er een duidelijke evolutie merkbaar van een

¹²⁸ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 93-94.

¹²⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178.

¹³⁰ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 122-123.

¹³¹ *Infra* 43.

¹³² Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1934-1935, nr.35; Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1936-1937, nr.151.

complete onverschilligheid ten aanzien van kinderen naar een verregaande aandacht voor hun ontwikkeling en welzijn.

Tot het einde van de Middeleeuwen werd er slechts een gering onderscheid gemaakt tussen kinderen en volwassenen. Het concept kindertijd was in deze periode totaal onbekend. Pas vanaf de 16^e eeuw kwam het kind stilaan in de belangstelling en begonnen jongens uit de hogere maatschappelijke klasse regelmatig school te volgen. In de 18^e eeuw zorgde de Verlichtingsstroming, met haar vooruitgangsideologie, voor een belangrijke verschuiving in de westerse samenleving. Kinderen werden geleidelijk aan als een aparte groep met aparte kenmerken beschouwd. Zij werden meer en meer benoemd tot de 'toekomst' en de 'rijkom voor morgen'. Deze evolutie zette zich ook verder in de 19^e eeuw, doch bleven nog vele kinderen het slachtoffer van uitbuiting, ondervoeding en moord. De eerste eigenlijke 'kinderwetten' kregen we pas op het einde van de 19^e eeuw.¹³³ Deze wetten weerspiegelden hoe kinderen enerzijds werden uitgesloten uit de wereld van volwassenen en anderzijds werden ingesloten in hun eigen wereldje. Kinderen werden aanzien als machteloos en moesten daarom extra beschermd worden.¹³⁴ In de 20ste eeuw werd de aandacht voor het kind alleen nog maar groter. Het nieuwe kindbeeld kwam erop neer dat het kind moest gezien worden als een wezen met eigen behoeften, eigen ontwikkelingspatronen, eigen denk- en gevoelswijzen en een eigen handelen dat daarvan de uitdrukking vormde. Algemeen kan gesteld worden dat in de 20ste eeuw het kind werd ontdekt en deze ontdekking vroeg om een aangepaste behandeling van het kind in de samenleving.¹³⁵ Men ging steeds sterker de nadruk leggen op de aandacht, de liefde en de opleiding die kinderen moesten krijgen. Het kind was definitief zijn economische waarde verloren en had een onbetaalbare emotionele waarde verworven: het kind evolueerde van een 'object of utility' naar een 'object of sentiment'.¹³⁶ Deze nieuwe kindvisie uitte zich in de totstandkoming van nieuwe wetgeving gericht op de bescherming van kinderen, zoals onder meer de leerplichtwetten.¹³⁷ De 20ste eeuw werd uiteindelijk zelfs uitgeroepen tot de 'Eeuw van het kind' naar aanleiding van het gelijknamige boek van de Zweedse feministe Ellen Key dat in 1900 werd gepubliceerd¹³⁸.¹³⁹

¹³³ Bijvoorbeeld de wet van 1874 op de kinderarbeid, die stelde dat kinderen onder de 12 jaar niet meer mochten werken.

¹³⁴ E. VERHELLEN, *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 18, Antwerpen, Kluwer, 1988, 6-10 en 17.

¹³⁵ M. BOUVERNE-DE BIE, C. GRUWEZ, K. NYS, H. VAN CROMBRUGGE en G. VERSCHULDEN, *Het gezin en de rechten van het kind*, Leuven, Acco, 1999, 105.

¹³⁶ V. ZELIZER, *Pricing the priceless child. The changing social value of children*, New York, Basic Books, 1985, 7.

¹³⁷ In België werd de leerplicht in 1914 ingevoerd.

¹³⁸ E. KEY en J.P. WESSELINK-VAN ROSSUM, *De eeuw van het kind*, Zutphen, Thieme, 1906, 351p.

1.1.1.2 De idealisering van het gezin

Bovenstaande evolutie had onvermijdelijk belangrijke gevolgen voor de positie van het gezin in de samenleving. Eind 19^e eeuw kunnen we in de westerse landen een opmerkelijke verschuiving vaststellen: het gezin als economische eenheid, waarbinnen de man de baas was over vrouw en kinderen en waarbinnen geen plaats was voor individuele belangen of eigen rechten, maakte plaats voor een specifieke waardering van het gezinsleven, als opvoedingsmilieu bij uitstek. Kinderen werden beschouwd als de ‘vertegenwoordigers van de toekomst’, de ‘instandhouders van de natie’. Dergelijke taak konden ze echter alleen maar naar behoren vervullen wanneer ze op een juiste manier werden opgevoed, namelijk volgens de maatstaven van het burgerlijk gezin.¹⁴⁰ Zo werd de moeder, omwille van haar morele kwaliteiten zoals deugdzaamheid, opofferingsgezindheid en toewijding, gezien als de meest geschikte persoon voor de verzorging van het kind. De vader daarentegen moest zijn kinderen voorbereiden op hun toekomstige intrede in de samenleving en op de rol die ze daar zouden vervullen.¹⁴¹ Men was ervan overtuigd dat ouders deze taak haast op een natuurlijke wijze konden vervullen.¹⁴²

De toenemende aandacht en bezorgdheid voor kinderen en de verheerlijking van het gezin in de 20ste eeuw, kan in verband worden gebracht met de vernieuwde interesse voor de adoptie. De opvoeding van kinderen werd als essentieel beschouwd en het ouderschap ging dan ook een centrale plaats innemen in de toenmalige samenleving. Voor ongewilde kinderloze echtparen was dit ongetwijfeld geen gemakkelijke periode. De adoptie zou voor hen dan ook een mooie oplossing kunnen bieden. Het grote probleem was echter dat de geldende wetgeving alleen de adoptie van meerderjarigen toeliet.

1.1.1.3 Het ‘probleemkind’

Geleidelijk aan groeide het bewustzijn dat de moeilijke opvoedingstaak niet altijd aan de natuurlijke ouders kon worden overgelaten. Er heerste vooral een grote bezorgdheid om de ouder - kindsituaties uit de lagere sociale klassen. De overheid ging zich dan ook mengen

¹³⁹ E. VERHELLEN, *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 18, Antwerpen, Kluwer, 1988, 10 en 18.

¹⁴⁰ M. BOUVERNE-DE BIE, C. GRUWEZ, K. NYS, H. VAN CROMBRUGGE en G. VERSCHULDEN, *Het gezin en de rechten van het kind*, Leuven, Acco, 1999, 60.

¹⁴¹ V. ZELIZER, *Pricing the priceless child. The changing social value of children*, New York, Basic Books, 1985, 11.

¹⁴² M. BOUVERNE-DE BIE, C. GRUWEZ, K. NYS, H. VAN CROMBRUGGE en G. VERSCHULDEN, *Het gezin en de rechten van het kind*, Leuven, Acco, 1999, 60.

met de opvoeding van kinderen. Opgemerkt moet worden dat in het bijzonder veel aandacht uitging naar twee categorieën van kinderen: de verwaarloosde kinderen en de weeskinderen.

a) Verwaarloosde kinderen

De verwaarlozing van kinderen vormde voor de Staat een enorm probleem. Het feit dat kinderen gewoon aan hun lot werden overgelaten was niet alleen in strijd met de burgerlijke norm omtrent 'goede opvoeding', maar hield ook een groeirisico in voor delinquentie. Hoe vroeger aldus kon worden ingegrepen in geval van verwaarlozing hoe veiliger de openbare orde.¹⁴³ Door verwaarlozing als een oorzaak voor delinquentie te gaan beschouwen kon een ingrijpen in het ouderlijk gezag (dat in de 19^e eeuw nagenoeg als onaantastbaar werd beschouwd¹⁴⁴) door de overheid gelegitimeerd worden.¹⁴⁵ Een mooi voorbeeld hiervan vormde de Belgische wet op de kindbescherming van 15 mei 1912.¹⁴⁶ Op grond van deze wet kreeg de kinderrechtster de bevoegdheid om preventief in te grijpen in de opvoeding van minderjarigen die in een slecht milieu verkeerden. Deze kinderen die bescherming nodig hadden werden dan aan een tehuis of een pleeggezin toevertrouwd. Hetzelfde gold voor de kinderen wiens ouders op basis van de nieuwe wet werden ontzet uit het ouderlijk gezag. Dit was niet alleen mogelijk indien de ouder een misdrijf had gepleegd ten aanzien van het kind, maar ook indien de ouder de veiligheid van het kind in gevaar had gebracht. De ouders moesten aldus als gevolg van deze wetgeving een sterkere controle van de overheid dulden op de wijze waarop zij met hun kinderen omgingen.¹⁴⁷ Door de nieuwe kindbeschermingwet werden steeds vaker ouders ontzet uit hun ouderlijk gezag en kwamen meer en meer kinderen in tehuizen en pleeggezinnen terecht. Dit leidde tot een groeiend besef dat bloedverwantschap geen garantie vormde voor een goede opvoeding van het kind. Uiteindelijk raakte men er zelfs van overtuigd dat in het belang van het kind, de affectieve band met de pleegouders moest prevaleren op de bloedband met de natuurlijke ouders.¹⁴⁸ Een wettelijke omkadering voor dit alles ontbrak echter.

Verder werd het heel betreurenswaardig bevonden dat de wet van 15 mei 1912 zich niet bekommerde om een specifieke categorie van verwaarloosde kinderen, 'de ongelukkigste

¹⁴³ E. VERHELLEN, *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 18, Antwerpen, Kluwer, 1988, 19-20.

¹⁴⁴ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 4.

¹⁴⁵ E. VERHELLEN, *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 18, Antwerpen, Kluwer, 1988, 20.

¹⁴⁶ BS 27-29 mei 1912.

¹⁴⁷ B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 5-6.

¹⁴⁸ G. DE BOCK, *Overheen jeugd en recht: een bijdrage tot het uitvinden van nieuw jeugdrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 6, Antwerpen, Kluwer, 1982, 20-21.

van allen': de onwettige of buitenhuwelijkse kinderen¹⁴⁹.¹⁵⁰ Het grote probleem was dat deze kinderen juridisch gezien geen familie hadden. Hierdoor konden zij nooit geplaatst worden aangezien hun natuurlijke ouders niet uit hun ouderlijke macht konden ontzet worden. De onwettige kinderen vormden aldus een bedreiging voor de samenleving en er moest dringend een oplossing worden gezocht voor dit belangrijk probleem. Kenmerkend voor deze periode waren dan ook de verschillende initiatieven van de Belgische wetgever om het statuut van de onwettige kinderen te verbeteren.¹⁵¹

b) Weeskinderen

Naast de verwaarloosde kinderen vormden ook de weeskinderen een belangrijk probleem. De Eerste Wereldoorlog had zeer veel slachtoffers gemaakt, waardoor heel wat kinderen zonder ouders achterbleven. Velen van deze kinderen werden overgebracht naar weeshuizen en anderen werden opgevangen in het gezin van vrienden, burens, enzovoort. In sommige gevallen ontwikkelde zich een affectieve band tussen de opvangouder en het kind waarvan men enige juridische bevestiging wou bekomen.¹⁵² Ook hiervoor werd een wettelijke omkadering noodzakelijk geacht.

De adoptie-instelling zou voor deze twee categorieën van kinderen een belangrijke oplossing kunnen bieden. Via adoptie zou het onwettig statuut van de bastaardkinderen kunnen geregulariseerd worden en zou de feitelijke band die zich had ontwikkeld tussen de pleeg- of opvangouder en het verwaarloosd- of weeskind kunnen bevestigd worden. Het grote probleem was echter dat de bestaande wetgeving alleen de adoptie van meerderjarigen toeliet.

Op basis van bovenstaande vaststellingen kan ik concluderen dat in het gewijzigde maatschappelijke denken over kind en gezin de grote aanleiding moet worden gezocht voor het invoeren van een adoptieregeling voor minderjarigen door landen over de hele wereld.

¹⁴⁹ Er werd een onderscheid gemaakt tussen wettige (huwelijkse) kinderen en onwettige (buitenhuwelijkse) kinderen. De onwettige kinderen werden verder nog opgedeeld in 3 categorieën: de natuurlijke kinderen, de overspelige kinderen en de bloedschennige kinderen. Alleen de natuurlijke kinderen konden erkend worden, de overspelige en bloedschennige niet. Zie D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia press, 2005, 200-204.

In deel 2, titel 2 zal ik deze materie uitgebreider behandelen. *Infra* 63.

¹⁵⁰ Wetsontwerp tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de onwettige kinderen en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1930-1931, nr.195, 4.

¹⁵¹ De wet van 7 maart 1938 betreffende de inrichting van de voogdij van de natuurlijke kinderen vormde hiervan een mooi voorbeeld. Zie Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1930-1931, nr.195, 1-4.

¹⁵² C. PAULIS, *Adopter un enfant: la loi, la famille, la société*, Brussel, De Boeck Université, 1998, 48.

1.1.2 Afdeling 2: De wereldwijde opkomst van de kinderadoptie

Uit de hierboven omschreven maatschappelijke veranderingen bleek duidelijk dat de tijd rijp was om de adoptie-instelling voor nieuwe doeleinden te gaan gebruiken. De bestaande wetten die enkel de adoptie voor meerderjarigen onder strenge voorwaarden toelieten, moesten aldus gewijzigd worden. Een uitgebreide weergave van de geleidelijke verspreiding van de kinderadoptie over de wereld vinden we terug in het werk van J. Nota *'De adoptie'* en in het werk van M. Ancel *'L'adoption dans les législations modernes'*.¹⁵³ Ik beperk mij in deze afdeling tot een korte systematische weergave van deze opmerkelijke verspreiding.

Via de verspreiding van de Franse Code Civil, zoals ik in deel 1 heb aangetoond, kwam de adoptie in de Verenigde Staten terecht. In Louisiana werd de adoptie reeds in 1808 in het Burgerlijk Wetboek opgenomen.¹⁵⁴ Het aangrenzende Alabama nam de adoptie op in 1850, en in 1851 werd in het oosten in Massachusetts een adoptiewet aanvaard. Er werd gezegd dat deze wet 'for the first time in history' de bescherming van de belangen van het kind als hoofddoel stelde.¹⁵⁵ Geleidelijk aan verspreidde het gebruik van de adoptie voor verwaarloosde en hulpbehoevende minderjarigen zich in de Verenigde Staten. Bij het begin van de 20ste eeuw kon er duidelijk worden vastgesteld dat de adoptie daar in het kader van de kinderbescherming werd gebruikt.¹⁵⁶

In Europa daarentegen duurde het nog een tijdje voor de adoptie van minderjarigen werd ingevoerd. Een belangrijke verklaring daarvoor was dat de meeste Europese landen sterk vertrouwd waren met de adoptieregeling voor meerderjarigen, als gevolg van de verspreiding van de Franse Code Civil zoals ik in deel 1 heb aangetoond. Geleidelijk aan slaagden de verschillende Europese landen er toch in om hun adoptiewetgeving te gaan vernieuwen onder invloed van het gewijzigde maatschappelijke denken.

In Zwitserland werd de kinderadoptie, opgenomen in het Burgerlijk Wetboek, reeds in 1907 in alle kantons ingevoerd. De voorwaarden waren echter zeer streng en er werd nauwelijks van de instelling gebruik gemaakt.¹⁵⁷

¹⁵³ J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 11-20; M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 325 p.

¹⁵⁴ Louisiana is nog steeds de enige staat in de Verenigde Staten met een codificatie als gevolg van de Franse en Spaanse invloed.

¹⁵⁵ In Europa kon in de 19e eeuw een dergelijke vorm van adoptie nog nergens worden waargenomen als gevolg van een samenspel van tegenwerkende sociale, culturele en juridische factoren.

¹⁵⁶ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 163-165; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 11.

¹⁵⁷ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 285; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 11-12.

De voortrekkersrol in Europa inzake kinderafadoptie was weggelegd voor de Scandinavische landen. In Noord – Europa had de Scandinavische Gemeenschappelijke Commissie in 1913 een adoptieregeling voor kinderen uitgewerkt. Dit vooruitstrevende ontwerp gaf de aanleiding voor heel Scandinavië om een wettelijke regeling inzake adoptie uit te werken. De wetten die door Noorwegen, Zweden, Denemarken en Finland werden aangenomen omvatten een opmerkelijk moderne adoptieregeling voor minderjarigen: de adoptant moest minimaal 25 jaar oud zijn, de adoptie gaf ouderlijke macht aan de adoptant, de geadopteerde had de rechtspositie van een wettig kind ten aanzien van de adoptant, de adoptie was herroepelijk,...¹⁵⁸

In Frankrijk werd in 1923 de adoptieregeling zoals opgenomen in de Code Civil gewijzigd. Een belangrijke aanleiding voor deze wijziging was de Eerste Wereldoorlog die heel wat kinderen zonder ouders had achtergelaten. De adoptie voor minderjarige kinderen moest mogelijk worden gemaakt om de vele oorlogswaaiers te kunnen opvangen. In het volgende hoofdstuk zal ik de wijziging van de Franse wetgeving uitgebreid bespreken omdat deze natuurlijk de inspiratiebron is geweest voor de Belgische wetgever.¹⁵⁹

In Engeland was de adoptie niet bekend. Het grote verschil tussen de standen en de sterke nadruk die werd gelegd op familie en afkomst, vormden hiervoor de belangrijkste verklaring. Doch werd, mede onder invloed van de wetgeving uit de 'Dominions', reeds in 1926 de 'Adoption of Children Act' vastgesteld.¹⁶⁰

Verschillende landen wijzigden hun wetgeving pas na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Onze wet van 22 maart 1940 vormde hiervan een mooi voorbeeld. Italië, Rusland en Griekenland voerden, respectievelijk in 1942, in 1943 en in 1946, een adoptieregeling voor minderjarigen in.¹⁶¹

Andere landen hebben zelfs gewacht tot lang na de Tweede Wereldoorlog om hun wetgeving aan te passen. In West-Duitsland krijgen we in 1950 een wet op de 'Annahme an Kindes Statt, en in Ierland werd de adoptie voor minderjarigen mogelijk in 1952.¹⁶² Nederland

¹⁵⁸ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 145-146, 177, 241-242, 281; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 12.

¹⁵⁹ *Infra* 43; M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 181-187; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 12.

¹⁶⁰ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 271-272; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 13.

¹⁶¹ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 99, 189, 219, 295-297; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, p.14-15.

¹⁶² M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 75-76 en 151; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 16-17.

was zeer laat en voerde na hevige tegenkanting de adoptie in door de wet van 26 januari 1956.¹⁶³

Na de Tweede Wereldoorlog kan algemeen een enorme stijging van het aantal adopties worden waargenomen. Dit heeft er toe geleid dat de verschillende landen hun adoptieregelingen nog beter en soepeler zijn gaan uitwerken. Hierbij moet opgemerkt worden dat de landen die hun wetgeving reeds vroeg vernieuwden, vaak later achterbleven, en dat de landen die daarentegen aanvankelijk achterbleven, zich radicaal aanpasten en een vernieuwende wetgeving ontwikkelden.¹⁶⁴

Wat zeker niet mag vergeten worden als belangrijke factor voor de verdere ontwikkeling van de adoptie in de naoorlogse periode, was de invloed van de Verenigde Naties. Na de Tweede Wereldoorlog werden in opdracht van deze supranationale organisatie verschillende studies gepubliceerd, waaruit duidelijk kan worden afgeleid dat ook op internationaal niveau heel wat aandacht werd besteed aan de adoptie van minderjarigen.¹⁶⁵

Samenvattend kan gesteld worden dat de kinderadoptie vooreerst waar te nemen was in de Verenigde Staten en pas later in Europa. Opmerkelijk was dat de aanpassing van de adoptieregeling hoofdzakelijk werd afgeremd in de landen waar de Code Napoleon de wetgeving had beïnvloed. Het gewijzigde kindbeeld en de twee Wereldoorlogen vormden echter een belangrijke katalysator voor de invoering van de kinderadoptie in landen over de hele wereld.

¹⁶³ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 251.

Voor een grondige studie van het Nederlandse adoptierecht, zie J. NOTA, *De adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 192 p. en A. PITLO, *Het personenrecht naar het Nederlandsch burgerlijk wetboek*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1946, 248-255.

¹⁶⁴ J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 15 en 19.

¹⁶⁵ Belangrijk was het werk van John Bowlby van 1951 'Maternal Care and Mental Health, a report prepared on behalf of the World Health Organisation as a contribution to the United Nations Programme for the Welfare of Homeless Children', dat een pleidooi vormde voor de adoptie van jonge kinderen. In 1953 publiceerde de Verenigde Naties de 'Study on Adoption of Children'. Dit werk gaf een overzicht van recht en praktijk in alle landen. In datzelfde jaar gaf de Wereldgezondheidsorganisatie ook nog een rapport uit onder de titel 'Final report of a joint UN/ WHO meeting of experts in the mental-health aspects of adoption' en in 1956 volgde nog een 'Comparative Analysis of Adoption Laws'. Zie J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 17.

1.1.3 Afdeling 3: De situatie in België

1.1.3.1 De Franse invloed

De Eerste Wereldoorlog had in Frankrijk talloze kinderen zonder ouders achtergelaten. Als gevolg hiervan moest de Franse overheid dan ook opzoek naar een oplossing om het lot van deze ongelukkige kinderen te verbeteren.¹⁶⁶ Hierbij werd echter niet onmiddellijk gedacht aan een wijziging van de bestaande adoptiewetgeving. Een belangrijke reden hiervoor was natuurlijk dat het gebruik van de adoptie in Frankrijk in de vooroorlogse periode zeer beperkt was. Wel ging men opnieuw een beroep doen op de oude revolutionaire formule van de publiekrechtelijke adoptie. De Franse Staat ging oorlogswezen adopteren waardoor deze kinderen verschillende voordelen konden genieten. Deze wet van 27 juli 1917 'sur les pupilles de la Nation' had echter weinig te maken met de private adoptie aangezien zij niet de opname van deze weeskinderen in een gezin beoogde. Doch is deze wet belangrijk geweest omdat ze in afwijking van de adoptieregeling voor meerderjarigen uit de Code Civil, de adoptie van minderjarigen toeliet.¹⁶⁷ De wet vormde aldus onrechtstreeks de aanzet om ook de private adoptie van minderjarigen mogelijk te maken.

Nadat er al verschillende wetsvoorstellen werden gedaan tot invoering van de kinderafadoptie in Frankrijk, nam in 1920 de vergadering van de Société d'Etudes législatives het onderwerp ter hand. De Société benoemde een studiec commissie belast met het uitwerken van een adoptieregeling voor minderjarigen. Volgens de Société beantwoordde de bestaande adoptieregeling, zoals opgenomen in de Code Civil, niet meer aan de maatschappelijke behoeften. Gezien het zeer beperkte gebruik van de adoptie-instelling in de voorgaande periode startte de commissie met een onderzoek naar het falen van de instelling. Het resultaat van dit onderzoek werd uiteengezet in een rapport van Edouard Lévy. Onder meer de strenge adoptievoorwaarden en de ingewikkelde procedures werden aangestipt als oorzaken voor het beperkte gebruik van de adoptie in de praktijk. Het rapport bevatte ook een uitgewerkte regeling voor de adoptie van minderjarigen. Deze regeling werd uiteindelijk als wetsontwerp overgenomen, wat volgens Rouast toch wel zeer ongebruikelijk was¹⁶⁸.¹⁶⁹

¹⁶⁶ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 277; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355-356, nr.11.

¹⁶⁷ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355-356, nr. 11.

¹⁶⁸ A. ROUAST, 'Commentaire de la loi du 19 juin 1923', *Dalloz recueil périodique et critique de jurisprudence, de législation et de doctrine*, 1923, 257.

¹⁶⁹ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 277.

De wet van 19 juni 1923 hield een grondige wijziging van de bestaande adoptiewetgeving in. De belangrijkste verandering was dat de adoptie van minderjarigen werd mogelijk gemaakt. Verder verviel de strenge vereiste dat men het kind gedurende 6 jaar moest hebben verzorgd, alvorens men het mocht adopteren. De voorwaarden voor de adoptant bleven wel vrij streng: hij moest minstens 40 jaar oud zijn en mocht op het ogenblik van de adoptie geen wettige kinderen hebben. Een belangrijke verandering die door de wet werd ingevoerd, was dat de adoptie op billijke motieven moest steunen en voordelen voor het kind moest meebrengen. Hoewel de rechtbank deze voorwaarden moest onderzoeken en aldus meer zeggenschap kreeg, behield de adoptie wel haar contractuele karakter. Een andere nieuwigheid die de wet stelde, was dat de adoptie op grond van gewichtige redenen kon herroepen worden. De adoptant verwierf als gevolg van de adoptie de ouderlijke macht over het kind, maar het kind bleef wel deel uitmaken van zijn natuurlijke familie.¹⁷⁰

Nu de adoptie ook voor minderjarigen mogelijk werd gemaakt, kreeg de instelling een veel belangrijkere functie in de maatschappij. Het aantal adopties steeg na 1923 tot gemiddeld 1500 per jaar. Na de Tweede Wereldoorlog werd de adoptie alleen nog maar populairder. Uiteindelijk werd de vraag naar adoptiekinderen zelfs groter dan het aanbod.¹⁷¹

Nog belangrijker was de latere decreet-wet van 29 juli 1939. Deze voerde, naast een aantal tekstuele verbeteringen en een verdere versoepeling van de adoptievoorwaarden, een geheel nieuwe instelling in: de 'légitimation adoptive' (wettiging door adoptie). Door deze adoptievorm verwierf het kind volledig de positie van wettig kind van de adoptant, ook ten aanzien van diens familie. Alle banden met de oorspronkelijke familie van het kind werden immers doorgeknipt, net zoals bij de Romeinse 'adoptio plena'.¹⁷² Wel moet opgemerkt worden dat de légitimation adoptive alleen mogelijk was wanneer ze door een echtpaar gezamenlijk werd aangevraagd en wanneer het ging om een kind dat jonger was dan 5 jaar, wiens ouders overleden waren, onbekend waren of het kind verlaten hadden. De toestemming van de ouders was nodig, tenzij het kind verlaten was. Opdat het kind ook als wettig zou worden aanzien ten aanzien van de ascendenten, moest één van hen hebben ingestemd met de adoptie. Belangrijk was evenwel dat de eis van kinderloosheid bleef

¹⁷⁰ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 277-280.

¹⁷¹ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 277-280; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355-356, nr.11.

¹⁷² *Supra* 14.

bestaan. Dergelijke vorm van adoptie was onherroepelijk.¹⁷³ Door middel van de *légitimation adoptive* werden echtparen aldus in staat gesteld een kind te adopteren dat wettelijk enkel en alleen van hen was.

1.1.3.2 De Belgische reactie

Uiteindelijk groeide ook bij de Belgische wetgever het besef dat de tijd rijp was voor vernieuwing. De wetgever werd hierbij ongetwijfeld beïnvloed door de andere Europese (en Amerikaanse) staten waarin de adoptieregeling grondig werd herzien. Vooral de Franse wetswijziging speelde een belangrijke rol. Ook in België werd men geconfronteerd met het probleem van weeskinderen (als gevolg van de Eerste Wereldoorlog), en met het probleem van onwettige of bastaardkinderen (als gevolg van het geldende afstammingsrecht). De oplossing die hiervoor in de andere landen werd aangereikt, deed de Belgische wetgever beseffen dat ook bij ons de kinderadoptie moest worden mogelijk gemaakt. De Franse wetgeving, zoals ik hierboven heb uiteengezet, werd gebruikt als voorbeeld om het Belgische Burgerlijke Wetboek te wijzigen. Het Belgische adoptierecht vormde dan ook in grote mate een weerspiegeling van het Franse recht.¹⁷⁴

1.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

Voorafgaand wil ik opmerken dat de parlementaire werken bij de wet van 22 maart 1940 heel beperkt waren, zeker in vergelijking met deze bij de latere adoptiewetten die ik in de volgende titels zal behandelen. De belangrijkste verklaring hiervoor was dat in deze periode de adoptie nog werd geregeld in een klein aantal artikelen. Ik heb mij met betrekking tot deze wetswijziging dan ook kunnen verdiepen in de bespreking van de verschillende artikelen, wat enorm interessant was om de vrij primitieve benadering van de adoptie in vergelijking met deze in de huidige wetgeving te kunnen vaststellen.

In 1928 begon het Belgische Ministerie van Justitie, onder de liberale Minister van Justitie Huymans, aan een hervorming van de Belgische adoptiewetgeving. De Franse wet van 19

¹⁷³ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 280-282; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355-356, nr. 11; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 14.

¹⁷⁴ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1934-1935, nr.35; Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1936-1937, nr.151; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 357, nr. 12; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61-62, nr.30.

juni 1923 werd door de Belgische wetgever zoveel mogelijk nagebootst. Het adoptieontwerp uitgewerkt door het Ministerie van Justitie werd overhandigd aan het Bestendig Comité van de Wetgevende Raad. Op 23 januari 1929 kwam het Comité zelf met een ontwerp dat op enkele punten afweek van het ontwerp van het Ministerie van Justitie.¹⁷⁵

De meningen van het Ministerie van Justitie en het Comité waren echter verdeeld en er ontstonden een aantal discussiepunten. Het belangrijkste geschilpunt had betrekking op de vraag of de adoptie al dan niet een contract moest blijven. Het Bestendig Comité was van mening dat de adoptie een contract was. Dit had tot gevolg dat de adoptie van minderjarigen alleen mogelijk was indien ze de leeftijd van achttien jaar hadden bereikt en dus bewust hun wil konden uiten. Het Bestendige Comité had vooral schrik dat de adoptie-instelling zou misbruikt worden door de adoptanten, wat problematisch zou zijn voor een jong kind dat zich niet kon verdedigen. Het Ministerie van Justitie was echter van oordeel dat de adoptie een instelling was, evenwel onder contractuele vorm te verlijden. Zij volgde daarin de Franse wet van 19 juni 1923 die stelde dat de adoptie voor elk kind mogelijk was ongeacht de leeftijd, doch met de garantie dat de adoptie kon herroepen worden. Uiteindelijk zegevierde het standpunt van het Ministerie van Justitie en werd de adoptie beschouwd als een instelling op contractuele basis.¹⁷⁶

In oktober 1932 paste het Ministerie van Justitie haar ontwerp aan, waarna het Bestendige Comité het goedkeurde.¹⁷⁷

Op 18 december 1934 diende de toenmalige Minister van Justitie Bovesse, het ontwerp in bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers.¹⁷⁸ Als gevolg van de ontbinding van de Kamer in 1936 moest het ontwerp nog een tweede keer worden ingediend op 25 februari 1937.¹⁷⁹

Minister van Justitie Bovesse gaf in de memorie van toelichting bij het wetsontwerp duidelijk aan dat de oorspronkelijke bepalingen, overgenomen uit de Franse Code Civil, niet langer

¹⁷⁵ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 19-24; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61, nr.30.

¹⁷⁶ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 20-24; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 61, nr.30.

¹⁷⁷ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 24.

¹⁷⁸ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer 1934-1935*, nr.35.

¹⁷⁹ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer 1936-1937*, nr.151.

Voor een overzichtelijke voorafgaande studie van de voorgenomen wetswijziging kan het artikel 'De ontworpen wetgeving op de aanneming van kinderen' van P.M. Orban uit het Rechtskundig Weekblad van 1 januari 1939 worden geraadpleegd. Zie P.M. ORBAN, 'De ontworpen wetgeving op de aanneming van kinderen', *R.W.* 1939, 609-624.

houdbaar waren: “Door den (Franse) wetgever werd de instelling beschouwd als steunende op een sociaal belang, maar zij werd zozeer aan allen zijden ingetoomd en aan banden gelegd, dat zij de verwachte uitslagen niet opleveren kon.”¹⁸⁰ Verder bevestigde de minister dat reeds verschillende buitenlandse wetten de adoptie voor minderjarigen hadden ingevoerd en dat de tijd rijp was om ook in België de wetgeving aan te passen: “Ook in België bestaat een duidelijke neiging om dien weg op te gaan en om in de plaats van een levenloos regime zoals gezegd werd ‘door de teksten met lamheid geslagen’, een stelsel in te voeren, vrij van die strengheid, waardoor thans degenen die het vurigst wensen van het recht van aanneming gebruik te maken, er van worden afgewend.” Hieruit kan aldus duidelijk worden afgeleid dat de Belgische regering het dringend noodzakelijk achtte om de kinderadoptie in België mogelijk te maken.

Op 7 april 1938 bracht Carton de Wiart verslag uit namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.¹⁸¹ Hij benadrukte uitdrukkelijk dat het voorgestelde adoptieontwerp, Titel VIII van Boek I van het Burgerlijk Wetboek op een ingrijpende wijze manier zou wijzigen: “Het is meer dan een voorgestelde verandering aan teksten, ’t is een soort omverwerping van den geest zelf van het Code Napoleon.”¹⁸² Doch was hij er zich ook van bewust dat de bestaande adoptieregeling niet langer houdbaar was: “Dit Wetboek is inderdaad niet gunstig gestemd ten opzichte van de aanneming van een kind. (...) De strenge voorwaarden die het vereischt en, in het bijzonder, de meerderjarigheid van het aangenomen kind, welke alleen bij machte is om aan de aanneming de eerbiediging te waarborgen van haar bindenden aard, hadden tot gevolg en, ongetwijfeld, ook tot doel, dat de aannemingen uiterst zeldzaam gebleven zijn. Indien men de redenen van dit wantrouwen vinden wil, moet men deze vooral zoeken in de vrees dat het verkeerd gebruik van de aanneming niet verstoren zou wat men de familiale orde noemt.”¹⁸³

Zoals blijkt uit het verslag, wantrouwde de Commissie voor de Justitie van de Kamer de nieuwe adoptieregeling om verschillende redenen. De belangrijkste reden had betrekking op het grote probleem van de onwettige kinderen: “De aanneming lijkt vaak een middel om aan natuurlijke kinderen de wettelijke voorrechten der wettige kinderen te geven. De of uit overspel of bloedschande geboren kinderen zelf kunnen er van genieten, ofschoon de

¹⁸⁰ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1936-1937, nr.151, 1.

¹⁸¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178.

¹⁸² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 1. .

¹⁸³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 2.

kwestie aanleiding geeft tot betwisting, in de gevallen waarin hun ongeoorloofde afstamming blijkt uit een authentieke akte of vonnis. Het Wetboek vreest dat dit kunstmatig gezin, door aanneming in het leven geroepen, zou kunnen schaden aan de rechten van het wettelijk gezin.”¹⁸⁴ Verder had men ook schrik dat de adoptie zou gebruikt worden om de betaling van erfenisrechten te ontduiken of om de familienaam verder te zetten.¹⁸⁵ De regering, die absoluut wou breken met het vroegere gebruik van de adoptie om dergelijke redenen, had hiermee wel rekening gehouden in haar ontwerp. Artikel 355 bepaalde: “De rechtbank die het aannemingscontract bekrachtigd, moet niet alleen nagaan of de wettelijke voorwaarden voor adoptie vervuld zijn, maar moet ook nagaan of de persoon die een kind wenst te adopteren ‘ te goeder faam’ bekend staat”.¹⁸⁶ Ondanks dit wantrouwen was de Commissie voor de Justitie van de Kamer het toch eens dat de kinderadoptie in België moest worden mogelijk gemaakt: “Waarom zou men aan de personen die verstoken bleven van het geluk kinderen te hebben of wier kinderen door den dood ontrukkt werden, den troost weigeren, zelfs onder een onrechtstreekschen vorm, de vreugden en de plichten van het vaderschap te kennen, jegens jonge wezen wier ontwikkeling en genegenheid nog heel natuurlijk zijn? Waarom aan kinderen, en namelijk aan wezen of aan kinderen die van een wettelijk erkende afstamming zijn beroofd, de gelukkige kans weigeren, dat zij insgelijk, hoe onvolmaakt ook, de weldaad zouden genieten eens een familie te bezitten? De verwarring door den grooten oorlog veroorzaakt, het ongelukkig lot dat vele kinderen te dragen hadden of te dragen hebben, wegens gebeurtenissen, deden uiteindelijk inzien hoe wreed het ware, jonge en onschuldige wezens te berooven van een haard die voor hen open staat.”¹⁸⁷

Uit bovenstaand onderzoek kon dus wel degelijk enige terughoudendheid van de Commissie aangaande de voorgestelde wetswijziging worden afgeleid. Doch besepte men ook goed dat het invoeren van een adoptieregeling voor minderjarigen niet langer kon uitblijven. De Commissie benadrukte hierbij zeer sterk dat de belangen van het kind boven alles moesten primeren.

Bij het overlopen van de nieuwe artikelen werd de Commissie voor de Justitie van de Kamer geconfronteerd met enkele moeilijkheden.

¹⁸⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 3.

¹⁸⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 3.

¹⁸⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 3.

¹⁸⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 3.

Een belangrijk twistpunt vormde artikel 344.¹⁸⁸ Het nieuwe artikel 344 stelde: “Aanneming is niet toegelaten dan aan personen die meer dan 40 jaar oud zijn, die geen wettige afstammeling hebben, en die tenminste 15 jaar ouder zijn dan die welke zij voornemens zijn als kind aan te nemen.” De minimumleeftijd van de adoptant werd aldus verlaagd van 50 jaar tot 40 jaar. De meerderheid van de Commissie was echter van mening dat de leeftijd van 40 jaar moest herleid worden tot 35 jaar, aangezien men op die leeftijd reeds over de nodige ervaring beschikte om ten volle dergelijke ‘gewichtige’ daad te begrijpen en om het minderjarige kind goed op te voeden. De minderheid van de Commissie, en opmerkelijk ook haar verslaggever Carton de Wiar, was echter tegen dergelijke verlaging omwille van het feit dat de kans groot was dat de adoptant na de adoptie nog wettige kinderen zou krijgen.

Naar aanleiding van dit meningsverschil rees de vraag over de toelating van het gelijktijdig bestaan van zowel aangenomen als wettige kinderen in het gezin van de adoptant.

Op het eerste zicht leek het logisch dat de adoptie zou worden geweigerd aan iemand die reeds wettige afstammelingen had. Het was onaanvaardbaar dat een aangenomen kind bevoorreed zou worden ten aanzien van een wettig kind van de adoptant. De Commissie besepte echter dat door het uitsluiten van adoptie in dergelijk geval, de adoptie van erkende natuurlijke kinderen door hun ouders onmogelijk zou worden.¹⁸⁹ Hierdoor zou het statuut van het erkend natuurlijk kind nooit verbeterd kunnen worden, wat in strijd zou zijn met de wet van 7 maart 1938 betreffende de voogdij van natuurlijke kinderen, die de aanneming van de erkende natuurlijke kinderen juist wou aanmoedigen.¹⁹⁰ Dit alles zou aldus een achteruitgang betekenen voor de samenleving. Ook de grote tegenstrijdigheid dat erkende natuurlijke kinderen niet geadopteerd zouden kunnen worden, maar dat overspelige of bloedschennige kinderen (die niet door hun ouders konden erkend worden) wel geadopteerd zouden kunnen worden, vormde een belangrijk probleem. De Commissie heeft dan uiteindelijk voorgesteld de tekst van artikel 344 te wijzigen: “Om te mogen aannemen, moet men meer dan 35 jaar oud zijn, en mag men noch een wettige afstammeling noch een erkend natuurlijk kind hebben, behoudens indien het gaat om de aanneming van dit kind.”

Een ander probleem dat werd aangehaald had betrekking op de vraag of vreemdelingen op dezelfde wijze als Belgen een kind mochten adopteren.¹⁹¹ Men was zich dus al heel vroeg

¹⁸⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiar, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 3-6.

¹⁸⁹ Het onderscheid tussen de verschillende categorieën buitenhuwelijkse kinderen heb ik reeds hierboven kort geschetst.

¹⁹⁰ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1930-1931, nr.195, 1-4.

Opgemerkt moet worden dat de besprekingen van het adoptieontwerp samen vielen met deze van de wet van 7 maart 1938 betreffende de inrichting van de voogdij van natuurlijke kinderen.

¹⁹¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiar, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 6-7.

bewust van de internationale context van de adoptie, die vandaag niet meer weg te denken valt. De adoptie werd beschouwd als een instelling van louter burgerrechtelijke aard. Volgens Laurent¹⁹² en de Belgische rechtspraak¹⁹³ konden vreemdelingen aldus niet adopteren, aangezien zowel het geadopteerde kind, als de adoptant burgerrechten moesten genieten. Een adoptie zou alleen kunnen plaatsvinden wanneer er een specifiek verdrag bestond over deze kwestie met het land waarvan de vreemdeling burger was. In Frankrijk bepaalde de wet van 1923 echter dat “Een Franschman een vreemdeling mag aannemen of door een vreemdeling mag aangenomen worden.” De Commissie was voorstander om ook dergelijke bepaling in het Belgische ontwerp op te nemen. Vooral voor kinderen afkomstig uit de grensgebieden en voor de oorlogswezen afkomstig uit een vreemd land was een dergelijke bepaling wenselijk.

Ten laatste wil ik nog opmerken dat de Commissie akkoord ging met de afschaffing van de artikelen 365 tot 370 die handelen over de dienstwillige voogdij.¹⁹⁴

De besprekingen van de overige artikelen ga ik hier niet meer behandelen aangezien deze naar mijn mening minder opmerkelijk waren en dit tot een te uitgebreide behandeling zou leiden. Voor een verdere raadpleging hiervan verwijs ik naar het verslag van Carton de Wiart voor de Commissie voor de Justitie van de Kamer.¹⁹⁵

De Kamer van Volksvertegenwoordigers keurde het ontwerp goed op 2 juni 1938¹⁹⁶, waarna het werd overgemaakt aan de Senaat.

Op 16 mei 1939 bracht Hanquet verslag uit namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat.¹⁹⁷

De Commissie voor de Justitie van de Senaat bevestigde dat hoofdzakelijk artikel 344 van het ontwerp een discussiepunt vormde. Het grote probleem vormde de minimumleeftijd van de adoptant. De Commissie voor de Justitie van de Senaat volgde in deze kwestie het standpunt van de minderheid van de Kamer en haar verslaggever Carton de Wiart, en opteerde aldus voor het behoud van de minimumleeftijd van 40 jaar. Er werd aangevoerd dat deze leeftijd ook kon worden teruggevonden in de wetgeving van de meeste landen, en dat

¹⁹² F. LAURENT, *Principes de droit civil*, IV, Brussel, Bruylant, 1887, 277-279, nr. 194.

¹⁹³ Brussel 1 mei 1844, *Pas.* 1845, 306; ‘Adoption’, *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 450, nr.17.

¹⁹⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178, 14.

¹⁹⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178.

¹⁹⁶ *Hand.* Kamer 1937-1938, 2 juni 1938.

¹⁹⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46.

hij beter strookte met het gelijklopend belang van de adoptant en de geadopteerde.¹⁹⁸ Doch uiteindelijk veranderde de Senaat van mening nadat de nieuwe Minister van Justitie Janson zich uitsprak in het voordeel van de leeftijdsverlaging. Hij haalde daarbij bijzondere voorbeelden aan: “Een achtenswaardige vrouw heeft zich tot mij gericht en verklaard dat het hard is, wanneer men weet dat men geen kinderen meer zal kunnen krijgen, te moeten wachten tot 40 jaar om een kind te mogen aannemen.” De discussie werd hierdoor beëindigd.¹⁹⁹

Verder wil ik nog de discussie die rond artikel 350 werd gevoerd, weergeven.²⁰⁰ Opmerkelijk is dat tijdens de bespreking in de Kamer dit probleem niet aan bod is gekomen. In artikel 350 werd een huwelijksverbod ingevoerd tussen de aangenomen kinderen van eenzelfde adoptant. Hieruit kon dus afgeleid worden dat het gelijktijdig bestaan van verschillende aangenomen kinderen in een zelfde gezin mogelijk was. De vraag werd gesteld of het wel gepast was dat een adoptant meerdere kinderen zou kunnen adopteren? Of zou een reeds aangenomen kind in dit opzicht dezelfde bescherming moeten genieten als een wettig kind? De Commissie was er zich van bewust dat bij de adoptant, ‘met het oog op een betere opvoeding’, het verlangen kon bestaan achtereenvolgens verschillende kinderen te adopteren. Aangezien de rechtbank over een ruime beoordelingsbevoegdheid zou gaan beschikken om na te gaan of de adoptie gesteund was op billijke overwegingen en of ze in het voordeel van de geadopteerde was, was de Commissie dan ook van oordeel dat achtereenvolgende adopties moesten worden toegelaten. Op basis hiervan wil ik aantonen hoe groot het contrast is tussen onze huidige adoptieregeling en deze van 70 jaar geleden. Het is echt opmerkelijk hoe de adoptie stap voor stap werd benaderd en hoe alle dingen, die voor ons vandaag heel normaal lijken, door de vroegere wetgever in vraag werd gesteld. Opmerkelijk is ook dat de Senaat, in tegenstelling tot de Regering en de Kamer, wel een voorstander was van het behoud van de dienstwillige voogdij.²⁰¹ De Senaat was van oordeel dat men deze ‘proefperiode’ niet kon afschaffen. Men achtte het belangrijk dat de persoon die een kind wou adopteren, eerst kon nagaan of er tussen hem en het kind een band kon groeien, alvorens tot een effectieve adoptie over te gaan.

¹⁹⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46, 4-5.

¹⁹⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1939-1940, nr. 95, 2-3.

²⁰⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46, 14-15.

²⁰¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46, 22-23.

Voor de bespreking van de overige artikelen verwijs ik naar het verslag van Hanquet namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat.²⁰²

De Senaat keurde het wetsontwerp unaniem goed op 15 juni 1939.²⁰³

Het geamendeerde ontwerp werd teruggezonden naar de Kamer, waarna Carton De Wiert op 24 januari 1940 opnieuw verslag uitbracht namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer.²⁰⁴ De verdere bespreking van de artikelen in dit verslag ga ik hier niet meer vermelden aangezien er geen opmerkelijke wijzigingen werden aangebracht.

Ter afsluiting van zijn verslag vestigde verslaggever Carton de Wiert nog eens de aandacht op de schaduwzijden van deze belangrijke hervorming.²⁰⁵ Hij haalde hierbij de opmerkingen van de heer Rolin en Minister van Justitie Janson aan. De heer Rolin stelde in de Senaat: “Er gingen reeds schromelijke misbruiken gepaard met de aanneming van minderjarige kinderen, voornamelijk in Frankrijk en in Engeland. In dit laatste land wordt een ware handel in minderjarige kinderen gedreven met een niet te bekennen doel”. Minister van Justitie Janson gaf ook toe “dat er misbruiken in Frankrijk werden vastgesteld omdat sommige geen jongelieden, maar vrouwen hadden aangenomen om redenen welke niets te maken hadden met gevoelens van vaderschap”. Hierbij merkte Carton De Wiert wel op dat om dergelijke misbruiken te vermijden de wetgever een controlemechanisme had ingebouwd. Zo stelde artikel 344: “De aanneming is slechts toegelaten wanneer zij gegrond is op billijke redenen en voor zover zij voor het aangenomen kind voordelen opleverde.” Hij bevestigde ook dat de wetgever het volste vertrouwen stelde in de rechtbanken en de parketten, aan wie op grond van artikel 355 de verplichting werd opgelegd om op de meest nauwgezette wijze de nieuwe adoptiewetgeving toe te passen. Een laatste bepaling uit het verslag geeft mooi weer hoe bewust men zich was van de grote voordelen die een adoptie voor minderjarigen met zich zou meebrengen, doch ook hoeveel schrik men had dat deze tot grote misbruiken zou kunnen leiden: “Hoezeer het wenselijk is dat deze hervorming vruchten zou afwerpen, door voor jonge wezens een tijdperk van geluk en veiligheid in het leven te ontsluiten, evenzeer is het nodig dat zij niet wordt afgeleid van haar werkelijk doel om belangen of niet te bekennen

²⁰² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46.

²⁰³ *Hand.* Senaat BZ 1939, 15 juni 1939.

²⁰⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiert, *Parl.St.* Kamer 1939-1940, nr. 95.

²⁰⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiert, *Parl.St.* Kamer 1939-1940, nr. 95, 7-8.

berekeningen in de hand te werken, zoals het inzicht de fiscus te bedriegen, aan de natuurlijke erfgenamen schade te berokkenen of een familienaam te verschacheren.”²⁰⁶

De stemming in de Kamer vond plaats op 14 maart 1940: van de 160 aanwezigen stemden 152 leden voor, 4 onthielden zich en 4 stemden tegen.²⁰⁷ De Belgische wet op de adoptie werd officieel aangenomen op 22 maart 1940.²⁰⁸

1.3 Hoofdstuk 3: De wet van 22 maart 1940

1.3.1 Afdeling 1: Omschrijving van de adoptie en de dienstwillige voogdij

De aanneming en de dienstwillige voogdij werden na deze grondige herziening nog steeds behandeld in twee afzonderlijk hoofdstukken in Titel VIII van Boek I van het Burgerlijk Wetboek. De oorspronkelijke weergave bleef aldus behouden.²⁰⁹

In het Burgerlijk Wetboek werd geen omschrijving gegeven van de begrippen adoptie en dienstwillige voogdij. Doch leek het mij interessant om dergelijke definities mee te delen omdat ze mooi samenvatten hoe de begrippen in deze periode moeten gezien worden en omdat zo duidelijker het contrast met de latere interpretatie van de beide begrippen kan worden aangetoond.

a) Adoptie

“ De kinderaanneming is een akte (in den regel een contract) die tussen twee personen, op fictieve wijze, de verhouding van vaderschap of moederschap in 't leven roept. De kunstmatige bloedverwantschap, die voortspuit uit de kinderaanneming, lijkt echter maar op zeer onvolmaakte wijze op de werkelijke bloedverwantschap. Haar gevolgen zijn minder uitgebreid en minder talrijk; haar enige gewichtig resultaat is, dat zij aan personen die geen rechtstreekse erfgenamen hebben, een erfgenaam verschaft die dezelfde rechten als een kind genieten zal. De kinderaanneming wist de verhouding niet uit, die uit de werkelijke

²⁰⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiart, *Parl.St.* Kamer 1939-1940, nr. 95, 8.

²⁰⁷ *Hand.* Kamer 1939-1940, 14 maart 1940.

²⁰⁸ *BS* 24 maart 1940.

²⁰⁹ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 27; A. KLUYSKENS, *Beginnelsen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 543-563.

afstamming voortvloeiën; beide afstammingen blijven, de ene boven de andere, na de kinderaanneming bestaan. ”²¹⁰

Opgemerkt moet worden dat onder de nieuwe wetgeving nog maar twee vormen van adoptie konden onderscheiden worden: de gewone adoptie en de testamentaire adoptie. De vergeldende adoptie die we wel nog terugvinden in de oorspronkelijke regeling, werd afgeschaft.²¹¹

b) Dienstwillige voogdij

“ De dienstwillige voogdij is een plechtig contract voor den vrederechter opgemaakt, waardoor iemand tegenover een kind van minder dan 15 jaar al de verplichtingen van een voogd op zich neemt, en zich daarenboven verbindt, aan dat kind voeding en opvoeding te verschaffen en het in staat te stellen zijn kost te verdienen, dit alles met het oog op diens latere aanneming.”²¹²

In de oorspronkelijke adoptieregeling was deze instelling bedoeld als ‘voorbereiding’ op de adoptie. De adoptant kon slechts iemand aannemen aan wie hij gedurende zes jaar tijdens diens minderjarigheid onderhoud en verzorging had gegeven en de dienstwillige voogdij verschaft daarvan een wettelijk bewijs. Tot slot kon de dienstwillige voogd onder bepaalde voorwaarden zijn pleegkind bij testament adopteren.²¹³ De dienstwillige voogdij werd echter, zoals ik reeds in deel 1 heb aangetoond, in de praktijk zelden gebruikt.

Door de nieuwe wet leek de dienstwillige voogdij compleet overbodig te zijn geworden. Doch was de wetgever van mening dat deze instelling moest blijven bestaan voor de personen die liever de adoptie door een proeftijd wilden laten voorafgaan, zonder zich reeds definitief te binden. De dienstwillige voogdij bleef aldus behouden, mits de nodige aanpassingen.

1.3.2 Afdeling 2: Een korte weergave van de gewijzigde wetgeving

Door de wet van 22 maart 1940 werd de kinderadoptie uiteindelijk ook in België ingevoerd. De wet verlaagde verder de leeftijd van de adoptant tot 35 jaar, en schafte de strenge voorwaarde dat de adoptant het kind gedurende een periode van 6 jaar moest hebben

²¹⁰ A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 543.

²¹¹ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 27-28.

²¹² A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 559-560.

²¹³ *Supra* 28.

verzorgd, af. Belangrijk was ook dat de adoptie van en door vreemdelingen mogelijk werd gemaakt. Naast de grondvereisten werden ook de vormvereisten voor de adoptie versoepeld: voortaan mocht ook voor de notaris een adoptieakte worden opgesteld, en de dubbele homologatie werd afgeschaft. De homologatiebevoegdheid van de rechtbank werd wel aanzienlijk uitgebreid aangezien deze nu ook moest nagaan of de adoptie op wettige redenen steunde en of ze het aangenomen kind tot voordeel strekte. Ook de gevolgen van de adoptie werden gewijzigd: het aangenomen kind en zijn wettige afstammelingen werden volledig gelijkgeschakeld met een wettig kind van de adoptant en diens afstammelingen ten overstaan van de adoptant, en de adoptant verwierf het ouderlijk gezag ten opzichte van het geadopteerde kind. De geadopteerde bleef evenwel behoren tot zijn oorspronkelijke familie. De adoptie kon om zeer gewichtige redenen worden herroepen.²¹⁴

Een meer uitgebreide weergave van de gewijzigde voorwaarden, gevolgen en procedure ga ik hier niet geven aangezien dit zou leiden tot een zeer lange technische uiteenzetting die niet noodzakelijk is voor mijn hoofdonderzoek naar de evolutie van de herhaaldelijk gewijzigde adoptiewetgeving. Voor een duidelijk overzicht van alle gewijzigde artikelen bieden de werken van Carton de Wiart *'L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940'*²¹⁵, en *'Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht'* van Kluyskens, uitstekende bronnen.²¹⁶ In de beide werken worden de verschillende artikelen inzake adoptie en dienstwillige voogdij overlopen en, voor zover noodzakelijk, voorzien van de nodige commentaar om te verduidelijken waar nodig.

Ik wil hierbij nogmaals benadrukken dat de gelijkenis met de Franse wetgeving zeer groot was. Doch de 'wettiging door adoptie' die in Frankrijk door de decreet-wet van 29 juli 1939 werd ingevoerd, kon in de Belgische wet van 22 maart 1940 nog niet worden teruggevonden. Ik denk dat dit hoofdzakelijk moet verklaard worden door het feit dat de Franse decreet-wet tot stand is gekomen nadat de parlementaire voorbereidingen voor de Belgische wet reeds volop aan de gang waren. De Belgische wetgever worstelde al met een zeer drastische hervorming door de invoering van de kinderafadoptie en voor een bijkomende vernieuwing was

²¹⁴ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 357-358, nr.12; C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 62, nr.33; A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 543-559.

²¹⁵ X. CARTON DE WIART, *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 29-108.

²¹⁶ A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 543-563.

men helemaal nog niet klaar. In de voorbereidende werken werd ook nergens melding gemaakt van deze wettiging door adoptie. Het zou uiteindelijk nog bijna 30 jaar duren alvorens deze nieuwe vorm van adoptie ook in België werd ingevoerd.²¹⁷

1.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet

Door de wet van 22 maart 1940 werd de adoptie duidelijk in een kinderbeschermende optiek geplaatst. De bescherming van het geadopteerde kind werd 'de' belangrijkste doelstelling van de nieuwe wet. Vandaar dat de adoptie onder actief toezicht van de rechtbanken werd geplaatst, die erover moesten waken dat de instelling zeker in het belang van het geadopteerde kind werd gebruikt, en verenigbaar was met de openbare orde en goede zeden. Hierdoor verminderde ook het contractuele karakter van de adoptie, dat onder de Code Civil nog zeer sterk domineerde. De adoptie werd een extrapatrimoniale rechtshandeling, die hoofdzakelijk tot doel had aan de geadopteerde een beter statuut te bezorgen. De eventuele vermogensrechtelijke gevolgen van de adoptie moesten minstens gelijklopend zijn met de morele belangen van het geadopteerde kind.²¹⁸ Het contrast met het vroegere gebruik van de adoptie waarbij ze hoofdzakelijk werd aangewend voor patrimoniale doeleinden in het belang van de adoptant, was aldus zeer groot.

Algemeen kan gesteld worden dat de vernieuwde adoptiewetgeving vooral een lotsverbetering van de onwettige kinderen nastreefde. Aan de natuurlijke ouders werd de gelegenheid geboden om via de adoptie rechtsherstel te bieden aan hun natuurlijke kinderen.²¹⁹ Zoals ik reeds hierboven heb aangetoond was de wettelijke belangstelling voor de problematiek van de onwettige kinderen in deze periode vrij groot.

Ook opmerkelijk is dat de wet van 22 maart 1940 de adoptie van en door vreemdelingen heeft mogelijk gemaakt. Dit was zeker geen evidentie zoals reeds gebleken is uit de parlementaire werken. Ik wil hier kort de aandacht vestigen op deze belangrijke wijziging omwille van het toenemende belang van het internationaal karakter van de adoptie in haar verdere ontwikkeling.

Theoretisch gezien leek het volkomen verantwoord de kinderadoptie te beschouwen als een nationale instelling ten voordele van de burgers van de staat. Ze was immers een schepping

²¹⁷ *Infra* 75.

²¹⁸ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 62, nr.33.

²¹⁹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 62, nr.33.

van de wetgever en spruette niet voort uit de natuur der zaken.²²⁰ Het belang van het kind, de invloed van de Franse wetgever en de toename van het internationaal verkeer, hebben ertoe geleid dat de Belgische wetgever de adoptie uiteindelijk toch is gaan openstellen voor vreemdelingen. Door de wet van 22 maart 1940 werden vreemdelingen ten aanzien van de kinderaadoptie volledig geassimileerd met Belgen. Aangezien de adoptie behoorde tot de staat en de bekwaamheid van personen, dewelke beheerst werd door de nationale wet, ontstond er een belangrijk vraagstuk van internationaal privaatrecht: “Wat moest er gebeuren als de nationale wet van de vreemdeling de adoptie niet kende of niet toeliet?”²²¹ Dit belangrijk probleem werd door R. Jacobs behandeld in zijn artikel ‘*Kinderaanneming en internationaal privaatrecht*’ in het Rechtskundig Weekblad van 8 januari 1950. Volgens Jacobs liet de rechtspraak de adoptie door een vreemdeling toe, ook indien zijn nationale wet de instelling niet kende, doch de rechtsleer was volgens hem eerder verdeeld. Hijzelf was wel een voorstander om de adoptie van en door vreemdelingen toe te laten: “Het kan niet zijn dat een kind de eminente voordelen ener kinderaanneming zou moeten missen enkel en alleen omdat de nationale wet van zijn weldoener de kinderaanneming niet kent”.²²²

Statistisch kunnen de gevolgen van de wet van 22 maart 1940 vrij goed geëvalueerd worden. Tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog was de adoptie een dode instelling gebleken, en door de wet van 22 maart 1940 werd daar duidelijk verandering in gebracht. Vanaf 1945 steeg het aantal adopties opmerkelijk: in 1945 werden 696 adopties gehomologeerd, in 1946 936 adopties, in 1947 893 adopties, in 1948 888 adopties en in 1950 814 adopties.²²³ Er kan aldus besloten worden dat door het invoeren van de kinderaadoptie de instelling opnieuw leefbaar werd gemaakt.

De dienstwillige voogdij werd echter, net zoals in de periode voor 1940, in de praktijk zeer weinig gebruikt. Dit kan op dezelfde wijze verklaard worden: degene die het voornemen had om een kind te adopteren, maar die eerst gedurende een zekere tijd, het karakter van het

²²⁰ R. JACOBS, ‘Kinderaanneming en internationaal privaatrecht’, *R.W.* 1950, 707.

²²¹ R. JACOBS, ‘Kinderaanneming en internationaal privaatrecht’, *R.W.* 1950, 707.

²²² R. JACOBS, ‘Kinderaanneming en internationaal privaatrecht’, *R.W.* 1950, 710.

²²³ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, I, Brussel, Bruylant, 1962, 1296, nr. 1246bis.

Hierbij wil ik wel opmerken dat de cijfers die door De Page werden meegedeeld verschilden van de cijfers die werden verzameld door het Nationaal Instituut voor de Statistiek. Zie M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 358, nr.12. De meegedeelde cijfers vormden dus slechts een indicator om het gebruik van de adoptie in de praktijk weer te geven, maar mogen zeker niet als exact worden beschouwd.

kind wou nagaan, ging gewoon het kind in huis nemen, zonder zich daarbij door enige wettelijke verplichting voor de toekomst te verbinden.²²⁴

²²⁴ A. KLUYSKENS, *Beginnelsen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 559-560.

2 Titel 2: De wetten van 21 mei 1951 en 10 februari 1958

Deze wetten worden samen behandeld aangezien de aangebrachte wijzigingen aan de adoptiewetgeving minder ingrijpend (doch daarom niet minder belangrijk) waren. De wet van 21 mei 1951 hield een versoepeling van de procedure in, en de wet van 10 februari 1958 een aanpassing van artikel 344 Burgerlijk Wetboek. Ik heb voor de beide wetten mijn specifieke onderzoeksstructuur gehanteerd: Waarom vond de wetgever het noodzakelijk de wet te wijzigen, welke problemen hebben zich voorgedaan bij de totstandkoming van de wet, in welk opzicht heeft de wet de bestaande wetgeving gewijzigd en hoe moet de wet uiteindelijk opgevat worden?

2.1 De wet van 21 mei 1951: Wijziging artikelen 353, 356 en 357 Burgerlijk Wetboek

De wet van 21 mei 1951 heeft de artikelen 353, 356 en 357 Burgerlijk Wetboek, die betrekking hebben op de adoptieprocedure, gewijzigd.²²⁵

2.1.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

Het grote probleem was dat de bestaande wetgeving aan de ambtenaren van de burgerlijke stand de verplichting oplegde om de vonnissen (of arresten), die akten van de burgerlijke stand verbeterden of die betrekking hadden op de staat van personen, in hun geheel over te schrijven in de registers van de burgerlijke stand.²²⁶ Ook de adoptieprocedure vormde hiervan een voorbeeld.

Volgens de gewijzigde regeling van de wet van 22 maart 1940 moest de adoptieakte worden opgemaakt door de vrederechter van de woonplaats van de adoptant of door de notaris.²²⁷ Nadat deze akte was opgemaakt moest zij verder gehomologeerd worden door de rechtbank van eerste aanleg van de woonplaats van de adoptant.²²⁸ De rechter moest dan eerst

²²⁵ BS 30 mei 1951.

²²⁶ Wetsontwerp houdende dat alleen het beschikkend gedeelte van sommige vonnissen dient overgeschreven te worden en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1947-1948, nr.389; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Kluyskens, *Parl.St.* Kamer 1948-1949, nr. 243, 1-2; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Roppe, *Parl.St.* Kamer 1949-1950, nr. 224, 1-2.

²²⁷ Art. 354 BW.

²²⁸ Art. 355 BW.

nagaan of de grond- en vormvoorwaarden voor de adoptie werden nageleefd. Daarna ging hij ook na of de adoptant 'een goede faam' genoot en of de adoptie gesteund was op wettige redenen en of ze de geadopteerde tot voordeel strekte.²²⁹ Dit laatste vormde aldus een groot contrast met de oorspronkelijke regeling waarin het belang van de geadopteerde meestal geen enkele rol speelde. Het uiteindelijke vonnis werd uitgesproken in een openbare zitting. Hoger beroep tegen dit vonnis kon worden ingesteld.²³⁰ Na deze homologatie door de rechter werd het vonnis (of het arrest) dat de aanneming bekrachtigde bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad.²³¹ Binnen de 4 maand na de dag van de uitspraak werden het vonnis (of het arrest) en de adoptieakte (in haar geheel) overgeschreven in het register van de ambtenaar van de burgerlijke stand van de woonplaats van de adoptant.²³² Opgemerkt moet worden dat de sanctie bij niet vervulling van deze voorwaarde binnen de gestelde termijn van 4 maanden, zeer zwaar was: de adoptie bleef zonder gevolg.²³³

Door de invoering van de kinderadoptie door de wet van 22 maart 1940 was het gebruik van de adoptie-instelling echter sterk toegenomen. Dit had tot gevolg dat veel meer vonnissen (of arresten) en adoptieakten moesten worden overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Het was natuurlijk zo dat deze integrale overschrijving heel veel tijd in beslag nam en een aanzienlijke werklast met zich meebracht. Dergelijke situatie was dus niet langer houdbaar voor de ambtenaren van de burgerlijke stand.²³⁴

Verder was het ook niet wenselijk dat de 'schandelijke feiten of familiegeheimen', die in de adoptievonnissen (of arresten) werden aangehaald, vastgelegd werden in de registers van de burgerlijke stand, waardoor ze achteraf, bij de aflevering van kopieën, telkens opnieuw werden prijsgegeven.²³⁵

²²⁹ Art. 355, derde en vierde lid BW.

²³⁰ A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht*, Antwerpen, Standaard, 1950, 555.

²³¹ Art. 355, laatste lid BW.

²³² Art. 357 BW.

²³³ Art. 357, derde lid BW.

²³⁴ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1947-1948, nr.389; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Kluyskens, *Parl.St.* Kamer 1948-1949, nr. 243, 1-2; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Roppe, *Parl.St.* Kamer 1949-1950, nr. 224, 1-2.

Opgemerkt moet worden dat de adoptieprocedure slechts een onderdeel van het algemene probleem vormde dat de wet van 21 mei 1951 wou verhelpen.

²³⁵ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat, 1947-1948, nr.389; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Kluyskens, *Parl.St.* Kamer 1948-1949, nr. 243, 1-2; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Roppe, *Parl.St.* Kamer 1949-1950, nr. 224, 1-2.

2.1.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

De bedoeling van het wetsontwerp dat op 17 juni 1948 aan de Senaat werd voorgelegd, was dan ook een vereenvoudiging door te voeren van de formaliteiten die de ambtenaren van de burgerlijke stand moesten vervullen bij de overschrijving van dergelijke adoptievonnissen (of arresten) en akten. In navolging van de Franse wet van 20 november 1919, bepaalde het ontwerp dat alleen het beschikkende gedeelte van de vonnissen (of arresten) moest worden overgeschreven. Als gevolg hiervan werd aan de rechter de verplichting opgelegd om in het beschikkend gedeelte alle nodige vermeldingen te maken en om de wijzigingen die in de burgerlijke staat van de betrokken persoon werden aangebracht nauwkeurig te omschrijven.²³⁶

De artikelen 4, 5, 6 en 7 van het ontwerp hadden betrekking op de overschrijving en de bekendmaking aangaande de adoptie.²³⁷ De wijzigingen die door de artikelen 4, 5 en 6 werden aangebracht, werden door Kamer en Senaat zonder problemen aanvaard. Over artikel 7 werd er wel gediscussieerd, maar het lijkt mij zinloos, in het kader van mijn onderzoek, deze louter technische discussie uiteen te zetten.²³⁸

2.1.3 Hoofdstuk 3: De wet van 21 mei 1951

Door de wet van 21 mei 1951 moest de adoptieakte niet meer ter overschrijving aan de ambtenaar van de burgerlijke stand worden aangeboden, wel nog het beschikkend gedeelte van het vonnis of arrest dat de adoptieakte homologeerde. Aan de rechter werd wel de verplichting opgelegd om in het beschikkend gedeelte alle nodige vermeldingen te maken en de wijzigingen die aan de burgerlijke staat of aan het statuut van de betrokken persoon gebracht waren, nauwkeurig te omschrijven. Verder werden de adoptiepartijen beschermd tegen de gebeurlijke nalatigheden van de ambtenaar van de burgerlijke stand bij de overschrijving.²³⁹

²³⁶ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat, 1947-1948, nr.389.

²³⁷ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat, 1947-1948, nr.389, 4-5.

²³⁸ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat, 1947-1948, nr.389; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Kluyskens, *Parl.St.* Kamer 1948-1949, nr. 243, 1-2; Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Roppe, *Parl.St.* Kamer 1949-1950,

²³⁹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 62-63, nr.34.

2.1.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet

Belangrijk was dat door de wijzigingen die door de wet van 21 mei 1951 werden aangebracht aan de adoptieprocedure, het contractuele karakter van de adoptie nog sterker afnam. De oorspronkelijke contractuele aard van de adoptie zoals overgenomen uit de Franse Code Civil werd reeds afgezwakt door de wet van 22 maart 1940 waarin aan de rechter belangrijke verantwoordelijkheden werden toegekend. De wet van 21 mei 1951 nam uiteindelijk alle twijfel weg: de adoptie werd definitief een instelling, evenwel op contractuele basis.²⁴⁰

2.2 De wet van 10 februari 1958: Wijziging artikel 344 Burgerlijk Wetboek

De wet van 10 februari 1958 tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titels VII en VIII), betreffende het vaderschap, de afstamming en de aanneming van kinderen bracht ook een belangrijke wijziging aan aan artikel 344 Burgerlijk Wetboek dat de voorwaarden bepaalt voor de adoptie.²⁴¹

2.2.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

De reden waarom deze wet tot stand is gekomen hield geen rechtstreeks verband met de adoptie. De titel van het oorspronkelijke wetsvoorstel luidde dan ook: 'Wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titel VII, Hfdst. III) betreffende de uit de echtbreuk geboren kinderen.'²⁴² Gezien de grote discussie waartoe dit ontwerp aanleiding heeft gegeven, werd het echter uitgebreid en werd ook de adoptiewetgeving gewijzigd.²⁴³ Door de aanleiding van deze wetswijziging, die kaderde binnen de problematiek van de onwettige (buitenhuwelijkse) kinderen²⁴⁴, te gaan onderzoeken, werd de onderlinge verbondenheid tussen het afstammingsrecht en de adoptie zeer duidelijk benadrukt. Een beperkt onderzoek van de evolutie van het afstammingsrecht was aldus noodzakelijk.

²⁴⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 62-63, nr.34; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 358, nr.13.

²⁴¹ BS 20 februari 1958.

²⁴² Wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titel VII, Hfds. III) betreffende de uit echtbreuk geboren kinderen en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11.

²⁴³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300.

²⁴⁴ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11.

2.2.1.1 Afdeling 1: Het maatschappelijke probleem van de onwettige kinderen

Van oudsher werd al een onderscheid gemaakt tussen kinderen naargelang zij al dan niet uit een huwelijk geboren waren. Het onwettige (of buitenhuwelijkse) kind, de 'bastaard', werd daarbij gediscrimineerd tegenover het wettige (of huwelijkse) kind. Het kind was wettig als zijn moeder op het ogenblik van de verwekking of de geboorte gehuwd was. In dat geval werd vermoed dat haar echtgenoot de vader was van het kind.²⁴⁵

De bastaardkinderen werden nog verder onderverdeeld in drie verschillende categorieën. De gewone bastaard was degene wiens ouders niet getrouwd waren op het ogenblik van de verwekking of de geboorte, hoewel niets een eventueel huwelijk in de weg stond. Bij de andere twee categorieën van bastaardkinderen waren de ouders ook niet gehuwd op het ogenblik van de verwekking of de geboorte, evenwel omdat dit onmogelijk was. Bij de overspelige bastaarden was één van de ouders of beide reeds met een ander gehuwd, en bij de bloedschennige bastaarden was er een te nauwe bloedband tussen de ouders. Alleen de gewone bastaarden konden gewettigd worden door een later huwelijk van hun ouders. In dat geval werden ze volledig gelijkgeschakeld met de huwelijkse kinderen.²⁴⁶

Algemeen kan gesteld worden dat de onwettige kinderen zich in een zeer nadelige positie bevonden aangezien ze door het oude recht op alle vlakken werden gediscrimineerd tegenover de wettige kinderen.²⁴⁷

De Franse Revolutie, strevend naar gelijkheid, bracht verandering: "Tous les enfants sont enfants de la patrie." De term 'bastaard' verdween uit het recht en alle kinderen werden gelijkgeschakeld. Doch door de Code Napoleon, die er sterk op gericht was het familievermogen voor de leden van de familie te handhaven, werd deze gelijkschakeling bewust terzijde geschoven. Alleen het huwelijk kon een volwaardige afstammingsband, met de daaraan gekoppelde vermogenrechtelijke aanspraken, tot stand brengen. De term bastaard ging men niet meer gebruiken, men had het nu over wettige kinderen of natuurlijke kinderen.²⁴⁸

De begrippen hadden nog steeds dezelfde betekenis als in de vorige periode en ook het onderscheid tussen de drie categorieën 'natuurlijke' kinderen bleef bestaan. Nog steeds konden alleen de zuiver natuurlijke kinderen gewettigd worden door een huwelijk van hun

²⁴⁵ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 22; D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 134-135.

²⁴⁶ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 135-136.

²⁴⁷ D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 134 en 136.

²⁴⁸ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 22-23; D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 136-137.

ouders, evenwel op voorwaarde dat ze voorafgaand of in de huwelijksakte werden erkend.²⁴⁹ Hierdoor bekwamen deze kinderen dezelfde rechten als waren zij uit het huwelijk van hun ouders geboren. De loutere erkenning (in de geboorteakte of bij authentieke akte) door de ouder van het zuiver natuurlijke kind bracht ook verschillende rechtsgevolgen met zich mee, doch het onderscheid met een wettig kind bleef hier wel degelijk bestaan.²⁵⁰ Zo creëerde de erkenning bijvoorbeeld geen band tussen het kind en de verwanten van de ouder in de opgaande lijn. Dit had natuurlijk gevolgen op erfrechtelijk vlak: een erkend natuurlijk kind kon alleen erven van zijn ouder en nooit van diens verwanten. Een erkend natuurlijk kind erfde ook sowieso minder dan een wettig kind.²⁵¹ Opgemerkt moet worden dat het onderzoek naar het vaderschap in deze periode absoluut verboden was.²⁵² Een onderzoek naar het moederschap was in principe wel toegelaten, behalve indien daardoor een overspelige of bloedschennige afstamming zou komen vast te staan²⁵³.²⁵⁴ Het was aldus niet gemakkelijk om tot een correcte vaststelling van afstamming te komen opdat het lot van de onwettige kinderen kon verbeterd worden. Voor vele natuurlijke kinderen kon de erkenning of wettiging dan ook geen oplossing bieden.

Reeds in deze periode was het verband tussen de afstamming en de adoptie duidelijk merkbaar. Zoals ik in deel 1 heb aangetoond, werd de adoptie nadat ze door de Franse Revolutionairen van onder het stof was gehaald, onder meer aangewend om de onwettige kinderen een beter (wettig) statuut te bezorgen. Ook de strenge en beperkte adoptie-instelling die uiteindelijk werd opgenomen in de Code Civil, werd gebruikt om de discriminaties, vooral deze op erfrechtelijk vlak²⁵⁵, tussen de wettige en natuurlijke kinderen te omzeilen. Opmerkelijk hierbij was de vaststelling dat in Frankrijk in de 19^e eeuw de adopties lichtjes ging stijgen telkens men de successiebelastingen ging verhogen.²⁵⁶ Doch wil ik nogmaals benadrukken dat de adoptie in die periode zowel in Frankrijk als in België slechts zeer uitzonderlijk werd aangewend (vaak ook nog om andere redenen dan

²⁴⁹ Art. 333 Code Civil.

²⁵⁰ Art. 334 Code Civil. Een erkenning was alleen mogelijk voor de zuiver natuurlijke kinderen. Overspelige of bloedschennige kinderen konden niet erkend worden (Art. 335 Code Civil).

²⁵¹ Art. 757-758 Code Civil.

²⁵² Art. 340 Code Civil.

²⁵³ Art. 341 Code Civil en art. 342 Code Civil.

²⁵⁴ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 23.

²⁵⁵ Wettig bloedverwantschap was het criterium dat door de Code Napoleon werd gehanteerd. Zie in M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*. Openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling, Antwerpen, Kluwer, 1996, 90, nr. 65.

²⁵⁶ Zo bedroeg het aantal adopties in 1910 139 en in 1913 123. Zie M. PLANIOL, G. RIPERT en A. ROUAST, *Traité pratique de droit civil français*, II, Parijs, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1952, 861, nr. 1005.

bovenstaande). Het gebruik van de adoptie om een onwettig kind te regulariseren was dus zeker geen algemene praktijk.

De Belgische wetgever behield de Code Civil na de onafhankelijkheid en dus ook de daarin vervatte afstammingsregeling. In het verdere verloop van de 19^e eeuw bleef dit afstammingsrecht nagenoeg onaangeroerd.²⁵⁷

In de loop van de 20ste eeuw bleef ondanks de enorme opwaardering van 'het kind zijn' het onderscheid tussen de verschillende soorten kinderen behouden. De belangrijke rol van de familie begon wel geleidelijk aan af te zwakken, waardoor ook de centrale positie van huwelijk verminderde. Als gevolg daarvan heeft de Belgische wetgever geleidelijk aan verschillende wijzigingen doorgevoerd aan het afstammingsrecht die hoofdzakelijk tot doel hadden de juridische positie van de buitenhuwelijkse kinderen te verbeteren.²⁵⁸ Opgemerkt moet worden dat in deze periode de problematiek van de onwettige kinderen algemeen een bijzondere wettelijke belangstelling kreeg. Zoals ik in titel 1 heb aangetoond streefde ook de adoptiewet van 22 maart 1940 vooral een lotsverbetering van de onwettige kinderen na. De ontwikkeling van het adoptierecht kan aldus niet worden losgezien van deze van het afstammingsrecht. De wet van 10 februari 1958 bevestigde dit zeer duidelijk.

2.2.1.2 Afdeling 2: Een bijzondere categorie van onwettige kinderen: de overspelige kinderen

Het wetsvoorstel van Mevrouw Ciselet dat op 12 mei 1954 werd voorgelegd aan de Senaat had betrekking op een specifieke categorie van onwettige kinderen: de overspelige kinderen die meer dan 300 dagen na de feitelijke scheiding van de echtgenoten geboren waren, voor zover het huwelijk naderhand werd ontbonden. Het ging dus om de kinderen die na de voltrokken breuk van het huwelijk, doch voor de wettelijke ontbinding ervan verwekt waren. Het gebeurde wel vaker dat kinderen verwekt werden tijdens een echtscheidingsgeding, aangezien de echtgenoten reeds in het begin van de rechtspleging een machtiging konden bekomen om gescheiden te leven.²⁵⁹

²⁵⁷ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 23.

²⁵⁸ De wet van 6 april 1908, de wet van 20 maart 1927 en de wet van 15 maart 1954 verbeterden geleidelijk aan de positie van deze kinderen. Zie G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 23-24.

²⁵⁹ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 1.

Het Burgerlijk Wetboek behandelde de overspelige kinderen op een zeer nadelige wijze. Zoals ik hierboven heb aangetoond konden deze kinderen niet erkend en niet gewettigd worden, en was een onderzoek naar het vader- of moederschap verboden.

De strenge houding van het Burgerlijk Wetboek ten aanzien van de overspelige kinderen viel vanuit een bepaald oogpunt wel degelijk te begrijpen. Zoals ik reeds in titel 1 heb aangetoond stond het gezin gebaseerd op een huwelijk centraal in de 19^e eeuwse samenleving. Het hoofddoel van het huwelijk was de voortplanting en daaruit voortvloeiend het onderhoud en de opvoeding van de kinderen. Om dergelijke taak goed te kunnen vervullen, was een blijvende samenwerking tussen de echtgenoten, meer bepaald een vaste huwelijksband, noodzakelijk. Overspel werd aldus streng afgewezen en men trachtte het te voorkomen door het overspelige kind wettelijk van zijn rechten tegenover zijn natuurlijke ouders te beroven.²⁶⁰

In de 20ste eeuw groeide geleidelijk aan het besef dat de positie van overspelige kinderen verbeterd moest worden. Deze beweging kende zowel voor- als tegenstanders en heeft geleid tot zeer hevige discussies. De meningsverschillen tussen beiden komen uitgebreid aan bod in de parlementaire werken bij de wet van 10 februari 1958.²⁶¹ Ik beperk mij tot een korte uiteenzetting.

De tegenstanders haalden opnieuw de redenen aan waarom het Burgerlijk Wetboek aanvankelijk de erkenning en de wettiging van overspelige kinderen verboden had: “Het overspelige kind is het zwaarste bewijs van de zwaarste inbreuk op de natuurlijke en positieve wetten inzake huwelijk, van een volstrekte overtreding van de verplichting tot wederzijdse trouw door de echtgenoten op het ogenblik van hun huwelijk aangegaan. De

²⁶⁰ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.*. Senaat BZ 1954, nr.11, 3.

²⁶¹ In het wetsvoorstel van Mevrouw Ciselet werd de nadelige positie van de overspelige kinderen sterk benadrukt en werd een verbetering van hun statuut, hoofdzakelijk dat van de specifieke categorie overspelige kinderen waarop het voorstel betrekking had, geargumenteed. Zie Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 1-9.

In de uitgebreide nota van Orban, die werd toegevoegd aan het verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat van 4 juni 1957, werd dan weer duidelijk het standpunt van de tegenstanders van een wettiging van de overspelige kinderen, uiteengezet. Hierin werd ook een overzicht gegeven van de gewijzigde wetgeving in Frankrijk, Nederland en Duitsland om aan te tonen dat er daar heel wat kritiek werd geuit tegen de toegelaten wettiging van overspelige kinderen. Op die manier wou men aantonen dat de Belgische wetgever voorzichtig moest optreden en zeker de belangen van het wettig gezin moest blijven vrijwaren. Zie Noot van Orban bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 16-54.

Aangezien de zeer duidelijke uiteenzetting in de parlementaire werken heb ik mij niet verder verdiept in deze materie die natuurlijk niet het hoofddoel van mijn onderzoek vormde.

overspelige echtgenoot toestaan, na echtscheiding of na overlijden van de echtgenoot, overspelige kinderen te wettigen door het huwelijk met zijn medeplichtige, komt erop neer hem de gelegenheid te geven deze kinderen op een voet van gelijkheid te plaatsen met de wettige kinderen gesproten uit het eerste huwelijk”.²⁶² Ook de rechtspraak van het Hof van Cassatie werd aangehaald: “ Hoe deerniswekkend de toestand ook moge schijnen van het kind dat geacht wordt uit deze betrekking te zijn gesproten en dat nooit enige schuld heeft aan de over zijn geboorte liggende schande, en hoe jammerlijk soms ook het lot van zijn moeder is, toch heeft de wetgever deze particuliere belangen zonder aarzelen opgeofferd aan een hoger algemeen en maatschappelijk belang, het wel eist dat de eerbied voor het wettig gezin, voor de waardigheid van de huwelijksband, het gezag van de man en van de vader, de eenheid van en de vrede in gezinnen niet wordt bedreigd of ten gronde gericht door de openbaring van een feit dat zo lijnrecht tegen de moraal, de wet en de openbare orde indruist.”²⁶³ Kort samengevat vreesden de tegenstanders aldus dat de erkenning of de wettiging van overspelige kinderen de ondergang van het gezin, als fundamentele instelling van onze maatschappij, zou betekenen.

Voorstanders voerden dan weer aan dat de nadelige behandeling van de overspelige kinderen niet langer houdbaar was nu de wet de echtscheiding en het huwelijk tussen medeplichtigen in overspel had toegelaten. De overspelige echtgenoten mochten zelfs opnieuw een wettig gezin stichten en er de na de echtscheiding verwekte kinderen, door wettiging, in opnemen.²⁶⁴ Het grote probleem was echter dat alleen de kinderen verwekt na de echtscheiding in dit gezin konden worden opgenomen en niet de kinderen die tijdens de overgangperiode tussen de feitelijke scheiding van de echtgenoten en de ontbinding van het huwelijk werden verwekt. De vraag was nu of ook deze kinderen in het nieuwe wettige gezin moesten worden toegelaten?²⁶⁵

De voorstanders benadrukten dat er een onderscheid moest gemaakt worden tussen het overspel gepleegd vóór de echtscheiding en het overspel gepleegd na de echtscheiding. In het eerste geval was het overspel de oorzaak van de gezinsstoornis, maar in het tweede geval was het overspel echter het gevolg en niet de oorzaak van de gezinsstoornis. Van zodra de echtscheiding onvermijdelijk was geworden, was het aldus zinloos zich tegen het

²⁶² E. LEVY, *Traité pratique de la légitimation des enfants naturels, simples, incestueux ou adultérins*, Parijs, Sirey, 1919, 142, nr. 269; Noot van Orban bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St. Senaat 1956-1957*, nr. 300, 22.

²⁶³ Cass. 24 maart 1938, *Pas.* 1938, 106; Noot van Orban bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St. Senaat 1956-1957*, nr. 300, 24.

²⁶⁴ De wet van 16 april 1935 wijzigde artikel 298 Burgerlijk Wetboek waardoor aanvankelijk het huwelijk tussen de personen die zich schuldig hadden gemaakt aan echtscheiding werd verboden.

²⁶⁵ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St. Senaat BZ 1954*, nr.11, 3-4.

normaal verloop van zaken te verzetten. Zij waren aldus van mening dat artikel 331 Burgerlijk Wetboek, dat het verbod van wettiging voorschrijft voor alle overspelige kinderen zonder onderscheid, niet langer kon worden gehandhaafd.²⁶⁶

Om hun standpunt kracht bij te zetten haalden zij opnieuw eenzelfde kritiek aan die reeds werd geuit naar aanleiding van een gelijkaardige bepaling in de oorspronkelijk Code Civil: "De wet vermenigvuldigt de bastaarden; bijgevolg vermenigvuldigt zij de onbetrouwbare personen, de vagebonden; zij vermenigvuldigt een soort mensen die, zonder gehechtheid aan enige familie, ook niet meer gehecht zijn aan een maatschappij; die in de samenleving terecht komen ten prooi aan alle behoeften, aan alle ontberingen, blootgesteld aan alle vernederingen, aan alle begeerten en die onvermijdelijk de vijand worden van een staat van zaken, welke hen vernedert. Zulk een wet is dus in strijd met ieder denkbeeld van gemeenschapszin."²⁶⁷

Opgemerkt moet worden dat er zich reeds een soortgelijke hervorming had voorgedaan voor de bloedschennige kinderen. Ook hun wettiging werd door artikel 331 Burgerlijk Wetboek verboden, doch de rechtspraak aanvaarde al snel dat, wanneer het huwelijksbeletsel van hun ouders kon worden opgeheven, hun wettiging mogelijk werd door een huwelijk van hun natuurlijke ouders. Deze rechtspraak werd uiteindelijk bekrachtigd door artikel 342b Burgerlijk Wetboek dat door de wet van 6 april 1908 werd ingevoerd.²⁶⁸

In andere landen, zoals Frankrijk en Duitsland, had men ook reeds de wettiging van overspelige kinderen aanvaard.²⁶⁹

Het werd door de voorstanders dan ook noodzakelijk bevonden om artikel 331 van het Burgerlijk Wetboek te wijzigen. Het wetsvoorstel van Mevrouw Ciselet vormde hiervan aldus een mooie uitdrukking.²⁷⁰

Tot slot wil ik hierbij nog het belang van de adoptiewet van 22 maart 1940 benadrukken. Deze wet, die de adoptie stimuleerde om de toestand van wettige kinderen te regulariseren, liet ook de adoptie van overspelige kinderen toe. Zoals ik reeds in titel 1 heb aangetoond werd er in de praktijk van deze mogelijkheid vaak gebruik gemaakt. Het grote probleem was echter dat de wet, meer bepaald artikel 344 Burgerlijk Wetboek, nog steeds vrij strenge voorwaarden bepaalde voor de adoptie, waardoor de instelling voor vele overspelige

²⁶⁶ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 4.

²⁶⁷ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 5.

²⁶⁸ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 23-24; Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 6.

²⁶⁹ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 8-9.

²⁷⁰ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 6.

kinderen geen oplossing kon bieden.²⁷¹ Het lijkt mij inderdaad logisch dat de minimumleeftijd van 35 jaar er toe kon leiden dat men nog lang moest wachten alvorens men uiteindelijk het overspelige kind kon adopteren. Dit moet zeker een probleem hebben gevormd wanneer bijvoorbeeld twee personen, beiden uit de echt gescheiden, aan het kind dat uit hun overspel was voortgekomen, een beter statuut wilden geven door het te adopteren. Ook het feit dat men geen wettige kinderen mocht hebben om te kunnen adopteren vormde een strenge voorwaarde. Wanneer bijvoorbeeld de twee personen uit het vorige voorbeeld met elkaar zouden trouwen en uit dit huwelijk een wettig kind zou voortkomen, zou het uit hun overspel verwekte kind niet meer geadopteerd kunnen worden. Deze kinderen zouden zich dus sowieso in een nadelige positie bevinden. Zelfs indien ze wel feitelijk werden opgenomen in het gezin van hun natuurlijke ouders, werden ze op wettelijk vlak nog steeds gediscrimineerd ten aanzien van de wettige kinderen.²⁷² Ik kan dus vaststellen dat de adoptieregeling van de wet van 22 maart 1940, die toch wel een regularisatie van de onwettige kinderen nastreefde, zeker niet ideaal was om hun toestand ook effectief te verbeteren. Als men de adoptie voor dergelijke doeleinden wou blijven gebruiken, was een wijziging van de adoptiewetgeving aldus vereist.

2.2.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

Op 12 mei 1954 diende Mevrouw Ciselet een wetsvoorstel in bij de Senaat tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titel VII, Hfdst. III) betreffende de uit echtbreuk geboren kinderen.²⁷³

Samengevat had het wetsvoorstel tot doel de wettiging mogelijk te maken van overspelige kinderen die meer dan 300 dagen na de feitelijke scheiding van de echtgenoten geboren waren, voor zover het huwelijk dat bestond ten tijde van de verwekking, wettelijk ontbonden was en die kinderen door hun vader en moeder erkend waren. De kinderen waarop het wetsvoorstel betrekking had, waren aldus de vruchten van een 'technisch' overspel. Aangezien dit overspel niet langer kon worden beschouwd als een aanmoediging tot echtscheiding, moest de wettiging worden mogelijk gemaakt, om het lot van deze onschuldige kinderen, die uit de misstap van hun ouders geboren waren te verbeteren.

Opgemerkt moet worden dat het voorstel van Mevrouw Ciselet slechts uit 3 artikelen bestond: artikel 1 en 2 beoogden een wijziging van de artikelen 331 en 335 en artikel 3 was een overgangsbepaling.²⁷⁴

²⁷¹ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 6.

²⁷² Ze konden bijvoorbeeld niet erven van hun natuurlijke ouders, zoals ik reeds had aangetoond.

²⁷³ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 1.

²⁷⁴ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11, 9-10.

Het wetsvoorstel van Mevrouw Ciselet heeft, gezien de sterk verdeelde maatschappelijke opvattingen over de problematiek van de overspelige kinderen, geleid tot een grote discussie in de Commissie voor de Justitie van de Senaat.²⁷⁵ Als gevolg van de verschillende amendementen die naar aanleiding van deze discussie werden ingediend, breidde de Commissie het oorspronkelijke wetsvoorstel uit.²⁷⁶ Zij trachtte daarbij een compromis tot stand te brengen die zowel door de voor- als tegenstanders aanvaardbaar werd geacht.²⁷⁷ Uiteindelijk bleek er een herziening nodig van de artikelen 313, 315, 331, 335, 339, 342a en 344 van het Burgerlijk Wetboek. De bedoeling van deze ruimere herziening bleef wel dezelfde als in het oorspronkelijke wetsvoorstel: de wettiging en de erkenning van sommige overspelige kinderen mogelijk maken.²⁷⁸ Opgemerkt moet worden dat door deze uitbreiding ook de titel van het wetsvoorstel moest worden aangepast. De nieuwe titel luidde: 'Wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titels VII en VIII) betreffende het vaderschap, de afstamming en de aanneming van kinderen'.²⁷⁹ Na de uitbreiding bedroeg het wetsvoorstel 10 artikelen. Een bespreking van deze artikelen vinden we terug in het verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat van 4 juni 1957. Alleen artikel 9 van het voorstel had betrekking op de adoptie.²⁸⁰ Aangezien ik reeds het algemene kader van dit wetsvoorstel heb geschetst en dit naar mijn mening voldoende was om het verband tussen de afstammings- en de adoptiewetgeving aan te tonen, ga ik hier niet meer ingaan op de verdere wijzigingen die aan het afstammingsrecht werden aangebracht.

Bij de bespreking van artikel 9 van het voorstel werd opgemerkt dat het artikel eigenlijk vooruitliep op een nieuwe wet inzake adoptie die bij het parlement in behandeling was.²⁸¹

²⁷⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 1-2; Noot van Orban bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 16-54.

²⁷⁶ Verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 1-2.

²⁷⁷ Noot van Orban bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 54.

²⁷⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 2.

²⁷⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 5.

²⁸⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 5-10.

²⁸¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 10.

Het wetsontwerp tot wijziging van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek I van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aanneming van een kind werd op 22 november 1956 aan de Senaat voorgelegd.²⁸² Uit de memorie van toelichting bij dit ontwerp bleek dat men de voorwaarden van artikel 344 Burgerlijk Wetboek te streng achtte, zoals ik reeds hierboven zelf had aangetoond.²⁸³ De bedoeling van het wetsontwerp was dan ook om artikel 344 Burgerlijk Wetboek te wijzigen en de adoptie van het kind van één van de echtgenoten door de andere echtgenoot of tegelijk door beide echtgenoten, te vergemakkelijken. Dergelijke hervorming maakte ook andere wijzigingen van de bestaande adoptiewetgeving noodzakelijk.²⁸⁴ Ik kan aldus vaststellen dat dit wetsontwerp een beter statuut aan de onwettige kinderen wou verlenen en de leden van eenzelfde gezin nog dichter bij elkaar wou brengen.

Ook artikel 9 zoals opgenomen in het verslag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat van 4 juni 1957 versoepelde de voorwaarden van artikel 344 Burgerlijk Wetboek voor zover het ging om een adoptie van het kind van één van de echtgenoten door de andere echtgenoot of door beide echtgenoten gelijktijdig. Het doel van dergelijke hervorming was de opname in het wettige gezin van kinderen met een onwettig statuut die niet vielen onder de nieuwe afstammingsbepalingen ten gunste van sommige overspelige kinderen waarin dit ontwerp voorziet, te bevorderen.

Het ontwerp werd uiteindelijk door de Senaat goedgekeurd op 4 juli 1957 met 84 stemmen en 6 onthoudingen²⁸⁵, en overgemaakt aan de Kamer. Aangezien er in de Senaat reeds uitgebreid gediscussieerd was geweest, en aangezien men dankzij de toegevingen van zowel voor- als tegenstanders uiteindelijk was gekomen tot een compromis die voor iedereen aanvaardbaar was, werd er door de Commissie voor de justitie van de Kamer rekening gehouden met de wens van de wetgever om deze zaak zo snel mogelijk tot een goed einde

²⁸² Wetsontwerp tot wijziging van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek I van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aanneming van een kind en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 27.

²⁸³ *Supra* 68.

²⁸⁴ Dergelijke wijzigingen hebben onder meer betrekking op de naam van de geadopteerde, op de ouderlijke macht van de adoptant en op de huwelijksbeletselen. Zie Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 27, 1-2.

²⁸⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 10.

te brengen.²⁸⁶ De Kamer keurde het ontwerp goed op 30 januari 1958.²⁸⁷ Op 10 februari 1958 werd de wet afgekondigd.²⁸⁸

2.2.3 Hoofdstuk 3: De wet van 10 februari 1958

Ik beperk mij hier enkel tot een weergave van de wijziging die aan artikel 344 Burgerlijk Wetboek werd aangebracht, aangezien een weergave van de overige wijzigingen niet relevant is voor mijn onderzoek naar de evolutie van het gewijzigde adoptierecht.

Door artikel 9 van de wet van 10 februari 1958 werden de voorwaarden versoepeld in geval van een adoptie van het kind van één van de echtgenoten door de andere echtgenoot of door beide echtgenoten gelijktijdig. De minimumleeftijd van de adoptant werd in dergelijk geval verlaagd tot 21 jaar, maar men moest wel minstens 10 jaar ouder zijn dan de geadopteerde. Belangrijk was dat dergelijke adoptie ook werd toegelaten indien de echtgenoten reeds wettige of erkende natuurlijke kinderen hadden.

Opgemerkt moet nog worden dat door artikel 9 in artikel 344 Burgerlijk Wetboek ook een uitdrukkelijke verwijzing naar de conflictregel van artikel 3 Burgerlijk Wetboek (volgens dewelke de staat en de bekwaamheid van een persoon door zijn nationale wet beheerst worden) werd opgenomen. Dergelijke opname was van belang in het kader van de problematiek betreffende de adoptie in België van en door een vreemdeling, die ik in titel 1 reeds behandelde.²⁸⁹ Dit was echter de enige aanpassing die binnen deze context plaatsvond, over de eventuele conflictregels die bij verschillende nationaliteiten moesten worden toegepast werd er niets bepaald. Opvallend was ook dat in de parlementaire werken aan deze toevoeging geen aandacht werd besteed.

2.2.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet

De wet van 10 februari 1958 had één doel voor ogen: de positie van de onwettige kinderen, meer specifiek deze van de overspelige kinderen, verbeteren. Om dit te verwezenlijken breidde de wet de mogelijkheid om overspelige kinderen te erkennen en te wettigen uit. De wet wijzigde slechts één bepaling die betrekking had op de adoptie: artikel 344 Burgerlijk

²⁸⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Vanderveken-Van de Plas, *Parl. St.* Senaat 1957-1958, nr. 783-2, 3.

²⁸⁷ *Hand.* Kamer 1957-1958, 30 januari 1958.

²⁸⁸ *BS* 20 februari 1958.

²⁸⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl. St.* Senaat 1956-1957, nr. 300, 13-14.

Wetboek. De bedoeling van deze wijziging was de adoptie stimuleren door echtgenoten om zo ook de overspelige kinderen die niet vielen onder de nieuwe bepalingen inzake erkenning en wettiging waarin deze wet voorzag, alsnog een wettig statuut te bezorgen. De wet versoepelde de adoptievoorwaarden indien het een adoptie betrof van een kind van één van de echtgenoten door de andere echtgenoot of door beide echtgenoten gelijktijdig. Op basis daarvan kan aldus worden vastgesteld dat de wetgever de bedoeling had een wet van familiale eenheid te creëren. Alle kinderen die in eenzelfde gezin verbleven, hoewel geboren uit verschillende bedden, moesten op gelijke voet worden geplaatst.²⁹⁰

De wijziging die door de wet van 10 februari 1958 werd aangebracht aan artikel 344 Burgerlijk Wetboek had verregaande gevolgen in de praktijk. In 1945 bedroeg het aantal adopties gemiddeld 696 per jaar, tussen 1950 en 1958 gemiddeld 834 per jaar en in 1962 en 1963 steeg het gemiddeld aantal adopties tot meer dan 1300 per jaar.²⁹¹

De stijging die sinds de wijzigingen aangebracht door de wet van 22 maart 1940 al duidelijk merkbaar was, werd aldus nog sterker nadat de voorwaarden van artikel 344 Burgerlijk Wetboek verder werden versoepeld door de wet van 10 februari 1958.

Uit de praktijk bleek dat de meeste adopties gehomologeerd na de wet van 10 februari 1958, de regularisatie beoogden van de toestand van de juridisch verlaten kinderen. Doch ook het aantal adopties van feitelijk verlaten kinderen nam toe. Ook kon worden vastgesteld dat de gezinnen zo jong mogelijke kinderen gingen adopteren.²⁹² Het onderzoek van P. Mahillon bevestigde dit: uit het onderzoek van alle adopties die in 1965 en 1966 in het arrondissement Brussel gehomologeerd werden, bleek namelijk dat 70% van alle adopties regularisatieadopties waren en dat 80% van de geadopteerden minder dan 16 jaar oud was.²⁹³ Verder kan ook nog opgemerkt worden dat het stijgend aantal adopties parallel liep met het stijgende aantal huwelijken van uit de echt gescheiden ouders.²⁹⁴ Voor 1958 waren het hoofdzakelijk personen alleen die adopteerden en na 1958 gingen de echtparen als adoptanten domineren.²⁹⁵ Op basis van het toenemende aantal regularisatieadopties en

²⁹⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 63, nr.35.

²⁹¹ P. MAHILLON, 'Adoption. Statistiques – Pratique judiciaire', *J.T.* 1967, 237-239.

Ik wil hierbij nog opmerken dat een studie van de adoptiecijfers zoals in het artikel van P. Mahillon uitzonderlijk is. Er zijn slechts zeer weinig concrete gegevens beschikbaar over het gebruik van de adoptie en zijn studie is dan ook van belangrijke waarde.

²⁹² C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 63, nr.35.

²⁹³ P. MAHILLON, 'Adoption. Statistiques – Pratique judiciaire', *J.T.* 1967, 238-239.

²⁹⁴ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 63, nr.35.

²⁹⁵ Van de adoptie door echtgenoten kon in de tabellen plots een forse stijging worden waargenomen na de wet van 10 februari 1958. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat dit als een typisch fenomeen

echtparen die gingen adopteren, kan ik dus vaststellen (voor wat de adoptie betreft) dat de wet van 10 februari 1958 zijn doelstelling had bereikt.

kon beschouwd worden telkens er een nieuwe wetwijziging werd doorgevoerd. Zie P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 54-55.

3 Titel 3: De wet van 21 maart 1969

Sinds de wet van 22 maart 1940 werden er, behoudens de kleine (evenwel belangrijke) aanpassingen door de wetten van 21 mei 1951 en 10 februari 1958, geen grondige wijzigingen meer aangebracht aan het bestaande adoptierecht. De wet van 21 maart 1969 bracht daar verandering in.²⁹⁶ Na bijna 30 jaar werd het bestaande adoptierecht opnieuw volledig herzien. Ik heb achtereenvolgens onderzocht waarom de wetgever het noodzakelijk achtte de bestaande wetgeving te hervormen en waarom het zo lang heeft geduurd; hoe de totstandkoming van de wet is verlopen en waarom deze bijna 10 jaar in beslag heeft genomen; hoe de wet de bestaande wetgeving wijzigde; en of de bedoelingen van de wetgever in de praktijk konden gerealiseerd worden.

3.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

3.1.1 Afdeling 1: Het toenemende gebruik van de adoptie

Sinds de grondige wijziging van de adoptiewetgeving door de wet van 22 maart 1940, was het gebruik van de adoptie-instelling in de praktijk alleen maar toegenomen. De adoptie was een levendige instelling geworden en de basis voor talrijke gelukkige gezinnen. In de periode na 1940 kwamen er echter door het stijgende gebruik van de adoptie en de aldus toenemende ervaring, een aantal belangrijke lacunes in de wetgeving aan het licht. Zo waren ondermeer de voorwaarden waaraan de adoptant moest voldoen te streng geworden, en waren de gevolgen van de adoptie voor zowel geadopteerde als adoptant te onvolledig om een bevredigend en zeker statuut tot stand te brengen. Verder werden er ook aanpassingen noodzakelijk geacht met betrekking tot de adoptieprocedure.²⁹⁷ De wetten van 21 mei 1951 en van 10 februari 1958 kwamen reeds in beperkte mate tegemoet aan deze problemen. De versoepeling van de adoptievoorwaarden door de wet van 1958 leidde tot een sterke toename van het aantal adopties waarvan de overgrote meerderheid een regularisering van de toestand van onwettige kinderen beoogde. Voor de kinderen die enkel juridisch verlaten waren, speelde de adoptie aldus een belangrijke rol om hun lot te verbeteren.

Het probleem van de feitelijk verlaten kinderen bleef echter bestaan. De adoptie werd wel gebruikt om ook deze kinderen op te nemen in een gezin, doch in veel beperktere mate.²⁹⁸

²⁹⁶ BS 12 april 1969.

²⁹⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van Titel VIII, eerste Boek, van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-1, 1.

²⁹⁸ *Supra* 73.

De wetgever van 1940 was zich, als gevolg van de talrijke weeskinderen die de Eerste Wereldoorlog had achtergelaten, wel degelijk bewust geweest van deze categorie van kinderen, en ook het probleem van de kinderen uit de lagere sociale klassen die door hun ouders verwaarloosd werden speelden een rol bij de totstandbrenging van de wet die uiteindelijk de adoptie van minderjarigen zou toelaten.²⁹⁹ Doch had de wet van 22 maart 1940, die het aantal adopties opmerkelijk deed stijgen, niet geleid tot een sterke toename van de adopties van de feitelijke verlaten kinderen. Er dienden aldus nog verdere inspanningen geleverd te worden om ook het lot van deze kinderen te verbeteren.

3.1.2 Afdeling 2: De nood aan vernieuwing

3.1.2.1 Het Franse voorbeeld

Verschillende landen, die net zoals België een tiental jaar geleden hun adoptiewetgeving hadden aangepast om ook de adoptie van minderjarigen mogelijk te maken, werden in de daaropvolgende jaren door het toenemende gebruik van de adoptie geconfronteerd met de lacunes en gebreken van hun wetgeving. Frankrijk, Spanje, Griekenland, Luxemburg, Oostenrijk, en vele andere landen voelden dan ook de noodzaak om hun wetgeving aan te passen en voerden een hervorming van het adoptierecht door.³⁰⁰ Net zoals bij de totstandkoming van de wet van 22 maart 1940, werd de Belgische wetgever opnieuw beïnvloed door de evoluerende situatie in de andere landen.

Vooraf de verdere ontwikkeling van het Franse adoptierecht speelde een belangrijke rol bij de hervorming van de Belgische adoptiewetgeving.³⁰¹ Een bijzondere instelling die door de Franse wetgever reeds door de decreet-wet van 29 juli 1939 werd gecreëerd, de 'légitimation adoptive', had uiteindelijk 20 jaar later de aandacht van de Belgische wetgever getrokken. Op basis van deze nieuwe adoptievorm verwerfde het geadopteerde kind volledig de positie van wettig kind van de adoptant, ook ten aanzien van diens familie. Voor het overige verwijst ik terug naar mijn bespreking onder titel 1 van deze instelling.³⁰² In Frankrijk werd de légitimation adoptive vaak gebruikt en geleidelijk aan gingen er tal van stemmen op om de voorwaarden van deze instelling nog verder te versoepelen en haar toepassingsgebied nog verder uit te breiden.³⁰³ Savatier sprak van 'une institution civile en euphorie'.³⁰⁴ De wet van 8

²⁹⁹ *Supra* 38-39.

³⁰⁰ M. ANCEL, *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 325 p.

³⁰¹ Wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van Titel VIII, eerste Boek, van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-1, 1.

³⁰² *Supra* 44.

³⁰³ E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 280-284.

augustus 1941, de wet van 17 april 1957, de ordonnantie van 23 december 1958 en van 5 januari 1959, de wet van 21 december 1960, de wet van 1 maart 1963, en de wet van 11 juli 1966 hebben geleidelijk aan de wetgeving betreffende de *légitimation adoptive* aangepast.³⁰⁵ Gezien de populariteit van deze instelling in Frankrijk, oordeelde de Belgische wetgever dat deze bijzondere instelling zeker aan een werkelijke behoefte van de samenleving tegemoet kwam. België liet zich dan ook inspireren door het Franse voorbeeld om een gelijkaardige instelling in ons recht in te voeren.³⁰⁶ In het midden van de 20ste eeuw was de invloed van Frankrijk op de Belgische wetgever dus nog steeds zeer groot.

3.1.2.2 De ontwikkelingen binnen de Belgische samenleving

Zoals ik hierboven heb aangetoond ontwikkelde zich geleidelijk aan een toenemende belangstelling voor het probleem van de feitelijk verlaten kinderen. Nadat de wetgever in het verleden hoofdzakelijk had getracht door middel van de adoptie het lot van de onwettige kinderen te verbeteren, was er nu een duidelijke tendens merkbaar om de adoptie verder te laten ontwikkelen als een instelling ter bescherming van minderjarigen. Deze tendens mag echter niet gezien worden als een losstaand initiatief binnen de adoptiecontext. De toenemende belangstelling voor minderjarigen moest namelijk gekaderd worden binnen een meer algemene ontwikkeling die aan de gang was tot verbetering van de positie van het kind en de jeugd in de samenleving. De parlementaire besprekingen van de nieuwe adoptiewet

³⁰⁴ L. SAVATIER, 'Une institution civile en euphorie: l'adoption devant le Parlement français', *Recueil Dalloz de doctrine, de jurisprudence et de législation hebdomadaire*, 1949, Chronique XXVII, 117.

³⁰⁵ De wet van 8 augustus 1941 heeft de leeftijd van het kind bij wettiging door adoptie op 5 jaar vastgesteld; de wet van 17 april 1957 liet de wettiging door adoptie toe als het geadopteerde kind werd opgenomen in het gezin voor de geboorte van een eigen wettig kind; de ordonnantie van 23 december 1958 maakte de wettiging door adoptie mogelijk van een kind tot 7 jaar en wijzigde het juridisch karakter van de wettiging door adoptie: ze kwam niet meer door een gehomologeerd contract tot stand, maar door een gerechtelijke uitspraak; de wet van 21 december 1960 verlaagde de leeftijd van de adoptanten in alle gevallen tot 35 jaar; de wet van 1 maart 1963 heeft wijzigingen aangebracht voor het vermijden van conflicten tussen de natuurlijke en adoptieve ouders, zij heeft ook regeling getroffen voor de onrechtmatige weigering van toestemming door de natuurlijke ouders; de wet van 11 juli 1966 zorgde voor een totale herziening van de adoptiewetgeving met als belangrijkste doelstelling het toepassingsgebied van de wettiging door adoptie verruimen, de zekerheid ervan vergroten en de gevolgen ervan versterken, vooral de conflicten tussen de natuurlijke ouders en de adoptieve ouders moesten definitief vermeden worden. De 'wettiging door adoptie' werd uiteindelijk herleid tot de 'adoption plénière' (volle adoptie). De 'gewone adoptie' bleef behouden, maar ging duidelijk een tweederangsrol spelen. Zie E. FISCHER-KEULS, 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 280-284; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 355-357, nr.11; J. NOTA, *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 14.

³⁰⁶ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St. Kamer* 1961-1962, nr. 436-1, 1.

van 21 maart 1969 liepen dan ook evenwijdig met de totstandkoming van de wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965.³⁰⁷

Opgemerkt moet worden dat de wet van 8 april 1965 ook een 'wijziging' heeft aangebracht aan de bestaande adoptiewetgeving. Ik heb deze louter procedurele wijziging bewust niet in een aparte titel opgenomen aangezien ze gewoon het gevolg was van de hervormingen die werden doorgevoerd door de wet van 8 april 1965 en dus eerder als een 'aanpassing' moest worden beschouwd. Verder zou het zinloos zijn geweest aangezien de doelstellingen van de wet van 8 april 1965 en deze van de wet van 21 maart 1969 teveel met elkaar verbonden waren. Ik geef hierbij een korte schets van de doelstelling van de jeugdbeschermingswet van 1965 om duidelijker de bedoeling van de wetgever van 1969 te kunnen begrijpen.

Traditioneel wordt het begrip jeugdbescherming omschreven als het geheel van zorgen dat door onze samenleving aan jongeren wordt verstrekt. De algemene jeugdzorg omvat het materieel, moreel, fysisch, psychisch, sociaal welzijn van jongeren. Normaalgezien krijgt een kind deze bijzondere zorgen binnen het gezin waarin het kind opgroeit, doch dit is niet altijd zo. In de gevallen waarin jongeren de nodige ontwikkelingskansen niet krijgen omwille van de onkunde of onwil van hun ouders, wordt een overheidsinterventie gelegitimeerd. Deze minderjarigen vormen namelijk een gevaar op het gebied van gezondheid, veiligheid en zedelijkheid voor de samenleving. Van zodra de overheid moet ingrijpen wordt er gesproken van bijzondere jeugdzorg. Zowel de algemene als bijzondere jeugdzorg gaan tot het jeugdrecht behoren wanneer ze door een wettekst werden vastgelegd.³⁰⁸

De kinderbeschermingswet van 15 mei 1912, die ik reeds in titel 1 heb aangehaald, vormde een eerste mijlpaal op het vlak van de jeugdbescherming. Dit kon opnieuw gezegd worden van de wet van 8 april 1965, die de vrucht was van een jarenlange en diepgaande studie door verschillende regerings –en parlamentscommissies.³⁰⁹ De nieuwe jeugdbeschermingswet ging kort samengevat enerzijds de strijd aan tegen de jeugddelinquentie en aanverwante gedragingen en beoogde anderzijds de bescherming van de ontwikkeling van het kind. Terwijl men in de wet van 12 mei 1912 nog hoofdzakelijk de gevolgen ging bestrijden van het sociaal onaangepast gedrag van de minderjarige voor de maatschappij, wou men in de wet van 1965 vooral preventief optreden en dergelijk gedrag

³⁰⁷ BS 15 april 1965.

³⁰⁸ C. ELIAERTS, *Inleiding tot het jeugdbeschermingsrecht. Een commentaar op de wet van 8 april 1965*, Gent, Story-Scientia, 1984, 1-3.

³⁰⁹ J. MATTHIJS, 'De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming', *T.P.R.* 1965, 311.

proberen voorkomen. De opvoeding van het kind, waarvan men het belang al sinds het einde van de 19^e eeuw sterk benadrukte, werd beschouwd als een recht en een plicht van de ouders. Doch wanneer deze hun taak niet naar behoren vervulden, was het de taak van de overheid om in te grijpen.³¹⁰

De wijziging die door de wet van 8 april 1965 werd aangebracht aan het adoptierecht kaderde binnen het feit dat deze wet de jeugdrechtbanken in het leven had geroepen. In het wetsvoorstel inzake jeugdbescherming van de heer Terwagne voorgelegd aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 22 juni 1960, werd reeds het initiatief genomen om de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg betreffende de homologatie van adoptieakten over te dragen aan de 'jeugdrechtbank' wanneer het aangenomen kind minderjarig was.³¹¹ Deze opvatting werd zonder problemen overgenomen in het wetsontwerp van Minister van Justitie Vermeylen³¹², en heeft tijdens de parlementaire werken nooit aanleiding gegeven tot discussie. Het uiteindelijke artikel 18 van de wet van 8 april 1965 wijzigde artikel 355, 356 en 360 van het Burgerlijk Wetboek en zorgde er aldus voor dat de adoptie van minderjarigen werd toevertrouwd aan de nieuwe gespecialiseerde rechters.³¹³ De toekenning van de bevoegdheid aan de jeugdrechtbank (en aan de jeugdkamer van het hof van beroep) om kennis te nemen van en te beslissen over de verzoeken tot homologatie van de adoptieakten en over de vorderingen tot herroeping van de adoptie van minderjarigen werd in de praktijk als bijzonder gunstig beoordeeld. Hierbij werd vooral het belang van de zeer ruime sociale en familiale opsporingsmogelijkheden die aan de jeugdrechters ter beschikking werden gesteld op grond van artikel 50 van de wet van 8 april 1965, benadrukt. De jeugdrechtbank kon nu nog grondiger en nauwkeuriger worden voorgelicht dan onder de oude adoptieregeling, wat alleen maar de belangen van het kind ten goede kwam.³¹⁴

³¹⁰ C. ELIAERTS, *Inleiding tot het jeugdbeschermingsrecht. Een commentaar op de wet van 8 april 1965*, Gent, Story-Scientia, 1984, 33.

³¹¹ Art. 23 en 35 van het wetsvoorstel. Zie Wetsvoorstel op de jeugdbescherming en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1959-1960, nr.567-1.

³¹² Wetsontwerp betreffende de jeugdbescherming en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1962-1963, nr.637-1.

³¹³ J. MATTHIJS, 'De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming', *T.P.R.* 1965, 365-367.

³¹⁴ J. MATTHIJS, 'De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming', *T.P.R.* 1965, 366-367.

3.1.3 Afdeling 3: Aandacht voor de adoptie op internationaal niveau

Ook op internationaal niveau kreeg de adoptie steeds meer aandacht. Vooral de belangstelling voor de internationale of interlandelijke adoptie nam sterk toe.

In mei 1960 organiseerden de Verenigde Naties voor het eerst een studiebijeenkomst in Leysin (Zwitserland) om de juridische en sociale aspecten van de internationale adoptie te bespreken. Verder heeft men hier ook voor de eerste keer getracht om de grondbeginselen te formuleren voor materiële en procedurele waarborgen die met betrekking tot deze adopties moesten worden geboden. Opvallend was wel dat de deelnemers aan deze bijeenkomst hoofdzakelijk uit West-Europa kwamen. Een verklaring hiervoor was dat de stroom, ontstaan na de Tweede Wereldoorlog, van kinderen uit Europa en Azië die in de Verenigde Staten werden geadopteerd, aan het eind van de jaren 50 begon af te nemen. De interlandelijke adoptie werd een Europees fenomeen, waarbij kinderen uit Zuid- en Midden-Europese landen werden geadopteerd door ouders in Noordwest-Europa. Adopties vanuit Azië of Zuid-Amerika deden zich nauwelijks nog voor.³¹⁵

De bijeenkomst in Leysin gaf de aanstoot tot internationale samenwerking om tot afspraken te komen in twee internationale organisaties: de Conferentie voor Internationaal Privaatrecht in Den Haag en de Raad van Europa.

In 1960 werd de adoptieproblematiek naar voor gebracht op de Conferentie voor Internationaal Privaatrecht in Den Haag. Van deze intergouvernementele organisatie die als doel heeft de regelgeving van het internationaal privaatrecht te unificeren, was ook België lid. In oktober 1964 werd door de Conferentie een ontwerp opgesteld waarin de wetsconflicten op gebied van de internationale adoptie werden geregeld en waarin werd voorzien in een samenwerking tussen verschillende landen om aan deze adopties waarborgen te verlenen. Op 15 november 1965 werd uiteindelijk het Verdrag over de rechtsmacht, het toepasselijke recht en de erkenning van beslissingen inzake adoptie gesloten. Opgemerkt moet worden dat dit verdrag enkel van kracht is geworden in het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk en Zwitserland. De praktische betekenis ervan was aldus verwaarloosbaar. Doch kan niet genegeerd worden dat dit verdrag openstond voor een bepaalde visie over een taakverdeling tussen landen van oorsprong en bestemmingslanden bij de internationale adoptie, die moest

³¹⁵ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 76.

worden doorgevoerd om dergelijke adopties makkelijker te maken.³¹⁶ De toekomst heeft uitgewezen dat een dergelijke taakverdeling uiteindelijk toch noodzakelijk werd.³¹⁷

In 1960 heeft het Sociaal Comité van de Raad van Europa het initiatief genomen om een Europese overeenkomst uit te werken waarin minimumregels werden vastgelegd voor het interne adoptierecht. De internationale aspecten van de adoptie kwamen slechts zeer beperkt aan bod. In mei 1964 werd het voorontwerp van de overeenkomst goedgekeurd door het Sociaal Comité. Het ontwerp ging hoofdzakelijk uit van de bezorgdheid om het welzijn van de adoptieve gezinnen en beoogde ook een bescherming van verlaten kinderen. Op 24 april 1967 werd het uiteindelijke verdrag in Straatsburg gesloten. Opgemerkt moet worden dat het Verdrag door België niet werd geratificeerd.³¹⁸

Deze toenemende interesse voor de adoptie op internationaal niveau mag zeker niet genegeerd worden. De Belgische wetgever van 1969 was zich wel degelijk bewust van de initiatieven die daar werden genomen zoals ook is gebleken uit de verschillende parlementaire documenten.³¹⁹ Zeker op het gebied van de interlandelijke adoptie is de invloed van deze internationale organisaties alleen maar toegenomen zoals ik verder in mijn onderzoek zal aantonen.³²⁰

3.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

Op 30 oktober 1962 diende de heer Harmel een wetsvoorstel in bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers tot wijziging van het eerste hoofdstuk van Titel VIII, Boek I van het

³¹⁶ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAEVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 77-78; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 3.

³¹⁷ *Infra* 123.

³¹⁸ 'La Convention européenne en matière d'adoption des enfants de 24 avril 1967', *R.D.I.D.C.* 1969, 179-181; J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAEVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 77; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 3.

³¹⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 3; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2, 2.

³²⁰ *Infra* 123.

Burgerlijk Wetboek.³²¹ Het Belgische wetsvoorstel, dat 20 jaar na de laatste grondige herziening door de wet van 22 maart 1940 werd ingediend, kwam derhalve op zijn tijd. Het familiale en sociale streven dat op nationaal niveau tot uiting kwam en de toenemende belangstelling voor de adoptie op internationaal niveau, konden niet langer genegeerd worden.

Het wetsvoorstel bracht een aantal belangrijke wijzigingen aan aan de bestaande adoptiewetgeving die alle waren ingegeven door de bezorgdheid om de belangen van het geadopteerde kind.³²²

Aangezien de praktijk had geleerd dat de adoptie door twee echtgenoten gelijktijdig van een jong kind, teneinde een adoptief gezin te stichten dat steeds meer weg had van een wettig gezin, wenselijk was, wou men enerzijds de voorwaarden voor de adoptie nog verder versoepelen. Een verdere verlaging van de minimumleeftijd van de adoptant en een afschaffing van de vereiste dat de adoptant geen wettige afstammelingen of erkende natuurlijke kinderen mocht hebben, werden onder meer voorgesteld. Anderzijds wou men het adoptieve gezin beter beschermen en het een zekerder statuut verschaffen. Daarvoor werd een belangrijke hervorming voorgesteld: de invoering van de wettiging door adoptie. De wettiging door adoptie zou ervoor zorgen dat aan het adoptieve kind een gelijkaardig statuut werd verleend als dat van een wettig kind van de adoptant, met de daaruit voortvloeiende persoonlijke en patrimoniale gevolgen. Door de wettiging door adoptie zou de geadopteerde volledig overgaan van zijn oorspronkelijke familie in zijn adoptieve familie. De wetgever had zich dus duidelijk laten inspireren door de Franse 'légitimation adoptive', zoals ik hierboven reeds heb weergegeven. Naast de wijzigingen aangebracht aan de voorwaarden en de gevolgen, werden er verder nog wijzigingen aangebracht aan de adoptieformaliteiten om ter zake een grotere discretie te kunnen waarborgen.³²³

De wetgever voerde bewust geen nieuwe maatregelen in die het verdere gebruik van de adoptie zouden kunnen beperken. Zo werden nieuwe administratieve controles buiten de gerechtelijke controle, die (zo was men van mening) op voldoende wijze georganiseerd was, vermeden.³²⁴

³²¹ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr.436-1.

³²² Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr.436-1; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 1-5; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358, 1-3.

³²³ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr.436-1; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 1-5; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358, 1-3.

³²⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2, 3.

Een betere bescherming bieden voor de behoeften van het (zowel juridisch als feitelijk) verlaten kind, was het doel van de hervorming. De rechten van het verlaten kind om een vader en moeder te krijgen, om geborgenheid en genegenheid te genieten binnen een familiekring, en om in de maatschappij een regelmatig statuut te bekomen, stonden dan ook centraal. De gedane voorstellen tot hervorming waren niets anders dan een concretisering van deze grondgedachte.³²⁵

Na een voorafgaandelijk onderzoek door een subcommissie voorgezeten door de heer Hossey³²⁶, werd het wetsvoorstel overgemaakt aan de Commissie voor de Justitie van de Kamer. Op 26 januari 1965 bracht mevrouw De Riemaecker-Legot een uitgebreid verslag uit waarin het oorspronkelijke wetsvoorstel van de heer Harmel nog verder werd uitgebreid en aangepast.³²⁷

Een belangrijk discussiepunt vormde de vereiste voor de adoptant dat deze geen wettige afstammelingen, noch erkende natuurlijke kinderen mocht hebben. De Commissie voor de Justitie van de Kamer heeft ter zake de verschillende voor- en nadelen afgewogen en oordeelde uiteindelijk dat de vereiste moest worden afgeschaft. Dergelijke opheffing zou de voornaamste hinderpaal wegnemen voor het adopteren van kinderen die doorgaans moeilijker te adopteren waren, met name de gehandicapte kinderen en de kinderen van ouders die uit de ouderlijke macht ontzet waren.³²⁸ Het contrast met het standpunt van de vroegere wetgevers kon niet groter zijn. De afschaffing van deze voorwaarde was dan ook zeer opmerkelijk gezien het grote belang dat men altijd heeft gehecht aan de bescherming van het wettig gezin. De heroriëntatie van de adoptie als jeugdbeschermingsinstituut werd hierdoor zeer sterk benadrukt.

Een ander belangrijk discussiepunt had betrekking op de bepaling uit het voorstel die stelde dat de rechtbank kon beslissen, op verzoek van de persoon die wou adopteren, geen rekening te houden met de wederrechtelijke weigering van de natuurlijke ouders om

Hierbij wil ik toch wel het grote contrast benadrukken met de oorspronkelijke adoptiewetgeving, waarbij de wetgever bewust zeer moeilijke voorwaarden en formaliteiten oplegde om het gebruik van de instelling zoveel mogelijk te beperken.

³²⁵ Wetsvoorstel en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr.436-1, 2.

³²⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2, 2.

³²⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

³²⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

toestemming te verlenen. De Commissie voor de Justitie van de Kamer was van mening dat de rechten van de natuurlijke ouders uitdrukkelijk moesten worden gevrijwaard. Daarop stelde zij zelf een procedure voor en de voorwaarde dat indien er een weigering van toestemming was van één van de natuurlijke ouders of van beide, de rechtbank alleen dan de adoptie kon uitspreken, indien degene die zijn toestemming weigerde, zich zo weinig om het kind had bekommerd dat diens zedelijkheid, gezondheid of opvoeding gevaar liep.³²⁹ Ook hieruit bleek duidelijk de jeugdbeschermende benadering van de adoptie.

Het voorstel van Harmel om een grotere discretie te waarborgen betreffende het vroegere statuut van de geadopteerde, werd door de Commissie nog verruimd. Een dergelijke discretie kon niet alleen een voorrecht blijven van de geadopteerde kinderen, maar moest een voorrecht worden van allen voor wie de bekendmaking van gegevens inzake hun afstamming schadelijk kon zijn, zoals bijvoorbeeld de gewone natuurlijke kinderen, de gewettigde of ontkende kinderen, de vondelingen. Teneinde deze discretie, die buiten het kader van het voorstel viel, te kunnen waarborgen, stelde de Commissie een wijziging van artikel 45 Burgerlijk Wetboek betreffende de uitreiking van de akten van de burgerlijke stand, voor.³³⁰

Opmerkelijk was ook dat in het ontwerp van de Commissie voor de Justitie van de Kamer, de regeling inzake pleegvoogdij eindelijk werd opgeheven. De argumentering luidde dat de instelling te sterk verouderd was en in de praktijk nooit echt van belang was geweest.³³¹ Hieruit bleek wederom het grote contrast met de vroegere wetgever die wel besloot om deze instelling, ondanks het feit dat ze in de praktijk nauwelijks werd gebruikt, te behouden.

Tot slot wil ik nog opmerken dat de Commissie voor de Justitie van de Kamer de bestaande volgorde van de artikelen in het Burgerlijk Wetboek heeft gewijzigd om te komen tot een meer logische benadering van de materie. Het ontwerp voorzag drie hoofdstukken: het eerste behandelde de algemene bepalingen, het tweede de adoptie en het derde de

³²⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

³³⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

³³¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

adoptieve wetting. Voor zowel de adoptie als de adoptieve wetting werden achtereenvolgens de voorwaarden, de vormen en de gevolgen behandeld.³³²

Ik beperk mij tot deze korte weergave van de besprekingen in de Commissie voor de Justitie van de Kamer. Voor een meer uitgebreide bespreking van de gewijzigde artikelen verwijs ik naar het verslag van mevrouw De Riemaecker-Legot.³³³

Tijdens de besprekingen van het voorstel op 11 februari 1965 werd nogmaals het jeugdbeschermingsperspectief van de adoptie benadrukt. Mevrouw De Riemaecker-Legot stelde: "Het voorstel voert inderdaad een reeks maatregelen in die alle tot doel hebben aan het verlaten, verwaarloosde kind een 'ware thuis' te geven. Welnu deze kinderen, die enkele jaren oud zijn, zijn precies deze die het meest onze aandacht verdienen omdat het altijd kinderen zijn die door hun ouders verwaarloosd of verlaten werden en die in weeshuizen moeten vertoeven. Hun adoptie is werkelijk een positieve maatregel in het kader van de kindbescherming."³³⁴ Harmel voegde er zelfs nog aan toe: "En réalité, l'idée est aujourd'hui que l'adoption soit au service des enfants sans parents et, jusqu'à un certain point aussi, au service des parents sans enfants."³³⁵ Op 18 februari 1965 werd het voorstel van de Commissie unaniem door de Kamer goedgekeurd.³³⁶

Het ontwerp werd dan overgezonden aan de Senaat waar het met 'met een ijver, die soms aan vernielzucht deed denken'³³⁷, werd onderzocht in 34 vergaderingen door de Commissie voor de Justitie. Geen enkel artikel werd ongewijzigd gelaten. In het verslag van de heer Hambye voor de Commissie voor de Justitie van de Senaat werden voor elk artikel de redenen uiteengezet die de Commissie ertoe gebracht hebben af te wijken van het door de Kamer aangenomen ontwerp. Deze wijzigingen waren echter hoofdzakelijk van technische aard, ze hadden betrekking op de opmaak van de tekst, meer in het bijzonder op de indeling van sommige artikelen in paragrafen, en raakten niet zo zeer aan de grond van het ontwerp. De grote lijnen van het ontwerp van de Commissie voor de Justitie van de Kamer werden hernomen. Opnieuw werd het belang van de adoptie als oplossing voor de verlaten kinderen

³³² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

³³³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.

³³⁴ Mevrouw De Riemaecker-Legot, *Hand.* Kamer 1964-1965, 11 februari 1965, 25-26.

³³⁵ De heer Harmel, *Hand.* Kamer 1964-1965, 11 februari 1965, 28.

³³⁶ Ontwerp overgemaakt door de Kamer, *Parl.St.* Senaat 1964-1965, nr.129.

³³⁷ De heer Duerinck, *Hand.* Kamer 1968-1969, 6 maart 1969, 14.

sterk benadrukt.³³⁸ Aangezien ik reeds hierboven, op basis van het wetsvoorstel en het verslag van de Commissie voor de Justitie van de Kamer heb aangetoond welke belangrijke nieuwigheden men wou doorvoeren, zou een volledige bespreking van de wijzigingen die nog verder werden aangebracht door de Senaat, leiden tot een lange en technische uiteenzetting die ik niet noodzakelijk acht voor mijn onderzoek. Ik verwijs aldus naar het verslag van Hambey voor de Commissie voor de Justitie van de Senaat voor een uitgebreide uiteenzetting³³⁹, en naar het verslag van Duerinck voor de Commissie voor de Justitie van de Kamer voor een beperkte (evenwel overzichtelijke) analyse van de verschilpunten tussen Kamer en Senaat³⁴⁰.

Ik wil wel nog opmerken dat de Commissie voor de Justitie van de Senaat kennis heeft genomen van verschillende adviezen en nota's van specialisten in de adoptiematerie alvorens de wijzigingen aan te brengen. Dit was dan ook de reden waarom het meer dan twee jaar duurde alvorens de Commissie haar ontwerp kon opstellen.

Zo werd ondermeer het advies van de Commissie voor het Gezin en de Huisvesting ingewonnen.³⁴¹ Uit het verslag van de heer Hanin bleek duidelijk dat deze Commissie voorstander was van een algemene herziening van de bestaande adoptiewetgeving, doch dat men zich ook bewust was van de verregaande impact van dergelijke hervorming op de traditionele rechtspositie van het wettig gezin. De Commissie benadrukte het belang van de invoering van een wettiging door adoptie omwille van de stabiliteit die een volledige integratie van het geadopteerde kind in het adoptief gezin, zou meebrengen. Opmerkelijk was dat de Commissie wel opteerde voor het behoud van de pleegvoogdij. Zij argumenteerde dat sommige personen wel bereid waren om kinderen te helpen via het systeem van de pleegvoogdij, doch geen volledige adoptie wensten.

De Senaat heeft zich met betrekking tot de pleegvoogdij uiteindelijk aangesloten bij het standpunt van de Commissie voor het Gezin en de Huisvesting en heeft twee belangrijke maatregelen getroffen. Ten eerste werden de bepalingen inzake pleegvoogdij uit Hoofdstuk

³³⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358.

³³⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358.

³⁴⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2.

³⁴¹ Bijlage 1 (advies van de Commissie voor het Gezin en de Huisvesting opgesteld door de heer Hanin) bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358, 68-72.

VIII 'Adoptie' overgeplaatst naar Hoofdstuk X 'Voogdij'. Ten tweede ging men de pleegvoogdij niet langer beschouwen als een ondergeschikte vorm van de adoptie of een voorbereiding op de adoptie. Zij werd werkelijk een voogdij die toegekend werd aan een persoon die zich verbonden had om een niet ontvoogde minderjarige te onderhouden, op te voeden en in staat te stellen om in zijn onderhoud te voorzien.³⁴²

Over de ingewikkelde kwestie van de adoptie in België van en door een vreemdeling werd ook advies ingewonnen. In opdracht van de Commissie voor de Justitie van de Senaat schreef de heer Van Pé een zeer uitgebreide nota.³⁴³ Ondanks de regelingen die reeds werden getroffen door de wet van 22 maart 1940 en de wet van 10 februari 1958, bleef dit moeilijk vraagstuk van internationaal privaatrecht problemen opwerpen in de praktijk: Welke adoptievoorwaarden moesten worden toegepast wanneer een adoptie in België plaatsvond waarbij de persoon die wou adopteren en de persoon die zou geadopteerd worden een verschillende nationaliteit hadden? Het was namelijk zo dat de buitenlandse adoptiewetgevingen vaak grondig verschilden van de Belgische en in sommige landen de adoptie zelfs verboden werd. De verdeeldheid van de Belgische rechtspraak en rechtsleer was in de loop der jaren alleen maar toegenomen.

In de Belgische rechtspraak werden er drie oplossingen voorgesteld voor het probleem. De heer Van Pé gaf in zijn nota een heel duidelijk overzicht van deze verschillende visies, ik beperk mij tot een korte samenvatting van zijn uiteenzetting.

De eerste oplossing hield een distributieve toepassing in van de nationale wetten: voor zowel de adoptant als de geadopteerde golden de eisen van hun nationale wet. Er werd voor de geadopteerde niet gelet op de eisen van de nationale wet van de adoptant en omgekeerd. Deze regeling werd door de rechtbanken het meest gebruikt.³⁴⁴

De tweede oplossing die werd gehanteerd was de cumulatieve toepassing van de nationale wetten van de twee betrokken partijen. De bekwaamheid om te adopteren en om geadopteerd te worden, werd tegelijk beheerst door de nationale wet van de adoptant en die

³⁴² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2, 7.

³⁴³ Bijlage 2 (nota van de heer Van Pé over de kwestie van de adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling) bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358, 73-88.

³⁴⁴ Rb. Charleroi 8 februari 1958, *J.T.* 1958, 255; Brussel 24 mei 1965, *Ann.not.* 1965, 195.

Ik wil opmerken dat ik hier slechts enkele voorbeelden van rechtspraak aanhaal, voor een uitgebreider overzicht kan de nota van de heer Van Pé worden geraadpleegd.

van de geadopteerde. Dergelijke regeling werd door de rechters in eerste aanleg slechts zelden toegepast.³⁴⁵

De derde oplossing was die van het overwegend belang. Deze regeling hield in dat slechts één van de in aanmerking komende wetten moest worden toegepast en deze werd bepaald op grond van het overwegend belang. Aangezien de adoptie werd ingesteld in het belang van de geadopteerde, werd in de meeste gevallen zijn nationale wet toegepast met uitsluiting van die van de adoptant.³⁴⁶

Belangrijk was de verwijzing van de heer Van Pé naar het arrest van het Hof van Cassatie van 3 maart 1966. In dit arrest werd de voorziening tegen het arrest van het Hof van Beroep van Brussel van 24 mei 1965 dat de distributieve theorie toepaste³⁴⁷, verworpen. De heer Van Pé, die nog geen kennis had kunnen nemen van de overwegingen van dit arrest van het Hof van Cassatie, vermoedde dat gezien de verwerping van de voorziening, het Hof van Cassatie de theorie van de distributieve toepassing zou bekrachtigen. Uit mijn eigen onderzoek naar dit arrest bleek dat dit ook effectief het geval was.³⁴⁸

Ook de Belgische rechtsleer had zijn mening gevormd over deze kwestie. De Page was een duidelijk tegenstander van de regeling van het overwegend belang. Hij stelde: "De adoptie wordt beheerst door het persoonlijk statuut. Indien de nationale wet van de vreemdeling hem niet toelaat te adopteren of geadopteerd te worden, kan hij dit recht bijgevolg ook niet in België genieten. De Belgische wetgever heeft niet gewild dat de vreemdelingen eventueel een nationale wet zouden kunnen omzeilen door in België te adopteren of zich in België te laten adopteren in strijd met hun persoonlijk statuut."³⁴⁹ De professoren Van Hecke en Rigaux opteerden voor een distributieve toepassing van de twee in aanmerking komende nationale wetten. Ze stelden: "De norm van het overwegend belang moet niet toegepast worden op een instelling in haar geheel, maar op alle bepalingen ervan afzonderlijk. De enige redelijke interpretatie van dit beginsel houdt in dat de twee wetten distributief moeten worden toegepast wat betreft de bekwaamheid en de toestemming die van iedere partij moeten worden geëist."³⁵⁰ De twee auteurs oordeelden dat ook de cumulatieve toepassing van de twee wetten geen goede oplossing was, aangezien problemen onvermijdelijk waren wanneer de twee wetten op hetzelfde punt tegenstrijdige doch dwingende bepalingen

³⁴⁵ Rb. Charleroi 30 april 1954, *J.T.* 1954, 629; Rb. Charleroi 13 maart 1955, *J.T.* 1956, 106.

³⁴⁶ Brussel 17 januari 1949, *J.T.* 1949, 122; Rb. Brussel 22 maart 1952, *Pas.* 1952, 119.

³⁴⁷ Brussel 24 mei 1965, *Ann.not.* 1965, 195.

³⁴⁸ Cass. 3 maart 1966, *R.W.* 1966, 302-304.

³⁴⁹ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, I, Brussel, Bruylant, 1962, 155, nr.104 en 1300-1301, nr.1251.

³⁵⁰ 'Chronique de jurisprudence', *R.C.J.B.* 1961, 384-385, nr. 29.

bevatten.³⁵¹ Algemeen kan besloten worden dat ook de Belgische rechtsleer zich aansloot bij de theorie van de distributieve toepassing van de in aanmerking komende nationale wetten.

Volgens de geldende wetgeving kon de door de rechtspraak en rechtsleer gebruikte oplossing van de distributieve toepassing gerechtvaardigd worden. Artikel 344 laatste lid van het Burgerlijk Wetboek verwees uitdrukkelijk naar artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek dat stelde: “De wetten betreffende de staat en de bekwaamheid van de personen zijn toepasselijk op de Belgen, ook wanneer zij in het buitenland verblijven.” In een arrest van 16 mei 1952 heeft het Hof van Cassatie artikel 3 zo geïnterpreteerd dat “de Belgische wetten betreffende de staat van de persoon op de Belgen toepasselijk zijn en de vreemde wetten betreffende dezelfde staat op de vreemdelingen toepasselijk zijn onder voorbehoud van de bepalingen betreffende de Belgische internationale openbare orde”.³⁵²

De heer Van Pé eindigde zijn nota met de vraag hoe men deze ingewikkelde problematiek nu het best kon benaderen. Er werden verschillende oplossingen naar voren gebracht en geanalyseerd. Ik beperk mij tot de twee voorstellen die naar mijn mening het meest relevant waren.

In het wetsvoorstel van Harmel had men een nieuwe bepaling ingevoerd (artikel 360ter) die de theorie van het overwegend belang toepaste in het voordeel van de geadopteerde: “Aanneming staat zowel voor Belgen als vreemdelingen open. De essentiële voorwaarden en de gevolgen van de aanneming worden door de nationale wet van het aangenomen kind beheerst. Zo het aangenomen kind vaderlandsloos is, wordt de wet van zijn woonplaats toegepast”. Hierbij moest echter opgemerkt worden dat de toepassing van de wet van de geadopteerde niet noodzakelijk gunstig was voor de adoptie, het was immers mogelijk dat de nationale wet van de geadopteerde strenger was dan die van de adoptant. De theorie van het overwegende belang was aldus niet wenselijk en artikel 360ter werd dan ook opgegeven. Een goede oplossing (waarnaar ook de voorkeur van de heer Van Pé uitging³⁵³) berustte op het stelsel van de distributieve toepassing van de bij het conflict betrokken wetten. Canivet stelde de volgende tekst voor: “De voorwaarden om geadopteerd te worden, worden beheerst door de nationale wet van het land van de geadopteerde; de voorwaarden om te adopteren worden beheerst door de nationale wet van het land van de adoptant, die

³⁵¹ ‘Chronique de jurisprudence’, *R.C.J.B.* 1961, 385-386, nr. 29.

³⁵² Cass. 16 mei 1952, *Pas.* 1952, 589.

³⁵³ Bijlage 2 (nota van de heer Van Pé over de kwestie van de adoptie in België van een vreemdeling of door een vreemdeling) bij het verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358, 87-88.

bovendien ook de gevolgen van de adoptie regelt". Deze tekst zou in overeenstemming zijn met de bepalingen inzake wetsconflicten in de verschillende buitenlandse wetgevingen³⁵⁴.³⁵⁵ In artikel 344 van het Burgerlijk Wetboek heeft de Senaat uiteindelijk, in overeenstemming met de Cassatierechtspraak van 3 maart 1966, bepaald dat voor de toelaatbaarheid van de adoptie en voor de grondvoorwaarden ervan, de distributieve toepassing van de nationale wet van elke partij gold.³⁵⁶ Opgemerkt moet worden dat de adoptie aldus enkel kon plaatsvinden indien zowel het persoonlijk statuut van de geadopteerde als dat van de adoptant de adoptie kenden. Aangezien vele buitenlandse wetgevingen de adoptie niet kenden of ze verboden stelden, werden de internationale adoptiemogelijkheden hierdoor sterk beperkt.³⁵⁷ De Senaat werkte verder in artikel 344 een regeling uit die betrekking had op de gevolgen en de herroeping van een internationale adoptie tot stand gekomen in België, en op de erkenning in België van een in het buitenland tot stand gekomen adoptie en de herroeping daarvan.³⁵⁸

Op 6 december 1967 werden nog drie amendementen ingediend door de heren Vermeylen, Hambye en Rolin.³⁵⁹ Het uiteindelijke wetsontwerp werd door de Senaat op 13 december 1967 goedgekeurd met 140 stemmen en 2 onthoudingen.³⁶⁰

Het ontwerp van de Senaat werd overgezonden aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Uit het verslag van de heer Duerinck van 29 februari 1969 namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer, bleek dat er geen wijzigingen meer werden aangebracht aan het ontwerp van de Senaat aangezien men de totstandkoming van de wet niet nog langer wou vertragen.³⁶¹ Op 6 maart 1969, 7 jaar na het oorspronkelijke wetsvoorstel, werd het ontwerp goedgekeurd door de Kamer met algemeenschap van

³⁵⁴ Art. 22 van de wet tot invoering van het Duitse Burgerlijke Wetboek van 1 januari 1900, art. 23 van de Poolse wet van 2 augustus 1926, de art. 30 en 31 van de Tsjecho-Slowaakse wet nr. 41 van 11 maart 1947, art. 17 en 20 van het Italiaanse Decreet nr. 262 van 16 maart 1942 en art. 370 van het Luxemburgse Burgerlijk Wetboek.

³⁵⁵ J. CANIVET, 'Vers une troisième réforme de l'adoption', *Ann.not.* 1963, 106 en 107.

³⁵⁶ Een uitzondering werd gemaakt met betrekking tot de naam van de geadopteerde, deze werd namelijk bepaald door de wet van de adoptant. Dit werd verantwoord door het feit dat de geadopteerde geroepen is om te leven in de familie van de adoptant.

³⁵⁷ Bijvoorbeeld in de vele landen met een islamitisch rechtstelsel werd de adoptie verboden gesteld.

³⁵⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2, 3.

³⁵⁹ Amendementen van de heren Rolin, Vermeylen en Hambye, *Parl.St.* Senaat 1967-1968, nr.41, 43 en 44.

³⁶⁰ Ontwerp overgemaakt door de Senaat, *Parl.St.* Kamer 1966-1967, nr.512-2.

³⁶¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2, 9.

stemmen.³⁶² Op 21 maart 1969 was de wet tot wijziging van artikel 45 Burgerlijk Wetboek, van de titels VIII en X van Boek I van hetzelfde Wetboek, alsmede van de wetten op de verwerving, het verlies en de herkrijging van de nationaliteit, gecoördineerd op 14 december 1932, een feit.³⁶³

Opmerking

Het trage verloop van de totstandkoming van de wet kan deels verklaard worden door de verschillende regeringwijzigingen (in 1965, 1966 en 1968) die hebben plaatsgevonden tijdens de parlementaire voorbereidingen van de wet.³⁶⁴ Doch de belangrijkste reden was dat het om een zeer grondige hervorming ging van het adoptierecht waarover het advies werd ingewonnen van verschillende specialisten en waarover lang werd gediscussieerd in de wetgevende kamers. De wijzigingen die werden aangebracht aan het bestaande adoptierecht hadden onvermijdelijk een invloed op andere gebieden van het recht wat natuurlijk ook een verklaring vormde voor de lange duur van de totstandkoming^{365 366}.

3.3 Hoofdstuk 3: De wet van 21 maart 1969

De wet van 21 maart 1969 heeft gezorgd voor een volledige hervorming van het adoptierecht. Ik beperk mij in dit hoofdstuk tot het geven van een kort overzicht van de fundamentele wijzigingen die door de wet werden aangebracht.

De belangrijkste hervorming was dat naast de gewone adoptie de wettiging door adoptie werd ingevoerd waardoor de geadopteerde volledig uit zijn oorspronkelijke familie werd gehaald. De geadopteerde werd een wettig kind van de adoptanten en verloor alle rechten en plichten ten opzichte van zijn oorspronkelijke familie. Op deze manier verwierven de adoptanten meer zekerheid ten aanzien van hun relatie met de geadopteerde. Ten tweede werd vereist dat de adoptanten geen wettige afstammelingen mocht hebben afgeschaft. Door deze belangrijke maatregel werd zwaar afbreuk gedaan aan de bevoorrechte positie

³⁶² *Hand.* Kamer 1968-1969, 6 maart 1969, 14.

³⁶³ *BS* 12 april 1969.

³⁶⁴ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 160.

³⁶⁵ Zo werd er ondermeer een definitieve oplossing geformuleerd voor de problemen in verband met de wetsconflicten bij de adoptie, werden de wetten op de jeugdbescherming en de nationaliteit gewijzigd, en werd een nieuwe regeling uitgewerkt inzake de akten van de burgerlijke stand.

³⁶⁶ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 160; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 360, nr.14.

van de wettige kinderen die voorheen zeer sterk werd beschermd. Ten derde werd een verhaal georganiseerd tegen de onrechtmatige weigering van toestemming tot adoptie door de natuurlijke ouders. In dit geval verloor de adoptie volledig haar contractueel karakter, aangezien ze nu door de rechtbank werd uitgesproken (terwijl normaalgezien de rechtbank er zich toe beperkt de door de partijen opgestelde adoptieakte al dan niet te homologeren). En ten vierde werden de gevolgen van de adoptie verstevigd door onder andere de toekenning van een groter gezag aan het adoptievonnis, door een betere regeling van de ouderlijke macht van de adoptanten, door de inrichting van een voogdij in geval van overlijden van de adoptant en door een meer aangepaste regeling in verband met de naam en voornaam van de geadopteerde.³⁶⁷ Ook de indeling van Titel VIII, Boek I van het Burgerlijk Wetboek werd volledig gewijzigd, zoals ik hierboven reeds had aangetoond. Opgemerkt moet worden dat het hoofdstuk dat handelde over de wettiging door adoptie slechts drie artikelen omvatte. Dit in tegenstelling tot het Franse adoptierecht waar de 'adoption plénière' volledig werd uitgewerkt en de 'adoption simple' veel beperkter werd behandeld.³⁶⁸

Na de wetswijziging konden nog twee vormen van adoptie onderscheiden worden: de gewone adoptie en de wettiging door adoptie. De testamentaire adoptie verdween volledig als gevolg van de overplaatsing van de dienstwillige voogdij naar titel X van Boek I. Een wettelijke omschrijving van de beide begrippen werd niet gegeven, daarom heb ik een beroep gedaan op de rechtsleer. De gewone adoptie werd nu omschreven als "een vormelijk contract dat, na homologatie door de rechterlijke overheid bij een beslissing waarvan het beschikkend gedeelte aan de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt ter hand gesteld voor overschrijving in zijn registers, tussen adoptant en aangenomen kind banden schept van fictieve afstamming met wettelijk bepaalde gevolgen."³⁶⁹ De wettiging door adoptie was "een vormelijk contract dat na homologatie van de rechterlijke overheid, door een beslissing waarvan het beschikkend gedeelte aan de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt betekend of ter hand gesteld voor overschrijving in zijn registers, tussen de partijen banden van afstamming doet ontstaan, die onherroepelijk zijn en waardoor het kind dat gewettigd wordt alsmede zijn afstammelingen, als geboren uit het huwelijk van hen die wettigden door

³⁶⁷ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 360-362, nr.15; P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 24.

³⁶⁸ J. CARBONNIER, *Droit civil. 2 : La famille, les incapacités*, Parijs, PUF, 1969, 287-288.

Aangezien in de toekomst de wettiging door adoptie de regel zou worden en de gewone adoptie de uitzondering, had de Belgische wetgever ook op dit vlak beter het voorbeeld van de Franse wetgever gevolgd.

³⁶⁹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 14, nr.1.

adoptie wordt aanzien.”³⁷⁰ De wettiging door adoptie moest dus eigenlijk gezien worden als een verder doorgedreven vorm van de adoptie zelf.

Een uitgebreide bespreking van alle artikelen kan worden teruggevonden in het werk van Van Malderen ‘*Adoptie en wettiging door adoptie*’³⁷¹, in het artikel van Van Look ‘*Evolutie van het Belgisch adoptierecht*’³⁷², in het werk van Moens ‘*Actuele tendensen en internationaal privaatrechtelijke problemen*’³⁷³, en in het artikel van Canivet ‘*Aperçu sur l’adoption et la légitimation entre Belges en Belgique après la loi du 21 mars 1969*’³⁷⁴.

3.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet

De doelstelling van de wet van 21 maart 1969, zoals ik hierboven reeds herhaaldelijk heb aangetoond, was duidelijk: aangezien de wetten van 22 maart 1940 en van 10 februari 1958 vooral de regulariserende adoptie wou stimuleren, werd het nu tijd om de adoptie te gebruiken om het lot van de feitelijk verlaten en verwaarloosde Belgische kinderen te verbeteren. Hierbij moet ik wel opmerken dat men het gebruik van de adoptie om regulariserende doeleinden zeker niet wou afschaffen, men wou gewoon het hoofdaccent van de adoptie verleggen naar een andere categorie van hulpbehoevende kinderen. De adoptie moest, mede onder invloed van de vernieuwde kijk op de kinder- en jeugdbescherming waarvan de wet van 8 april 1965 het resultaat vormde, een echt jeugdbeschermingsinstituut worden dat aan kinderen ouders en aan ouders kinderen zou geven.

In de literatuur ging men een onderscheid maken tussen drie soorten adopties: de regulariserende, de hetero-familiale, en de endo-familiale adopties. De regulariserende adopties waren de adopties door de natuurlijke ouder van zijn onwettig kind om dit kind een wettige status te bezorgen. De hetero-familiale of caritatieve adopties waren de adopties van feitelijk verlaten of verwaarloosde kinderen. Er bestond aldus geen enkele vooraf bestaande biologische noch familiale band tussen het adoptieve kind en de adoptant. De endo-familiale adopties waren de adopties binnen familiaal verband. Het ging om de gevallen waar het kind

³⁷⁰ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 318, nr.469.

³⁷¹ C. VAN MALDEREN, *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 367 p.

³⁷² M. VAN LOOK, ‘Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering’, *T.P.R.* 1970, 363-408.

³⁷³ J. MOENS, *Adoptie: actuele tendensen en internationaal privaatrechtelijke problemen*, Heule, UGA, 1985, 398 p.

³⁷⁴ J. CANIVET, ‘Aperçu sur l’adoption et la légitimation entre Belges en Belgique après la loi du 21 mars 1969’, *Ann.not.* 1969, 185-288.

nadat het beide ouders of één ouder had verloren, door familie werd opgevangen en later ook geadopteerd, en om de gevallen waarin de echtgenoot van de natuurlijke ouder van het kind het kind adopteerde.³⁷⁵

Er kan aldus besloten worden dat het adoptie-instituut in zeer verschillende situaties, voor zeer uiteenlopende doeleinden werd aangewend. Vandaar ook de titel van een artikel in het Franse tijdschrift *Dalloz* van 1987 'L'adoption à tout faire'.³⁷⁶

Uit de statistieken is gebleken dat het aantal adopties na de wet van 21 maart 1969 alleen nog maar verder is gestegen. Tussen 1969 (1325 per jaar) en 1970 (2553 per jaar) verdubbelde het aantal bijna, en tussen 1945 (588 per jaar) en 1978 (3479 per jaar) is het aantal bijna verzesvoudigd.³⁷⁷ Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het aantal regulariserende adopties opnieuw veel hoger lag dan het aantal hetero-familiale adopties.³⁷⁸ De wetgever van 1969 had aldus zijn doelstelling om van de adoptie een echt jeugdbeschermingsinstituut te maken, niet kunnen verwezenlijken. In het werk '*Adoptie: een rechtssociologische benadering*' zijn de drie auteurs Berckmans, De Vocht en Van Houtte op zoek gegaan naar een sociologische verklaring voor de discrepantie tussen de wet van 21 maart 1969 en de werkelijkheid. Een uiteenzetting van dit hoofdzakelijk sociologisch onderzoek zou mij veel te ver leiden en is niet noodzakelijk voor mijn eigen rechtshistorisch onderzoek, daarom beperk ik mij tot een verwijzing naar hun werk.³⁷⁹ De cijfers spraken echter voor zich en als de wetgever van de adoptie een echt jeugdbeschermingsinstituut wou maken en de instelling wou gebruiken om het lot van de verlaten kinderen te verbeteren, dan zou hij opnieuw stappen moeten ondernemen.

³⁷⁵ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 14; P. SENAËVE, *Adoptie en verlatenverklaring van minderjarigen*, Leuven, Acco, 1990, 27.

³⁷⁶ J. HAUSER, 'L'adoption à tout faire', *Recueil Dalloz Sirey de doctrine, de jurisprudence et de législation* 1987, Chronique XXXVII, 205.

³⁷⁷ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 13 en 55.

Ik wil hierbij de aandacht vestigen op het grote belang van het statistisch onderzoek van Berckmans, De Vocht en Van Houtte. Zonder dergelijk onderzoek was het namelijk onmogelijk geweest een concreet beeld te kunnen schetsen van het gebruik van de adoptie in deze periode.

³⁷⁸ Uit het proefonderzoek van Van Houtte, Berckmans en De Vocht bleek dat ongeveer 80% van de adopties regulariserend waren. Het aantal hetero-familiale adopties was aldus zeker niet toegenomen. Zie P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 19-21.

³⁷⁹ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT, J. VAN HOUTTE, *Adoptie: Een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 174 p.

De tendens om hoofdzakelijk minderjarigen te adopteren, werd wel voortgezet en zelfs versterkt.³⁸⁰ Verder moet ook opgemerkt worden dat er zich een opmerkelijke verschuiving heeft voorgedaan in de richting van de wettiging door adoptie.³⁸¹ Hieruit bleek dat de meeste adoptanten het adoptief kind zo volledig mogelijk in hun gezin wilden opnemen en dat de gewone adoptie van minderjarigen uitzonderlijk zou worden.³⁸² De meeste adopties gebeurden nog altijd door echtparen.³⁸³ Het aantal vreemde kinderen dat door Belgen werd geadopteerd was eerder vrij gering.³⁸⁴ De opmerkelijke nieuwe regeling van internationaal privaatrecht uitgewerkt in artikel 344 Burgerlijk Wetboek vond dus nog zeer weinig praktische toepassing in de praktijk. Hierbij wil ik wel nogmaals benadrukken dat deze regeling de internationale adoptiemogelijkheden zelf sterk beperkte door te vereisen dat zowel de nationale wet van de geadopteerde als deze van de adoptant de adoptie moesten kennen en toelaten. Wel moet opgemerkt worden dat de adopties van vreemde kinderen een groot aandeel vormden binnen de groep van de hetero-familiale adopties.³⁸⁵ Het aantal weigeringen tot homologatie door de rechtbank bleef vrij beperkt, wat wees op een efficiënt vooronderzoek door de vrederechter of de notaris alvorens de adoptieakte op te stellen.³⁸⁶ Tot slot kan nog gesteld worden dat van de nieuwe mogelijkheid waarbij de rechter de adoptie kon uitspreken in geval van een onrechtmatige weigering van toestemming door de natuurlijke ouders, niet vaak gebruik werd gemaakt. Dit wees erop dat de meeste kinderen ofwel door hun eigen ouders werden geadopteerd (regularisatieadopties), ofwel met toestemming van hun natuurlijke ouders werden afgestaan.³⁸⁷

³⁸⁰ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 55.

³⁸¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr. 256-2, 94-112.

³⁸² Hierdoor kregen we net dezelfde situatie als in Frankrijk waar ook de wettiging door adoptie de regel was geworden en de gewone adoptie de uitzondering.

³⁸³ N.I.S., *Statistisch Jaarboek voor België*, deel 99, Brussel, 1979; P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 55.

³⁸⁴ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 29 en 66-67; M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 414.

³⁸⁵ A. VAN DE VELDEN, 'Adoptie en wettiging door adoptie van een vreemdeling of door een vreemdeling', *R.W.* 1970-71, 1833-1846; P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 13 en 66-67; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 235-236.

³⁸⁶ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 414, nr.148-157.

³⁸⁷ M. VAN LOOK, 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 414, nr.148-157.

4 Titel 4: De wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987

De wet van 31 maart 1987 bracht een grondige hervorming van het afstammingsrecht tot stand en daarmee samenhangend werd ook het adoptierecht door de wet van 27 april 1987 gewijzigd.³⁸⁸ Hieruit bleek opnieuw de onvermijdelijke samenhang tussen deze twee takken van het burgerlijk recht. Verder werd er door de wet van 20 mei 1987 een volledig nieuwe instelling gecreëerd die van de adoptie een echt jeugdbeschermingsinstituut moest maken.³⁸⁹ Ik heb eerst de aanleiding voor de wetwijzigingen onderzocht, daarna de totstandkoming van de wetten, vervolgens de wetten zelf en tot slot ben ik nagegaan of de doelstellingen van de wetgever in de praktijk gerealiseerd konden worden. Ik heb in mijn onderzoek hoofdzakelijk de nadruk gelegd op de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987 die het adoptierecht wijzigden, en de hervorming van het afstammingsrecht slechts ter verduidelijking van de herziening van het adoptierecht behandeld.

4.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

De aanleiding voor de wijziging van het adoptierecht moest hoofdzakelijk gezocht worden in de grondige hervorming van het afstammingsrecht die niet langer kon uitblijven. Doch waren er ook andere invloeden zowel op nationaal als internationaal vlak die mede deze wetwijziging in de hand hebben gewerkt.

4.1.1 Afdeling 1: De discrepantie tussen de doelstelling van de wet van 21 maart 1969 en de adoptiewerkelijkheid

De wet van 21 maart 1969 wou de adoptie geschikt maken om het lot van de feitelijk verlaten en verwaarloosde kinderen te verbeteren. Doch deze doelstelling werd in de praktijk niet verwezenlijkt: de adoptie werd nog steeds in hoofdzaak gebruikt voor regulariserende doeleinden en het aantal hetero-familiale adopties was sinds de wet van 1969 helemaal niet toegenomen. Er kon aldus geconcludeerd worden dat de evolutie van het adoptiefenomeen in het midden van de jaren 70 tegengesteld bleek aan één van de hoofdbedoelingen van de wetgever van 1969.³⁹⁰

³⁸⁸ Beiden in *BS* 27 mei 1987.

³⁸⁹ *BS* 27 mei 1987.

³⁹⁰ *Supra* 93.

Verder wil ik ook nog opmerken dat uit het onderzoek van Berckmans, De Vocht en Van Houtte een opmerkelijke vaststelling was gebleken met betrekking tot de regulariserende adopties. Aangezien via deze adoptie het juridisch statuut van de onwettige kinderen kon geregulariseerd worden en hun positie aldus aanzienlijk kon verbeterd worden, zou men verwachten dat de natuurlijke ouders zo snel mogelijk tot de adoptie van hun onwettig kind zouden overgaan. Het onderzoek toonde echter aan dat dit niet het geval was en dat het gemiddeld 10 jaar duurde vooraleer tot adoptie werd overgegaan. Een verklaring hiervoor zou moeten gezocht worden in het feit dat de niet gehuwde, natuurlijke ouder van het kind er de voorkeur aan zou geven eerst te trouwen om pas daarna de juridische band met zijn kind te regulariseren.³⁹¹ Hieruit kan dus afgeleid worden dat het onwettige kind gedurende een lange periode ook de nadelen van zijn onwettig statuut moest verdragen (wat zeker niet in zijn voordeel was).

Algemeen kan dus gesteld worden dat de adoptie in de praktijk slechts in zeer beperkte mate haar sociale jeugdbeschermingsfunctie vervulde. Het feit dat de adoptie werd afgewend van haar echte bedoeling, met name de verlaten en verwaarloosde kinderen opnieuw een gezin bezorgen, werd heel betreuenswaardig bevonden. Het werd ook helemaal niet passend geacht dat degenen die de werkelijke afstamming van hun kinderen wilden laten vaststellen, verplicht werden hetzelfde instituut te gebruiken als dat waarmee aan wezen en verlaten kinderen een fictieve afstamming werd verleend.³⁹²

In de gevallen waarin de adoptie wel voor haar hoofddoel werd aangewend, ging het meestal om de adoptie van buitenlandse kinderen, voornamelijk kinderen uit de derdewereldlanden.³⁹³ Deze hetero-familiale adoptie van buitenlandse kinderen viel te verklaren doordat, door de versoepeling van de adoptiewetgeving en de toenemende publieke belangstelling voor deze instelling, de vraag naar adoptabele kinderen in België ging stijgen en in sterke mate het aanbod ging overtreffen. In België was namelijk een groot aantal verlaten kinderen in tehuizen opgenomen.³⁹⁴ Dergelijke opname was vaak het gevolg van een ontzetting uit het ouderlijk gezag overeenkomstig de wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965. Aangezien op de beslissing van de jeugdrechter ter zake steeds kon worden teruggekomen en deze dus nooit als definitief kon worden beschouwd, was een

³⁹¹ P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 21.

³⁹² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2, 4.

³⁹³ *Supra* 95.

³⁹⁴ Cijfers werden genoemd tussen de 25 000 en de 40 000 kinderen. Zie G. JEDID, 'Vers une procédure de déclaration d'adoptabilité', *J.T.* 1978, 201-203.

automatische adopteerbaarheid van deze kinderen uitgesloten. Het probleem van lange lijsten wachtende kandidaat-adoptanten werd hierdoor alleen maar groter. Om een evenwicht te brengen tussen vraag en aanbod werden nieuwe markten van adoptiekinderen gezocht en deze werden gevonden in de derdewereldlanden.³⁹⁵

Opgemerkt moet worden dat de plaatsing van Belgische verlaten kinderen in tehuizen zeker niet als ideaal werd beschouwd in het belang van het kind. Het was slechts een noodoplossing die nooit een echt gezin kon vervangen.³⁹⁶ Ook de opvang van een kind in een pleeggezin kon onvoldoende waarborgen bieden. Er bleef immers een juridische onzekerheid bestaan die aanleiding kon geven tot pijnlijke conflictsituaties wanneer bijvoorbeeld het kind onttrokken werd aan de genegenheid van het gezin dat er zich aan gehecht had. De adoptie bleef voor de verlaten kinderen ongetwijfeld de beste manier om te kunnen ontsnappen aan de familiale tekortkomingen van hun natuurlijke ouders.³⁹⁷

Verder werd ook de tegensprekelijke procedure voorzien in artikel 353 Burgerlijk Wetboek gezien als oorzaak voor het geringe aantal hetero-familiale adopties van Belgische verlaten kinderen. Overeenkomstig dit artikel kon de rechter in geval van weigering van toestemming van de natuurlijke ouders, de adoptie alsnog uitspreken indien hij deze weigering onverantwoord achtte.³⁹⁸ De toepassing van dit artikel vereiste evenwel dat de kandidaat-adoptanten de natuurlijke ouders van het kind gingen opzoeken om hen voorafgaand te vragen in te stemmen met de adoptie, en dat zij na een weigering van de natuurlijke ouders alsnog de procedure zouden opstarten. Deze onzekere procedure vormde echter vaak de doorslag voor de kandidaat-adoptanten, die een grote teleurstelling wilden vermijden, om de voorkeur te geven aan de adoptie van een buitenlands kind.³⁹⁹

Aangezien de adoptie in België aldus hoofdzakelijk werd aangewend om regulariserende doeleinden, en aangezien het beperkte aantal hetero-familiale adopties vooral betrekking had op buitenlandse kinderen, werd een aanpassing van de adoptiewetgeving meer dan noodzakelijk geacht om ook de adoptie van Belgische verlaten kinderen te stimuleren.

³⁹⁵ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht: openvallen van de nalatenschap, devolutie, erfovereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 235-236; P. BERCKMANS, C. DE VOCHT en J. VAN HOUTTE, *Adoptie: een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkell, 1981, 13.

³⁹⁶ Verder werd er ook nog op gewezen dat de opvang van een kind in een opvangtehuis gemiddeld 50000 BEF per maand bedroeg. Door de adoptie te stimuleren van kinderen die normaal in tehuizen terecht komen zou men dus ook heel wat kosten kunnen uitsparen.

³⁹⁷ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 19-20.

³⁹⁸ *Supra* 92.

³⁹⁹ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 18.

4.1.2 Afdeling 2: De noodzaak tot hervorming van het afstammingsrecht (en het adoptierecht)

Volgens artikel 6 van de Grondwet zijn alle Belgen gelijk voor de wet. Hoewel dit belangrijk principe vrij consequent werd toegepast in onze Belgische wetgeving, kwam er toch een heel bijzondere uitzondering op voor: het Burgerlijk Wetboek behandelde de leden van de Belgische samenleving verschillend naargelang zij binnen of buiten het huwelijk van hun ouders geboren waren.⁴⁰⁰ Aanvankelijk werd dit onderscheid zeer sterk benadrukt en noodzakelijk geacht voor de stabiliteit in de samenleving waarin het gezin gebaseerd op een huwelijk centraal stond.⁴⁰¹ Ondanks een aantal wijzigingen ten gunste van de buitenhuwelijkse kinderen die in de loop der jaren werden doorgevoerd⁴⁰², bleef dit onderscheid tot het midden van de jaren 70 behouden. Zowel op het vlak van de vaststelling van de afstamming als op het vlak van de gevolgen ervan werden de natuurlijke kinderen gediscrimineerd.⁴⁰³ Vele natuurlijke ouders hebben echter getracht door gebruik te maken van de adoptie de positie van hun onwettig kind te verbeteren. Het verband tussen het afstammingsrecht en het adoptierecht kon dus niet genegeerd worden.

Geleidelijk aan evolueerden we echter naar een samenleving waarin het aantal huwelijken daalde, het buitenhuwelijks samenwonen maatschappelijk meer en meer werd getolereerd en het aantal echtscheidingen gestaag toenam. Door deze verdere evolutie van de openbare zeden en een steeds algemener wordende aanvaarding van het ongehuwd ouderschap en de daaruit voortvloeiende kinderen, kon een hervorming van het afstammingsrecht niet langer uitblijven.⁴⁰⁴ De Belgische wetgever die uiteindelijk voor de keuze werd geplaatst tussen de handhaving van het geldende onderscheid tussen de verschillende categorieën kinderen en de invoering van een principiële gelijkheid op het vlak van hun afstamming, koos resoluut voor dit laatste.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 3; Wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1.

⁴⁰¹ *Supra* 63.

⁴⁰² Voor een kort overzicht zie G. VERSCHELDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 23-27.

⁴⁰³ G. VERSCHELDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 26.

⁴⁰⁴ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 3; G. VERSCHELDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 26.

⁴⁰⁵ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1.

Ik wil hierbij nog de aandacht vestigen op twee belangrijke zaken die de wetgever zeker extra hebben beïnvloed om dergelijke hervorming van het afstammingsrecht (en het adoptierecht) door te voeren: het verslag van de Nationale Commissie voor ethische problemen en het arrest Marckx.⁴⁰⁶

Het groeiende bewustzijn dat dringend tot een herziening van de afstammingswetgeving (en het adoptierecht) moest worden overgegaan bleek zeer duidelijk uit het verslag van de Nationale Commissie voor Ethische Problemen van 11 oktober 1978.⁴⁰⁷ Wanneer deze Commissie, opgericht bij Koninklijk Besluit van 17 december 1974, wetenschappelijk gefundeerd advies uitbracht over de anonimiteit van de moeder op het vlak van de geboorteakte en het statuut van het kind, bracht zij deze thema's ook in verband met de adoptie.⁴⁰⁸ Sommigen waren namelijk van mening dat de anonimiteit van de moeder het gebruik van de adoptie zou kunnen bevorderen. Uiteindelijk heeft de Commissie om verschillende redenen (waarop ik verder niet ga ingaan) deze anonimiteit verworpen.⁴⁰⁹ Met betrekking tot de adoptie werden twee zaken sterk benadrukt: ten eerste de wens om aan de moeder de nodige discretie te verzekeren opdat zij haar zwangerschap tot het natuurlijke einde zou uitdragen, en ten tweede de wil om alle rechten van het kind te vrijwaren zonder zijn belangen prijs te geven. De Commissie stelde: "De adoptie is een levensdaad, een daad die het leven terugschenkt vermits het kind, na kennis gemaakt te hebben met het leven ook het recht heeft kennis te maken met het geluk. Adoptie is niet alleen een juridische akte, maar veeleer een onthaalvorm voor het kind en misschien de onthaalvorm bij uitstek." De adoptie werd aldus in verband gebracht met een onvrijwillige zwangerschap en gezien als de oplossing om een zwangerschapsafbreking te vermijden. Zo ging de Commissie ondermeer de belangrijke rol die de adoptie in haar huidige vorm zou kunnen spelen bij een onvrijwillige zwangerschap onderzoeken op tekorten. Hierbij werden dan ook voorstellen geformuleerd om deze tekorten op te lossen. Verder bleek uit het verslag ook dat de Commissie ervan overtuigd was dat de adoptie niet noodzakelijkerwijze de beste oplossing was voor alle omstandigheden die zich konden voordoen. Zo was men er zich van bewust dat het vergemakkelijken van de adoptie niet altijd het beste middel was om het aantal in instellingen opgenomen kinderen te verminderen. Het laattijdig adopteren van kinderen die in instellingen

⁴⁰⁶ Hierbij moet wel opgemerkt worden dat zowel het verslag van de Nationale Commissie voor ethische problemen, als het arrest Marckx, dateren van na de indiening van het oorspronkelijke wetsontwerp. De wetgever was zich dus sowieso wel bewust van de hervorming die moest plaatsvinden, beide zaken hebben evenwel een nog grotere stimulans gevormd om de hervorming door te voeren.

⁴⁰⁷ Verslag Nationale Commissie voor ethische problemen, *Parl.St.* Senaat 1976-1977, nr. 954.

⁴⁰⁸ Verslag Nationale Commissie voor ethische problemen, *Parl.St.* Senaat 1976-1977, nr. 954, 67-90.

⁴⁰⁹ De vele redenen voor deze verwerping kunnen worden teruggevonden in het uitgebreide verslag van de Commissie. Zie Verslag Nationale Commissie voor ethische problemen, *Parl.St.* Senaat 1976-1977, nr. 954.

werden opgevoed en aldus van elk contact met de buitenwereld en van alle affectie afgesneden waren, leidde tot zeer veel moeilijkheden. Van één ding was men echter overtuigd: als de adoptiewetgeving opnieuw zou gewijzigd worden moest dit gebeuren in overeenstemming met de wet van 8 april 1965 op de jeugdbescherming, en moesten de belangen van het kind op de eerste plaats komen.⁴¹⁰

Algemeen kan worden gesteld dat het rapport van deze Staatscommissie een heel belangrijke rol heeft gespeeld en de wetgever zeker heeft beïnvloed. Uit het wetsontwerp van Minister van Justitie Van Elslande dat op 15 februari 1978 in de Senaat werd neergelegd is duidelijk gebleken dat de belangrijkste doelstellingen van het ontwerp, meer bepaald alle bestaande discriminaties tussen kinderen opheffen en meer discretie verzekeren aangaande hun afstamming, duidelijk overeenstemden met deze waardoor de Nationale Commissie voor ethische problemen zich had laten leiden.⁴¹¹

Een ander belangrijk element dat de Belgische wetgever zeker heeft aangespoord om het afstammingsrecht grondig te hervormen en de bestaande discriminaties tussen wettige en onwettige kinderen eruit te halen, was de veroordeling van België door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Een bewust ongehuwde moeder werd bij de geboorte van haar kind geconfronteerd met het feit dat ze het kind moest erkennen om de afstammingsband wettelijk vast te stellen, terwijl een gehuwde moeder dit niet moest doen. Aangezien zij dergelijke discriminatie onaanvaardbaar vond, bracht zij de zaak voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in 1974. Op 13 juni 1979 gaf het Hof de vrouw gelijk en werd de Belgische Staat veroordeeld omdat het onderscheid tussen wettige kinderen en natuurlijke kinderen zoals opgenomen in het Burgerlijk Wetboek, de artikelen 8 en 14 van het EVRM en het eerste protocol van 20 maart 1952 bij dat Verdrag schond. Na dit arrest beslisten verschillende Belgische rechtbanken de bestaande discriminerende wetgeving niet langer toe te passen, en ook de Belgische notarissen gingen verschillend optreden met betrekking tot de vereffening en de verdeling van nalatenschappen. Deze toestand van rechtsonzekerheid heeft de wetgever dan ook aangespoord de hervorming van het afstammingsrecht zo snel mogelijk door te voeren.⁴¹²

⁴¹⁰ Verslag Nationale Commissie voor ethische problemen, *Parl.St.* Senaat 1976-1977, nr. 954, 67-90.

⁴¹¹ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat, 1977-1978, nr.305-1, 3.

⁴¹² G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 4; D. HEIRBAUT, *Europese juristen en Oud recht*, Gent, Academia Press, 2000, 137.

4.1.3 Afdeling 3: De internationale invloed

De noodzaak om het Belgische afstammingsrecht te hervormen werd eveneens bevestigd door de reeds gewijzigde wetgeving van verschillende West-Europese landen en in de werkzaamheden van verschillende internationale organisaties.

De rechtsvergelijking bevestigde de nood aan modernisering van het Belgische afstammingsrecht. Om onze wetgeving in overeenstemming te brengen met deze van onder meer Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland, Frankrijk, Italië en Zwitserland, waarin reeds een volledige gelijkschakeling tussen de verschillende categorieën kinderen werd doorgevoerd, bleek een opheffing van de bestaande discriminaties tussen wettige en onwettige kinderen noodzakelijk.⁴¹³

De zorg om iedere discriminatie op grond van geboorte weg te werken, kwam eveneens tot uiting in de werkzaamheden van een aantal internationale instellingen.⁴¹⁴

De Verklaring van de Rechten van het Kind, door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1959 geproclameerd, bepaalde dat het kind recht heeft op bijzondere bescherming, met inbegrip van passende juridische bescherming, voor en na de geboorte, zonder enig onderscheid van welke aard ook, onder meer op grond van die geboorte.

Verder heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa op 15 mei 1970 een resolutie goedgekeurd betreffende de sociale bescherming van ongehuwde moeders en hun kinderen. Hierin werden de regeringen van de verschillende lidstaten aangespoord om het probleem van de ongehuwde moeders en hun kinderen beter aanvaardbaar te maken in de samenleving en de discriminaties ter zake weg te werken, zodat ze op dezelfde voet als andere gezinnen konden worden behandeld.

Tenslotte werd er op 13 mei 1977 door de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties een ontwerp aangenomen betreffende de gelijkheid en de niet-discriminatie van personen buiten een huwelijk geboren. Dit ontwerp strekte ertoe ieder onderscheid tussen kinderen die binnen en buiten een huwelijk geboren waren op te heffen, zowel wat de vaststelling van de afstamming als wat de gevolgen ervan betrof.

Het onderscheid tussen kinderen binnen en buiten een huwelijk geboren moest aldus zo snel mogelijk worden weggewerkt opdat onze wetgeving in overeenstemming zou kunnen worden

⁴¹³ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 3.

⁴¹⁴ Wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1, 2-3.

gebracht met de wetgeving van andere landen en de vereisten van de internationale organisaties.

Ook de noodzaak om de bestaande adoptiewetgeving te versoepelen opdat deze de adoptie van Belgische verlaten kinderen zou stimuleren, werd beïnvloed door de wetgevende initiatieven van onze buurlanden. In heel wat landen was er reeds een wet inzake de 'adopteerbaarheid' tot stand gekomen. Zo hadden de Spaanse Wet van 7 juli 1970, de Zwitserse Wet van 30 juni 1972, de Children Act van 1975 van Groot-Brittannië, de Duitse Wet van 2 juli 1976 reeds een 'procedure tot verlatenverklaring' ingevoerd die nauw samenhang met de adoptieprocedure. De regelingen in de verschillende landen waren allemaal vrij gelijkaardig en beoogden de adoptie van kinderen naar wie door de ouders niet werd omgezien te vergemakkelijken door deze kinderen eerst via een afzonderlijke procedure verlaten te laten verklaren.⁴¹⁵ Ook voor België was een dergelijke rechtspleging interessant met het oog op de bevordering van de adoptie van de feitelijk verlaten kinderen.

4.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

Op grond van de werkzaamheden van de Nationale Commissie voor Ethische Problemen en steunend op het wetsvoorstel ingediend door de dames Goor-Eyben en Staels-Dompas en de heren De Stexhe en Cooreman⁴¹⁶, heeft de regering uiteindelijk een wetsontwerp uitgewerkt, dat door Minister van Justitie Van Elslande werd voorgelegd op 15 februari 1978 aan de Senaat.⁴¹⁷ Het ontwerp beoogde een rechtsgelijkheid voor alle kinderen tot stand te brengen en hun afstamming met een grotere discretie te omgeven. De bedoeling van de regering was aangaande de afstamming de waarheid zoveel mogelijk te benaderen. Men heeft hierbij getracht een zo eenvoudig mogelijk recht te creëren dat voor alle burgers makkelijker toegankelijk was. Doch is de regering er zich van bewust gebleven dat een eenvoudig afstammingsrecht een ideaal was, dat nog verre van verwezenlijkt was. De gelijkschakeling van de rechtstoestand van het natuurlijke kind met die van het wettig kind, kon natuurlijk niet beperkt blijven tot een herziening van Titel VII 'Afstamming' van Boek I van

⁴¹⁵ G. JEDID, 'Vers une procédure de déclaration d'adoptabilité', *J.T.* 1978, 201-203.

⁴¹⁶ Dit wetsvoorstel beoogde een aantal wijzigingen aan te brengen aan verschillende titels uit Boek I en III van het Burgerlijk Wetboek. Dergelijke wijzigingen stemden algemeen overeen met wat door de leden van de Staatscommissie voor ethische problemen eenparig werd voorgesteld. Zie Wetsvoorstel houdende verschillende wijzigingen van de Titels II, III, V, VII, VIII, IX en X van Boek I en van de Titels I en II van Boek III van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1977, nr. 34-1.

⁴¹⁷ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1; J.M. PAUWELS, 'Het wetsontwerp Van Elslande betreffende de afstamming en de adoptie', *R.W.* 1978-1979, 1201-1212.

het Burgerlijk Wetboek. Het ontwerp voorzag bijgevolg in een wijziging van bepaalde regels die de afstamming slechts onrechtstreeks raakten. Heel belangrijk in het kader van mijn onderzoek, waren de wijzigingen die deze hervorming zou meebrengen voor het adoptierecht. Wanneer de adoptie-instelling niet langer nodig zou zijn om de toestand van onwettige kinderen te regulariseren, kon ze eindelijk voor haar nieuwe doelstelling die ze sinds de wet van 21 maart 1969 had gekregen worden gebruikt. De wetgever heeft zich echter in verband met de adoptie niet willen beperken tot het louter in overeenstemming brengen van de adoptiewetgeving met de vernieuwde afstammingswetgeving. Het is bewust zijn bedoeling geweest om naast de hervorming van het afstammingsrecht ook aan het adoptierecht wijzigingen aan te brengen die ertoe zouden strekken de adoptie van feitelijk verlaten en verwaarloosde Belgische kinderen te bevorderen. Het oorspronkelijke regeringsontwerp bevatte dan ook twee luiken: een eerste behandelde de afstamming en een tweede de adoptie.⁴¹⁸ Verder zouden er ook nog bijkomende wijzigingen moeten worden aangebracht aan onder meer de bepalingen betreffende de akten van de burgerlijke stand, het huwelijk, de echtscheiding, het ouderlijk gezag, enzovoort.

Bij de behandeling van het wetsontwerp in de Commissie voor de Justitie van de Senaat, heeft men evenwel moeten vaststellen, nadat men de studie van het eerste luik betreffende het afstammingsrecht had beëindigd, dat een diepgaand onderzoek van het tweede luik betreffende de adoptie zou leiden tot een belangrijke vertraging voor de hervorming van het afstammingsrecht. Omwille van de algemene eensgezindheid over de dringende noodzaak om het afstammingsrecht te hervormen, besliste de Commissie dan ook in juni 1985 om beide delen te splitsen opdat de hervorming van het afstammingsrecht sneller zou kunnen worden doorgevoerd.⁴¹⁹

Aangezien de verdere behandeling van het oorspronkelijke wetsontwerp aldus werd opgesplitst in twee luiken en er ook nog nieuwe wetsvoorstellen werden ingediend die de hervorming nog hebben uitgebreid, heb ik voor mijn verdere behandeling van de totstandkoming van de uiteindelijke wetten een aantal tussentitels gecreëerd om een duidelijker overzicht te bewaren. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat al deze ontwikkelingen door elkaar liepen. Ik heb in het belang van mijn onderzoek natuurlijk de meeste aandacht besteed aan de totstandkoming van de nieuwe adoptiewetten.

⁴¹⁸ Het deel betreffende de adoptie zie wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1, 19-21.

⁴¹⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Staels-Dompas, *Parl.St.* Senaat 1984-1985, nr.904-2, 5 en 137-138.

a) De wet betreffende de afstamming

De tekst van het eerste luik inzake afstamming werd op 10 juli 1985 door de Senaat goedgekeurd ⁴²⁰, en overgemaakt aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die het in een Bijzondere Commissie onderzocht, en amendeerde.⁴²¹ Op 10 juli 1986 keurde de Kamer het geamendeerde ontwerp goed.⁴²² Na een laatste onderzoek door de Commissie voor de Justitie van de Senaat ⁴²³, keurde de Senaat op 19 maart 1987 het ontwerp goed.⁴²⁴ De wet tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming kon uiteindelijk op 31 maart 1987 worden afgekondigd.⁴²⁵ Een verklaring voor deze opmerkelijk late datum wordt gegeven in puntje b).

b) De wet betreffende de adoptie

Ondertussen had de Commissie voor de Justitie van de Senaat de behandeling van het tweede luik betreffende de adoptie van het oorspronkelijk ontwerp in januari 1986 reeds hervat. Uit het verslag van mevrouw Derruelle-Ghobert namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat van 29 april 1986 is gebleken dat dit gedeelte van het ontwerp als voornaamste doel had de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek die handelden over de adoptie in overeenstemming te brengen met de nieuwe bepalingen inzake afstamming.⁴²⁶ Veel van de voorgestelde wijzigingen voor de adoptiewetgeving waren aldus slechts formele wijzigingen, waarvan de belangrijkste bestond in de vervanging van de term 'wettiging door adoptie' door 'volle adoptie'.⁴²⁷ Doch bevatte het ontwerp ook belangrijke inhoudelijke wijzigingen die onder meer betrekking hadden op de vereiste leeftijd om te kunnen adopteren, de toestemming, de mogelijkheid van een alleenstaande om over te gaan tot een volle adoptie, enzovoort. Met betrekking tot de inhoudelijke wijzigingen wil ik twee zaken aanstippen.

⁴²⁰ *Hand.* Senaat 1984-1985, 10 juli 1985.

⁴²¹ Verslag van Hermans namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 378-16.

⁴²² *Hand.* Kamer 1985-1986, 10 juli 1986.

⁴²³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Staels-Dompas, *Parl.St.* Senaat 1986-1987, nr. 338-2.

⁴²⁴ *Hand.* Senaat 1986-1987, 19 maart 1987.

⁴²⁵ *BS* 27 mei 1987.

⁴²⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2.

⁴²⁷ Alle verwijzingen naar het vroegere discriminerende onderscheid tussen de wettige en de onwettige kinderen moesten worden vermeden. Derhalve moest het gebruik van de twee adjectieven en van het substantief wettiging worden opgegeven. De inspiratie voor het begrip 'volle adoptie' kwam natuurlijk uit het Franse recht.

Ten eerste wil ik opmerken dat de regering in het wetsontwerp een nieuwe regeling had opgenomen voor de internationale adopties waardoor de toelaatbaarheid ervan aanzienlijk werd verruimd. De bestaande adoptieregeling overeenkomstig de wet van 21 maart 1969 vereiste dat zowel de nationale wet van de adoptant als die van de geadopteerde de adoptie moesten kennen. Hierdoor werden de adoptiemogelijkheden in België sterk beperkt. Bepaalde rechters vonden deze regeling veel te streng en weigerden zich eraan te houden. Zij beriepen zich bijvoorbeeld op een eventuele strijdigheid van de buitenlandse wet die de adoptie niet kende met de Belgische openbare orde, of steunden zich op de vaststelling dat de buitenlandse adoptant meer banden bleek te hebben met de Belgische rechtsorde dan met de staat waarvan hij de nationaliteit had.⁴²⁸ In die zin diende de Staatssecretaris voor Justitie bij de eerste bespreking van het adoptieontwerp in de Commissie voor de Justitie van de Senaat een amendement in dat een verruiming beoogde van de mogelijkheden van adoptie waarbij vreemdelingen betrokken waren. Het amendement werd uitgebreid besproken en uiteindelijk bleek het merendeel van de commissieleden van mening dat een recht op adoptie voor iedereen moest worden ingevoerd.⁴²⁹ Er werd voorgesteld dat zowel de gewone als de volle adoptie waarbij een vreemdeling betrokken was voortaan zou worden onderworpen aan de persoonlijke wet van de adoptant wanneer de geadopteerde minder dan 15 jaar oud was. Onze wetgeving werd aldus versoepeld doordat nu de mogelijkheid werd geboden tot adoptie van een kind zelfs indien de persoonlijke wet van dit kind de adoptie niet kende. Bovendien werd er ook een regeling voorzien voor de gevallen waar de wet van de adoptant de adoptie niet kende. Ook in dergelijk geval was een adoptie in België naar ons recht nog mogelijk op voorwaarde dat de partijen regelmatig in ons land waren gevestigd.⁴³⁰ Voor zover de geadopteerde ouder was dan 15 jaar, werd het bestaande artikel 344 Burgerlijk Wetboek, dat stelde dat de adoptie alleen kon worden toegelaten mits de persoonlijke wet van de geadopteerde en die van de adoptant de adoptie-instelling kenden, behouden. In dat geval kon de versoepeling die was ingegeven door de zorg om de bescherming van het kind, niet langer worden gerechtvaardigd. Uiteindelijk werd artikel 344 Burgerlijk Wetboek vervangen door de artikelen 344, 344bis, 344ter en 344 quater.⁴³¹

⁴²⁸ 'Rechtspraakoverzicht', *T.P.R.* 1984, 1427-1433, nr.147

⁴²⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr. 256-2, 37.

⁴³⁰ De adoptant moest hier reeds 5 jaar verblijven en de geadopteerde 2 jaar, tenzij hij in België geboren was. Dergelijke beperkingen werden noodzakelijk geacht om te voorkomen dat met schijnadopties de wetten op de toegang tot het grondgebied werden omzeild.

⁴³¹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2, 6-7; Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 489-3, 2-3.

Ten tweede wil ik opmerken dat de Commissie voor de Justitie van de Senaat weigerde in te gaan op het voorstel om de adoptie ook toe te laten door twee personen die een feitelijk gezin vormden maar niet met elkaar gehuwd waren. Het begrip ‘feitelijk gezin’ was te vaag, te onstabiel, en te ver verwijderd van de gezinssituatie waarin kinderen moesten opgroeien.⁴³² Opmerkelijk is wel dat dit laatste argument in strijd was met de adoptie door een alleenstaande. Als men van oordeel was dat het belang van het kind vereiste dat het in een natuurlijk milieu werd opgevoed, dus met een vader en een moeder die met elkaar gehuwd waren, dan kon de adoptie door één persoon die altijd al was toegelaten en nu zelfs voor de volle adoptie (voorheen wettiging door adoptie) werd ingevoerd, niet langer verantwoord worden. Uit het verslag van mevrouw Delruelle-Ghobert bleek echter dat vele leden van de Commissie geschrokken waren door de mogelijkheid die hierdoor zou worden geboden aan twee personen van hetzelfde geslacht om samen tot adoptie over te gaan. Het voorstel werd aldus volledig door de Commissie voor de Justitie van de Senaat afgewezen.⁴³³

Het ontwerp inzake adoptie werd door de Senaat goedgekeurd op 3 juni 1986⁴³⁴, en overgemaakt aan de Kamer. Daar werd het onderzocht door de bevoegde Bijzondere Commissie, en uiteindelijk op 22 juli 1986 door deze Commissie goedgekeurd met eenparigheid van stemmen.⁴³⁵ Alle voorstellen van amendementen werden verworpen. Zo ook het amendement van de heer Mottard van 8 juli 1986, dat de minimum leeftijd van de adoptant wou terugbrengen van 35 tot 21 jaar, daar waar de Regering dit had gedaan tot 25 jaar, werd aldus niet aanvaard.⁴³⁶ Het was toch wel opmerkelijk dat de Bijzondere Commissie van de Kamer het ontwerp zo snel heeft goedgekeurd. Bij het doornemen van de algemene bespreking is mij wel opgevallen dat zeker niet alle leden van de Commissie het daarmee eens waren. Voorzitter Bourgeois wees erop dat het deel van het wetsontwerp betreffende de adoptie reeds grondig bestudeerd werd door de Senaat en dat de Kamercommissie zo snel en efficiënt mogelijk te werk moest gaan “in het belang van al die gezinnen die moeilijkheden ondervinden bij een adoptie onder de huidige wetgeving en voor wie de adoptie van een kind een levensdoel kan bieden”. Mevrouw Spaak en de heer Van den

⁴³² Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2, 64-65.

⁴³³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2, 65.

⁴³⁴ *Hand.* Senaat 1985-1986, 3 juni 1986.

⁴³⁵ Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 489-3.

⁴³⁶ Amendement van de heer Mottard, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr.489-2.

Bossche waren daarentegen van mening dat het ontwerp te beperkt en te oppervlakkig was. Mevrouw Spaak stelde dat door de hervorming van het afstammingsrecht de aard van het adoptie-instituut zou veranderen. De adoptie van natuurlijke kinderen zou overbodig worden en de adoptie zou hoofdzakelijk worden aangewend voor de permanente opvang van buitenlandse kinderen in een gezin. Hierdoor zouden zich heel wat nieuwe problemen stellen die in het wetsontwerp nog niet aan bod kwamen. Zoals uit de snelle goedkeuring is gebleken, werd echter op deze toch wel opmerkelijk vooruitdenkende opvatting van mevrouw Spaak niet ingegaan.⁴³⁷

Tijdens de behandeling in de Kamer op 29 juli 1986 werd beslist het volledige ontwerp inzake adoptie terug te zenden naar de Bijzondere Commissie om 'technische' redenen.⁴³⁸ Dit kwam omdat men tijdens de redactie van het adoptieontwerp rekening had gehouden met de nieuwe regeling inzake afstamming en meer bepaald met het beginsel dat in het rechtsadagium 'mater semper certa est' was vastgesteld. Zo had men in de adoptieregeling de bepaling opgeheven die de moeder in staat stelde haar eigen natuurlijk kind te adopteren vanaf 21 jaar (artikel 345, lid 2 BW). Deze bepaling zou immers overbodig worden zodra vaststond dat een moeder haar kind niet langer moest adopteren om zijn toestand te regulariseren. De inwerkingstelling van de wet op de adoptie voor deze op de afstamming zou aldus een juridische leemte creëren: de moeder zou zich nog niet kunnen beroepen op de nieuwe bepalingen inzake de afstamming en tegelijkertijd zou zij niet de mogelijkheid hebben om op 21 jarige leeftijd haar natuurlijk kind te adopteren. Zij zou dan moeten wachten tot haar 25 jaar om dit krachtens het nieuw artikel 345 Burgerlijk Wetboek te kunnen doen.⁴³⁹ Om dergelijk probleem te verhelpen was aldus een gelijktijdige inwerkingtreding van de twee ontwerpen noodzakelijk.

Nadat de Senaat op 19 maart 1987 het ontwerp inzake afstamming had goedgekeurd⁴⁴⁰, keurde de Kamer het ontwerp inzake adoptie goed op 9 april 1987⁴⁴¹. De wet werd

⁴³⁷ Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 489-3, 3-4.

⁴³⁸ *Hand.* Kamer 1985-1986, 29 juli 1986.

⁴³⁹ Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1986-1987, nr. 489-4, 1-2; G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 5-6.

⁴⁴⁰ *Hand.* Senaat 1986-1987, 19 maart 1987.

⁴⁴¹ *Hand.* Kamer 1986-1987, 9 april 1987.

uiteindelijk op 27 april 1987 afgekondigd.⁴⁴² Zo werden aldus de beide teksten, die oorspronkelijk een geheel vormden, vooraleer ze in 1985 werden gescheiden, naar aanleiding van hun afkondiging opnieuw samengebracht.

Opgemerkt moet worden dat gelijklopend met de behandeling van het hoofdlijk inzake adoptie, er nog een wetsvoorstel werd ingediend in de Kamer van Volksvertegenwoordigers van de heer Remacle tot wijziging van artikel 358 Burgerlijk Wetboek betreffende de naam van de geadopteerde.⁴⁴³ Aangezien het hier om een wijziging van louter technische aard ging, ben ik er niet uitgebreid op ingegaan. Het voorstel voorzag dat de partijen in een adoptie konden overeenkomen dat de meerderjarige geadopteerde enkel zijn oorspronkelijke naam zou bewaren zonder de naam van de adoptant te moeten aannemen of te moeten toevoegen aan de zijne. Het voorstel werd na twee verslagen van de Commissies voor de Justitie van respectievelijk de Kamer en de Senaat en na een verslag van de Bijzondere Commissie van de Kamer belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie⁴⁴⁴, goedgekeurd door de Kamer op 24 februari 1983, door de Senaat op 24 juli 1986, en tot slot door de Kamer op 15 januari 1987⁴⁴⁵. De wet werd op 26 januari 1987 uitgevaardigd.⁴⁴⁶

c) De wet betreffende de adopteerbaarheid

Gelijklopend met de behandeling van twee hoofdlijken van het oorspronkelijke regeringsontwerp, werden nog twee bijkomende wetsvoorstellen ingediend, die uiteindelijk geleid hebben tot een belangrijke vernieuwing in het adoptierecht.

Op 7 januari 1986 had senator Remacle een wetsvoorstel ingediend bij de Senaat betreffende de adoptie en de akten van de burgerlijke stand.⁴⁴⁷ Opvallend was dat hij

⁴⁴² BS 27 mei 1987.

⁴⁴³ Wetsvoorstel tot invoeging van een nieuw lid in artikel 358, §2, van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1982-1983, nr. 404-1.

⁴⁴⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Van Belle, *Parl.St.* Kamer 1982-1983, nr.404-2; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.300-2; Verslag van Van De Velde namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 585-2.

⁴⁴⁵ *Hand.* Kamer 1982-1983, 24 februari 1983; *Hand.* Senaat 1985-1986, 24 juli 1986; *Hand.* Kamer 1986-1987, 15 januari 1987.

⁴⁴⁶ BS 1 april 1987.

⁴⁴⁷ Wetsvoorstel betreffende de adoptie en de akten van de burgerlijke stand en toelichting, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-1.

dergelijk voorstel ook al had ingediend op 22 maart 1984 bij de Kamer, waarvan hij toen lid was.⁴⁴⁸ Het wetsvoorstel strekte ertoe dat aan een vrouw die een kind had gebaard dat ze niet zelf wou opvoeden, werd toegestaan het onder de diepste geheimhouding ter wereld te brengen en tevens een opvanggezin te zoeken. Remacle wou aldus de adoptie bij de geboorte bevorderen en streefde er ook naar om de adoptie van feitelijk verlaten kinderen te vergemakkelijken. Met dit voorstel wou hij eigenlijk de gehele procedure gaande van de geboorte van het kind tot zijn gebeurlijke adoptie in één wetsvoorstel behandelen, om aldus bepaalde leemten te vermijden die nadelig zouden kunnen zijn voor het kind. Het wetsvoorstel stelde daartoe de invoeging van een aantal nieuwe bepalingen betreffende de geboorteakten, het ouderlijk gezag en de toestemming met de adoptie in het Burgerlijk Wetboek voorop.

Opgemerkt moet echter worden dat het merendeel van de bepalingen van dit wetsvoorstel (artikel 1 tot 8) reeds achterhaald was door de nieuwe wetsbepalingen voorzien in het regeringsontwerp inzake afstamming en inzake adoptie.⁴⁴⁹ Er werd aldus onmiddellijk overgegaan tot de bespreking van artikel 9 (het laatste artikel van het voorstel) dat betrekking had op de adopteerbaarheid en de te volgen procedure om een verlaten kind te kunnen adopteren zonder voorafgaande toestemming van zijn ouders.⁴⁵⁰

Op 25 maart 1986 had ook senator Pataer een wetsvoorstel met betrekking tot de verklaring van adopteerbaarheid ingediend bij de Senaat.⁴⁵¹ Volgens Pataer was een belangrijke reden voor het probleem van het gering aantal adopties van Belgische verlaten kinderen, dat de kandidaat-adoptanten schrik hadden voor een weigering van de natuurlijke ouders van het te

⁴⁴⁸ Wetsvoorstel betreffende de adoptie en de akten van de burgerlijke stand en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1983-1984, nr.890-1.

Opgemerkt moet worden dat gedurende de voorgaande periode nog al wetsvoorstellen werden ingediend die de adoptie van verlaten kinderen wilden vergemakkelijken. De heer Hougardy diende in 1974 verschillende wetsvoorstellen in. Zie *Parl.St.* Senaat 1974-1975, nr.459 (Wetsvoorstel tot instelling van een controle op de adoptie van minderjarigen en toelichting), nr. 460 (Wetsvoorstel tot bevordering van de adoptie van ouderloze kinderen), nr.461 (Wetsvoorstel tot inrichting van een telling van de ouderloze kinderen), en nr.462 (Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 350, §3, Burgerlijk Wetboek). Er kan aldus worden vastgesteld dat men zich bewust was van het feit dat de wet van 21 maart 1969 zijn doelstelling niet had kunnen verwezenlijken en dat men dit wou verhelpen door opnieuw de wet te wijzigen.

⁴⁴⁹ Het principe van de anonieme bevalling werd immers verworpen en het rechtsadagium 'mater semper certa est' bekrachtigd in het wetsontwerp betreffende de afstamming dat reeds door de Senaat werd aangenomen.

⁴⁵⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 3 en 6.

⁴⁵¹ Wetsvoorstel met betrekking tot de verklaring van adopteerbaarheid en toelichting, *Parl.Doc.* Senaat 1985-1986, nr.222-1.

adopteren kind. Deze grote onzekerheid met betrekking tot de uitkomst van de gestarte adoptieprocedure leidde ertoe dat men de voorkeur ging geven aan de adoptie van buitenlandse kinderen. Paeter was van oordeel dat om dit probleem te verhelpen, actief een 'pool' van adopteerbare Belgische kinderen moest worden samengesteld, waarvoor men dan op zoek kon gaan naar adoptanten. Op deze manier zou ook de adoptie van moeilijker adopteerbare kinderen, bijvoorbeeld gehandicapte kinderen, kunnen worden bevorderd. Het voorstel wou daartoe aan de jeugdrechtbank de mogelijkheid bieden een Belgisch kind adopteerbaar te verklaren indien 'de ouders er niet naar hadden omgezien of de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van het kind in gevaar hadden gebracht'. Het vorderingsrecht voor een adopteerbaarverklaring moest toekomen aan het openbaar ministerie. Verschillende diensten, zoals het O.C.M.W., die in hun werking werden geconfronteerd met verlaten kinderen, konden dan bij het parket deze kinderen signaleren. Het vorderingsrecht moest vanaf een zekere leeftijd ook toekomen aan de minderjarige, zodat deze ook zelf zijn lot in handen zou kunnen nemen. Opdat ook de rechten van verdediging van de natuurlijke ouders van het kind gewaarborgd zouden worden, werd een procedure voorgesteld die gelijkaardig was aan die van artikel 353 Burgerlijk Wetboek. Als men werd geconfronteerd met de weigering van de ouders van het verlaten kind, dan kon de rechter die de weigering onverantwoord achtte, het minderjarige kind toch adopteerbaar verklaren. Zo kwamen deze verlaten kinderen sowieso voor adoptie in aanmerking en moesten de kandidaat-adoptanten niet eerst een onzekere procedure doorlopen.

Uit de wetsvoorstellen van de heren Remacle en Pataer bleek duidelijk dat het tijd was voor de wetgever om het adoptie-instituut beter af te stemmen op en dichter te laten aansluiten bij de bijzondere jeugdzorg. Aangezien men bij wet niet kon decreteren dat verlaten en verwaarloosde Belgische kinderen moesten geadopteerd worden, werd een nieuwe mogelijkheid vooropgesteld om een actief adoptiebeleid mogelijk te maken: de adopteerbaarverklaring.

De nieuwe bepalingen inzake adopteerbaarheid werden in de wetsvoorstellen ingevoegd na artikel 353 Burgerlijk Wetboek (in Titel VIII betreffende de adoptie). Bij de behandeling van de twee wetsvoorstellen door de Commissie voor de Justitie van de Senaat ⁴⁵², waren verschillende leden echter van mening dat deze artikelen moesten worden losgekoppeld van deze die handelden over de adoptie: een verlaten kind adopteerbaar verklaren kon immers alleen maar via een procedure die aan de adoptie voorafging en deze beoogde te

⁴⁵² De Commissie voor de Justitie van de Senaat heeft 8 vergaderingen gewijd aan het grondige onderzoek van de beide voorstellen.

vergemakkelijken. De Commissie heeft dan ook beslist de nieuwe artikelen op te nemen in een afzonderlijke titel van het Burgerlijk Wetboek (Titel VIIIbis).⁴⁵³

Verder bleek uit de behandeling van de wetsvoorstellen in de Commissie voor de Justitie van de Senaat dat velen blij waren met de genomen initiatieven om door middel van een actief adoptiebeleid het lot van de verlaten en verwaarloosde Belgische kinderen te verbeteren. Toch werden er ook enkele kritische opmerkingen gemaakt door verschillende leden van de Commissie. De belangrijkste opmerkingen hadden betrekking op de omschrijving die moest worden gegeven aan het, toch wel uitermate belangrijke, begrip 'niet omzien naar'. Verschillende leden waren uitdrukkelijk gekant tegen het voorstel van Remacle volgens hetwelk de Koning moest bepalen op welke wijze het gebrek aan belangstelling van de vader en/of moeder moest worden vastgesteld en meegedeeld aan de Dienst voor Jeugdbescherming. Om geen nieuwe problemen te creëren, mocht volgens sommigen geen al te ruime beoordelingsbevoegdheid worden toegekend aan de rechters en moest de wetgever het begrip 'niet omzien naar' duidelijk omschrijven.⁴⁵⁴ Voor een concrete begripsomschrijving kon volgens de Staatssecretaris voor de Justitie inspiratie gezocht worden in (hoe kon het ook anders) de Franse wetgeving. Artikel 350 van de Code Civil, dat reeds door de wet van 22 december 1976 werd aangepast, omvatte een duidelijk omschrijving van het begrip 'verlaten'.⁴⁵⁵ België bleef aldus de Franse wetgeving op de voet volgen. Opgemerkt moet worden dat de gemeenschappen op grond van artikel 5, 6° van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bevoegd werden voor alles wat betrekking had op de opsporing en de opvang van de verlaten kinderen.⁴⁵⁶ Alle aspecten van de jeugdbescherming die betrekking hadden op het burgerlijk recht, het strafrecht of het gerechtelijk recht bleven evenwel aan de nationale wetgever voorbehouden. De omschrijving van het begrip 'verlaten kind' bleef aldus een federale aangelegenheid.⁴⁵⁷

⁴⁵³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 3-4.

⁴⁵⁴ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 4-5.

⁴⁵⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 7.

⁴⁵⁶ BS 15 augustus 1980.

De bevoegdheidsverdeling komt in titel 5 van mijn masterproef nog uitgebreid aan bod. *Infra* 124.

⁴⁵⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 7; G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 19.

Op basis van de twee wetsvoorstellen heeft de regering in samenwerking met de Commissie voor de Justitie van de Senaat, uiteindelijk een wetsontwerp tot stand gebracht betreffende de adopteerbaarheid. De uiteindelijk aangenomen tekst, die naar vorm grondig verschilde van de voorstellen en het resultaat was van door de regering ingediende amendementen, kwam nog steeds tegemoet aan de bezorgdheid die aan de beide voorstellen ten grondslag lag.⁴⁵⁸ Volgens de regering diende men als volgt te werk te gaan: elk kind dat als verlaten werd beschouwd kon door de jeugdrechtbank adopteerbaar worden verklaard, hetzij op verzoek van de procureur des Konings die ambtshalve optrad, hetzij op verzoek van elke belanghebbende persoon (bijvoorbeeld een inrichting waaraan het kind was toevertrouwd, een pleeggezin, enzovoort). Het was wel zeer belangrijk dat de rechten van verdediging van de natuurlijke ouders van het kind, werden geëerbiedigd. Wanneer het kind eenmaal adopteerbaar was verklaard, moest zijn naam worden meegedeeld aan de kandidaat-adoptanten via de Dienst voor Jeugdbescherming en eventueel via erkende adoptie-instellingen. Opgemerkt moet worden dat in deze ganse procedure de behartiging van de belangen van het kind centraal bleef staan. Daartoe was het evenwel niet voldoende dat het verlaten kind adopteerbaar werd verklaard, maar moest er ook op worden toegezien dat de kandidaat-adoptanten bij machte waren om hun verplichtingen na te leven en aan het kind de stabiliteit en affectiviteit te geven waar het recht op had.⁴⁵⁹

Het wetsontwerp betreffende de adopteerbaarheid werd goedgekeurd door de Commissie voor de Justitie van de Senaat op 17 juli 1986⁴⁶⁰, en na verwerping van een amendement ingediend door de heer Pataer⁴⁶¹, ook door de Senaat op 24 juli 1986⁴⁶².

Het ontwerp werd dan overgemaakt aan de Bijzondere Commissie van de Kamer belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie. Nadat het ontwerp door deze Commissie werd goedgekeurd⁴⁶³,

⁴⁵⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 3.

⁴⁵⁹ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2, 8.

⁴⁶⁰ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2.

⁴⁶¹ Amendement van de heer Pataer, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr. 80-3.

⁴⁶² *Hand.* Senaat 1985-1986, 24 juli 1986.

⁴⁶³ Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1986-1987, nr. 583-2.

werd het ook aangenomen door de Kamer op 7 mei 1987.⁴⁶⁴ Op 20 mei 1987 werd de 'Wet betreffende de verlating van minderjarigen' afgekondigd.⁴⁶⁵

Opmerking

Ik wil nog opmerken dat de Belgische wetgever, ondanks de dringende noodzaak, meer dan 9 jaar over de hervorming van het afstammings- en adoptierecht heeft gedaan. De politieke problemen waarmee de Belgische Staat te maken heeft gekregen in deze periode hebben zeker bijgedragen tot deze lange hervormingsduur. Zo werden, na de indiening van het ontwerp bij de Senaat op 15 februari 1978, de werkzaamheden een eerste maal onderbroken door de ontbinding van de kamers voor de verkiezingen van 17 november 1978. Nadien werden de werkzaamheden die op 25 september 1979 opnieuw werden aangevat in de Commissie voor de Justitie van de Senaat, nog een tweede maal stilgelegd door de ontbinding van de Kamer voor de verkiezingen van 8 november 1981.⁴⁶⁶ Doch de belangrijkste reden voor de lange hervormingsduur was dat het hier niet ging om een kleine, eenvoudige hervorming, maar om een fundamentele en radicale hervorming van het afstammings- en adoptierecht, die ook nog eens gepaard ging met heel wat secundaire hervormingen met betrekking tot de akten van de burgerlijke stand, het huwelijk, de echtscheiding, het ouderlijk gezag, enzovoort. Uiteindelijk werden ongeveer 200 artikelen van het Burgerlijk Wetboek gewijzigd.⁴⁶⁷

4.3 Hoofdstuk 3: De wetten van 31 maart 1987, 27 april 1987 en 20 mei 1987

4.3.1 Afdeling 1: De wet van 31 maart 1987 betreffende de afstamming

De wet van 31 maart 1987 betreffende de afstamming had als belangrijkste doelstelling het onderscheid tussen de verschillende vormen van afstamming definitief uit te schakelen. Wat de vorm betrof schafte ze in hoofdzaak de oude juridische terminologie af. Er werd aldus niet langer gebruik gemaakt van de begrippen wettige, natuurlijke, overspelige of bloedschennige

⁴⁶⁴ *Hand.* Kamer 1986-1987, 7 mei 1987.

⁴⁶⁵ *BS* 27 mei 1987.

⁴⁶⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2, 4.

⁴⁶⁷ G. BAETEMAN, "Woord vooraf", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, V.

afstamming. Wat de inhoud betrof werden regelingen uitgewerkt die aan drie belangrijke vereisten beantwoordden: ten eerste werd de volledige gelijkheid van alle kinderen verzekerd zowel wat hun rechten als hun plichten betrof, ten tweede werd de vaststelling en de betwisting van iedere vorm van afstamming doorgevoerd, en ten derde werd in een evenwichtige bescherming voorzien voor het gezin dat door een huwelijk werd gesticht, ten opzichte van de rechten van de in overspel verwekte kinderen.⁴⁶⁸

De wet van 31 maart 1987 beoogde aldus een egalisering (discriminaties tussen kinderen op grond van hun geboorte werden grotendeels opgeheven), een liberalisering (beperkingen van de mogelijkheden tot vaststelling en betwisting van de afstamming werden opgeheven of versoepeld), en een modernisering (het afstammingsrecht werd aangepast aan de nieuwe ontstaansvormen van het menselijk leven) van het afstammingsrecht.⁴⁶⁹

Voor een uitgebreide studie van deze wet kan ondermeer een beroep worden gedaan op de verschillende onderdelen vervat in het werk van Baeteman *'Afstamming en adoptie. Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel'*.⁴⁷⁰ Voor een beperkter overzicht vormt het artikel *'Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?'* van Van Slycken in het Rechtskundig Weekblad van 14 november 1987 een goede bron.⁴⁷¹

4.3.2 Afdeling 2: De wet van 27 april 1987 betreffende de adoptie

De wet van 27 april 1987 betreffende de adoptie heeft zowel vormelijke als inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd aan het bestaande adoptierecht. Aangezien ik reeds, de naar mijn mening, opmerkelijkste wijzigingen heb aangegeven bij de totstandkoming van de wet betreffende de adoptie, beperk ik mij hier tot een korte herhaling. De belangrijkste vormelijke wijziging betrof de vervanging van het begrip 'wettiging door adoptie' door 'volle adoptie'. Op

⁴⁶⁸ G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 9-13.

⁴⁶⁹ G. VERSCHULDEN, *Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2004, 27.

⁴⁷⁰ Titel I 'Bijkomende wijzigingen in het B.W.' (G. Baeteman), titel II 'De afstamming langs moederszijde en vaderszijde' (J. Gerlo), titel III 'De gevolgen van de afstamming andere dan het erfrecht' (E. Guldix), titel IV 'Ouderlijk gezag, minderjarigheid, voogdij en ontvoogding' (G. Van Oosterwijck), titel V 'Wijziging met betrekking tot het erfrecht en de milddadigheden in de Wet tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming' (A. Vastersavendts), titel VII 'Wijzigingsbepalingen in andere wetteksten dan het B.W.' (E. Guldix), en titel VIII 'Overgangsbepalingen' (R. Van Craenenbroeck), in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 563 p.

⁴⁷¹ L. VAN SLYCKEN, 'Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?', *R.W. 1987-1988*, 345-352.

inhoudelijk vlak was vooral de verdere verlaging van de minimumleeftijd van de adoptant van 35 tot 25 jaar van belang.⁴⁷² Er werd een mogelijkheid ingevoerd voor de natuurlijke ouders die moesten toestemmen in de adoptie van hun kind, om een derde persoon te gelasten met de keuze van de adoptant(en) en hen tijdens de adoptieprocedure te vertegenwoordigen (onder toezicht van de jeugdrechtbank). Hierdoor werd een wettelijke erkenning en controle van de steeds vaker voorkomende particuliere adoptiediensten beoogd. Verder werden er wijzigingen aangebracht met betrekking tot de personen die moesten toestemmen of advies geven bij de adoptie.⁴⁷³ Ook een alleenstaande kon nu overgaan tot volle adoptie. Aangezien men de volwaardige afstamming had losgekoppeld van het huwelijk, kon men deze mogelijkheid immers niet langer alleen aan echtgenoten voorbehouden. Er werden belangrijke wijzigingen aangebracht aan de regeling van de adoptie in België van of door een vreemdeling. Dergelijke wijziging heb ik reeds hierboven uiteengezet en ga ik hier niet meer herhalen. Er werden nog heel wat andere bepalingen gewijzigd maar een volledige uiteenzetting hiervan zou mij veel te ver leiden, ik verwijs dan ook naar de hieronder vermelde werken. Ik wil wel nog opmerken dat de twee adoptievormen die reeds in de wet van 21 maart 1969 terug te vinden waren, zijn blijven bestaan. De uitdrukking 'wettiging door adoptie' werd vervangen door 'volle adoptie', doch de betekenis bleef hetzelfde en alle essentiële kenmerken bleven behouden. Ook de gewone adoptie behield haar zelfde betekenis.⁴⁷⁴

Voor een uitgebreid onderzoek van de gewijzigde adoptiewetgeving kan titel VI 'Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid' vervat in het werk van Baeteman '*Afstamming en adoptie. Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*' worden geraadpleegd.⁴⁷⁵ Voor een beperkter overzicht kan ook het artikel '*Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?*' van Van Slycken in het Rechtskundig Weekblad van 14 november 1987 worden aangehaald.⁴⁷⁶ In het werk van Senaeve '*Adoptie en verlatenverklaring van*

⁴⁷² Wanneer men het kind van de echtgenoot adopteerde, bleef de leeftijd van 21 jaar die door de wet van 10 februari 1958 was ingesteld, behouden.

⁴⁷³ In een bepaald geval volstond enkel de toestemming van de natuurlijke moeder van het kind voor de adoptie van het kind. Dergelijke versoepeling verminderde de onzekerheid voor de kandidaat-adoptanten wat de adoptie alleen maar ten goede kwam.

⁴⁷⁴ *Supra* 92-93.

⁴⁷⁵ H. CASMAN, "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 283-351.

⁴⁷⁶ L. VAN SLYCKEN, 'Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?', *R.W.* 1987-1988, 352-356.

minderjarigen' werd een analyse gemaakt door verschillende auteurs van een aantal specifieke problemen en toepassingsgevallen die uit de wet van 27 april 1987 voortvloeiden.⁴⁷⁷ Voor een kritische bespreking van de nieuwe regeling van internationaal privaatrecht kan dan weer het artikel van Erauw 'De nieuwe geplande regeling in België van de internationale adopties' worden geraadpleegd.⁴⁷⁸

4.3.3 Afdeling 3: De wet van 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen

De wet van 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen wou in hoofdzaak de adoptie van feitelijk verlaten kinderen vergemakkelijken. De wet voerde drie nieuwe artikelen (artikel 370bis, ter en quater) in in het Burgerlijk Wetboek met als doel de jeugdrechtbank bevoegd te maken om een kind, dat werd opgenomen door een persoon, een gezin of een opvanginstelling, en waarvoor de ouders gedurende het voorbije jaar duidelijk geen enkele belangstelling hadden laten blijken, verlaten te verklaren. De wet bepaalde ook wat er onder het begrip 'niet hebben omgezien naar' moest worden verstaan. Er moest sprake zijn van 'een door de ouders gewilde toestand waaruit bleek dat ze hadden nagelaten met het kind een affectieve relatie te onderhouden die noodzakelijk was voor zijn ontplooiing en waarbij ze op grove wijze waren tekort geschoten in de uitoefening van het ouderlijk gezag'. Wanneer het kind verlaten werd verklaard, werd door de jeugdrechtbank de ouderlijke macht over het verlaten kind overgedragen aan een voogd wiens opdracht erin bestond de adoptie van het kind zo snel en zo goed mogelijk te bewerkstelligen. De voogd kon de persoon zijn die het kind reeds had opgevangen en die het ook wou adopteren. De uiteindelijke adoptie van het verlaten kind kon dan tot stand komen zonder dat nog rekening moest worden gehouden met de ouders die hun kind hadden achtergelaten.⁴⁷⁹ Naast deze eigenlijke verlatenverklaring voorzag Titel VIIIbis ook nog in de opvang door een familielid van een kind waarnaar de ouders kennelijk niet hadden omgezien. De jeugdrechtbank kon het ouderlijk gezag over het verlaten kind overdragen aan een familielid van het kind, zonder voorafgaandelijk het kind verlaten te moeten verklaren. Het werd immers om psychologische redenen niet wenselijk geacht om in deze omstandigheden beroep te doen op het begrip

⁴⁷⁷ P. SENAËVE, *Adoptie - Verlatenverklaring van minderjarigen*, Leuven, Acco, 1989, 369 p.

⁴⁷⁸ J. ERAUW, 'De nieuwe geplande regeling in België van de internationale adopties – Een analyse', *R.W.* 1986-1987, 2065-2086.

⁴⁷⁹ Titel VIIIbis 'Verlating van een minderjarige', Boek I Burgerlijk Wetboek (Art. 370bis, ter en quater); G. MUNDELEER, "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 8 en 20-21.

‘verlatenheid’ vermits het kind feitelijk binnen zijn oorspronkelijke familiekring bleef.⁴⁸⁰ Benadrukt moet worden dat het hier wel degelijk om twee onderscheiden vormen ging, zeker wat hun gevolgen betrof. De verlatenverklaring was namelijk uitdrukkelijk gericht op een toekomstige adoptie van het kind, terwijl dit niet noodzakelijk het doel was wanneer een familielid van het kind voorstelde om voor de opvoeding en het onderhoud van het kind te zorgen.⁴⁸¹ In het Gerechtelijk Wetboek werd een nieuw artikel (artikel 1237bis) ingevoerd waarin zowel de procedure tot verlatenverklaring van een minderjarige, als tot vaststelling dat de ouders kennelijk niet naar een kind hebben omgezien, werd uitgewerkt. Hierbij werd veel aandacht besteed aan de eerbiediging van de rechten van de verdediging.⁴⁸² Opmerkelijk was dat het opschrift van de nieuwe Titel VIIIbis van het Burgerlijk Wetboek enkel van de verlatenverklaring melding maakte, doch het opschrift van het nieuwe Hoofdstuk IXbis van het Gerechtelijk Wetboek vermeldde zowel de eigenlijke verlatenverklaring als het toevertrouwen van een verlaten kind aan een familielid.

Voor een uitgebreid onderzoek van de wet van 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen kan een beroep worden gedaan op titel VI ‘Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid’ vervat in het werk van Baeteman *‘Afstamming en adoptie. Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel’*.⁴⁸³ Voor een beperkter overzicht kunnen twee artikelen uit het Rechtskundig Weekblad worden geraadpleegd: *‘Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?’* van Van Slycken van 14 november 1987⁴⁸⁴, en *‘Verlating van minderjarigen’* van Traest van 30 mei 1987⁴⁸⁵. In het werk van Senaeve *‘Adoptie en verlatenverklaring van minderjarigen’* werd een analyse gemaakt door verschillende auteurs van een aantal

⁴⁸⁰ Titel VIIIbis ‘Verlating van een minderjarige’, Boek I Burgerlijk Wetboek (Art. 370bis, ter en quater); G. MUNDELEER, “Inleiding”, in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 21.

⁴⁸¹ G. TRAEST, ‘Verlating van minderjarigen’, *R.W.* 1986-1987, 2609-2610.

⁴⁸² Hoofdstuk IXbis ‘Procedure tot verlatenverklaring van een minderjarige of tot vaststelling dat de ouders kennelijk niet naar hun kind hebben omgezien’, Deel IV, Boek IV Gerechtelijk Wetboek (Art. 1237bis); G. MUNDELEER, “Inleiding”, in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (1) 8 en 21.

⁴⁸³ H. CASMAN, “Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid”, in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 283-351.

⁴⁸⁴ L. VAN SLYCKEN, ‘Het nieuwe afstammings –en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?’, *R.W.* 1987-1988, 352-356.

⁴⁸⁵ G. TRAEST, ‘Verlating van minderjarigen’, *R.W.* 1986-1987, 2609-2628.

specifieke problemen en toepassingsgevallen die uit de wet van 27 april 1987 voortvloeiden.⁴⁸⁶

4.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987

De fundamentele hervorming van het afstammingsrecht en de grondige wijziging van de adoptiewetgeving, hebben zeer verregaande gevolgen gehad in de praktijk.

Door de hervorming van het afstammingsrecht had de regulariserende adoptie zo goed als iedere betekenis verloren. Het werd immers zinloos op deze instelling een beroep te doen om juridische banden te scheppen waar er reeds afstamming door bloedverwantschap vaststond. Deze afstamming door bloedverwantschap bleek hetzij van rechtswege uit de vermelding van de naam van de moeder in de geboorteakte, hetzij ingevolge erkenning of gerechtelijke vaststelling. Indien mogelijk ging men steeds de voorkeur geven aan een erkenning boven een adoptie.⁴⁸⁷ De redenen hiervoor lagen zowel in de aard als in de gevolgen van beide instellingen. Naar aard was de erkenning declaratief en de adoptie constitutief: de erkenning bevestigde een bestaande afstamming en de adoptie creëerde een nieuwe afstamming. Wat de gevolgen betrof had de afstammingsband die door de adoptie tot stand kwam een beperktere uitwerking bijvoorbeeld op het gebied van integratie van de geadopteerde in de adoptieve familie.⁴⁸⁸

De nieuwe adoptiewetgeving had weinig invloed op de omstandigheden waarin en op de wijze waarop endo-familiale adopties werden verwezenlijkt.⁴⁸⁹ De wijzigingen die werden aangebracht aan de wetgeving bemoeilijkten de endo-familiale adoptie niet. Doch moet opgemerkt worden dat de oude problemen met betrekking tot deze adoptievorm evenmin

⁴⁸⁶ P. SENAËVE (ed.), *Adoptie - Verlatenverklaring van minderjarigen*, Leuven, Acco, 1989, 369 p.

⁴⁸⁷ De verschillende gevallen waarin een eventuele keuze zich stelde werden duidelijk uiteengezet in H. CASMAN, "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (283) 290-293. Een dergelijke uiteenzetting die verband houdt met het nieuwe afstammingsrecht zou mij veel te ver leiden.

⁴⁸⁸ H. CASMAN, "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (283) 290.

⁴⁸⁹ H. CASMAN, "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (283) 294-296.

werden opgelost. In het bijzonder gold dit voor de generatieverspringende adoptie door grootouders. De moeilijkheden in verband met de zo vaak ingeroepen verstoring van de familiale orde werden met dezelfde aarzeling door de rechters benaderd.⁴⁹⁰ Hetzelfde gold voor het probleem van de toestemmingsweigering door de ouder die na de echtscheiding het hoederecht over zijn kind niet had bekomen, wanneer de nieuwe echtgenoot van de ouder die het hoederecht wel had verworven (dus na een tweede huwelijk) het kind wou adopteren.⁴⁹¹

Algemeen kan gesteld worden dat de wijzigingen die werden aangebracht aan het bestaande adoptierecht een versoepeling van de hetero-familiale adoptie beoogden. De doelstelling om van de adoptie een jeugdbeschermingsinstituut te maken had men niet kunnen verwezenlijken met de wet van 21 maart 1969 en daar wou de wetgever van 1987 verandering in brengen. Aangezien de regulariserende adoptie haar nut verloren had door de hervorming van het afstammingsrecht, ging de meeste aandacht nu naar de hetero-familiale adoptie. De wijzigingen die door de wet van 27 april 1987 onder meer werden aangebracht aan de leeftijd- en toestemmingsvereisten, beoogden dan ook alle het gebruik van deze adoptievorm te bevorderen.⁴⁹²

Door het invoeren van een nieuwe instelling, de verlatenverklaring van minderjarigen, werd een belangrijke leemte in de jeugdbeschermingswetgeving opgevuld. De sociale betekenis en draagwijdte van deze nieuwe rechtsfiguur konden moeilijk genegeerd worden. Vooral voor de kinderen die het slachtoffer waren van een ontzetting uit het ouderlijk gezag, en die als gevolg daarvan hun jeugd moesten doorbrengen in een tehuis, betekende de invoering van de verlatenverklaring een belangrijke maatregel. Ook zij konden nu door de jeugdrechter verlaten worden verklaard waardoor zij ook in aanmerking kwamen voor een adoptie (in tegenstelling tot vroeger) en alsnog een normale jeugd konden genieten. De wet van 20 mei 1987 betekende aldus een belangrijke vooruitgang tot verbetering van het lot van de Belgische verwaarloosde en verlaten kinderen.

Op het gebied van het internationaal privaatrecht was de wet van 27 april 1987 baanbrekend geweest, aangezien de Belgische wetgeving van toepassing werd gemaakt (onder bepaalde voorwaarden) op adopties waarbij vreemdelingen betrokken waren. Zelfs indien de nationale

⁴⁹⁰ 'Rechtspraakoverzicht', *R.C.J.B.* 1978, 401-402, nr. 164.

⁴⁹¹ 'Rechtspraakoverzicht', *R.C.J.B.* 1978, 403-404, nr. 167.

⁴⁹² H. CASMAN, "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, (283) 296-298

wetgeving van de vreemde staat de adoptie niet kende, kon er tot adoptie worden overgegaan. Deze versoepeling van de regelgeving met betrekking tot de internationale adoptie vormde een groot contrast met de vroegere regeling onder de wet van 21 maart 1969. Terwijl de wetgever van 1969 de internationale adopties nog sterk afremde, wou de wetgever van 1987 deze adoptie zeker stimuleren.

Jammer genoeg heb ik van deze periode geen statistische cijfers kunnen terugvinden om aan te tonen hoe de praktijk op de nieuwe adoptiewetgeving reageerde, aangezien er gewoonweg geen gegevens bestaan.⁴⁹³ Ik vind het zelf zeer moeilijk om in te schatten of het globale adoptiecijfer na de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987 nog verder is toegenomen, afgenomen of gestabiliseerd is. Aangezien in de voorgaande periode zo'n 80% van het totale aantal adopties regulariserend was, lijkt het mij eerder onwaarschijnlijk dat de versoepeling van de adoptiewetgeving ineens zou hebben geleid tot een dergelijke toename van het aantal hetero-familiale adopties. Doch anderzijds werden er wel heel wat wijzigingen aangebracht die de adoptie van feitelijk verlaten en verwaarloosde kinderen opmerkelijk versoepelden, en ook de nieuwe regeling voor de internationale adopties betekende een grote stimulans voor het verdere gebruik van de adoptie.

Uit latere cijfers van Kind en Gezin is gebleken dat in 1998 288 kinderen werden geadopteerd in Vlaanderen (40 Belgische en 188 buitenlandse); in 1999 214 kinderen (30 Belgische en 184 buitenlandse); in 2000 245 kinderen (35 Belgische en 210 buitenlandse); in 2001 202 kinderen (29 Belgische en 173 buitenlandse); in 2002 219 kinderen (32 Belgische en 187 buitenlandse); en in 2003 186 kinderen (21 Belgische en 165 buitenlandse). Voor Vlaanderen was gemiddeld zo'n 85 % van het totale aantal adopties interlandelijk. In 2003 ging het zelfs om 89 %.⁴⁹⁴ Een globaal beeld voor België kan jammer genoeg niet geschetst worden. Doch op basis van een vergelijking van deze cijfers voor Vlaanderen en van de cijfers voor België na de wet van 21 maart 1969, kan volgens mij toch geconcludeerd worden dat het aantal adopties in België is afgenomen na de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987.

⁴⁹³ Professor G. Verschelden kan dit bevestigen aangezien hij zelf op zoek is gegaan naar deze cijfers zonder enig resultaat.

⁴⁹⁴ [www.kindengezin.be/Algemeen/Over Kind En Gezin/Jaarverslagen/default.jsp](http://www.kindengezin.be/Algemeen/Over%20Kind%20En%20Gezin/Jaarverslagen/default.jsp)

5 Titel 5: De wet van 24 april 2003

Ongeveer 16 jaar nadat de adoptiewetgeving door de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987 grondig werd gewijzigd, werd er opnieuw een zeer belangrijke hervorming van het Belgische adoptierecht doorgevoerd. De wet van 24 april 2003 betekende een belangrijke stap in de toch wel zeer interessante evolutie van het adoptie-instituut. De nadruk moet hier vooral gelegd worden op de aanpassingen die werden doorgevoerd op het vlak van de internationale adoptie.⁴⁹⁵ Sinds de wet van 22 maart 1940 heb ik reeds de specifieke evolutie aangestipt die de grensoverschrijdende adoptie heeft doorgemaakt. De wet van 24 april 2003, die als voornaamste doelstelling had het Belgische adoptierecht aan te passen zodat het Verdrag van Den Haag van 23 mei 1993 kon worden uitgevoerd in België, vormde in deze evolutie een absoluut hoogtepunt.⁴⁹⁶ Ik heb dit verdrag, dat de belangrijkste aanleiding vormde om opnieuw tot een herziening van het adoptierecht over te gaan, dan ook uitgebreid in mijn bespreking opgenomen. Verder heb ik mij wederom gehouden aan mijn vaste onderzoeksstructuur en heb ik achtereenvolgens de totstandkoming van de wet, en de wet zelf besproken, om dan te eindigen met een kritische analyse van de wet en haar effect op de praktijk. Ik moet wel opmerken dat ik het onderzoek van de totstandkoming van de wet en van de wet zelf heel beperkt heb gehouden. Gezien de immense omvang van de parlementaire werken was het niet haalbaar deze nog uitgebreid in mijn onderzoek op te nemen. Ik heb wel telkens verwezen naar de te raadplegen documenten.

5.1 Hoofdstuk 1: De aanleiding

5.1.1 Afdeling 1: Het interlandelijke adoptierecht

5.1.1.1 Een toenemende interesse voor de internationale adoptie

Vanaf de jaren 60 is geleidelijk aan de interesse voor internationale adopties in de westerse landen toegenomen. Door de daling van het geboortecijfer en een toenemende publieke belangstelling voor de adoptie-instelling, ging de vraag naar adoptabele kinderen in deze landen in sterke mate het aanbod overtreffen. Kandidaat-adoptanten gingen aldus hun toevlucht zoeken tot andere markten, voornamelijk deze uit derdewereldlanden waar er een groot geboorteoverschot was.⁴⁹⁷ In de jaren 90 werden naar schatting zo'n 20 000 kinderen

⁴⁹⁵ BS 16 mei 2003.

⁴⁹⁶ Wetsontwerp tot hervorming van de adoptie en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 2000-2001, nr.50-1366/001.

⁴⁹⁷ *Supra* 97.

per jaar vanuit ontwikkelingslanden in Azië, Latijns-Amerika, Afrika en Oost-Europa geadopteerd door personen uit de geïndustrialiseerde landen van West-Europa, Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland.⁴⁹⁸ De adoptie ontwikkelde zich geleidelijk tot een verschijnsel met een wereldwijde dimensie. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat hoe groter de afstand werd tussen het kind en de kandidaat-adoptant(en) en hoe verder hun culturen uiteen lagen, hoe belangrijker de rol van de adoptiebemiddelaars werd. In de loop der jaren hebben zich hierbij soms ernstige incidenten voorgedaan in de vorm van kinderhandel en andere vormen van misbruik. Een regelgeving die dit alles in goede banen zou leiden en onder controle zou brengen, werd aldus met de dag noodzakelijker bevonden zowel door de 'landen van oorsprong' als door de 'landen van bestemming'. Tot hier toe hadden de verschillende landen in hun nationale wetgeving zelf een regeling van internationaal privaatrecht opgenomen en deze naarmate de toenemende belangstelling voor de internationale adoptie versoepeld. Dit was ook voor België het geval geweest zoals ik reeds in de vorige titels heb aangetoond. Doch bleek het niet voldoende om dit ingewikkeld vraagstuk van internationaal privaatrecht op te lossen door middel van eenzijdige maatregelen door ieder land genomen. Verder ontbrak ook in de meeste 'landen van oorsprong' een gestructureerde controle om misbruiken te vermijden, waardoor de situatie soms erg uit de hand liep. Een internationale samenwerking met betrekking tot deze belangrijke materie, kon aldus niet langer uitblijven. In deze regeling zou de samenwerking tussen de instanties van de 'staat van herkomst' van het kind en de 'staat van opvang' centraal moeten staan.⁴⁹⁹

5.1.1.2 De eerste initiatieven tot een internationale samenwerking

Reeds in het midden van de jaren 60 werden een aantal initiatieven genomen tot internationale samenwerking op het vlak van de grensoverschrijdende adoptie. Het Verdrag van Den Haag van 15 november 1965 en het Verdrag van de Raad van Europa van 24 april 1967, die ik reeds in titel 4 besproken heb, vormden hiervan een mooi voorbeeld. Vooral het eerste verdrag betekende een belangrijk stap voor een betere samenwerking tussen de landen met betrekking tot de internationale adoptie. Doch is dit verdrag (dat enkel van kracht was in het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk en Zwitserland) nooit een succes geworden. De belangrijkste reden daarvoor was dat de adoptie aan het eind van de jaren 60, begin jaren 70 geen Europese maar een wereldwijde aangelegenheid werd. De nieuwe 'landen van oorsprong' hadden niet aan de onderhandelingen in Den Haag deelgenomen en voelden

⁴⁹⁸ S. KANE, 'The movement of children for international adoption: an epidemiologic perspective', *The Social Science Journal* 1993, 323-339.

⁴⁹⁹ D. VAN ITERSON, 'Het Haagse Adoptieverdrag van 1993', *Ars Aequi* 1999, 109.

zich daardoor helemaal niet betrokken bij de uiteindelijke regeling die werd opgenomen in het verdrag.⁵⁰⁰

In het begin van de jaren 80 werd door de Amerikaanse staten ook een initiatief genomen om de internationale adoptie te reguleren. Dit initiatief resulteerde in het Inter-Amerikaans Verdrag over de wetsconflicten betreffende de adoptie van minderjarigen ondertekend op 24 mei 1984 in La Paz. Doch dit verdrag werd dezelfde gebreken verweten als het Verdrag van Den Haag van 15 november 1965, namelijk dat het een te regionaal initiatief was, waardoor hier evenmin van een succes kon worden gesproken.⁵⁰¹

Gezien de kritiek op de bovenstaande initiatieven moest er een nieuwe oplossing komen die het probleem op wereldniveau zou aanpakken. De Verenigde Naties werd hiervoor als een ideaal forum beschouwd. De Algemene Vergadering had reeds in 1972 een Resolutie aangenomen die opriep tot een conferentie om tot een internationaal verdrag over adoptierecht te komen. Doch bleef dit voorstel zonder resultaat. Een belangrijke reden daarvoor was de houding van de islamitische staten die de adoptie volledig afwezen als onverenigbaar met de Koran. Het oorspronkelijke idee van een bindend verdrag moest men dus laten varen. Na moeizame onderhandelingen is men op 3 december 1986 wel gekomen tot de Verklaring over de Sociale en Juridische Beginselen met betrekking tot Adoptie en Pleegzorg voor Kinderen, Nationaal en Internationaal.⁵⁰² Opgemerkt moet worden dat deze niet-bindende verklaring als basis heeft gediend voor de artikelen 20 en 21 van het Verdrag voor de Rechten van het Kind aangenomen door de Verenigde Naties op 20 november 1989.⁵⁰³ Dit verdrag bevatte op zijn beurt dan weer een aantal belangrijke beginselen die richting hebben gegeven aan het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie.⁵⁰⁴⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 78.

⁵⁰¹ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 79.

⁵⁰² Resolutie A/RES/41/85 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (3 december 1986), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/495/93/IMG/NR049593.pdf?OpenElement>

⁵⁰³ Art. 20 en 21 verdrag inzake de rechten van het kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992.

⁵⁰⁴ Verdrag van Den Haag inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie van 29 mei 1993, *BS* 6 juni 2005.

⁵⁰⁵ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P.

5.1.1.3 De totstandkoming van het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993

Nadat het duidelijk was geworden dat de Verenigde Naties niet tot een verdragsregeling voor de adoptie zouden komen moest een nieuwe oplossing worden gezocht. De Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht werd hierbij aangehaald. Deze Conferentie had namelijk al belangrijke successen geboekt met verdragen die gericht waren op het bevorderen van de samenwerking tussen rechters en administratieve autoriteiten in verschillende landen, zonder daarbij in grote mate in te grijpen in het bestaande rechtssysteem van deze landen. Een mooi voorbeeld hiervan vormde het Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 25 oktober 1980.⁵⁰⁶ Als gevolg van het grote succes van dit verdrag ontstond de gedachte dat dit model van samenwerking als voorbeeld zou kunnen dienen voor het verschijnsel van de grensoverschrijdende adoptie. In 1987 werd de internationale adoptie voorgesteld als thema voor de Zestiende Zitting van de Haagse Conferentie. Opgemerkt moet worden dat de toenmalige leden van de Conferentie vooral economisch ontwikkelde landen waren, 'landen van bestemming' vanwaar de kandidaat-adoptanten afkomstig waren. Aangezien de Haagse Conferentie niet dezelfde fouten wou maken als vroeger, werd besloten om ook niet-lidstaten waaruit veel kinderen voor adoptie afkomstig waren, uit te nodigen om met de volle rechten van een lidstaat aan de onderhandelingen deel te nemen.⁵⁰⁷ Heel veel landen hebben aan deze uitnodiging gevolg gegeven, wat toch wel kon wijzen op een algemene eensgezindheid om een internationale samenwerking aangaande de grensoverschrijdende adoptie tot stand te brengen. Hierbij moet wel de belangrijke rol van het VN Verdrag voor de Rechten van het Kind worden aangestipt.⁵⁰⁸ In artikel 21 werd namelijk voor de eerste keer op wereldniveau uitgesproken dat de interlandelijke adoptie een legitiem alternatief van kinderopvang was (evenwel onderworpen aan voorwaarden en beperkingen die nader moesten uitgewerkt worden). Verder werd in artikel 21 ook het belangrijke subsidiariteitsbeginsel opgenomen. Daaruit vloeide voort dat de interlandelijke adoptie slechts als laatste reddingsmiddel kon worden beschouwd. Aldus moest de voorkeur worden gegeven aan het behoud van het kind in zijn oorspronkelijke familie, en indien deze oplossing niet kon worden toegepast moest alles in

SENAEVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 80.

⁵⁰⁶ Verdrag van Den Haag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen van 25 oktober 1980, *BS* 24 april 1999.

⁵⁰⁷ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENAEVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 82-83.

⁵⁰⁸ *Supra* 124.

het werk worden gesteld om voor het kind in zijn eigen land een duurzame en passende oplossing te vinden. Enkel wanneer geen van beide oplossingen mogelijk bleek, kon een interlandelijke adoptie worden overwogen teneinde het kind een duurzaam en passend gezinsverband te bezorgen in het buitenland.⁵⁰⁹

De onderhandelingen die werden gevoerd volgden het normale patroon dat in Den Haag gebruikelijk was (met aanpassingen vanwege het grote aantal deelnemende landen en waarnemende organisaties).⁵¹⁰ Er was eerst een wetenschappelijke voorbereiding die resulteerde in een rapport van de Eerste Secretaris J.H.A. Van Loon, daarna een discussiefase tijdens de eerste voorbereidende Speciale-Commissievergadering van twee weken in 1991, een onderhandelingsfase in 1991 en 1992 die resulteerde in een ontwerptekst, en een uiteindelijke Diplomatieke Conferentie van drie weken in mei 1993. Aan deze laatste conferentie hebben 66 landen deelgenomen: 36 lidstaten en 30 niet-lidstaten (waarvan 13 landen uit Azië, 6 uit Afrika, 15 uit Latijns-Amerika en 9 uit Oost-Europa.⁵¹¹).⁵¹²

Vanaf het begin van de onderhandelingen was het duidelijk dat deze alleen een kans van slagen zouden hebben als men zich zou richten op het tot stand brengen van materiële normen en procedures en van een organisatorisch raamwerk, in plaats van het uitwerken van precieze regels van internationaal privaatrecht. Dit was geen gemakkelijke opdracht aangezien het rechtsvergelijkend onderzoek reeds had aangetoond dat er grote verschillen bestonden op het vlak van bevoegdheid, toepasselijk recht en erkenning.⁵¹³ Het leek aldus ondenkbaar en zelfs onrealistisch om tot een uniforme oplossing te komen. Doch omwille van een opmerkelijke wil tot samenwerking die bij alle partijen van bij het begin duidelijk aanwezig was, is men er uiteindelijk in geslaagd om op 29 mei 1993 het Verdrag van Den

⁵⁰⁹ D. VAN ITERSON, 'Het Haagse Adoptieverdrag van 1993', *Ars Aequi* 1999, 110; Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer*, 2000-2001, nr. 50-1366/001, 4-5.

⁵¹⁰ Voor een mooi overzicht van de totstandkoming van het Verdrag zie G. Parra-Aranguren, 'Explanatory report on the convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption', 31 december 1993, <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>

⁵¹¹ Een speciaal fonds opgericht op initiatief van het Secretariaat en gefinancierd door de lidstaten, maakte het voor de niet-lidstaten ook effectief mogelijk om naar Den Haag te komen.

⁵¹² D. VAN ITERSON, 'Het Haagse Adoptieverdrag van 1993', *Ars Aequi* 1999, 108.

⁵¹³ Zo waren bijvoorbeeld verschillende 'landen van oorsprong' van oordeel dat de adoptie in het land van oorsprong moest plaatsvinden (de meeste Latijns-Amerikaanse landen), terwijl andere 'landen van oorsprong' dan weer aanvaardden dat, nadat zij hun administratieve toestemming voor de adoptie hadden gegeven, deze zou plaatsvinden in het land van bestemming (de meeste Aziatische landen).

Haag inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie tot stand te brengen.⁵¹⁴

Na mijn bovenstaande (beperkte) uiteenzetting ga ik niet verder de talrijke onderzoeken en onderhandelingen die uiteindelijk hebben geleid tot de totstandkoming van het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993 bespreken aangezien dit mij veel te ver zou leiden. Voor een overzicht ter zake verwijs ik naar de verslaggeving van Professor M. Verwilghen, de Belgische gedelegeerde wiens bijdrage tot de goede afloop van dit project, zeker moet vermeld worden.⁵¹⁵ Ook het toelichtend rapport bij het Verdrag van de Venezolaanse hoogleraar Parra-Aranguren vormt een belangrijke bron aan informatie.⁵¹⁶ Een bijdrage van de Eerste Secretaris (en later zelfs Secretaris-Generaal) van de Haagse Conventie J.H.A. Van Loon met betrekking tot de krachtlijnen en de achtergronden van het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 vinden we terug in het werk van Senaeve *'Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring'*.⁵¹⁷

5.1.1.4 De inhoud van het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993

Het verdrag was samengesteld uit 7 hoofdstukken die onderling nauw met elkaar verbonden waren. Voor een korte bespreking van deze hoofdstukken, die mij zeer interessant leek aangezien dit verdrag niet alleen het Belgische adoptierecht veranderde maar invloed had over heel de wereld, heb ik een samenvatting gemaakt van de tekst van het verdrag en van verschillende werken die erop betrekking hadden om zo een beeld te schetsen van het internationale adoptierecht op wereldvlak.⁵¹⁸

⁵¹⁴ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENA EVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 84-85.

⁵¹⁵ M. VERWILGHEN, 'Vers une coopération internationale en matière d'adoption', *J.dr.jeun.* 1993, 3-7.

⁵¹⁶ G. Parra-Aranguren, 'Explanatory report on the convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption', 31 december 1993, <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>

⁵¹⁷ J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENA EVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, 73-97.

⁵¹⁸ Tekst verdrag zie BS 6 juni 2005. De toelichtingen bij het verdrag zie J.H.A. VAN LOON, "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENA EVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 88-94; D. VAN ITERSON, 'Het Haagse Adoptieverdrag van 1993', *Ars Aequi* 1999, 110-115; G. Parra-Aranguren, 'Explanatory report on the

In hoofdstuk I werd het toepassingsgebied afgebakend en werden er een aantal belangrijke definities gegeven. Het verdrag was van toepassing op de interlandelijke adopties: de adopties waarbij een kind dat zijn gewone verblijfplaats had in een verdragsstaat, voor adoptie werd opgenomen in een gezin dat zijn gewone verblijfplaats had in een andere verdragsstaat. Onder adoptie werd verstaan een beslissing waarbij familierechtelijke betrekkingen ontstaan tussen de adoptanten en het kind. De adoptie moest evenwel niet tot gevolg hebben dat de familierechtelijke betrekkingen met de oorspronkelijke ouders van het kind geheel werden verbroken. Het verdrag had aldus betrekking zowel op de 'zwakke' als op de 'sterke' adopties.⁵¹⁹ In artikel 2 werd er gesproken over de adoptie 'door echtgenoten of door een persoon'. Men heeft over deze kwestie zeer lang onderhandeld en uiteindelijk besloten dat de adoptievorm waarbij twee ongehuwde personen een kind kunnen adopteren, niet onder het verdrag kon vallen. Ik wil hierbij ook nog opmerken dat het verdrag niet voorzorg in een regeling van conflictenrecht. Het zou immers onhaalbaar zijn geweest om in een groep van 66 landen met allemaal verschillende rechtstradities hierover een overeenstemming te bereiken. Er moest aldus voorafgaand aan de toepassing van het verdrag in de twee betrokken staten worden nagegaan of de voorgenomen adoptie voldeed aan de criteria van het nationale recht van elk van deze staten. Artikel 3 bepaalde verder dat het geadopteerde kind maximum 18 jaar mocht zijn om onder het verdrag te vallen. Over de leeftijd van de adoptant(en) werd niets vermeld.

In hoofdstuk II werden een aantal basisvereisten gesteld die voor de interlandelijke adoptie steeds in acht moesten worden genomen. Uit dit hoofdstuk bleek ook hoe de verantwoordelijkheden tussen de 'staat van herkomst' en de 'staat van opvang' werden verdeeld. Opgemerkt moet worden dat deze staten daarbij wel sowieso hun eigen recht gingen toepassen. Door artikel 4 werd bepaald dat de 'staat van herkomst' moest beoordelen of de interlandelijke adoptie de beste oplossing was voor het kind en of de daartoe vereiste toestemmingen werden verkregen. De voorwaarden die artikel 4 stelde stemden aldus overeen met het subsidiariteitsprincipe uit artikel 21 van het VN Verdrag voor de Rechten van het Kind, dat ik reeds hierboven heb aangehaald. Het subsidiariteitsprincipe moest wel gelezen worden in het licht van de preambule van het Haagse Verdrag: de interlandelijke adoptie moest niet gezien worden als het ultieme alternatief voor een verlaten kind, maar

convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption', 31 december 1993, <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>

⁵¹⁹ Tijdens de onderhandelingen heeft men er wel op aangedrongen om het verdrag te beperken tot de sterke adopties aangezien dit in overeenstemming zou geweest zijn met de ontwikkeling in Latijns-Amerika waar heel wat landen hun zwakke adoptie hadden ingeruild voor de sterke variant. Doch onder invloed van de Verenigde Staten en West-Europa, waarbij contacten met het oorspronkelijke gezin wel mogelijk bleven, heeft men het verdrag van toepassing gemaakt op de beide vormen.

genoot wel de voorkeur boven een verblijf in een opvangtehuis. Het waren niet zozeer de miljoenen straatkinderen in de derdewereldlanden die voor een internationale adoptie in aanmerking kwamen, maar wel de vele kinderen in opvangtehuizen. Het verdrag legde hierdoor sterk de nadruk op het belang dat het kind erbij heeft om in een gezin op te groeien. De 'staat van herkomst' moest aldus beschikken over de nodige voorzieningen om na te gaan of er voor het betrokken kind in eigen land een opvang kon worden gevonden liefst nog in het eigen milieu van dat kind. Artikel 5 bepaalde dan weer dat de 'staat van opvang' moest beoordelen of de adoptanten in aanmerking kwamen voor een interlandelijke adoptie en daartoe geschikt waren. De 'staat van opvang' moest ook alles regelen wat met de opname van het kind in het gezin van de adoptanten en wat met zijn toelating tot het grondgebied van de 'staat van opvang' te maken had. De twee bovenstaande artikelen moesten wel in verband met artikel 17 worden gebracht. Artikel 17 bepaalde dat een beslissing om een kind aan de adoptieouder(s) toe te vertrouwen alleen kon worden genomen wanneer de twee betrokken staten afzonderlijk en gezamenlijk het groen licht voor de adoptie hadden gegeven. Artikel 17 vormde aldus het kritieke stadium voor de totstandkoming van de adoptie, wanneer beide staten hadden ingestemd met de adoptie was immers het 'point of no return' bereikt en kon het kind worden overgebracht naar de 'staat van opvang'.⁵²⁰

Hoofdstuk III definieerde het kader voor de internationale samenwerking tussen de verschillende verdragspartijen. Artikel 6 voorzag (net zoals in het Haagse Kinderontvoeringsverdrag) in de oprichting van een Centrale Autoriteit in elke verdragssluitende staat, doch bepaalde dat federale staten meer dan één Centrale Autoriteit konden aanwijzen.⁵²¹ De Centrale Autoriteit had een internationale functie (gericht op samenwerking met de Centrale Autoriteiten van andere verdragspartijen) en een interne functie (gericht op het bevorderen van samenwerking tussen de nationale instanties en het toezicht daarop). Dergelijke nationale instanties waren onvermijdelijk aangezien particuliere

⁵²⁰ In geval van mislukking van de adoptie, werd voor het kind eerst een oplossing gezocht in de 'staat van opvang'. Pas in laatste instantie werd het kind teruggebracht naar de 'staat van herkomst'.

⁵²¹ Een federale staat die van deze mogelijkheid gebruik wou maken moest duidelijk de territoriale en personele reikwijdte van de verschillende Centrale Autoriteiten van de deelstaten aanduiden, en moest ook een nationale Centrale Autoriteit aanduiden. Deze laatste zou als een soort 'brievenbus' werken: de buitenlandse autoriteiten konden mededelingen doen aan deze Autoriteit, die ze dan overmaakte aan de bevoegde Autoriteit van de betrokken deelstaat. Rechtstreeks contact met de Autoriteit van de deelstaat bleef ook mogelijk, maar men wou de buitenlandse autoriteiten niet belasten met de soms ingewikkelde structuur van sommige federale staten. Dergelijke 'federale clause' was natuurlijk heel belangrijk in de Belgische context. Zie J. ERAUW, "Het verdragsrecht in het federale België getoetst aan het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (97) 116-118.

organisaties een vooraanstaande rol speelden bij de internationale adoptieprocedure. Artikel 11 van het verdrag formuleerde wel de minimumvereisten waaraan zo'n 'vergunninghoudende instelling' moest voldoen. Het verdrag onderscheidde ook de taken die werden voorbehouden aan de Centrale Autoriteit en deze die werden voorbehouden aan de vergunninghoudende instellingen. Opmerkelijk was ook dat een vergunninghouder zowel van zijn eigen staat als van de staat waar hij activiteiten uitoefende een machtiging moest verkrijgen. Het verdrag voorzag aldus in een verregaande vorm van controle om de vroegere misbruiken te vermijden.

Hoofdstuk IV beschreef de procedure voor de totstandkoming van een interlandelijke adoptie onder het verdrag. In dit hoofdstuk werd steeds verwezen naar de Centrale Autoriteit, doch overeenkomstig artikel 22 kon de staat in de nationale wet vastleggen om de uitvoering van deze taken over te dragen aan andere overheidslichamen of vergunninghoudende instellingen, of aan andere personen of instellingen die aan bepaalde eisen moesten voldoen.⁵²² Uit de voorgeschreven (streng) procedure bleek nogmaals hoe sterk het verdrag erop gericht was misbruiken te vermijden.

Hoofdstuk V regelde de erkenning en de rechtsgevolgen van een adoptie die onder het verdrag tot stand was gekomen. Zoals ik eerder heb aangetoond vormde artikel 17 het 'point of no return' voor de betrokken staten. Als gevolg daarvan vormde de gerechtelijke beslissing waarbij de adoptie werd uitgesproken niet meer dan een formalisering van hetgeen ervoor reeds door de beide staten werd beslist. Doch vormde het feit of de adoptiebeslissing in de 'staat van oorsprong', dan wel in de 'staat van bestemming' zou worden uitgesproken, een belangrijk punt van discussie tijdens de onderhandelingen.⁵²³ Het verdrag heeft over dit meningsverschil uiteindelijk geen concrete beslissing genomen en liet het aan de betrokken staten zelf over om hierover een overeenkomst te bereiken. De problematiek inzake de plaats waar de adoptie moest worden uitgesproken, hield wel verband met de vraag naar de erkenning van de uitspraak. Artikel 23 voorzag in een erkenning van de adoptie van rechtswege in alle verdragsstaten. Ook hier werd weer bewust een bescherming ingevoerd om frauduleuze adopties te vermijden. Artikel 23 verplichtte de staat waar de adoptie werd uitgesproken (ongeacht of dit de staat van herkomst of van opvang was) een verklaring af te leggen waaruit kon blijken dat de door het verdrag voorziene procedure werd doorlopen. Verder werd in artikel 24 een openbare orde clause opgenomen: de erkenning van de adoptie kon worden geweigerd wanneer de adoptie kennelijk in strijd was met de openbare orde van de erkennende staat, rekening houdend

⁵²² De bepaling dat ook aan andere personen (die aan bepaalde eisen voldoen) taken konden worden overgedragen, is er hoofdzakelijk gekomen onder druk van de Verenigde Staten (een van de grootste 'landen van opvang') aangezien daar de adoptiebemiddeling in hoofdzaak wordt verricht door advocaten.

⁵²³ *Supra* 126.

met de belangen van het kind. Een interessante bepaling was artikel 26, die stelde dat het 'land van bestemming' een adoptie die in het 'land van oorsprong' werd aanzien als een sterke adoptie, niet als een zwakke adoptie mocht gaan beschouwen omdat de adoptie niet alle rechtsgevolgen had van een sterke adoptie overeenkomstig het nationale recht van het land. Het 'land van bestemming' die de sterke adoptie tot stand gekomen in het 'land van oorsprong' erkende, moest aan de adoptie aldus gelijkwaardige rechtsgevolgen toekennen als deze die werden toegekend aan een sterke adoptie overeenkomstig het interne recht van het land. Artikel 26 vormde in feite dus een non-discriminatiebepaling.

Hoofdstuk VI bevatte nog een aantal algemene bepalingen. Interessant hierbij was artikel 30 dat de betrokken staten verplichtte om gegevens over het kind en zijn afkomst te bewaren. Verder regelde artikel 30 ook de toegang tot deze gegevens. Vele adoptiekinderen werden namelijk vanaf een bepaalde leeftijd nieuwsgierig en wilden opzoek gaan naar hun afkomst. Artikel 7 en 8 van het VN Verdrag voor de Rechten van het Kind benadrukten ook het recht van kinderen om hun ouders te kennen en hun identiteit te bewaren. Het bewaren van dergelijke gegevens kon natuurlijk ook om andere redenen, bijvoorbeeld medische, van belang zijn. Het Haagse Verdrag heeft hier aldus rekening mee gehouden.

Tot slot omvatte Hoofdstuk VII verschillende slotbepalingen, waarop ik hier niet verder ga ingaan.

Algemeen kan geconcludeerd worden dat het Haagse adoptieverdrag van 29 mei 1993 drie doelstellingen wou verwezenlijken:⁵²⁴

1. waarborgen dat bij de interlandelijke adoptie het hoger belang van het kind werd gediend en dat de fundamentele rechten die hem volgens het internationale recht toekwamen, werden geëerbiedigd;
2. een samenwerkingsverband tussen de verdragssluitende staten invoeren teneinde te verzekeren dat de waarborgen van het verdrag in acht werden genomen om zo de ontvoering, verkoop van of handel in kinderen te voorkomen;
3. de erkenning waarborgen van adopties die overeenkomstig het verdrag in de verdragssluitende staten tot stand zijn gekomen.

5.1.1.5 Een moeizame omzetting van het Haagse verdrag door België

Het Haagse verdrag is op 1 mei 1995 in werking getreden ingevolge de bekrachtiging ervan door drie staten (Mexico, Roemenië en Sri Lanka). Nadien hebben steeds meer staten zich

⁵²⁴ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer, 2000-2001, nr. 50-1366/001, 5.

bij het verdrag aangesloten.⁵²⁵ In 1998 waren 14 lidstaten en 14 niet-lidstaten partij bij het verdrag. Deze score na 5 jaar was bijzonder hoog in vergelijking met die van vroegere verdragen, zelfs in vergelijking met het zeer succesvolle Haagse Kinderontvoeringsverdrag van 25 oktober 1980. Hierbij moet de interessante verdeling van verdragspartijen tussen 'landen van oorsprong' en 'landen van bestemming' worden opgemerkt: de verhouding was 18 op 10. Hieruit kon aldus besloten worden dat in de periode na de totstandkoming van het verdrag de uitvoering ervan een grotere prioriteit vormde voor de 'landen van oorsprong' dan voor de 'landen van bestemming'. Een belangrijke verklaring voor de relatieve achterstand in de 'landen van bestemming' lag ongetwijfeld in de noodzaak van deze landen om hun bestaande regelgeving en hun organisatorische structuur aan te passen, om het verdrag te kunnen uitvoeren.⁵²⁶ Dit laatste gold ook voor België, onze huidige adoptiewetgeving maakte de toepassing van het verdrag allesbehalve mogelijk. Een grondige herziening van (het nog niet zo lang geleden gewijzigde) adoptierecht drong zich opnieuw op.

België behoorde tot de laatste groep van landen om partij te worden van het verdrag en dreigde feitelijk als gastland voor adopties te worden uitgesloten. Het was immers logisch dat de landen die reeds partij waren bij het verdrag liever met elkaar wilden samen werken dan met de landen die nog geen partij waren bij het verdrag. Het was zeer opmerkelijk dat de Belgische Staat zo lang heeft gewacht om het verdrag uit te voeren aangezien zo'n 85% van de adopties in België interlandelijke adopties waren.⁵²⁷ De belangrijkste reden voor deze late omzetting van het verdrag hield verband met de 'nieuwe' Belgische staatsstructuur.⁵²⁸ Het Haagse Verdrag doorkruiste namelijk de bevoegdheidsverdeling die binnen België door de Bijzondere Wet tot Hervorming der Instellingen van 8 augustus 1980 was ontstaan.⁵²⁹ Het verdrag bevatte talrijke elementen inzake jeugdbescherming waarvoor de gemeenschappen bevoegd waren, doch raakte voor het overige aan aangelegenheden waarvoor de federale overheid bevoegd was.⁵³⁰ De ondertekening en bekrachtiging van het Haagse

⁵²⁵ De huidige status van het verdrag kan worden geraadpleegd op www.hcch.net

⁵²⁶ D. VAN ITERSOM, 'Het Haagse Adoptieverdrag van 1993', *Ars Aequi* 1999, 108-109.

⁵²⁷ P. SENAËVE en F. SWENNEN, "Voorwoord", in P. SENAËVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (V) V.

⁵²⁸ J. ERAUW, "Het verdragsrecht in het federale België getoetst aan het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (97) 103, 105-106, 111, 115, en 129.

⁵²⁹ *Supra* 112.

⁵³⁰ De federale overheid bleef bevoegd voor de wetgeving inzake de toegang tot het grondgebied, voor het statuut van personen zoals geregeld in het Burgerlijk Wetboek, voor de toepassing van regels van internationaal privaatrecht, enzovoort.

adoptieverdrag werd voor België een eerste oefening van communautaire samenwerking tot uitbouw van een internationaal privaatrechtelijk beleid. Een groepsoverleg tussen de federale overheid en de Vlaamse, Franse, Duitstalige gemeenschappen en de Brusselse Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie werd noodzakelijk. Hierbij moet wel benadrukt worden dat de Belgische Staat lid was van de Haagse Conferentie en dat dus de Staat als volkenrechtelijke entiteit het verdrag moest ondertekenen en bekrachtigen. Dit laatste werd echter door de gemeenschappen genegeerd.⁵³¹ Op 14 juli 1992 verscheen er reeds een besluit van de executieve van de Franse gemeenschap waarbij de Centrale Autoriteit van de gemeenschap werd aangeduid⁵³², en op 16 maart 1994 verscheen eenzelfde besluit van de Vlaamse Regering⁵³³. Voor de Vlaamse gemeenschap werd Kind en Gezin aangeduid als Centrale Autoriteit voor adoptiekinderen enerzijds en adoptieouders anderzijds die bij een interlandelijke adoptie betrokken waren en die hun gewone verblijfplaats in Vlaanderen hadden. Op 31 maart 1994 kregen we dan een decreet van de Franse gemeenschap houdende de goedkeuring van het Haagse Verdrag.⁵³⁴ De toelichting bij het decreet van de Franse gemeenschap toonde aan hoe de gemeenschap zelf het heft in handen nam en geheel ten onrechte aankondigde dat de neerlegging van de bekrachtigingsoorkonde als lidstaat in Den Haag bewerkt zou worden.⁵³⁵ Dit kon niet, het was de Belgische Staat die dergelijke bekrachtigingsoorkonde moest neerleggen, zo nodig met alle details over de federale en gedecentraliseerde uitwerking ervan. De intenties van de beide gemeenschappen waren evenwel duidelijk: een spoedige ondertekening en bekrachtiging van het Verdrag was noodzakelijk. Doch enig initiatief van de federale overheid bleef uit.

Het gedrag van de federale overheid viel echter te verklaren. Op de vraag naar de ratificatieplannen met betrekking tot het verdrag die werd gesteld in het federale parlement, antwoordde de Minister van Justitie Wathelet dat een overleg met de gemeenschappen op

⁵³¹ J. ERAUW, "Het verdragsrecht in het federale België getoetst aan het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (97) 109-110, 114, en 118.

⁵³² B.Fr.Gem.Ex. 14 juli 1992 houdende oprichting van de overheid voor internationale adoptie van de Franse Gemeenschap, BS 26 augustus 1992.

⁵³³ B.VI.Reg.16 maart 1994 houdende aanduiding van Kind en Gezin als bevoegde instantie inzake interlandelijke adoptie, BS 19 mei 1994.

⁵³⁴ Decr. Fr. 31 maart 1994 houdende goedkeuring van het verdrag inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van interlandelijke adoptie, ondertekend in Den Haag op 29 mei 1993, BS 19 mei 1994.

⁵³⁵ M. VERWILGHEN, 'Vers une coopération internationale en matière d'adoption', *J.dr.jeun.* 1993, 7-9.

gang was gebracht.⁵³⁶ Om het hele systeem voorzien in het Haagse Verdrag in te passen in de Belgische federale staatsstructuur was immers een grondige herziening van de bestaande adoptiewetgeving vereist en moest een nieuw organisatorisch netwerk worden tot stand gebracht.⁵³⁷ Er moesten vier Centrale Autoriteiten voor de verschillende gemeenschappen worden opgericht en er moest ook één nationale Centrale Autoriteit worden aangeduid of bijkomend worden opgericht. De Franse en Vlaamse gemeenschap hadden reeds snel een eigen Centrale Autoriteit aangeduid, zoals ik net heb aangetoond. De Centrale Autoriteiten konden overeenkomstig het Haagse Verdrag bepaalde taken overdragen aan vergunninghoudende instellingen. De erkenning van adoptiediensten werd door de Vlaamse gemeenschap al voor de totstandkoming van het Verdrag geregeld bij decreet van 3 mei 1989⁵³⁸, en hetzelfde gold voor de Franse gemeenschap die deze materie bij decreet van 4 maart 1991 regelde⁵³⁹. Opgemerkt moet worden dat deze regelingen zowel betrekking hadden op de nationale als op de internationale adopties. Er kan aldus worden vastgesteld dat men zich in België reeds bewust was van de misbruikproblematiek inzake adoptie, en dat men reeds getracht heeft voor de totstandkoming van het Haagse Verdrag om het probleem te verhelpen. Het verdrag betekende aldus op dit vlak nog een bijkomende stimulans om de reeds ingeslagen weg verder te zetten. Verder moesten de vereisten voor de interlandelijke adoptie worden vastgelegd waarbij een onderscheid moest worden gemaakt tussen enerzijds de gevallen waarin de adoptie in het buitenland plaatsvond en die waarin zij in België tot stand kwam, en anderzijds tussen de gevallen waarin België de 'staat van opvang' was en die waarin België de 'staat van herkomst' was, en moesten voor al deze mogelijkheden procedures worden uitgewerkt. Ook moest ter uitvoering van het verdrag een volledig nieuw erkenningsrecht worden ingevoerd, waarbij een groot vertrouwen in de buitenlandse autoriteiten werd verondersteld. Ook moet aangestipt worden dat in geval van omzetting van het verdrag de internationale adoptie zou moeten worden gezien als een subsidiaire oplossing: buitenlandse kinderen zouden alleen door Belgische ouders kunnen geadopteerd worden (en omgekeerd) indien ze niet in hun natuurlijke familie, noch in hun

⁵³⁶ *Vr. en Antw.* Kamer 1993-1994, 1 juli 1993 (Vr. nr. 388 Van Vaerenbergh).

⁵³⁷ J. ERAUW, "Het verdragsrecht in het federale België getoetst aan het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie", in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (97) 112-113, 115-118, 118-119, 126, en 128-132.

⁵³⁸ Decr. VI. 3 mei 1989 houdende de erkenning van adoptiediensten, *BS* 12 augustus 1989. Hierbij moet ook nog het uitvoeringsbesluit van de Executieve van de Vlaamse Gemeenschap van 31 januari 1990 worden vermeld. Zie B.VI.Ex. 31 januari 1990 tot uitvoering van het decreet van 3 mei 1989 houdende erkenning van adoptiediensten, *BS* 28 februari 1990.

⁵³⁹ Decr. Fr. 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd, *BS* 12 juni 1991.

'land van herkomst' konden opgroeien. Een dermate fundamentele hervorming van het Belgische internationale adoptierecht moest aldus voorafgaand goed worden bestudeerd. De bekrachtiging van het Haagse Verdrag vereiste immers zorgvuldig uitgewerkte uitvoeringsmaatregelen zowel op federaal niveau als op het niveau van de gemeenschappen.

In 1995 werd in opdracht van het Ministerie van Justitie een werkgroep opgericht met als taak de ratificatie van het verdrag voor te bereiden, de gevolgen ervan voor het Belgische recht te onderzoeken, alsook de juridische en administratieve aanpassingen noodzakelijk voor de toepassing van het verdrag vast te leggen. Deze werkgroep bestond uit vertegenwoordigers van het federale niveau en van het niveau van de vier gemeenschappen, evenals uit deskundigen inzake het adoptierecht, het burgerlijk recht en het internationaal recht. Nadat door deze werkgroep een ontwerp tot stand was gebracht, werd het voorgelegd aan de organisaties die inzake adoptie werkzaam waren op het terrein teneinde hen de mogelijkheid te bieden opmerkingen te maken.⁵⁴⁰

Doch om de feitelijke uitsluiting van België als gastland te vermijden werd door de Vlaamse gemeenschap ondertussen nog een bijzondere waarborg uitgewerkt. Op 15 juli 1997 kwam het decreet betreffende de interlandelijke adoptie tot stand.⁵⁴¹ Het decreet speelde in op de toenmalige actualiteit: aangezien de federale overheid nog steeds geen Centrale Autoriteit had ingesteld en aangezien er nog steeds geen maatregelen werden genomen om misbruiken bij internationale adopties te voorkomen, nam de Vlaamse gemeenschap hiertoe zelf het initiatief. Opgemerkt moet worden dat deze regeling echter volledig in strijd was met de wetgevende bevoegdheidsverdeling in België.⁵⁴² Het decreet had namelijk niet alleen betrekking op gemeenschapsbevoegdheden, maar ook op federale bevoegdheden aangezien een eigen Centrale Autoriteit voor Vlaanderen werd ingesteld.⁵⁴³ Dergelijke instelling riep de nodige vragen op bij de andere verdragspartijen, omdat men de federale Belgische overheid als verdragshoudend land erkende en niet de Vlaamse gemeenschap. Verder was het ook merkwaardig dat dit decreet werd aangenomen zonder voorafgaandelijke instemming met het verdrag. Het decreet hield vooral rekening met de bestaande realiteit en wou een zo groot mogelijke bescherming bieden naar de geest van het verdrag. Het decreet was aldus gebaseerd op het verdrag, doch niet alle bepalingen

⁵⁴⁰ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 2000-2001, nr. 50-1366/001, 10-11.

⁵⁴¹ Decr. VI. 15 juli 1997 betreffende interlandelijke adoptie, *BS* 23 september 1997.

⁵⁴² Advies Raad van State, *Parl.St.* Kamer 2000-2001, nr. 50-1366/001, 150-153.

⁵⁴³ Deze Centrale Autoriteit (Kind en Gezin) werd reeds bij Besluit van 16 maart 1994 door de Vlaamse Gemeenschap aangeduid.

strookten ermee. Opgemerkt moet worden dat het decreet wel facultatief was. Het was niet algemeen bindend voor de kandidaat-adoptanten in Vlaanderen, maar was slechts toepasselijk op interlandelijke adopties waarbij de kandidaat-adoptanten de wens hadden uitgedrukt te willen adopteren hetzij door bemiddeling van een erkende adoptiedienst, hetzij op zelfstandige wijze, maar waarbij ze wel de toestemming van de Vlaamse Centrale Autoriteit wensten te verkrijgen.⁵⁴⁴ Geconcludeerd kan worden dat het decreet een tijdelijke oplossing vormde voor Vlaanderen, maar zeker geen definitieve oplossing inhield voor de Belgische situatie. Enig initiatief van de federale overheid bleef noodzakelijk.

Onder druk van de dreigende uitsluiting van België als gastland, en zeker ook onder invloed van de toenemende belangstelling voor de kinderrechten in het post-Dutroux tijdperk, ondertekende België uiteindelijk vier jaar na de inwerkingtreding, het verdrag op 27 januari 1999.⁵⁴⁵ Het ontwerp dat in opdracht van het Ministerie van Justitie werd uitgewerkt door de daarvoor opgerichte werkgroep, werd uiteindelijk goedgekeurd door de Ministerraad van 22 maart 2000. Daarna werd het nog voorgelegd aan de Raad van State, die in het advies van 29 mei 2000 nog een aantal opmerkingen formuleerde zodanig dat de tekst nogmaals moest worden herwerkt.⁵⁴⁶ Dit aangepaste ontwerp, dat het resultaat vormde van een lange periode hard werk, was eindelijk klaar om door de Belgische wetgever behandeld te worden.

5.1.2 Afdeling 2: Het interne adoptierecht

Het interne adoptierecht omvatte de regeling voor de adopties waarvan de betrokken partijen hun gewone verblijfplaats hadden op het Belgische grondgebied. Dit recht, dat de laatste keer werd gewijzigd door de wetten van 27 april 1987 en 20 mei 1987, was echter opnieuw verouderd.⁵⁴⁷ Het Arbitragehof had in de betreffende regelgeving een aantal discriminaties aangestipt. Ik beperk mij tot een verwijzing naar de betrokken arresten gezien de nogal technische aard van deze materie.⁵⁴⁸ Daarnaast bevatte de adoptiewetgeving ook een

⁵⁴⁴ Tekst in *BS* 23 september 1997; Verslag namens de Commissie voor Buitenlandse en Europese Aangelegenheden door Laverge naar aanleiding van het ontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, ondertekend te Den Haag op 29 mei 1993, *Parl.St.* VI.Parl., 2001-2002, nr. 1012/2, 5-6.

⁵⁴⁵ P. SENA EVE en F. SWENNEN, "Voorwoord", in P. SENA EVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (V) V-VI.

⁵⁴⁶ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer, 2000-2001, nr. 50-1366/001, 10-11.

⁵⁴⁷ P. SENA EVE en F. SWENNEN, "Voorwoord", in P. SENA EVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (V) VI.

⁵⁴⁸ Arbitragehof 6 november 1997, nr. 67/97, *R.W.* 1997-1998, 1469; Arbitragehof 20 mei 1998, nr. 50/98, *R.W.* 1998-1999, 710; Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 49/2000, *R.W.* 2000-01, 687; Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 53/2000,

aantal leemtes en moest er op een aantal punten tot een actualisering en vereenvoudiging worden overgegaan. De Belgische wetgever heeft de noodzakelijke hervorming van het Belgische interlandelijke adoptierecht aangegrepen om meteen ook het interne adoptierecht te hervormen.

5.2 Hoofdstuk 2: De totstandkoming van de wet

Uiteindelijk acht jaar na de totstandkoming van het Haagse adoptieverdrag op 29 mei 1993, werd door de federale regering een wetsvoorstel tot hervorming van de adoptie ingediend bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 17 juli 2001. Het ontwerp strekte ertoe de adoptie zoals ze in de artikelen 343 tot 370 van het Burgerlijk Wetboek geregeld was, te herzien. De hervorming beoogde enerzijds de doorvoering van de noodzakelijke wijzigingen opdat de uitvoering van het Haagse Verdrag in ons land mogelijk zou worden, en anderzijds de invoering van een aantal nieuwigheden om bepaalde leemten in de bestaande adoptiewetgeving weg te werken en het adoptierecht te moderniseren. Het ontwerp bevatte bijgevolg de bepalingen noodzakelijk voor de toepassing van het verdrag in België, de regels die bepaalden welk recht van toepassing was op gevallen waarin een vreemd element optrad, alsook de regels op grond waarvan een nieuw intern adoptierecht werd uitgewerkt. In het ontwerp werd zeer sterk benadrukt hoe belangrijk het overleg tussen de federale overheid en de gemeenschappen was inzake de omzetting van het Haagse Verdrag. Het in het ontwerp voorziene stelsel, waarin geopteerd werd voor een samenwerking tussen een federale Centrale Autoriteit, de Centrale Autoriteiten van de gemeenschappen en de gerechtelijke autoriteiten, getuigde dan ook van de bewuste wil om rekening te houden met de bevoegdheden van elkeen.⁵⁴⁹ Een mooi overzicht van de nieuwigheden die in het adoptierecht werden ingevoerd, kan worden teruggevonden in het wetsvoorstel.⁵⁵⁰ Belangrijk was ondermeer de openstelling van de adoptie voor ongehuwde personen van een verschillend geslacht die geen verwanten waren van elkaar, en die op een permanente en affectieve wijze samen waren en sedert ten minste drie jaar samenwoonden op het ogenblik waarop de gerechtelijke procedure aanving. Opmerkelijk was dat dergelijke adoptiemogelijkheid door de wetgever van 1987 nog volledig werd afgewezen. Ook belangrijk was de invoering van een voorafgaande evaluatie van de bekwaamheid en de geschiktheid van de kandidaat-adoptanten als grondvoorwaarde om te kunnen adopteren.

R.W. 2000-01, 687; Arbitragehof 3 oktober 2001, nr. 117/2001, *R.W.* 2001-02, 840; Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001, *R.W.* 2001-02, 949.

⁵⁴⁹ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer, 2000-2001, nr. 50-1366/001, 8-9.

⁵⁵⁰ Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer, 2000-2001, nr.50-1366/001, 2-3 en 11-15.

Hierbij moet vermeld worden dat België één van de laatste landen was waarin de bekwaamheid en de geschiktheid niet werden gecontroleerd. Ook de overgang van de bevoegdheden inzake adoptie van de jeugdrechtbank naar de vrederechter⁵⁵¹, en de vervanging van de adoptieakte en de homologatieprocedure door één enkele gerechtelijke procedure, konden worden aangestipt. Hierdoor zou de adoptie haar contractueel karakter definitief verliezen. Tot slot moet nog opgemerkt worden dat deze hervorming ook gevolgen had in andere rechtsdomeinen. Het wetsontwerp werd daarom opgedeeld in vijf hoofdstukken: de eerste drie hadden respectievelijk betrekking op de wijzigingen die werden aangebracht aan het burgerlijk recht, het gerechtelijk recht, en het strafrecht; het vierde op deze die werden aangebracht aan de jeugdbeschermingswet van 8 april 1965; en het vijfde hoofdstuk omvatte een aantal overgangs- en slotbepalingen.⁵⁵² Het ging aldus om een zeer ambitieuze hervorming van zowel het interlandelijke als het interne adoptierecht.

Bij de behandeling van het ontwerp in de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, werden nog talrijke adviezen van deskundigen ingewonnen met betrekking tot zeer uitlopende punten van het ontwerp. Een grondige studie van deze documenten, zoals ik bij de vorige wetten wel heb gedaan, was hier niet haalbaar gezien de enorme hoeveelheid aan informatie. Ik beperk mij dan ook tot een verwijzing naar de bronnen die ter zake kunnen geraadpleegd worden.⁵⁵³ Ik kan wel algemeen stellen dat er niets meer gewijzigd werd aan de geest van de hervorming. De ingewonnen adviezen hadden vooral betrekking op de manier waarop men de voorgenomen doelstellingen het best kon realiseren in de praktijk rekening houdend met de noodzakelijke samenwerking tussen de verschillende Belgische instellingen. Nadat het ontwerp door de Kamer werd aangenomen op 16 januari 2003 met 116 stemmen bij 14 onthoudingen⁵⁵⁴, werd het overgezonden naar de Senaat. Uit het Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door de dames Taelman en de T'Serclaes bleek vooral dat het na jaren intense werkzaamheden dringend tijd werd om de omvangrijke hervorming van het adoptierecht door

⁵⁵¹ Het aanstellen van de vrederechter als adoptierechter kaderde in het plan van de toenmalige Minister van Justitie om van de vrederechter de familierechter bij uitstek te maken. Uiteindelijk werd deze optie verlaten, onder meer omdat het belang van het kind eerder door de jeugdrechtbank dan door de vrederechter kon gewaarborgd worden, en de vrederechter bovendien niet over de nodige mensen en middelen beschikte om de rol van adoptierechter ten volle te vervullen. De definitieve wettekst nam aldus de voorheen bestaande bevoegdheidsregels over. Zie Advies van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St. Kamer*, 2001-2002, nr.50-1366/004, 4-5.

⁵⁵² Wetsontwerp en memorie van toelichting, *Parl.St. Kamer*, 2000-2001, nr.50-1366/001, 16.

⁵⁵³ Advies van de Hoge Raad voor de Justitie, *Parl.St. Kamer*, 2001-2002, nr.50-1366/004; Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Verherstraeten, Van Hoorebeke, Herzet en Lalieux, *Parl.St. Kamer*, 2001-2002, nr.50-1366/011, 95-224.

⁵⁵⁴ *Hand. Kamer* 2002-2003, 16 januari 2003.

te voeren: "De hervorming is er een waar niet alleen de adoptanten en geadopteerden naar uitkijken, maar ook de internationale gemeenschap en de deelgebieden van ons land."⁵⁵⁵ Een bespreking van dit verslag was ook niet haalbaar gezien de grote omvang ervan, ik beperk mij opnieuw tot een verwijzing naar het te raadplegen document.⁵⁵⁶ De Senaat keurde het ontwerp goed op 27 februari 2003⁵⁵⁷. Bij de laatste behandeling van het ontwerp door de Commissie voor de Justitie van de Kamer werd door Minister van Justitie Verwilghen gevraagd aan de leden van de Commissie om in te stemmen met de door de Senaat aangebrachte wijzigingen en het wetsontwerp ongewijzigd aan te nemen. De Kamer heeft het uiteindelijke ontwerp aangenomen op 20 maart 2003.⁵⁵⁸ De wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek inzake de adoptie werd aangenomen op 13 maart 2003 en de wet tot hervorming van de adoptie (in het Burgerlijk Wetboek) op 24 april 2003.⁵⁵⁹

Ik wil hierbij nog opmerken dat er een periode van minder dan twee jaar zat tussen het indienen van het wetsontwerp bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de uiteindelijke totstandkoming van het ontwerp. In vergelijking met de voorgaande wetwijzigingen inzake adoptie, heeft de wetgever hier toch wel snel gehandeld. Dit valt ongetwijfeld te verklaren door de vijfjarige periode van onderzoek die aan de indiening van het wetsvoorstel vooraf is gegaan, en de hoogdringendheid tot hervorming waarop tijdens de parlementaire voorbereiding gehamerd werd.

Ook de gemeenschappen zijn in navolging van de federale wetgever, wetgevend gaan opgetreden. De Franse gemeenschap heeft op 31 maart 2004 een decreet betreffende de adoptie uitgevaardigd.⁵⁶⁰ De Vlaamse gemeenschap deed hetzelfde met het decreet van 30 april 2004 tot regeling van de binnenlandse en interlandelijke adoptie van kinderen.⁵⁶¹ Bij de bespreking van het Vlaamse decreetontwerp werd nog de vraag gesteld waarom een nieuw decreet noodzakelijk was rekening houdend met het bestaande decreet van 15 juli 1997. Doch het antwoord was logisch. Gezien het federale initiatief, moest de Vlaamse gemeenschap haar eigen taken gaan herdefiniëren, zodat een schending van de

⁵⁵⁵ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Taelman en de T'Serclaes, *Parl.St.* Senaat, 2002-2003, nr.2-1428/4, 4.

⁵⁵⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Taelman en de T'Serclaes, *Parl.St.* Senaat, 2002-2003, nr.2-1428/4.

⁵⁵⁷ *Hand.* Senaat 2002-2003, 27 februari 2003.

⁵⁵⁸ *Hand.* Kamer 2002-2003, 20 maart 2003.

⁵⁵⁹ Beiden in *BS* 16 mei 2003.

⁵⁶⁰ Decr. F. 31 maart 2004 betreffende de adoptie, *BS* 13 mei 2004.

⁵⁶¹ Decr. VI. 30 april 2004 tot regeling van de binnenlandse en interlandelijke adoptie van kinderen, *BS* 8 september 2004.

bevoegdheidsverdeling niet langer plaatsvond.⁵⁶² Door de Wet van 24 juni 2004, kon aldus na de totstandkoming van een federale regeling en een regeling op het niveau van de gemeenschappen, het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993 volkomen gevolg krijgen.⁵⁶³

Doch de hoogdringendheid om de adoptiewetgeving te hervormen heeft de federale wetgever ertoe gebracht een wet goed te keuren waarvan na zijn publicatie in het Belgisch Staatsblad al zeer snel duidelijk werd dat hij op verschillende domeinen lacunes en inconsistenties bevatte.⁵⁶⁴ Reeds voor zijn inwerkingtreding werd de Adoptiewet voor een eerste maal gewijzigd door de artikelen 131 en 139 van de Wet van 16 juli 2004 betreffende het Wetboek van Internationaal Privaatrecht van 16 juli 2004.⁵⁶⁵ Vervolgens werd de wetgeving nog twee maal gerepareerd: een eerste maal door de artikelen 241-246 van de programmawet van 27 december 2004⁵⁶⁶ en door artikel 13 van de Wet van 27 december 2004 houdende diverse bepalingen⁵⁶⁷, en een tweede maal door de artikelen 9-10 van de Wet van 20 juli 2005 houdende diverse bepalingen⁵⁶⁸.

Het gewijzigde federale kader maakte een aanpassing van de adoptieregelingen op het niveau van de gemeenschappen noodzakelijk. De Franse gemeenschap bracht de nodige wijzigingen aan bij decreet van 1 juli 2005 tot wijziging van het decreet van 31 maart 2004.⁵⁶⁹ De Vlaamse gemeenschap heeft echter omwille van de overzichtelijkheid en leesbaarheid van de tekst geopteerd voor een volledig nieuw decreet, dat het bestaande decreet van 30 april 2004, nog voor het in werking kon treden, ophief. Opmerkelijk was dat het nieuwe decreet van 15 juli 2005 enkel tot regeling van de interlandelijke adoptie van kinderen strekte, en dus niet meer zoals het oorspronkelijk decreet het interne adoptierecht

⁵⁶² Verslag namens de Commissie voor Buitenlandse en Europese Aangelegenheden door Laverge, *Parl.St.* VI.Parl., 2001-2002, nr. 1012/2, 6.

⁵⁶³ Wet van 24 juni 2004 houdende instemming met het Verdrag inzake de internationale samenwerking en bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie, gedaan te Den Haag op 29 mei 1993, *BS* 6 juni 2005. Deze late datum van inwerkingtreding was het gevolg van de late inwerkingtreding van de wetten van 13 maart 2003 en 24 april 2003.

⁵⁶⁴ I. MARTENS, 'Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht', *N.J.W.* 2006, 339; P. SENAËVE en F. SWENNEN, "Voorwoord", in P. SENAËVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (V) VII-VIII.

⁵⁶⁵ *BS* 27 juli 2004. Hierop zal ik verder in Hoofdstuk 3 nog terugkomen.

⁵⁶⁶ *BS* 31 december 2004.

⁵⁶⁷ *BS* 31 december 2004.

⁵⁶⁸ *BS* 29 juli 2005.

⁵⁶⁹ Decr.Fr. 1 juli 2005 tot wijziging van het decreet van 31 maart 2004 betreffende de adoptie, *BS* 7 september 2005.

omvatte.⁵⁷⁰ Op de interne materie bleef het oude decreet van 3 mei 1989 houdende de erkenning van adoptiediensten van toepassing, en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 19 april 2002⁵⁷¹.

Uiteindelijk zijn de nieuwe adoptiewetten- en decreten pas op 1 september 2005 in werking getreden.⁵⁷² Na deze inwerkingtreding werd in de praktijk echter vastgesteld dat er zich ernstige moeilijkheden voordeden op het vlak van het overgangsrecht, waardoor een derde reparatie van de federale wet van 24 april 2003 noodzakelijk werd. Deze werd doorgevoerd door de wet van 6 december 2005 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de adoptie.⁵⁷³

Er werd tot slot nog een samenwerkingsakkoord gesloten op 12 december 2005 tussen de federale staat en de gemeenschappen om ondermeer intern 'forumshoppin' te vermijden.⁵⁷⁴

5.3 Hoofdstuk 3: De wetten van 13 maart 2003 en 24 april 2003 en de decreten van 1 juli 2005 en 15 juli 2005

Een uitgebreide bespreking van de verschillende wetten en decreten was niet haalbaar gezien de grote omvang ervan. Ik beperk mij in dit hoofdstuk tot het geven van een algemene indruk van deze wetgevende documenten, en verwijs voor het overige naar de zeer uitgebreide en overzichtelijke rechtsleer ter zake.

Door de wet van 24 april 2003 tot hervorming van het Belgische adoptierecht werden de bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek inzake adoptie geheel vervangen. Titel VIII inzake adoptie van het Burgerlijk Wetboek werd volledig herzien. Ook de structuur van deze Titel

⁵⁷⁰ Decr.VI. 15 juli 2005 tot regeling van de interlandelijke adoptie van kinderen, *BS* 16 september 2005.

⁵⁷¹ B.VI.Reg.19 april 2002 betreffende interlandelijke adoptie, *BS* 7 juni 2002. Dit uitvoeringsbesluit werd nog gewijzigd door het Besluit van de Vlaamse Regering van 8 juli 2005. Zie B.VI.Reg. 8 juli 2005 tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 19 april 2002 betreffende adoptiediensten die bemiddelen voor binnenlandse kinderen, *BS* 26 juli 2005.

⁵⁷² KB 24 augustus 2005 tot vaststelling van maatregelen houdende de uitvoering van de Wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, van de Wet van 13 maart 2003 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat de adoptie betreft en van de Wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van Internationaal Privaatrecht, *BS* 29 augustus 2005; B.VI.Reg. 23 september 2005 betreffende de interlandelijke adoptie, *BS* 18 november 2005.

⁵⁷³ *BS* 16 december 2005.

⁵⁷⁴ Samenwerkingsakkoord 12 december 2005 tussen de federale staat, de Vlaamse gemeenschap, de Franse gemeenschap, de Duitstalige gemeenschap en de gemeenschappelijke gemeenschapscommissie inzake de tenuitvoerlegging van de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 1 juni 2006.

werd als gevolg van deze grondige hervorming gewijzigd. Het bestond voortaan uit drie hoofdstukken: het eerste hoofdstuk behandelde het interne adoptierecht, het tweede het interlandelijke adoptierecht, en het derde bevatte bepalingen in verband met verscheidene administratieve formaliteiten.⁵⁷⁵ In artikel 360-1 Burgerlijk Wetboek werd duidelijk omschreven wat er onder een interlandelijk adoptie moest worden verstaan, en wanneer aldus de betrokken regeling van Hoofdstuk II van toepassing was. Uit deze definitie kon dan a contrario worden afgeleid wat een interne adoptie was, en wanneer aldus de regeling uit Hoofdstuk I van toepassing was. Onder het nieuwe recht werden de twee bestaande adoptievormen behouden: de gewone en de volle adoptie. Hun basisbetekenis bleef ook behouden.⁵⁷⁶ In tegenstelling tot het vroegere adoptierecht waarin eerst de gewone adoptie en daarna de volle adoptie werd behandeld, bestond Hoofdstuk I voortaan uit drie afdelingen: de eerste bevatte een algemene bepaling, de tweede bevatte bepalingen gemeenschappelijk aan de beide vormen van adoptie, en de derde bevatte enerzijds bepalingen eigen aan de gewone adoptie en anderzijds bepalingen eigen aan de volle adoptie. Hoofdstuk II bevatte enerzijds bijzondere bepalingen van internationaal privaatrecht en anderzijds deze die de interlandelijke adopties met waarborgen omkleedden. Opgemerkt moet worden dat enkel de erkenningsregeling werd opgenomen in het Burgerlijk Wetboek, de internationaal privaatrechtelijke regels in verband met de rechtsmacht en het toepasselijke recht op de internationale adoptie, kunnen zoals eerder aangegeven worden teruggevonden in het Wetboek van Internationaal Privaatrecht van 16 juli 2004.

De wet van 13 maart 2003 bepaalde dat het procedurele aspect van de adoptie voortaan werd opgenomen in Boek IV van Deel IV van het Gerechtelijk Wetboek.⁵⁷⁷

Algemeen wil ik nog maar eens benadrukken dat het eigenlijke adoptierecht (de voorwaarden, de gevolgen, en de procedure) een federale aangelegenheid was aangezien het betrekking had op de burgerlijke rechten en plichten en op de rechterlijke organisatie.

De voorbereiding, matching (dit was de plaatsing van het kind in het daarvoor meest geschikte gezin) en nazorg voor de adoptant(en) en de geadopteerde waren gemeenschapsbevoegdheden (evenwel met uitlopers in de federale wetgeving) aangezien

⁵⁷⁵ Tekst in BS 16 mei 2003.

⁵⁷⁶ Bij een volle adoptie werden de afstammingsbanden met de oorspronkelijke familie verbroken, behalve in geval van stiefouderadoptie of adoptie door de wettelijk of feitelijk samenwonende partner. Het kind werd met betrekking tot zijn verwantschap en voor de gevolgen van de adoptie nagenoeg volledig gelijkgeschakeld met een in het gezin geboren kind. Bij een gewone adoptie werden de oorspronkelijke afstammingsbanden behouden, doch de juridische gevolgen ervan werden afgeschaft, of minstens ernstig verzwakt. Zie C. Castelein, "Grondvoorwaarden voor adoptie", in P. SENAEVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, (1) 8.

⁵⁷⁷ Tekst in BS 16 mei 2003.

ze de bijstand aan personen betroffen. Dit vinden we ook terug in de teksten van de adoptiedecreten van de Franse en Vlaamse gemeenschap.⁵⁷⁸

Voor een zeer duidelijk en bondig overzicht van het hervormde interne en interlandelijke adoptierecht kan een beroep worden gedaan op het artikel van Ilse Martens 'Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht' in het Nieuw Juridisch Weekblad van 2006.⁵⁷⁹ Ook haar monografie ter zake vormt een interessante bron.⁵⁸⁰ Het belangrijke werk van Swennen, Castelein en Senaeve 'De hervorming van de interne en de internationale adoptie' omvat een zeer uitgebreide studie van het gewijzigde adoptierecht, en is onmisbaar voor eenieder die meer inzicht in deze complexe materie wil verwerven.⁵⁸¹

Voor een specifieke studie van het Vlaamse adoptiedecreet kan het werk van Swennen, Castelein en Senaeve ook worden geraadpleegd. Een bondiger overzicht kan worden gevonden in het artikel 'Het nieuwe Vlaamse Decreet inzake interlandelijke adoptie' van Ilse Martens in het Tijdschrift voor Wetgeving.⁵⁸²

Ik wil hier wel nog opmerken dat bovenstaande werken naar mijn mening interessante bronnen uitmaken aangezien ze een algemeen overzicht bieden van de doorgevoerde hervormingen. Voor een bespreking van specifieke wetsbepalingen, problemen die zich hebben voorgedaan in de praktijk, en kritische reacties op de doorgevoerde hervorming, kunnen nog talrijke andere artikelen in juridische tijdschriften en monografieën worden geraadpleegd. Een overzicht hiervan kan worden gevonden in de bibliografieën van de voorgemelde werken en in juridische databanken zoals JURA.

5.4 Hoofdstuk 4: Een kritische analyse van de wet van 24 april 2003 en van het decreet van 15 juli 2005

Door de toenemende vraag naar adoptabele kinderen in de westerse landen en het beschikbare aanbod ervan in de ontwikkelingslanden, was een echte adoptiemarkt ontstaan. Het nadelige gevolg hiervan was echter dat het eigenlijke doel van de adoptie werd misbruikt: in plaats van op zoek te gaan naar een gezin voor verlaten kinderen, ging men op zoek naar kinderen voor kinderloze ouders. De internationale adoptie kon niet langer worden

⁵⁷⁸ Op het niveau van de Vlaamse gemeenschap: BS 8 september 2004 en 16 september 2005. Op het niveau van de Franse gemeenschap: BS 13 mei 2004 en 7 september 2005.

⁵⁷⁹ I. MARTENS, 'Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht', *N.J.W.* 2006, 338-361.

⁵⁸⁰ I. MARTENS, *Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht*, Mechelen, Kluwer, 2006, 82 p.

⁵⁸¹ SENAEEVE, P. en SWENNEN, F. (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 442 p.

⁵⁸² I. MARTENS, 'Het nieuwe Vlaamse decreet inzake interlandelijke adoptie', *T.V.W.* 2005/10, 405-409.

overgelaten aan de markt en een internationale samenwerking werd noodzakelijk. Het Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993 heeft hiervoor gezorgd: landen van oorsprong en landen van bestemming werden met elkaar verbonden in het belang van alle betrokkenen, maar bovenal in het belang van het kind. Vooral het subsidiariteitsprincipe op basis waarvan de adoptie slechts als laatste redmiddel mocht worden aangewend vormde hiervan het perfecte voorbeeld. Gesteld kan worden dat het Haagse verdrag een enorme vooruitgang betekende voor de interlandelijke adoptie op wereldniveau.⁵⁸³

Ook de wijzigingen die aan het interne adoptierecht werden doorgevoerd hebben voor opmerkelijke veranderingen gezorgd. Hierbij wil ik benadrukken dat de adoptie eindelijk definitief haar contractueel karakter verloren had. Vroeger kon de adoptie gedefinieerd worden als een instelling waarbij tussen twee personen, *in principe op basis van een vormelijk contract*, een juridische band werd gecreëerd die grosso modo dezelfde rechtsgevolgen meebracht als de gewone afstammingsband. Volgens het nieuwe recht was de adoptie een instelling waarbij tussen twee personen, *op basis van een rechterlijke uitspraak*, een juridische band werd gecreëerd die grosso modo dezelfde rechtsgevolgen meebracht als de gewone afstammingsband.⁵⁸⁴ Dit kleine tekstuele verschil betekende wel een groot contrast met de vroegere betekenis van de adoptie. De opvatting dat de adoptie een overeenkomst was, was niet langer van deze tijd. Er bestaat geen ‘recht op kinderen’, noch een ‘recht om te adopteren’. Dit overblijfsel uit de oorspronkelijke adoptieregeling zoals voorzien in de Code Napoleon, was niet langer houdbaar. Kinderen afstaan bij contract was volledig uit den boze geworden. De voorrang van het hoger belang van het kind op de wens van volwassenen moest vanaf nu uit alle bepalingen van de adoptiewetgeving blijken.⁵⁸⁵

Geconcludeerd moet worden dat door de grondige wijzigingen die werden aangebracht aan het Belgische interne en interlandelijke adoptierecht, enerzijds de behartiging van de belangen van het kind alleen nog maar sterker was geworden. De adoptie kon dus echt beschouwd worden als een bijzondere maatregel van jeugdbescherming. Anderzijds was de

⁵⁸³ VAN LOON, J.H.A., “Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen”, in P. SENAËVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, (73) 94-95.

⁵⁸⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het Personen –en Familierecht*, II, Leuven, Acco, 1996, 67 nr. 885; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen –en Familierecht*, II, Leuven, Acco, 2004, 75, nr. 885.

⁵⁸⁵ I. LAMMERANT, *L’adoption et les droits de l’homme en droit comparé*, Brussel, Bruylant, 2001, 61-65, nr.59-61.

Belgische adoptieregeling ingevolge de doorgevoerde hervormingen uiterst complex geworden. De toepassing ervan in de praktijk vereiste dan ook veel puzzelwerk.

Uit de adoptiecijfers van Kind en Gezin is gebleken dat in 2004 168 kinderen werden geadopteerd in Vlaanderen (25 Belgische en 143 buitenlandse). Na de uiteindelijke inwerkingtreding van de nieuwe federale wet van 24 april 2003 en het Vlaamse adoptiedecreet van 15 juli 2005 op 1 september 2005 ging het adoptiecijfer opnieuw lichtjes stijgen: in 2005 werden in totaal 193 kinderen geadopteerd in Vlaanderen waarvan 21 Belgische en 172 buitenlandse kinderen.⁵⁸⁶

⁵⁸⁶ [www.kindengezin.be/Algemeen/Over Kind En Gezin/Jaarverslagen/default.jsp](http://www.kindengezin.be/Algemeen/Over%20Kind%20En%20Gezin/Jaarverslagen/default.jsp)

Besluit

Uit mijn onderzoek naar de geschiedenis van één van de opmerkelijkste instellingen van het burgerlijk recht heb ik kunnen afleiden dat deze instelling een toch wel zeer bijzondere evolutie heeft gekend. De mogelijkheid om fictieve afstammingsbanden te creëren is iets waar de menselijke samenleving al zeer snel nood aan had, en dergelijke behoefte is nooit meer verdwenen. Doch als we kijken naar het adoptie-instituut ten tijde van haar ontstaan in de Klassieke Oudheid en naar het huidige adoptie-instituut in onze Belgische samenleving, kunnen we vaststellen dat er heel wat veranderd is. Men zou bijna kunnen stellen dat enkel de naam behouden werd, en de instelling zelf een volledig andere betekenis heeft gekregen.

De adoptie werd door de Romeinen in het leven geroepen als publiekrechtelijke instelling om politieke en godsdienstige redenen. De voornaamste doelstelling van de adoptie was het vinden van een erfgenaam zodat het voortbestaan van de familiale cultus kon worden verzekerd. Onder het Germaans gewoonterecht werd de voorkeur gegeven aan bloedbanden, met als gevolg dat deze ingewikkelde Romeinsrechtelijke constructie van fictieve afstammingsbanden grotendeels werd afgewezen. Na eeuwen in de vergetelheid werd de adoptie door de Franse revolutionairen opnieuw van onder het stof gehaald als ideaal middel om de macht van de aristocratie te doorbreken. Uiteindelijk werd de adoptie onder invloed van Napoleon Bonaparte, één van haar opmerkelijkste voorstanders, na zeer lange discussies, als burgerrechtelijke instelling opgenomen in de Code Civil. Ondanks de pogingen van de kinderloze consul om deze instelling te gebruiken als ‘troost voor kinderloze echtparen en als daad van menslievendheid voor weeskinderen’, voorzag de uiteindelijke adoptieregeling enkel in de adoptie van meerderjarigen onder zeer strikte en beperkte voorwaarden. Zowel in Frankrijk als in België (waar de adoptieregeling uit de Franse Code Civil werd overgenomen en behouden) kon het gebruik van de adoptie van meerderjarigen allesbehalve een succes genoemd worden. In de uitzonderlijke gevallen dat de instelling werd gebruikt, gebeurde dit hoofdzakelijk om erfrechtelijke en patrimoniale redenen in het belang van de adoptant. Doch mag niet vergeten worden dat de adoptie soms werd aangewend als middel om aan onwettige (meerderjarige) kinderen een beter statuut te verschaffen, waardoor ze wel de belangen van de geadopteerde diende. Het verband tussen de nadelige gevolgen van het afstammingsrecht en het adoptierecht werd aldus snel duidelijk. Algemeen is men het echter eens dat de meerderjarigenadoptie in België tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog een dode instelling is gebleven. De gelijkenis met het huidige levendige adoptierecht in het belang van het geadopteerde minderjarige kind was aldus ver te zoeken.

Een gewijzigd kind- en gezinsbeeld, een wereldoorlog, en een wereldwijde verspreiding van de kinderadoptie deden uiteindelijk ook de Belgische wetgever beseffen dat het tijd was om de bestaande wetgeving te wijzigen en de adoptie van minderjarigen toe te laten. Door de wet van 22 maart 1940 kreeg de adoptie een sociale betekenis. Zij was niet langer een middel om een familie een opvolger te verschaffen maar wel een middel om een kind een nieuwe familie te bezorgen. De adoptie werd een instelling in het belang van het kind, zoals ze dat vandaag nog steeds is. Geconcludeerd kan worden dat door het openstellen van de adoptie voor minderjarigen het leven van deze instelling werd gered.

Het contrast tussen de periode voor 1940 en de periode erna is een eerste opmerkelijke conclusie die ik uit mijn onderzoek heb kunnen afleiden. Het gebruik van de adoptie evolueerde van een erfstelling in het belang van de adoptant naar een kinderbeschermingsinstelling in het belang van de geadopteerde. De noden van de menselijke samenleving vormden volgens mij de belangrijkste verklaring voor deze drastische ommekeer in de geschiedenis van de adoptie.

Na het belangrijke keerpunt van 1940 werd de bestaande adoptiewetgeving waarin de belangen van het kind centraal stonden, door de Belgische wetgever nog herhaaldelijk gewijzigd en aangevuld. Vooral de veranderende samenleving en meer specifiek het evoluerende gezinsbeeld en de maatschappelijke houding tegenover huwelijkse en buitenhuwelijkse kinderen, hebben hierin een grote rol gespeeld. De wisselwerking tussen het geldende afstammingsrecht en het gebruik van de adoptie vormde na 1940 dan ook de belangrijkste reden om de adoptiewetgeving te wijzigen en te versoepelen.

Door het openstellen van de adoptie voor minderjarigen en een opmerkelijke versoepeling van de grond- en vormvereisten door de wet van 22 maart 1940, gingen velen de adoptie gebruiken om de nadelige toestand van hun onwettige kinderen te regulariseren.

De wet van 10 februari 1958, die een verbetering van het lot van de overspelige kinderen vooropstelde, had eenzelfde regularisatiedoelstelling voor ogen. De verdere vereenvoudiging van de adoptievoorwaarden die door deze wet werd doorgevoerd, wierp zijn vruchten af in de praktijk. Het adoptiecijfer steeg opmerkelijk en zo'n 80 % van de adopties beoogde een lotsverbetering van de juridisch verlaten kinderen. Doch voor de feitelijk verlaten en verwaarloosde kinderen kon de adoptie nog geen concrete oplossing bieden.

Onder invloed van de jeugdbeschermingswet van 8 april 1965, wou de wetgever van 1969 daar verandering in brengen. De wet van 21 maart 1969 voerde verschillende belangrijke hervormingen door waaronder de invoering van de wettiging door adoptie (waardoor het

geadopteerde kind een zelfde statuut verwierf als dat van een wettig kind van de adoptant), en de afschaffing van de voorwaarde dat de adoptant geen wettige kinderen mocht hebben om te kunnen adopteren. Vooral de adoptie door twee echtgenoten gelijktijdig van een jong kind, teneinde een adoptief gezin te stichten dat steeds meer weg had van een wettig gezin, werd wenselijk geacht. De adoptie kreeg aldus een gezinsdimensie en moest een echt jeugdbeschermingsinstituut worden. Doch deze verwoede poging mislukte, en in de praktijk bleef de regulariserende adoptie domineren. Het heeft echter nog bijna 20 jaar geduurd alvorens een nieuwe wetswijziging plaatsvond die hieraan moest verhelpen.

In 1987 werd het afstammingsrecht grondig herzien waardoor het onderscheid tussen wettige en onwettige kinderen definitief werd opgeheven. Het gebruik van de adoptie als middel bij uitstek om de onwettige kinderen te regulariseren werd overbodig. Men kon zich nu volledig gaan toespitsen op de sociale functie van de adoptie, en maatregelen nemen om het gebruik van de hetero-familiale adopties te bevorderen. Door de invoering van een nieuwe instelling 'de verlatenverklaring van minderjarigen' door de wet van 20 mei 1987, en door een verdere versoepeling van de adoptievoorwaarden en een grondige wijziging van de internationale adoptieregeling door de wet van 27 april 1987, beoogde de wetgever zowel een lotsverbetering van de Belgische als van de buitenlandse verlaten en verwaarloosde kinderen. Algemeen kan geconcludeerd worden dat de nieuwe adoptiewetgeving in de lijn lag van een reeds aan de gang zijnde evolutie: een verdere uitwerking van de adoptie als een sociaalgerichte instelling, die aan zoveel mogelijk kinderen, ongeacht of het nu ging om buitenlandse, dan wel om Belgische kinderen, een eigen gezin wou verschaffen.

De tweede conclusie die ik uit mijn onderzoek heb kunnen afleiden, was dat de doelstellingen van de wetgever van 1940 en van 1987 opmerkelijk verschilden. De adoptie evolueerde van het middel bij uitstek tot verbetering van het lot van de onwettige kinderen naar een echt jeugdbeschermingsinstituut. Hieruit kan ik aldus besluiten dat gezien de sterke onderlinge verbondenheid tussen het afstammingsrecht en het gebruik van de adoptie in de praktijk, alleen een wijziging van het afstammingsrecht (en een opheffing van het daarin vervatte onderscheid tussen wettige en onwettige kinderen) ertoe kon leiden dat de adoptie zou worden aangewend ten voordele van de feitelijk verlaten en verwaarloosde kinderen.

De laatste wetswijziging die ik heb opgenomen in mijn onderzoek was deze van 2003. Opnieuw vond een zeer drastische wijziging plaats van het Belgische adoptierecht waarbij vooral de internationale context van de adoptie sterk werd benadrukt. Reeds in de wet van 22 maart 1940 vormde de adoptie in België van of door een vreemdeling een opmerkelijk probleem, en ook in de daaropvolgende wetswijzigingen heb ik kunnen vaststellen dat dit belangrijk vraagstuk van internationaal privaatrecht een aandachtspunt is gebleven. De wet

van 24 april 2003 heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat België het Verdrag van Den Haag betreffende interlandelijke adoptie ratificeerde, waardoor ook ons land betrokken werd in een bijzonder systeem van internationale samenwerking op het vlak van de grensoverschrijdende adoptie. De geboden waarborgen ter eerbiediging van de belangen van het kind werden door de omzetting van dit Verdrag alleen nog maar versterkt: de adoptie werd een laatste redmiddel voor zover er in eigen land geen goede oplossing voorhanden was. Deze regeling van internationale samenwerking, vormde dan ook een groot contrast met de situatie van 60 jaar geleden waarin men gewoon een kindje kon gaan halen in het buitenland om het dan in België groot te brengen. Het toenemende belang van de internationale adoptie en het steeds strenger wordende toezicht op deze praktijk, vormde een derde belangrijke conclusie die ik uit mijn onderzoek heb kunnen afleiden.

Tot slot wil ik nog aangeven dat de oorspronkelijke contractuele aard van de adoptie geleidelijk aan is verdwenen. Naarmate de aandacht voor de belangen van het kind groeide, werd de decontrolerende rol van de rechterlijke macht steeds groter. Geconcludeerd kan worden dat de adoptie zoals wij ze kennen haar contractuele karakter volledig is verloren en definitief een instelling is geworden waarbinnen de belangen van het kind centraal staan.

De opmerkelijke evolutie die de Belgische adoptie-instelling heeft doorgemaakt tot een uitermate complexe materie in het belang van het kind zoals wij haar vandaag kennen, kan niet worden losgekoppeld van de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden in de samenleving. De creatie van fictieve afstammingsbanden is iets waar onze maatschappij nood aan had, nog steeds nood aan heeft, en waarschijnlijk nood aan zal blijven hebben. Verder kan besloten worden dat de Belgische wetgever zeker gaan vooruitstrevende rol heeft gespeeld in deze materie. Algemeen gezien vormde onze adoptiewetgeving een kopie van het Franse recht.

De wet van 24 april 2003 betekende niet het eindpunt van de evolutie van het Belgische adoptierecht. Als we kijken naar de recente ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan inzake de 'holebi adoptie' blijkt zeer duidelijk hoe deze instelling zich opnieuw heeft aangepast aan de behoeften van de samenleving. De adoptie kan dan ook terecht een levende instelling worden genoemd verantwoordelijk voor het geluk van talrijke gezinnen over de hele wereld.

Bibliografie

1 Wetgeving

1.1 Wetgevende documenten

- Verdrag inzake de rechten van het kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992.
- Verdrag van Den Haag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen van 25 oktober 1980, *BS* 24 april 1999.
- Verdrag van Den Haag inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie van 29 mei 1993, *BS* 6 juni 2005.

- Samenwerkingsakkoord 12 december 2005 tussen de federale staat, de Vlaamse gemeenschap, de Franse gemeenschap, de Duitstalige gemeenschap en de gemeenschappelijke gemeenschapscommissie inzake de tenuitvoerlegging van de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 1 juni 2006.

- Wet 15 mei 1912 op de kinderbescherming, *BS* 27-29 mei 1912.
- Wet 22 maart 1940 op de aanneming van kinderen, *BS* 24 maart 1940.
- Wet 21 mei 1951 houdende dat alleen het beschikkende gedeelte van sommige vonnissen dient overgeschreven te worden, *BS* 30 mei 1951.
- Wet van 10 februari 1958 tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titels VII en VIII) betreffende het vaderschap, de afstamming en de aanneming van kinderen, *BS* 20 februari 1958.
- Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *BS* 15 april 1965.
- Wet 21 maart 1969 tot wijziging van artikel 45 van het Burgerlijk Wetboek, van de Titels VIII en X van Boek I van hetzelfde Wetboek, alsmede van de wetten op de verwerving, het verlies en de herkrijging van de nationaliteit, gecoördineerd op 14 december 1932, *BS* 12 april 1969.
- Bijzondere Wet 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980.
- Wet 26 januari 1987 tot wijziging van artikel 358 van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 1 april 1987.
- Wet 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming, *BS* 27 mei 1987.
- Wet 27 april 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de adoptie, *BS* 27 mei 1987.
- Wet 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen, *BS* 27 mei 1987.
- Wet 13 maart 2003 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek inzake de adoptie, *BS* 16 mei 2003.
- Wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, *BS* 16 mei 2003.
- Wet van 24 juni 2004 houdende instemming met het Verdrag inzake de internationale samenwerking en bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie, gedaan te Den Haag op 29 mei 1993, *BS* 6 juni 2005.

- Art. 131 en 139 wet 16 juli 2004 betreffende het Wetboek van Internationaal Privaatrecht van 16 juli 2004, *BS* 27 juli 2004.
- Art. 241-246 programmawet 27 december 2004, *BS* 31 december 2004.
- Art. 13 wet 27 december 2004 houdende diverse bepalingen, *BS* 31 december 2004.
- Art. 9-10 wet 20 juli 2005 houdende diverse bepalingen, *BS* 29 juli 2005.
- Wet 6 december 2005 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de adoptie, *BS* 16 december 2005.

- Decr. VI. 3 mei 1989 houdende de erkenning van adoptiediensten, *BS* 12 augustus 1989.
- Decr. Fr. 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd, *BS* 12 juni 1991.
- Decr. Fr. 31 maart 1994 houdende goedkeuring van het verdrag inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van interlandelijke adoptie, ondertekend in Den Haag op 29 mei 1993, *BS* 19 mei 1994.
- Decr. VI. 15 juli 1997 betreffende interlandelijke adoptie, *BS* 23 september 1997.
- Decr. F. 31 maart 2004 betreffende de adoptie, *BS* 13 mei 2004.
- Decr. VI. 30 april 2004 tot regeling van de binnenlandse en interlandelijke adoptie van kinderen, *BS* 8 september 2004.
- Decr. Fr. 1 juli 2005 tot wijziging van het decreet van 31 maart 2004 betreffende de adoptie, *BS* 7 september 2005.
- Decr. VI. 15 juli 2005 tot regeling van de interlandelijke adoptie van kinderen, *BS* 16 september 2005.

- KB 24 augustus 2005 tot vaststelling van maatregelen houdende de uitvoering van de Wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie, van de Wet van 13 maart 2003 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat de adoptie betreft en van de Wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van Internationaal Privaatrecht, *BS* 29 augustus 2005.

- B.VI.Ex. 31 januari 1990 tot uitvoering van het decreet van 3 mei 1989 houdende erkenning van adoptiediensten, *BS* 28 februari 1990.
- B.Fr.Gem.Ex. 14 juli 1992 houdende oprichting van de overheid voor internationale adoptie van de Franse Gemeenschap, *BS* 26 augustus 1992.
- B.VI.Reg.16 maart 1994 houdende aanduiding van Kind en Gezin als bevoegde instantie inzake interlandelijke adoptie, *BS* 19 mei 1994.
- B.VI.Reg. 19 april 2002 betreffende interlandelijke adoptie, *BS* 7 juni 2002.
- B.VI.Reg. 8 juli 2005 tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 19 april 2002 betreffende adoptiediensten die bemiddelen voor binnenlandse kinderen, *BS* 26 juli 2005.
- B.VI.Reg. 23 september 2005 betreffende de interlandelijke adoptie, *BS* 18 november 2005.

1.2 Parlementaire voorbereiding

1.2.1 Wet 22 maart 1940 op de aanneming van kinderen

- Wetsontwerp op de aanneming van een kind en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1934-1935, nr.35.
- Wetsontwerp op de aanneming van een kind en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1936-1937, nr.151.
- Wetsontwerp tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de onwettige kinderen en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1930-1931, nr.195.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiert, *Parl.St.* Kamer 1937-1938, nr. 178.
- *Hand.* Kamer 1937-1938, 2 juni 1938.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hanquet, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 46.
- *Hand.* Senaat BZ 1939, 15 juni 1939.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Carton de Wiert, *Parl.St.* Kamer 1939-1940, nr. 95.
- *Hand.* Kamer 1939-1940, 14 maart 1940.

1.2.2 Wet 21 mei 1951 houdende dat alleen het beschikkende gedeelte van sommige vonnissen dient overgeschreven te worden

- Wetsontwerp houdende dat alleen het beschikkend gedeelte van sommige vonnissen dient overgeschreven te worden en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1947-1948, nr.389.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Kluyskens, *Parl.St.* Kamer 1948-1949, nr. 243.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Roppe, *Parl.St.* Kamer 1949-1950, nr. 224.

1.2.3 Wet 10 februari 1958 tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titels VII en VIII) betreffende het vaderschap, de afstamming en de aanneming van kinderen

- Wetsvoorstel tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (Boek I, Titel VII, Hfds. III) betreffende de uit echtbreuk geboren kinderen en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1954, nr.11.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Chot, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 300.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Vanderveken-Van de Plas, *Parl.St.* Senaat 1957-1958, nr. 783-2.
- *Hand.* Kamer 1957-1958, 30 januari 1958.

- Wetsontwerp tot wijziging van Hoofdstuk I van Titel VIII van Boek I van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aanneming van een kind en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1956-1957, nr. 27.

1.2.4 Wet 21 maart 1969 tot wijziging van artikel 45 van het Burgerlijk Wetboek, van de Titels VIII en X van Boek I van hetzelfde Wetboek, alsmede van de wetten op de verwerving, het verlies en de herkrijging van de nationaliteit, gecoördineerd op 14 december 1932

- Wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van Titel VIII, eerste Boek, van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-1.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door De Riemaecker-Legot, *Parl.St.* Kamer 1961-1962, nr. 436-2.
- *Hand.* Kamer 1964-1965, 11 februari 1965.
- Ontwerp overgemaakt door de Kamer, *Parl.St.* Senaat 1964-1965, nr.129.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Hambye, *Parl.St.* Senaat 1966-1967, nr.358.
- Amendementen van de heren Rolin, Vermeylen en Hambye, *Parl.St.* Senaat 1967-1968, nr.41, 43 en 44.
- Ontwerp overgemaakt door de Senaat, *Parl.St.* Kamer 1966-1967, nr.512-2.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Duerinck, *Parl.St.* Kamer 1968-1969, nr. 297-2.
- *Hand.* Kamer 1968-1969, 6 maart 1969.

1.2.4.1 Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming

- Wetsvoorstel op de jeugdbescherming en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1959-1960, nr.567-1.
- Wetsontwerp betreffende de jeugdbescherming en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 1962-1963, nr.637-1.

1.2.5 Wet 27 april 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de adoptie

- Verslag Nationale Commissie voor ethische problemen, *Parl.St.* Senaat 1976-1977, nr. 954.
- Wetsvoorstel houdende verschillende wijzigingen van de Titels II, III, V, VII, VIII, IX en X van Boek I en van de Titels I en II van Boek III van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Senaat BZ 1977, nr. 34-1.
- Wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie en memorie van toelichting, *Parl.St.* Senaat 1977-1978, nr.305-1.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Staels-Dompas, *Parl.St.* Senaat 1984-1985, nr.904-2
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.256-2.
- *Hand.* Senaat 1985-1986, 3 juni 1986.

- Amendement van de heer Mottard, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr.489-2.
- Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 489-3.
- *Hand.* Kamer 1985-1986, 29 juli 1986.
- Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 489-4.
- *Hand.* Kamer 1986-1987, 9 april 1987.

1.2.5.1 Wet 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming

- *Hand.* Senaat 1984-1985, 10 juli 1985.
- Verslag van Hermans namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 378-16.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Staels-Dompas, *Parl.St.* Senaat 1986-1987, nr. 338-2.
- *Hand.* Senaat 1986-1987, 19 maart 1987.

1.2.5.2 Wet 26 januari 1987 tot wijziging van artikel 358 van het Burgerlijk Wetboek

- Wetsvoorstel tot invoeging van een nieuw lid in artikel 358, §2, van het Burgerlijk Wetboek en toelichting, *Parl.St.* Kamer 1982-1983, nr. 404-1.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Van Belle, *Parl.St.* Kamer 1982-1983, nr.404-2.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.300-2.
- Verslag van Van De Velde namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1985-1986, nr. 585-2.
- *Hand.* Kamer 1982-1983, 24 februari 1983.
- *Hand.* Senaat 1985-1986, 24 juli 1986.
- *Hand.* Kamer 1986-1987, 15 januari 1987.

1.2.6 Wet 20 mei 1987 betreffende de verlating van minderjarigen

- Wetsvoorstel betreffende de adoptie en de akten van de burgerlijke stand en toelichting, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-1.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Delruelle-Ghobert, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr.80-2.

- Wetsvoorstel met betrekking tot de verklaring van adopteerbaarheid en toelichting, *Parl.Doc.* Senaat 1985-1986, nr.222-1.
- Amendement van de heer Pataer, *Parl.St.* Senaat 1985-1986, nr. 80-3.
- *Hand.* Senaat 1985-1986, 24 juli 1986.
- Verslag van Merckx-Van Goey namens de bijzondere commissie belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie, *Parl.St.* Kamer 1986-1987, nr. 583-2.
- *Hand.* Kamer 1986-1987, 7 mei 1987.

1.2.7 Wet 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie

- *Vr. en Antw.* Kamer 1993-1994, 1 juli 1993 (Vr. nr. 388 Van Vaerenbergh).
- Wetsontwerp tot hervorming van de adoptie en memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer 2000-2001, nr.50-1366/001.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer door Verherstraeten, Van Hoorebeke, Herzet en Lalieux, *Parl.St.* Kamer, 2001-2002, nr.50-1366/011, 95-224.
- *Hand.* Kamer 2002-2003, 16 januari 2003.
- Verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat door Taelman en de T'Serclaes, *Parl.St.* Senaat, 2002-2003, nr.2-1428/4, 4.
- *Hand.* Senaat 2002-2003, 27 februari 2003.
- *Hand.* Kamer 2002-2003, 20 maart 2003.

1.2.7.1 Decr. VI. 30 april 2004 tot regeling van de binnenlandse en interlandelijke adoptie van kinderen

- Verslag namens de Commissie voor Buitenlandse en Europese Aangelegenheden door Laverge naar aanleiding van het ontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie, ondertekend te Den Haag op 29 mei 1993, *Parl.St.* VI.Parl., 2001-2002, nr. 1012/2.

2 Rechtspraak

- Arbitragehof 6 november 1997, nr. 67/97, *R.W.* 1997-1998, 1469.
- Arbitragehof 20 mei 1998, nr. 50/98, *R.W.* 1998-1999, 710.
- Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 49/2000, *R.W.* 2000-01, 687.
- Arbitragehof 3 mei 2000, nr. 53/2000, *R.W.* 2000-01, 687.
- Arbitragehof 3 oktober 2001, nr. 117/2001, *R.W.* 2001-02, 840.
- Arbitragehof 28 november 2001, nr. 154/2001, *R.W.* 2001-02, 949.
- Cass. 27 november 1837, *Pas.* 1837, 161.
- Cass. 5 december 1837, *Pas.* 1837, 190.
- Cass. 24 maart 1938, *Pas.* 1938, 106.

- Cass. 16 mei 1952, *Pas.* 1952, 589.
- Cass. 3 maart 1966, *R.W.* 1966, 302-304.
- Gent 26 juli 1836, *Pas.* 1837, 161.
- Brussel 1 mei 1844, *Pas.* 1845, 306.
- Brussel 17 januari 1949, *J.T.* 1949, 122.
- Brussel 24 mei 1965, *Ann.not.* 1965, 195.
- Rb. Luik 21 juni 1834, *Pas.* 1837, 191.
- Rb. Brussel 22 maart 1952, *Pas.* 1952, 119.
- Rb. Charleroi 30 april 1954, *J.T.* 1954, 629.
- Rb. Charleroi 13 maart 1955, *J.T.* 1956, 106.
- Rb. Charleroi 8 februari 1958, *J.T.* 1958, 225.

3 Rechtsleer

3.1 Monografieën

- ANCEL, M., *L'adoption dans les législations modernes*, Parijs, Sirey, 1958, 325 p.
- ASSER, C., ASSER, L., en ASSER, C.D., *Het Nederlandsch burgerlijk wetboek, vergeleken met het wetboek Napoleon, 's-Gravenhage*, Van Cleef, 1838, 683 p.
- BAETEMAN, G. (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 563 p.
- BAETEMAN, G., "Woord vooraf", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, V.
- BERCKMANS, P., DE VOCHT, C., VAN HOUTTE, J., *Adoptie: Een rechtssociologische benadering*, Antwerpen, De Sikkel, 1981, 174 p.
- BOUVERNE-DE BIE, M., GRUWEZ, C., NYS, K., VAN CROMBRUGGE, H. en VERSCHULDEN, G., *Het gezin en de rechten van het kind*, Leuven, Acco, 1999, 128 p.
- CARBONNIER, J., *Droit civil. 2 : La famille, les incapacités*, Parijs, PUF, 1969, 520 p.
- CARTON DE WIART, X., *L'adoption et de la tutelle officieuse. Commentaire pratique de la loi du 22 mars 1940*, Brussel, Larcier, 1940, 131 p.
- CASMAN, H., "Adoptie, volle adoptie en verklaring van adopteerbaarheid", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 283-351.
- CASTELEIN, C., "Grondvoorwaarden voor adoptie", in P. SENAËVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 1-121.

- DE BOCK, G., Overheen jeugd en recht: een bijdrage tot het uitvinden van nieuw jeugdrecht, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 6, Antwerpen, Kluwer, 1982, 145 p.
- DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, I, Brussel, Bruylant, 1939, 1286 p.
- DE PAGE, H., Traité élémentaire de droit civil belge, I, Brussel, Bruylant, 1962, 1367 p.
- DE SMET, B., Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek, Antwerpen, Intersentia, 2005, 435 p.
- DEMOLOMBE, C., Traité de l'adoption et de la tutelle officieuse, Parijs, Imprimerie Générale, 1875, 528 p.
- ELIAERTS, C., Inleiding tot het jeugdbeschermingsrecht. Een commentaar op de wet van 8 april 1965, Gent, Story-Scientia, 1984, 194 p.
- ERAUW, J., "Het verdragsrecht in het federale België getoetst aan het Haagse Verdrag van 29 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie", in P. SENAËVE (ed.), Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring, Leuven, Acco, 1995, 97-133.
- FENET, P.A., Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil, I, Parijs, 1827, 523 p.
- FENET, P.A., Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil, II, Parijs, 1827, 755 p.
- FENET, P.A., Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil, X, Parijs, 1827, 747 p.
- HEIRBAUT, D., Europese juristen en Oud recht, Gent, Academia Press, 2000, 208 p.
- HEIRBAUT, D., Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden, Gent, Academia press, 2005, 416 p.
- KASER, M. en WUBBE, F. B. J., Romeins privaatrecht, Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, 458 p.
- KEY, E. en WESSELINK-VAN ROSSUM, J.P., De eeuw van het kind, Zutphen, Thieme, 1906, 351 p.
- KLUYSKENS, A., Beginselen van burgerlijk recht 7. Personen en familierecht, Antwerpen, Standaard, 1950, 784 p.
- LAMMERANT, I., L'adoption et les droits de l'homme en droit comparé, Brussel, Bruylant, 2001, 763 p.
- LAURENT, F., Principes de droit civil, IV, Brussel, Bruylant, 1878, 682 p.
- LEFEBVRE-TEILLARD, A., Introduction historique au droit des personnes et de la famille, Parijs, Presses Universitaires de France, 1996, 475 p.
- LEVY, E., Traité pratique de la légitimation des enfants naturels, simples, incestueux ou adultérins, Parijs, Sirey, 1919, 285 p.
- MARTENS, I., Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht, Mechelen, Kluwer, 2006, 82 p.

- MOENS, J., *Adoptie: actuele tendensen en internationaal privaatrechtelijke problemen*, Heule, UGA, 1985, 398 p.
- MUNDELEER, G., "Inleiding", in G. BAETEMAN (ed.), *Afstamming en adoptie: Studiedag van 21 maart 1987 aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 1-23.
- NOTA, J., *De Adoptie*, Deventer, Kluwer, 1970, 192 p.
- 'Adoption', *Pandectes Belges*, VI, Brussel, Larcier, 1881, 1200 p.
- 'Tutelle officieuse', *Pandectes Belges*, CXXV, Brussel, Larcier, 1930, 728 p.
- PAULIS, C., *Adopter un enfant: la loi, la famille, la société*, Brussel, De Boeck Université, 1998, 308 p.
- PITLO, A., *Het personenrecht naar het Nederlandsch burgerlijk wetboek*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1946, 599 p.
- PLANIOL, M., RIPERT, G. en ROUAST, A., *Traité pratique de droit civil français*, Parijs, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1952, 975 p.
- POULLET, P., *Manuel de droit international privé belge*, Brussel, Pée, 1947, 675 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht. Opvallen van de nalatenschap, devolutie, erfvereenkomsten, reserveregeling*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 508 p.
- SENA EVE, P. (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, 317 p.
- SENA EVE, P. (ed.), *Adoptie - Verlatenverklaring van minderjarigen*, Leuven, Acco, 1989, 369 p.
- SENA EVE, P. en SWENNEN, F. (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 442 p.
- SENA EVE, P., en SWENNEN, F., "Voorwoord", in P. SENA EVE en F. SWENNEN (eds.), *De hervorming van de interne en de internationale adoptie*, Antwerpen, Intersentia, 2006, V-IX.
- P. SENA EVE, *Compendium van het Personen- en Familierecht*, II, Leuven, Acco, 1996, 231 p.
- SENA EVE, P., *Compendium van het Personen- en Familierecht*, II, Leuven, Acco, 2004, 242 p.
- THEEWEN, E.M., *Napoléons Anteil am Code civil*, Berlijn, Duncker und Humblot, 1991, 263 p.
- VAN LOON, J.H.A., "Het Haagse Verdrag van 23 mei 1993 inzake de internationale samenwerking en de bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie: achtergronden en krachtlijnen", in P. SENA EVE (ed.), *Actuele vraagstukken van interlandelijke en inlandse adoptie en van verlatenverklaring*, Leuven, Acco, 1995, 73-97.
- VAN MALDEREN, C., *Adoptie en wettiging door adoptie*, Brussel, Larcier, 1970, 367 p.
- VERHELLEN E., *Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht*, Interuniversitaire reeks criminologie en strafwetenschappen 18, Antwerpen, Kluwer, 1988, 550 p.

- VERSCHELDEN, G., Afstamming. Algemene praktische rechtsverzameling, Mechelen, Kluwer, 2004, 762 p.
- ZELIZER, V., Pricing the priceless child. The changing social value of children, New York, Basic Books, 1985, 277 p.

3.2 Tijdschriftartikelen

- CANIVET, J., 'Vers une troisième réforme de l'adoption', *Ann.not.* 1963, 106 en 107.
- CANIVET, J., 'Aperçu sur l'adoption et la légitimation entre Belges en Belgique après la loi du 21 mars 1969', *Ann.not.* 1969, 185-288.
- ERAUW, J., 'De nieuwe geplande regeling in België van de internationale adopties – Een analyse', *R.W.* 1986-1987, 2065-2086.
- FISCHER-KEULS, E., 'De ontwikkeling van het instituut der adoptie in het Franse recht', *N.J.B.* 1953, 264-284.
- HAUSER, J., 'L'adoption à tout faire', *Recueil Dalloz Sirey de doctrine, de jurisprudence et de législation* 1987, Chronique XXXVII, 205-208.
- JACOBS, R., 'Kinderaanneming en internationaal privaatrecht', *R.W.* 1950, 707-710.
- JEDID, G., 'Vers une procédure de déclaration d'adoptabilité', *J.T.* 1978, 201-203.
- KANE, S., 'The movement of children for international adoption: an epidemiologic perspective', *The Social Science Journal* 1993, 323-339.
- MAHILLON, P., 'Adoption. Statistiques – Pratique judiciaire', *J.T.* 1967, 237-239.
- MARTENS, I., 'Het nieuwe Vlaamse decreet inzake interlandelijke adoptie', *T.V.W.* 2005/10, 405-409.
- MARTENS, I., 'Adoptie. Hervorming van intern en interlandelijk adoptierecht', *N.J.W.* 2006, 338-361.
- MATTHIJS, J., 'De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming', *T.P.R.* 1965, 310-415.
- ORBAN, P.M., 'De ontworpen wetgeving op de aanneming van kinderen', *R.W.* 1939, 609-624.
- PAUWELS, J.M., 'Het wetsontwerp Van Elslande betreffende de afstamming en de adoptie', *R.W.* 1978-1979, 1201-1212.
- ROUAST, 'Commentaire de la loi du 19 juin 1923', *Dalloz recueil périodique et critique de jurisprudence, de législation et de doctrine* 1923, 257-262.
- SAVATIER, L., 'Une institution civile en euphorie: l'adoption devant le Parlement français', *Recueil Dalloz de doctrine, de jurisprudence et de législation* 1949, Chronique XXVII, 117-120.
- TRAEEST, G., 'Verlating van minderjarigen', *R.W.* 1986-1987, 2609-2628.
- VAN DE VELDEN, A., 'Adoptie en wettiging door adoptie van een vreemdeling of door een vreemdeling', *R.W.* 1970-71, 1833-1846.
- VAN ITERSOM, D., Het Haagse Adoptieverdrag van 1993, *Ars Aequi* 1999, 108-115.

- VAN LOOK, M., 'Evolutie van het Belgisch adoptierecht: historische en rechtsvergelijkende benadering', *T.P.R.* 1970, 345-419.
- VAN SLYCKEN, L., 'Het nieuwe afstammings- en adoptierecht: een evolutie of een revolutie?', *R.W.* 1987-1988, 345-356.
- VERWILGHEN, M., 'Vers une coopération internationale en matière d'adoption', *J.dr.jeun.* 1993, 3-7.
- 'Chronique de jurisprudence', *R.C.J.B.* 1961, 384-387, nr. 29.
- 'La Convention européenne en matière d'adoption des enfants de 24 avril 1967', *R.D.I.D.C.* 1969, 179-181.
- 'Rechtspraakoverzicht', *R.C.J.B.* 1978, 401-402, nr. 164 en 403-404, nr. 167.
- 'Rechtspraakoverzicht', *T.P.R.* 1984, 1427-1433, nr.147

3.3 Scriptie

- K. Nijs, *Adoptie in België van 1803 tot 1951*, licentiescriptie Geschiedenis, Universiteit Gent, 2001-2002, www.thesis.net.

4 Onlinebronnen

- www.kindengezin.be (consultatie 11 maart 2009)
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Napoleon_Bonaparte#Vrouwen_en_kinderen
- www.kindengezin.be/Algemeen/Over_Kind_En_Gezin/Jaarverslagen/default.jsp
- Resolutie A/RES/41/85 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (3 december 1986), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/495/93/IMG/NR049593.pdf?OpenElement>
- G. Parra-Aranguren, 'Explanatory report on the convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption', 31 december 1993, 1-91, <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl33e.pdf>